

Det er en del av journalistenes måte å presse mer informasjon ut av oss på. Måten de stiller spørsmål på, måten de later som de blir utilpass på, men det er en del av spillet.

At ikke alle detaljer nødvendigvis kommer fram i pressen. Det vil si at presisjonsnivået nødvendigvis lider på detaljenes alter

Hvis ikke det ble sånn som han ville at det skulle være, så var det feil. Og jeg husker jeg spurte ham: hva faen er feil da, Sverre, hva er det jeg har sagt som er galt? Nei, det er etterlatt inntrykk. Ja, etterlatt inntrykk hos deg eller hos seerne våre? Det er vel uvesentlig...

Det er litt forstemmende.

*Det er litt slitsomt
akkurat nå.*

De har liten plass, de har dårlig tid, de har litt kunnskap om alt, ikke masse kunnskap om noe, kanskje, og sånn er verden.

Alle har en bestevenn som holder kjeft. Ting sprer seg, og det vet vi. Og fallhøyden vår er ekstrem.

Med det formål å gjøre det lettere for minuttet, de har en måte å gjøre det for Diesen som forsvarssjef heller for han snakker jo ikke om det som en måte å

Uansett det opplyste at det skulle på minuttet, de har en måte å gjøre det for Diesen som forsvarssjef heller for han snakker jo ikke om det som en måte å konspirert seg til å ta minuttet, de har en måte å gjøre det for Diesen som forsvarssjef heller for han snakker jo ikke om det som en måte å vinkling, så er det klart at de har en enorm makt

FORSVARET OG MEDIENE: ET LYKKELIG EKTESKAP?

Det var et ønske om å ta en etat som var autoritær, preget av hemmelighold, preget av maktfullkommenhet

Man skal ikke lage reportasjer i forbannelse selv om man kunne ha hatt lyst til å gjøre det noen ganger.

En analyse av hvordan forholdet mellom journalister og ledelsen av Forsvaret farger medieframstillingen av Forsvaret

Derfor var han klar og tydelig på tre store riksmedier som ikke ønsker å samarbeide med dem.

at alle journalister er idioter. For det er åpenbart at det er noen av oss som kan dem veldig godt, og som har jobbet med dem i mange år.

Det jeg da ikke skjønner, gitt denne mangelen på interesse, er hvorfor de skriver noe særlig om det i det hele tatt, når det konsekvent blir i beste fall upresist og i verste fall direkte galt.

Hvis Forsvaret ringer og sier at du får ikke lov til å snakke med noen i den avdelingen, og jeg vil få tak i den avdelingen, så får jeg jo tak i dem.

Det er jo ikke sånn at russerne ikke vet at Norge har en brigade

De kom jo drassende med sine veteraner etterpå. Kan dere ikke intervjuer disse her også, for de har ikke noen problemer. Da svarte jeg at det interessante er ikke de tusen som kommer uskadet igjennom, men han ene som ikke gjør det, fordi dere ikke gjør jobben deres.

Og man kan ha en kilde som under hånden gir deg informasjon, og det er fint det, men du har fortsatt ikke fått til en åpenhet. Du kan få til en jævlige god sak, men du får ikke til åpenheten.

Og litt av problemet er at de har for mye motiver med det de skal gjøre. Når de mener dette liker vi ikke. Det har de ikke noe med å ikke like, for de kan bare drite i det. Dette er en sak som er ubehagelig, men den må vi dessverre kjøre.

Jeg syns ikke at hva de mener er en overdreven tilbakeholdenhet eller lukkethet fritar dem for ansvaret for å skrive etterrettelig om det de får vite.

Jeg sitter og maser om å få gjøre gladsaker som de egentlig burde ha servert på sølvfat til meg.

Det lille jeg har av revansje eller noe sånt noe, det er knøttlite.

Vi som journalister kan jo ikke tillate oss å la reportasjene bli farget av hva vår dagsorden er. Da hadde Forsvaret sett ut som en søppelhaug.

Han hadde sagt på forhånd at han var ikke noe glad i media. Han kunne til nød tenke seg en sak i Teknisk ukeblad.

De vil knipe det ned så langt de kan og sitte så rolig i båten som de kan.

Fortsatt sitter det igjen en frykt for media i deler av Forsvaret, og når skal dette ende, når skal vi få bort den frykten, og få fram det positive ved Forsvaret?

Nå blir jeg litt irritert. Det tar meg utrolig mye tid, og de oppnår bare at man får en reporter som er ganske forbanna. Jeg kjenner at nå er jeg ganske forbanna.

Jeg er dritt lei av hele mediepolicyen til Forsvaret.

Espen Schiager
Masteroppgave i medievitenskap
Universitetet i Oslo
Institutt for medier og kommunikasjon
10. mai 2011

SAMMENDRAG

Hvordan påvirker forholdet mellom journalister og ledelsen i Forsvaret mediedekningen av Forsvaret? Dette spørsmålet besvares ved hjelp av medievitenskapelig teori om journalistisk makt og tre metodiske tilnærminger. En rammeanalyse av Forsvarets egne informasjonskanaler etablerer fem ulike tolkningsrammer som Forsvaret ønsker å kommunisere ut. Rammene framstiller Forsvaret som en ansvarsfull, moralsk bevisst og slagkraftig etat i beredskap. En omfattende kvalitativ innholdsanalyse av åtte mediasaker fra to av de største avisene (VG og Aftenposten) og to av de største fjernsynskanalene (NRK og TV 2) i Norge avdekker flere interessante aspekter ved medienes dekning av Forsvaret. Hemmelige kilder, hemmelige dokumenter, dragkamper både over og under bordet og Forsvaret som kjemper for å bevare et omdømme er noe av det som preger disse sakene. Målt opp mot tolkningsrammene fra rammeanalysen, er det tydelig at Forsvaret nesten alltid kommer negativt ut i disse åtte sakene. Mest interessant er oppgavens kvalitative intervjuer med fire av Norges viktigste forsvarsjournalister, den tidligere forsvarssjefen og hans informasjonssjef. Eksempler og betraktninger fra disse informantene kaster et spennende lys på oppgavens teorier, og bidrar i høy grad til å svare på forskningsspørsmålet. Oppgaven viser i hovedsak at et til tider betent og vanskelig forhold mellom Forsvaret og journalister bidrar til større bruk av anonyme kilder, flere spekulasjoner og mindre medieomtale for Forsvaret.

ABSTRACT

How does the relationship between journalists and the management of the Norwegian Armed Forces affect the media coverage of the Armed Forces? This question is answered in light of relevant theory on journalistic power and three methodological approaches. A frame analysis of the Armed Forces' own information channels establishes five different frames which the Armed Forces wish to communicate. The frames portray the Armed Forces as a responsible, morally conscious and strong organisation which is ready at all times. An extensive qualitative content analysis of four newspaper articles and four television news stories from four of the biggest media in Norway (VG, Aftenposten, NRK and TV 2), uncovers interesting aspects about the media coverage of the Armed Forces. Secret sources, secret documents, battles for superiority both over and under the table with the Armed Forces fighting to maintain a decent reputation are all elements in these eight stories. In light of the frames from the frame analysis, it is clear that the Armed Forces receive negative publicity in these news stories. Most interesting is the thesis' qualitative interviews with four of Norway's most important Defence journalists, the former Chief of Defence and his information chief. These shed an exciting light upon the thesis' theories, and contribute extensively to answering the research question. The thesis shows in essence that an often sore and difficult relationship between journalists and the Armed Forces' management contributes to more use of unidentified sources, more speculations and less media coverage for the Armed Forces.

Forord

Interessen for dette emnet ledet meg gjennom denne mastergraden til tross for at jeg var hjemmeværende bleieskiftarbeider og altnuligmann i husrenovering samtidig. I den forbindelse vil jeg takke biblioteket ved Universitetet i Stavanger for at dere alltid hadde et skrivebord og rolig arbeidsmiljø slik at jeg kunne rømme bort fra andre fristelser for å konsentrere meg helt og fullt om oppgaven.

Takk til professor Ragnar Waldahl ved Institutt for medier og kommunikasjon som bistod meg med kyndige råd og veiledning. Takk også for den friheten og fleksibiliteten du ga meg i og med at jeg flyttet fra studiemiljøet mitt i Oslo og til Stavanger.

Takk til mine informanter. Sveinung Berg Bentzrød og Eirik Veum som inviterte meg inn i deres redaksjonslokaler og som alltid var parat til å gi meg de sakene og den informasjonen jeg ba om; Lene Østby Sævrøy som til tross for langt sykefravær ga meg den hjelpen jeg behøvde; Tom Bakkeli som til tross for en svært hektisk periode i livet sitt prioriterte meg og min oppgave; og Sverre Diesen og Birgitte Frisch som gjorde seg tilgjengelige og ga meg de svarene jeg trengte. Takk alle sammen for at dere satte av tid til meg.

Mest av alt vil jeg takke de kjæreste jentene jeg har. Anne, tusen takk for dine støttende ord og din verdifulle korrekturlesning av oppgaven. Du er alt for meg. Og lille Nora, du er viktigere enn enhver masteroppgave. Takk for at dere gir meg noe meningsfylt å fylle dagene mine med etter at denne oppgaven er ferdig.

Espen Schiager

Stavanger, 30. april 2011

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	iii
Abstract	iii
Forord	v
1. Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn	1
1.2 Problemstilling.....	4
1.3 Oppgavens struktur	4
1.4 Avgrensninger og forslag til videre forskning.....	5
2. Teori.....	7
2.1 Pressens makt	7
2.2 Forholdet mellom journalist og kilder	13
2.3 Rammer	18
3. Metode	22
3.1 En oversikt	22
3.2 Empiri	23
3.3 Rammeanalyse.....	25
3.4 Kvalitativ innholdsanalyse	28
3.5 Kvalitative intervjuer	29
3.6 Personlige begrensninger som nøytral forsker	30
3.7 Generalisering, reliabilitet og validitet	31
4. Rammeanalyse	33
5. Innholdsanalyse	44
5.1 En oversikt.....	44
5.2 Aftenposten.....	44
5.3 Verdens Gang	52
5.4 Norsk Rikskringkasting	59
5.5 TV 2	64
5.6 Sammenfatning	72
6. Intervjuer	74
7. Avslutning.....	95
7.1 Innledende drøfting.....	95
7.2 Svar på problemstillinger.....	96
Referanseliste.....	101

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

”Innsyn fordrer respekt, edruelighet og kunnskap om tingenes tilstand.” Sitatet er hentet fra teaterstykket *Frykten*, som gikk på Rogaland teater høsten 2010. En gruppe politikere fra regjeringen har dratt ut til statsministerens landsted for å diskutere framtiden. Turen tar en mørk vending, og idet fugler begynner å angripe sommerhuset, snubler det inn en halvoppspist hobbyornitolog med et kamera. Sitatet kommer når forsvarsministeren, spilt av Svein Harry Schöttker Hauge, anklager ornitologen for å være en journalist på jakt etter hemmelige dokumenter.

Alle som ønsker å opptre på den offentlige scene må forholde seg til mediene. Noen er mindre interessante og slipper derfor billigere unna enn andre. For andre ligger forholdene til rette for at journalister vil følge dem i alt de foretar seg. Forsvaret befinner seg i denne kategorien. Her er noen av grunnene til hvorfor: i forslaget til statsbudsjettet som ble offentliggjort 5. oktober 2010, er Forsvarsdepartementet satt opp til å få 28 645 millioner kroner. Både forsvarsminister Grete Faremo og forsvarssjef Harald Sunde mener det er et stramt budsjett. Allikevel er tildelingen til Forsvarsdepartementet 5036 millioner kroner mer enn departement nummer to på listen, nemlig Justisdepartementet. Samferdselsdepartementet, som skal oppgradere veier og jernbane, får ”bare” 13 215 millioner kroner (Finansdepartementet, 2010). Forsvaret er en etat som er dyr i drift.

Det norske forsvaret hadde per september 2010 omkring 500 soldater og offiserer i Afghanistan, i tillegg til personell i Sudan, Kosovo, Midtøsten, Kongo, Tsjad og på flere fartøyer ute på oppdrag (Forsvarsnett, 2010). Oppdragene er farefulle, og gir norske medier spennende fyllstoff. Det blir ikke mindre aktuelt når norske soldater mister livet. 23. mai 2004 døde Tommy Rødningsby av et rakettangrep i Kabul. 23. juli 2007 ble Tor Arne Lau-Henriksen skutt og drept i Lowgar-provinsen sør for Kabul. 8. november 2007 drepte en veibombe nord for Meymaneh Kristoffer Sørli Jørgensen. 17. april 2009 døde Trond Petter Kolset av en selvmordsaksjon vest for Mazar-e Sharif. 25. januar 2010 drepte en veibombe Claes Joachim Olsson i Ghowrmach-distriktet. En veibombe var også årsaken til at fire norske

soldater mistet livet samtidig i Faryab-provinsen 27. juni 2010. Det er ikke bare ute i krig at norske soldater står i fare for å miste livet. Militære øvelser involverer farlig utstyr, og dette har Norge fått oppleve på den harde måten. 16. mars 2006 sank en stridsvogn gjennom isen under en vinterøvelse i Nord-Norge, og to soldater mistet livet. 13. oktober 2009 rygget en stridsvogn på Christina Rødstøl, som mistet livet av skadene hun pådro seg. Ni norske soldater har mistet livet på seks år i konfliktfylte Afghanistan, og tre soldater har mistet livet på øvelse hjemme i ”trygge” Norge. Slike hendelser går ikke ubemerket hen hos norske medier.

Forsvaret bruker skattebetalernes penger til risikable operasjoner. Det er stoff som er annerledes og frisker opp sidene i en norsk avis. Ifølge Forsvaret er det i gjennomsnitt 3-400 medier som skriver om Forsvaret hver dag, og det er når det ikke skjer noe ekstraordinært (e-post fra Forsvarets medieops, 7.10.2010). Det er ikke vanskelig å se hvorfor journalister interesserer seg for Forsvaret. Denne interessen gjør at Forsvaret må aktivt forholde seg til mediene. Dette forholdet er ikke alltid like smertefritt, og i Sverre Diesens periode som forsvarssjef fra 2005 til 2009 oppstod det flere situasjoner som kan være interessante både for medievitere og andre. Denne oppgaven vil ikke insinuere at Diesens sjefsperiode har vært den verste medierelasjonsmessig, men den vil kunne slå fast at det er mange situasjoner som er verdt å ta opp.

I Sigurd Allerns bok *Når kildene byr opp til dans* er det et helt underkapittel dedikert til Forsvarets PR-apparat og Forsvarets omgang med mediene (1997, s. 207). Allern skriver at Forsvarets presse- og informasjonstjeneste er det ”største og mest omfattende informasjonsapparatet i staten”. Og Sigurd Allern påpeker hvordan det stod til med kunnskapsnivået om forsvarsrelaterte temaer for norske journalister:

”Med enkelte unntak vet pressefolk svært lite om militære spørsmål. Uvitenheten gjelder ikke bare våpensystemer og militær teknologi, men også forsvarspolitiske emner. Gunnar Hatløy Angeltveit [byråsjef i Forsvarsdepartementet på midten av 90-tallet] oppsummerer sitt inntrykk slik:

Jeg er sjokkert over hvor lite villige de redaksjonelle ledelsene er til å la journalistene kvalifisere seg i slike spørsmål før de skal intervju noen. Og hvor passive journalister er under pressekonferanser.” (ibid, s. 208).

Dette var på midten av 1990-tallet. Det stemmer fortsatt den dag i dag at Forsvaret har det største informasjonsapparatet i staten. Men stemmer det fortsatt at journalister ikke har kunnskap om og interesse for Forsvaret? Noen mener det, og tidligere forsvarssjef Sverre Diesen er ikke redd for å si det høyt.

I januar 2010 publiserte journalisten.no et intervju med den nylig avgåtte forsvarssjef Sverre Diesen. Overskriften er tydelig: Diesen mener norske journalister forsømmer Forsvaret.

”Noen journalister er riktignok satt til å jobbe med Forsvaret. Men til forskjell fra britiske, franske eller tyske kvalitetsmedier har ingen norske redaksjoner militære medarbeidere med dyp faglig innsikt,” sier han i intervjuet, og legger til at han ikke kan navngi noen journalister som har et høyt nok kompetansenivå. Som eksempel på norske journalisters uvitenhet, trekker han fram hendelsen da den norske spesialsoldaten Tor Arne Lau Henriksen ble drept sør for Kabul i 2006. TV 2 påstod at Henriksen ble drept et annet sted, og at Forsvaret løy. Diesen forklarer at om journalistene hadde hatt nok innsikt, ville de forstått at dette ikke er mulig. Norske soldater i Afghanistan er underlagt Nato-ledelse, og for å lyve om en lokasjon måtte Diesen ha forfalsket stridsjournaler foran nesen på flere hundre stabsoffiserer fra forskjellige land (Journalisten.no, 15.1.2010 (1)).

Diesen sa ikke bare fra om mediernes overtramp da han sluttet som forsvarssjef. Gjennom hele sin periode som sjef kom det kritikk mot journalister fra Diesen. Et eksempel er når NRK opplyser sine seere om at Nato ikke lenger har tid til å hjelpe Norge om vi skulle blitt invadert av russerne. Sverre Diesen er krass i en sak i *Aftenposten*, og sier at ”man blir sjelden sitert riktig i norsk presse. Men jeg føler at her har det vært en hodeløs lesning av dokumenter” (Aftenposten.no, 25.9.2007). Et annet eksempel er når det norske helikopterbidraget i Afghanistan er et hett tema i mediene i slutten av april 2008. Diesen publiserer en kronikk på Forsvarets egne nettsider, der han skriver at det er ”nedslående” hvordan både VG og NRKs Dagsrevyen utelukker viktig informasjon som endrer hele saksbildet og ”slik selv designer en sak for å holde liv i den”. Han spiller også et skyldfølelseskort overfor journalistene når han insinuerer at de ikke tar hensyn til de pårørende som er engstelige for hva som skjer med deres kjære i Afghanistan. Han avslutter med å si at ”vi i Forsvaret har et utmerket forhold til de aller fleste norske medier, det ønsker vi å fortsette med, men da er det også viktig for oss å si i fra når vi opplever overtramp ([Forsvarsnett](http://Forsvarsnett.no), 28.04.2008).

Det er ofte flere sider av en sak, og journalistene tar ikke bare imot slik kritikk fra forsvarssjefen. Sveinung Berg Bentzrød i Aftenposten svarer med å si at ”Forsvaret kanskje er den institusjonen som er vanskeligst å jobbe mot. Informasjonen sitter veldig langt inne.” Nyhetsredaktøren i NRK, Jon Gelius, mener Diesens krav om yrkesmilitær bakgrunn for journalister er ”gammeldags” (Journalisten.no, 15.1.2010 (2)).

1.2 Problemstilling

Dette noe betente forholdet mellom journalist og etat har gitt grobunn til min hovedproblemstilling for denne oppgaven:

Hvordan farger forholdet mellom journalister og ledelsen i Forsvaret medieframstillingen av Forsvaret?

For å kunne svare på dette forskningsspørsmålet, er det noen delproblemstillinger jeg må adressere først. Disse er:

Hvordan ønsker Forsvaret å framstå i mediene?

Hva karakteriserer forholdet mellom journalister og ledelsen i Forsvaret?

Spørsmålet om hvordan Forsvaret ønsker å framstå i mediene vil jeg besvare ved å gjøre en rammeanalyse av saker fra Forsvarsnett, Forsvarets offisielle nettsted. Når det kommer til den andre delproblemstillingen vil jeg intervjuer både representanter fra Forsvarets ledelse og relevante journalister for å danne meg et bilde av hvordan forholdet dem imellom kan karakteriseres. Så, for å kunne svare på hovedproblemstillingen, vil jeg sammenfatte de to allerede nevnte metodiske tilnærmingene med en innholdsanalyse av et bestemt antall mediesaker som handler om Forsvaret. Svaret på hovedproblemstillingen vil også ses på i lys av teorier rundt pressens makt.

1.3 Oppgavens struktur

I kapittel to gjennomgås ulike teorier innenfor pressens makt, pressens forhold til kilder og tolkningsrammer. Disse teoriene blir alle trukket fram igjen i analysen. Kapittel tre beskriver hvilke metodiske tilnærminger og vurderinger jeg har gjort i oppgaven. Kapittel fire inneholder rammeanalysen av sakene fra Forsvarsnett, og her besvares den første delproblemstillingen. Rammene fra dette kapittelet sammenlignes med hovedbudskapet i åtte mediesaker gjennom en innholdsanalyse i kapittel fem, og slik kan vi slå fast om Forsvaret

framstilles i et positivt eller negativt lys i disse sakene. Kapittel seks gir et referat av intervjuene med mine informanter, mens det syvende og siste kapittelet er oppgavens avslutning.

1.4 Avgrensninger og forslag til videre forskning

Jeg kunne gjort mange andre valg under denne masteroppgaven, og noen av disse ville ha belyst andre og vel så interessante sider ved dette forskningstemaet. Først og fremst har jeg begrenset meg med tanke på tidsperiode. Ved å bare fokusere på tiden da Sverre Diesen satt som forsvarssjef, har jeg bare mulighet til å si noe om hvordan Forsvarets ledelse under ham forholdt seg til mediene. Jeg har da ikke grunnlag for å si noe om Forsvaret før 2005 og etter 2009, selv om mye av denne ukulturen som noen av journalistene siktet til ikke kommer og går med forsvarssjefer, men er heller noe som vedvarer.

Et annet aspekt jeg kunne ha utvidet er antallet informanter. TV 2, NRK, VG og Aftenposten rekker til sammen over størstedelen av Norges befolkning, og de fire journalistene jeg har skrevet om, er de fire som produserer mest stoff om Forsvaret i disse fire mediene. Derfor valgte jeg å begrense meg til disse fire. Allikevel hadde det vært interessant å utvide dette kildegrunnlaget. Forsvaret blir framstilt både positivt og negativt i en rekke andre aviser og mindre publikasjoner. Spesielt i Nord-Norge, der Hæren har størstedelen av sine styrker stasjonert, er det mange mindre lokalaviser som hyppig omtaler Forsvaret i sine spalter. Langt fra Myntgata og Forsvarets ledelse i Oslo finner kanskje kommunikasjonen mellom journalist og forsvarsrepresentant sted på et litt lavere og mer uformelt nivå, og det hadde vært interessant å trekke dette aspektet inn i analysen.

Det kunne vært interessant å inkludere flere stemmer fra Forsvaret i en slik analyse. Allikevel er det slik at Forsvaret er preget av rang, og informasjonsarbeidet er så langt det lar seg gjøre styrt fra sentralt hold. Derfor valgte jeg å holde meg til de to mest sentrale personene jeg kunne finne.

Ser vi på analysegrunnlaget for øvrig, mener jeg det hadde vært interessant å inkludere flere mediesaker. Dermed kunne jeg ha gjennomført en kvantitativ innholdsanalyse. En kvantitativ analyse hadde gitt mer solide funn med mer tyngde bak. Det hadde også vært mulig å komme med påstander av en mer generaliserbar art.

Til slutt er det verdt å merke seg forholdet mellom den politiske delen og den militære delen av Forsvarets ledelse. Gjennom mine intervjuer var dette et stadig tilbakevendende tema.

Videre forskning kunne ha sett nærmere på hvordan ledelsen av Forsvaret ble delt mellom de

to, og hvordan samarbeidet i denne integrerte ledelsen påvirket informasjonsarbeidet og kontakten med journalister.

2. Teori

2.1 Pressens makt

Medienes nyheter er et vindu ut til verden. Det kan variere i utførelse og gjennomsiktighet. Det kan være lite eller stort, ha få eller mange sprosset og det kan være klart, frostat eller skittent. Alt dette påvirker hvor mye en kan se gjennom vinduet. Hva en ser avhenger av om vinduet vender ut mot en trafikkert hovedgate eller en mørk bakgate, og av hvor langt fra vinduet en står og hvordan en vender hodet. Dette bildet tegnet Gaye Tuchman i 1987 av hvordan mediene framstiller virkeligheten for publikum. (Tuchman, 1987, s. 1) De viser altså ikke et speilbilde, men en modifisert versjon påvirket av en rekke subjektive og objektive faktorer. Det er noen av disse faktorene denne oppgaven ønsker å belyse.

Mediene og en opplyst offentlighet er uatskillelige. Det kan være uheldige eierforhold som gjør at noen har mer makt over medienes virksomhet enn andre. Dagens medieoffentlighet er også konstruert slik at en deltakelse i den fordrer svært gode kommunikasjonsferdigheter. Allikevel har mediene en del oppgaver som bidrar til et mer opplyst offentlig rom i samfunnet. Den første oppgaven, i følge Ragnar Waldahl (2007, s. 52-53), er å fungere som debattforum. Mediene er den eneste samfunnsinstitusjonen som klarer å gjøre et flertall av befolkningen samtidig bevisst på saker og perspektiver, og tilgang til dem er gull verdt for enhver som ønsker å spille en rolle i samfunnsdebatten. Mediene skal her prøve å gjengi et så korrekt bilde av den aktuelle debatten som mulig. Dette for å gi borgerne et best mulig grunnlag for å gjøre seg opp en mening i debatten. Den andre oppgaven handler om å kommentere samfunnsspørsmål. Den gjengse borger har ikke kapasitet på egenhånd til å ha oversikt over alle store samfunnsspørsmål til enhver tid. Derfor skal mediene informere om nåværende saker og standpunkter, og de skal si noe om utfallet og konsekvensene av ulike valg en kan ta. Den siste oppgaven Waldahl tillegger mediene i dagens offentlighet er overvåkningsoppgaven. Myndighetene har en formidabel makt i samfunnet, og da spiller journalister en viktig rolle når de passer på at denne makten ikke blir misbrukt. Mediene skal se til at ikke noe viktig blir feid under teppet og at kritikkverdig oppførsel fra myndighetene blir avdekket. Som vi skal se i analysen er alle disse oppgavene relevante når det kommer til medienes dekning av Forsvaret.

Hvorfor bør Forsvaret ta hensyn til journalistikken? Uttrykket ”den fjerde statsmakt” dukker raskt opp i en slik debatt. Etter Montesquieu ble statsmakten delt inn i tre: den lovgivende, den utøvende og den dømmende makt. Pressen, eller journalistikken, har uoffisielt fått tittelen den fjerde statsmakt. Den kan ikke utøve en formell makt, slik som de øvrige tre statsmaktene, men den har makt i det at den kan belyse enkelte områder og forhold i samfunnet (Bang, 2006, s. 221-222). Nettopp denne belysningen av enkeltforhold var det noen amerikanske forskere i 1968 ga navnet *agendasetting*. Maxwell McCombs og Don Shaw bestemte seg for å se på hvordan medienes fokus påvirket handlingene til ubestemte velgere under det amerikanske presidentvalget i 1968. De fant at sakene som var mest synlige og mest framhevet i de aktuelle mediene, samsvarte i høy grad med de sakene som de usikre velgerne var mest opptatte av (McCombs, 2004). Siden har begrepet *agendasetting* blitt fast inventar i medieforskeres ordforråd (Hernes, 1978; Allern, 2001a).

Kort fortalt betyr dette at desksjefer og nyhetsredaktører daglig påvirker våre meninger om og vender vår oppmerksomhet mot det som i deres øyne er de viktigste sakene. Hvis vi ser på en avis, er det stor forskjell på hvor mye de ulike sakene blir framhevet. Førstesideoppslag mot et oppslag inne i avisen, størrelsen på overskriften, bildebruk og lengden på artikkelen sier noe om hvordan avisen prioriterer viktigheten av saken. I fjernsynsmediet kan en si at saken er framhevet bare den kommer på i nyhetssendingen, men det avhenger også av i hvilken rekkefølge sakene blir presentert og hvor lenge innslagene varer. Disse valgene blir ikke tatt bevisst for å styre den offentlige opinionen, men er heller et resultat av medienes praktiske behov for å framheve noen få saker på grunn av for eksempel plass- og tidsmangel. Publikum bruker mediene til å danne seg et bilde av samfunnet. De sorterer tankene og ideene sine etter hva som blir framhevet i mediene, og over tid vil nyhetsmedienes agenda i stor grad være lik publikums agenda. Det er viktig her å påpeke at det ikke er snakk om at mediene bestemmer hva folk skal mene. Som Bernhard Cohen har sagt, bestemmer ikke mediene hva vi skal mene, men de har stor suksess i å bestemme hva vi skal mene noe om (McCombs, 2004, s. 2).

Behovet for informasjon er en av de største grunnene til at publikum er så mottakelige for medienes agendaer. McCombs sammenligner det med når en flytter til en ny by eller som turist besøker et helt nytt sted. Trangen til å orientere seg vil raskt gjøre seg gjeldene. Det samme gjelder når mediene framhever en ny sak eller avdekker nye sider ved en allerede eksisterende sak. Informasjonsbehovet vil gjøre at publikum trekker til seg den informasjonen de får tak i. Det er to faktorer som bestemmer hvor stort informasjonsbehovet er for hver sak:

relevans og usikkerhet. Er saken relevant for publikum og er publikum usikre angående de ulike elementene ved saken, så vil informasjonsbehovet være stort (ibid, s. 54). Og som vi skal se senere i oppgaven, kan den norske befolkningen mindre og mindre om Forsvarets virksomhet. Dette øker effekten av agendasettingen.

Det er tydeligere og tydeligere at mediene setter betingelser for andre maktfelt. Viktige aktører i samfunnet legger mer og mer vekt på medierelasjoner. De har måttet lære seg hvordan journalister jobber og tenker for å kunne påvirke opinionen og å drive effektiv krisekommunikasjon. (Allern, 2001a, s. 14). Mediene har tvunget tradisjonelle politiske systemer til å endre måten ting gjøres på. Gjennom sin dagsordenfunksjon, som er referert til tidligere, tvinger mediene politikere til å forholde seg til de saker mediene tar opp og ikke de sakene de selv helst vil debattere. Politikerne må også, som nevnt over, tilpasse seg en journalistisk arbeidsmetode for å klare å få aktuelle saker inn på medienes dagsorden. Og kanskje mest tydelig av alle trekk ved endringen av de politiske logikker er innføringen av ad-hoc-metodene. Der politikere før kunne jobbe langsiktig og grundig med hver sak, har de nå blitt tvunget til å hele tiden være klare til å få en mikrofon stukket opp under nesen for å svare på spørsmål om plutselig oppdukkende saker. Debatten om mediene er høyre- eller venstrevridde er, ifølge Gudmund Hernes, ikke relevant. Saken er at mediene, samt samfunnet i sin helhet, er mediavridde, hvilket betyr at mediene opererer alle noenlunde likt og at de har den samme effekten på personer og institusjoner. (Hernes, 1978). Forsvaret har som sagt tidligere statens største informasjonsapparat. Dette kan en si at er et resultat av samfunnets medievridding.

Sigurd Allern skriver også at dagens medier fordrer særegne teknikker for dem som ønsker redaksjonell omtale. Han understreker for øvrig publiseringsmakt som et av medienes viktigste maktmiddel. Hva som blir trykket eller hva som blir sendt avhenger til syvende og sist av mediene. I så måte er mediene en egen politisk arena, hvor andre regler gjelder enn i Stortingets spørretime (Allern, 2001a). I forlengelsen av diskusjonen om hvordan mediene påvirker være- og arbeidsmåter til mennesker på den offentlige arena, kan vi si at mediene har en rolle som ”dramaturg” og ”iscenesetter”. Ifølge Eide og Hernes’ triangelhypotese, har mediene makt til å påvirke hvordan en aktør A forholder seg til aktør B. Her tar mediene i bruk virkemidler som svært ofte sammenfaller med teatrets. Konflikt er mye brukt i teaterdramatikk, og dette er også ofte et hovedelement i mediesaker. I særlig grad er denne mediedramatikken og medievriddingen synlig når det ikke bare oppstår en enkeltsak, men en

rekke saker som omhandler det samme temaet og som følger hverandre relativt tett. Da kan en tydelig se at mediene ikke bare er en passiv arena, slik idealene kanskje skulle tilsi, men også en iscenesettende og høyst deltakende aktør (Eide og Hernes, 1987). Forsvaret er et relativt snevert samfunnsfelt, og sakene innenfor forsvarsrelaterte emner vil derfor egne seg for medienes iscenesetting og dramatikk.

Medieforskeren Shanto Iyengar gjennomførte en studie av amerikanske fjernsynsmediers konstruksjon av rammer i sine nyhetsreportasjer. Dette teorikapittelet vil komme tilbake til tolkningsrammer og medierammer senere. I sin studie brukte Iyengar begrepene episodisk og tematisk om fjernsynets nyhetsframstilling. En episodisk framstilling fokuserer på en enkelthendelse uten særlig hensyn til saken sett i en større sammenheng. Eksempelet kan være intervjuet med en fattig mann på gaten, uten at reporteren sier noe om hvor mye fattighet det er i landet eller hvorfor fattigheten er på det nivået den er. Det sier seg da selv at en tematisk framstilling inkluderer bakgrunnsinformasjon og at den plasserer saker i en større og mer generell kontekst. Iyengar skriver at det i praksis er svært få saker som enten er utelukkende episodiske eller tematiske. De fleste inkluderer begge framstillingsformer, som for eksempel i en sak om den fattige mannen på gaten der det i introduksjonen til saken kan bli nevnt noen generelle tall for fattighet i landet. Allikevel finner Iyengar at fjernsynsnyheter som oftest bruker den episodiske innfallsvinkelen. Denne inviterer til spennende bilder fra åstedet når de ”harde” nyhetene dekkes. Fjernsynskanalen blir styrt av tidsmangel, reklameinntekter og en yrkesetikk som favoriserer den episodiske framstillingen framfor den tematiske. Den tematiske framstillingen fordrer mer tid til forberedelse og ikke minst mer tid til presentasjon, noe fjernsynsselskapene ikke har overflod av. Den tematiske framstillingsformen er også mer mottakelig for journalistisk bias. Shanto Iyengar påpeker at dette fokuset på det episodiske legger mer skyld for politiske saker over på enkeltindivider heller enn større samfunnstendenser (Iyengar, 1991). Og denne teorien gir støtte til noen av Sverre Diesens argumenter om at norske medier ikke ser nok på de store linjene i forsvars- og sikkerhetspolitikk, som vi skal se senere.

Sigurd Allern skriver om et viktig begrep han kaller nyhetsterskelen. Er det stor pågang og hektisk i redaksjonslokalene, er nyhetsterskelen høy. Er det sommer og tiden der såkalte ”agurknyheter” får mer plass, kan en si at nyhetsterskelen er lavere (Allern, 2001b, s. 55). Som vi skal se senere i denne oppgaven, gjør lite tilgjengelig informasjon om Forsvaret at nyhetsterskelen blir høy for journalister som dekker Forsvaret.

Nyhetsterskelen er relevant for nyhetsjournalistikken som helhet, men også for fjernsynsmediet spesielt. Her er tilgjengeligheten av bilder et selvfølgelig nyhetskriterium. Dette er noe som aviser ikke trenger å ta hensyn til. Nettopp levende bilder er fjernsynsmediets styrke, og levende bilder må brukes om ønsket effekt skal oppnås. TV-journalister prøver, så langt det lar seg gjøre, å unngå at programlederens ansikt skal være på skjermen for lenge av gangen, eller å bruke stillbilder. Da Gunnar Sand og Knut Helland i 1998 spurte medarbeidere i NRK og TV 2 om de syntes at mangel på bilder begrenser nyhetsformidlingen, så sa 26 prosent at det ville begrense nyhetsformidlingen mye, og 43 prosent at det ville begrense svært mye. Innslagets troverdighet og etterrettelighet var de eneste kriteriene som rangerte høyere enn tilgangen på gode bilder. Vaksjefen i Dagsrevyen sa at ”fjernsyn er et visuelt medium. Det blir håpløst uten bilder.” ”Nyhetene skal være en opplevelse på lik linje med et hvilket som helst annet fjernsynsprogram. Det er kolossalt vanskelig å slå en god billedhistorie på fjernsyn,” fortalte en medarbeider i TV 2. Til tross for hvor viktig gode levende bilder er for fjernsynsnyhetene, betyr det ikke at det ikke går an å lage nyheter for TV uten. Er saken stor og viktig nok, så kommer den på skjermen uansett hva slags bildemateriale fjernsynskanalen har tilgjengelig (Sand og Helland, 1998, s. 54-56). Nyhetsterskelen for fjernsynet blir altså høyere hvis det ikke foreligger gode levende bilder. Og for journalister som dekker Forsvaret, en etat med utstrakt bruk av foto- og videorestriksjoner, så kan det være vanskelig å få gode TV-bilder.

Her vil det også være naturlig å ta med argumentet om at dagens mediemarked er blitt til dels svært preget av konkurranse. Kampen om seere og lesere er høyst reell, for uten et publikum vil mediene tape både annonse- og salgsinntekter. Flere mindre medier har måttet gi tapt i de senere år, og Tore Slaatta fremmer en teori om at den norske medieordenen har blitt mer og mer preget av det økonomiske felts logikker. Og nettopp på grunn av medienes svekkede stilling ovenfor dette økonomiske feltet, er mediene overlatt markedet, akkurat som de var overlatt politikken i partipressens tid. Reklame har blitt viktigere enn nyheter i dagens redaksjonelle utviklingsarbeid, og medienes funksjon har blitt å underholde. Slaatta mener medieordenens makt er langt svakere nå enn før (Slaatta, 2003, s.232-234).

Den franske sosiologen Pierre Bourdieu har til dels sterke meninger om hva denne innflytelsen av økonomiske logikker gjør med journalistikken generelt til dels og fjernsynsmediet spesielt. Han slår fast at journalistikken er et eget felt med egne lover og regler. Dens posisjon i den større sammenheng blir fastsatt av nettopp disse reglene, samt

hvordan journalistikken forholder seg til andre felt eller mikrokosmos. Til tross for det vanlige inntrykket folk har av at de som jobber i mediene generelt og fjernsynet spesielt er viktige, frie og selvstendige, så er de i realiteten ”marionetter for en nødvendighet som må beskrives, en struktur som må klargjøres og fram i lyset” (Bourdieu, 1998, s. 52-53). Denne såkalte nødvendigheten han referer til består av økonomisk konkurranse mellom mediebedrifter om markedsandeler. Markedsandeler i dette tilfellet består av lesere for aviser og seere for fjernsynskanaler, for eksempel. I det daglige utarter en slik kniving seg som et kappløp mellom journalistene om mest anerkjennelse innenfor profesjonen eller den mest eksklusive saken. Og til tross for at det ikke virker slik for journalistene selv, er allikevel dette i bunn og grunn en konkurranse om penger og økonomisk makt mellom mediebedrifter som er underlagt visse krav om effektivitet og lønnsomhet (ibid, s. 56). Dette resulterer i at mediene må skaffe seg et så bredt publikumsgrunnlag som de kan selge sine produkter til som mulig, og ”jo mer et presseorgan eller et hvilket som helst uttrykksmedium søker å nå et stort publikum, jo mindre skarpt i kantene må det være. Alt som kan så splid eller utelukke deler av publikum må ut” (ibid, s. 61). Av denne grunn gir flere og flere fjernsynskanaler sine førsteoppslag til det som før var utelukkende forbeholdt sensasjonspressen: kriminal, sport og ulykker. Journalistene vil ha det dramatiske og det eksepsjonelle, men det som er eksepsjonelt for dem kan virke som idioti for andre.

De som ofte får adgang til sendetid i fjernsynet, er hva Bourdieu kaller ”fast thinkers”, det vil si de som kan servere allerede brukte og enkle argumenter raskt og underholdende. Kloge og retorisk dyktige mennesker som tenker gjennom sine argumenter er det ikke tid for. Som Platon sa, kan en ikke tenke under hastverkets press (ibid, s. 37). Bourdieu skriver at de tenkende mennesker som ønsker å frambringe velfunderte argumenter på fjernsynet må ”komme seg ut av den lille borgen de sitter i, og de må kjempe kollektivt for gode formidlingsbetingelser og for eiendomsrett over midlene til formidling, og de må alliere seg med lærere, fagforeninger og andre foreninger i kampen for at mottakerne skal få en utdanning innrettet på å heve nivået for hva de kan motta” (ibid, s. 94). Som vi skal se senere i oppgaven, styrker både Slaattas og Bourdieus teorier om det økonomiske feltets ekspansjon Sverre Diesens kritiske argumenter mot norske journalister.

Dette teorikapittelet vil komme tilbake til forholdet mellom journalister og kilder, men det er allikevel verdt å vie dette temaet noen linjer her og nå. For i Martin Eides artikkel fra 1998 skisseres et scenario hvor journalistikken blir til en ideologi som Eide kaller journalismen, og at denne journalismen til slutt vil ødelegge for journalistikken. En stor del av den siste tidens medieforskning har tatt for seg hvordan mektige kilder og den stadig voksende informasjons-

og PR-bransjen har kontroll over mediene. Dette er det viktig å studere, medgir Eide, men en må ikke se seg blind på det. For det er viktig å huske på at PR-bransjen prøver å styre journalistene med journalistiske logikker og metoder, og ikke overse den makten som ligger i journalistens virkningsfulle dramaturgi. Denne såkalte medielogikken sprer seg hele tiden, både i det sivile samfunnet, i staten og i markedet. Å kunne tenke journalistisk blir en svært verdifull kompetanse, og flere og flere kurser sine ledere og medarbeidere til å bli mest mulig medievennlige. De skal lære seg til å gripe ordet i en intervjusituasjon på journalistens innpust, å hele tiden etablere og opprettholde sin egen dagsorden og å gi ethvert budskap en personlig vinkling. De skal bli like gode, om ikke bedre, enn journalisten i å bruke journalistiske logikker og arbeidsmetoder. De skal rett og slett slå journalisten på hjemmebane.

Så lenge medielogikkens ekspansjon skjer i den private sektor, er det hele relativt problemfritt ifølge Eide. Verre blir det når det samme skjer i offentlig sektor. Når myndighetene sier at informasjon må bli et ledelsesverktøy, vitner det om at det i større og større grad handler om effektivitet og styring. Grunnverdiene for statlig informasjon er at det skal styrke demokratiet og realisere idealer om åpenhet, deltakelse og innflytelse. Her støter en på en vanskelig kombinasjon. På den ene siden skal statlig informasjon bidra til effektivt å nå oppsatte mål. På den andre skal det styrke deltakerdemokratiet. For informasjonsmedarbeidere i det offentlige blir dette dilemmaet akutt og veldig vanskelig (Eide, 1998).

2.2 Forholdet mellom journalist og kilder

Det må to til for å danse tango, men én må lede den andre. Dette var bildet Herbert Gans brukte for å illustrere forholdet mellom amerikanske nyhetsjournalister og kilder i 1980, som igjen har inspirert tittelen på Sigurd Allerns bok fra 1997: *Når kildene byr opp til dans*. Dette verket står sentralt i norsk medieforskning på akkurat dette feltet, og denne oppgaven vil bruke Allerns bok som grunnlag for denne delen av teorikapittelet.

Kilder kan være så mangt. Det kan være en mann på gaten som har vært vitne til en bilulykke, eller det kan være en idrettsutøver som har vunnet et stort mesterskap. Men i de fleste tilfellene er det såkalte informasjonsmedarbeidere eller talspersoner som er ansatt i offentlige eller private institusjoner og organisasjoner. Disse kildene, som Allern definerer som profesjonelle kildeorganisasjoner, kjennetegnes ved at det er spesialiserte medarbeidere som

tar seg av informasjonsarbeidet. En informasjonsleder og informasjonsmedarbeidere og informatører under ham eller henne har kommunikasjon med omverdenen og mediene samt internkommunikasjon som deres ansvarsområde (Allern, 1997, s. 10-11). Forsvaret er et eksempel på en profesjonell kildeorganisasjon.

Nyheter er et bilde på autoritet. De representerer hvem som er de autoriserte viterne og hva som er deres autoriserte versjon av virkeligheten (Ericson, Baranek og Chan, 1989, s. 3). Disse autoriserte viterne er informatører for de profesjonelle kildeorganisasjonene, som nevnt over. Og det at de er autoriserte vitere er en av de viktigste grunnene til at de blir mye brukt av journalister. For ved siden av å ha lett tilgjengelig og ferdig bearbeidet informasjon, så gir deres status som autorisert troverdighet hos mediernes publikum. Dette gjelder spesielt for vitere i det offentlige, som kan forventes å inneha en kunnskap om faget som ikke er farget av personlige meninger eller skjulte agendaer (Allern, 1997, s. 41). Offiserer og andre forsvarsansatte er i denne sammenhengen autoriserte vitere. Som et resultat av at stadig færre blir kalt inn til førstegangstjeneste, synker kunnskapsnivået om Forsvaret hos det norske folk. Da blir kunnskapen til de autoriserte viterne enda mer troverdig.

Som nevnt tidligere, er profesjonelle kildeorganisasjoner mye brukt av journalister. Dette er en av tre hovedgrupper av kilder, ifølge Sigurd Allern. En annen er andre kildeorganisasjoner, som ofte er mindre organisasjoner med et atskillig svakere informasjonsapparat enn de profesjonelle kildeorganisasjonene, men som allikevel kan være svært aktive i sitt forhold til journalister og nyhetsinstitusjoner. Eksempler på dette kan være miljøorganisasjoner og fagforeninger. En tredje hovedgruppe av kilder er personlige kilder. Disse enkeltindividene står på egne ben og er ikke representanter for en større gruppe. Ofte er de øyevitner, mennesker med spesialisert kunnskap om for eksempel verdensrommet eller personer som brenner nok for en sak til at de tar kontakt med journalister. Når det gjelder journalisters kontakt med kilder i Forsvaret, så dreier det seg for det aller meste om profesjonelle kildeorganisasjoner og personlige kilder.

På samme måte som Allern grupperer ulike typer kilder, deler han også relasjonene mellom journalister og kilder inn i hovedgrupper. Den første er forhandlingsrelasjoner, og er den som er mest utbredt. Både mediene og kildene har noe å hente av hverandre. Mediene trenger saker til å fylle spaltene og sendetiden, og informasjon som hjelper dem til å lage disse

sakene. Kildene, på sin side, behøver positiv offentlig omtale for å nå ut med sine ønskede budskap.

Den andre relasjonen er uegennyttige relasjoner. Her blir forholdet styrt av idealer om at informasjon bør spres til fordel for allmennhetens beste. Et eksempel kan være når en produsent av bilseter for barn finner en feil i en av sine modeller som kan utgjøre en sikkerhetsfare for barna som bruker den. Da vil ofte medier publisere denne informasjonen fordi det tjener allmennheten.

Den tredje relasjonen er rettighetsrelasjoner. Kilder og journalister har rettigheter overfor hverandre som er styrende for forholdet. For journalistenes del legger *Vær Varsom-plakaten* føringer for hvordan pressen skal oppføre seg overfor kilder. For kildene kan for eksempel offentlighetsloven spille inn, noe som gir journalister fri tilgang til alle offentlige dokumenter som ikke er graderte eller hemmeligstemplede (Offentlighetsloven, 2006-05-19-16).

Den fjerde og siste relasjonen Allern definerer, er kommersielle markedsrelasjoner. Her betaler mediene for bilder og informasjon fra for eksempel NTB, eller for senderrettighetene til et stort sportsarrangement (ibid, s. 44-46).

Den eneste av disse relasjonene som ikke gjelder for Forsvaret, er sistnevnte markedsrelasjoner. All informasjon og alt billedmateriale som journalister får fra Forsvaret er gratis. Forhandlingsrelasjoner er i alle høyeste grad til stede. Det er også uegennyttige relasjoner. Om Forsvaret for eksempel skal ha en øvelse nær et bebygd område, vil de publisere informasjon i mediene som advarer om blant annet støy og trafikk. Denne informasjonen tjener strengt tatt ikke Forsvaret, og ikke er det særlig spennende stoff for mediene heller. Men informasjonen tjener allmennheten. Rettighetsrelasjoner gjelder også her, i og med at Forsvaret til tider er så lite åpne at journalister viser til offentlighetsloven for å få gjennom sine krav om informasjon.

Det er også interessant å se på relasjonsteori fra faget informasjon og samfunnskontakt. På denne måten får en sett på emnet fra synspunktet til kildene eller informatørene. James E. Grunig utviklet i 1976 to typer kommunikasjonsstrategier: den asymmetriske og den symmetriske. Den førstnevnte innebærer kommunikasjon med det formål å påvirke for et ønsket sluttresultat. Navnet asymmetrisk kommer av at resultatet er ubalansert. Kildene oppnår en effekt på bekostning av andre. Den symmetriske strategien, på den andre siden, er ute etter å etablere de beste mulige relasjonene, en så felles problemforståelse som mulig og en samkjørt problemløsning. Navnet symmetrisk kommer da av at resultatet er balansert, og både kilden og dens motpart vinner like mye på det. Disse to strategiene ble av Grunig og

Hunt i 1984 videreutviklet til fire velkjente modeller som kan beskrive kilders informasjonsarbeid. Publisitetsmodellen, også kalt propagandamodellen, handler om å få mest mulig positiv oppmerksomhet rettet mot egen virksomhet. Som oftest skjer dette gjennom mediene, og det involverer både tvilsomme metoder for å manipulere mediene og ærlige og redelige metoder som utsendelse av pressemeldinger og kontakt med journalister. Informasjonsmodellen skisserer en enveis kommunikasjon fra kilden og ut til omgivelsene. Den beskriver ikke forhold der kommunikasjonen er ment å manipulere eller å lure omgivelsene, men kan på den andre siden heller ikke kalles nøytral siden den er enveis. I den toveis asymmetriske modellen handler det om å påvirke. Formålet kan variere fra å endre på noe i samfunnet som for eksempel lavere billettpriser i kollektivtrafikken til å stilne kritikk. En toveis symmetrisk modell handler om å oppnå gode relasjoner med andre parter og å løse interessenters problemer på en måte som er til fordel for alle parter (Ihlen og Robstad, 2004, s. 58-60). For Forsvaret som kilde gjelder nok flere av disse modellene, og dette kommer jeg tilbake til i analysen.

Dette teorikapittelet beskrev tidligere hvordan mediene har blitt underlagt det økonomiske feltets logikker i større og større grad. De må hele tiden ta hensyn til begrensninger relatert til tid, personellmessige ressurser og budsjett. Av denne grunn kan det være fristende når en kilde tilbyr en skreddersydd sak, ferdigredigerte fjernsynsbilder og bilder eller pressemeldinger. Disse elementene inngår i såkalte informasjonssubsidier som en kilde kan tilby mediene. Andre slike subsidier kan inkludere finansiering av reiser, tilrettelegging av intervjuer og tilbud om fasiliteter som kontorplass, internettoppkobling og mat til journalister som dekker en større begivenhet. Disse er for det meste gratis for journalistene; det er kilden som betaler. Og i de aller fleste tilfeller har kilden et formål med å gi bort slike goder: å spre ett bestemt budskap ut til deler av opinionen. Her er det viktig å skille mellom reklameannonser og den informasjonen som havner på nyhetssidene. En sak publisert som en nyhet, skrevet av en journalist, vil være til en mye større fordel for kilden enn en reklamesnutt- eller annonse (Allern, 1997, s. 72-74). Det er en kjent sak at Forsvaret deler slike informasjonssubsidier med journalister. Det er spesielt tydelig under større øvelser, da informasjonsmedarbeidere i Forsvaret intervjuer en soldat fra et mindre sted i Norge, skriver en fengende sak med gode bilder og tilbyr dette gratis til soldatens lokalavis. I Forsvaret kalles disse sakene for "lokal helt-saker". En annen informasjonssubsidie under øvelser er presseturer. Da kjører Forsvarets representanter journalistene ut i skogen der soldatene øver, og er med på å velge ut intervjuobjekter som ønsker å prate og så videre.

På motsatt side av informasjonssubsidier, finnes det også informasjonshindre. Ericson et. al (1989, s. 9) har konstruert et høyst nyttig modell der de illustrerer hva journalister kan møte på i sine relasjoner til kildeorganisasjoner (se diagram 1).

Frontregionen er områder der kildeorganisasjonen opererer i det offentlige rom. Det er deres daglige virke som er

synlig for offentligheten.

Bakregionen representerer området der kun utvalgte medlemmer av

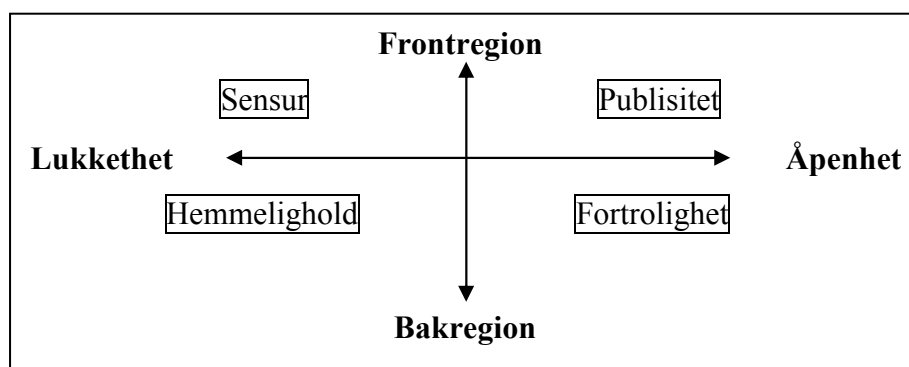

Diagram 1: Informasjonshindre (Ericson et. al., 1989, s. 9)

organisasjonen har adgang. Her tas mange av organisasjonens beslutninger. I begge regionene kan organisasjonen enten være åpen eller lukket. I den åpne delen av frontregionen vil informasjonen og kommunikasjonen framstå som publisitet. I den åpne delen av bakregionen, vil informasjonsoverføring til eksempelvis en journalist skje i fortrolighet. I den lukkede delen av frontregionen vil informasjonen bli sensurert, men informasjon i den lukkede delen av bakregionen mest sannsynlig aldri vil komme fram til journalisten på grunn av hemmelighold. Sensur og hemmelighold er altså informasjonshindre. Tilbakeholdelse av nøkkeldokumenter, å nekte og stille opp til intervju eller å hindre adgang til bygninger eller geografiske områder kan være slike informasjonshindre i praksis. Forsvaret, som vi skal se i analysen, opererer i både den åpne og lukkede delen av både front- og bakregionen.

En måte journalister kan komme seg rundt noen av disse informasjonshindrene, er ved å gå fra de profesjonelle kildeorganisasjonene til de personlige kildene. Her befinner det seg ofte personer som har erfaringer av verdi for saken. Disse enkeltpersonene vil en ofte finne som anonyme kilder i en nyhetssak. Mediene begrunner og forsvaret denne anonymiseringen med at kildene skal beskyttes mot represalier fra de over dem i systemet, til tross for at *Vær Varsom-plakaten* sier at kilden alltid bør identifiseres. I sin undersøkelse av nyhetsverdier i ti norske aviser i 2001, fant Sigurd Allern at VG var den avisen som brukte anonyme kilder mest (10 prosent av det redaksjonelle arealet) (Allern, 2001b, s. 179). I analysen vil vi se at alle mine fire journalistinformanter bruker anonyme kilder i sine dekning av Forsvaret.

Av Sigurd Allerns fire hovedgrupper av relasjoner mellom kilde og journalist, er som sagt forhandlingsrelasjoner de mest utbredte. I tråd med dette introduseres her en siste teori om forholdet mellom kilder og journalister. Ifølge Ericson, Baranek og Chan (1989, s. 26) er nyheter resultatet av en forhandling om kontroll. Denne forhandlingen skjer på tre ulike arenaer: den fysiske, den sosiale og den kulturelle. Den fysiske arenaen innbefatter de fysiske stedene hvor journalister befinner seg når han eller hun samler informasjon. Det kan være pressekonferanser, omvisninger i bygninger eller i tilrettelagte kontorplasser for en journalist på et større arrangement (som i en informasjonssubsidie). Det er viktig her å ta med at informasjonsinnhenting i dag skjer mer over telefon og på internett enn noe annet sted. I så måte blir ikke denne arenaen like fysisk som den kanskje var før (Baumberger, 2008, s. 9) På den sosiale arenaen kommer karakteren på forholdet mellom journalist og kilde inn i bildet. Journalistens og informatørens kontaktnett og hvor godt han eller hun kjenner disse kontaktene har mye å si. Interessant å merke seg her er den hyppige forekomsten av journalister som skifter yrke til PR-bransjen med et solid kontaktnett i bagasjen. Felles verdier er viktig når en snakker om den siste arenaen, nemlig den kulturelle. Det vesentlige her er at journalisten og kilden deler samme oppfatning av hva som er en god nyhetssak, og at kommunikasjonen dem imellom går glattere når nyhetsverdiene er de samme.

2.3 Rammer

I 1993 skrev Robert Entman en artikkel som innledet med at kommunikasjonsfaget er splittet og fragmentert. Entman argumenterte for en samling av definisjoner og hypoteser, og at dette ville gjøre faget sterkere og bedre. Ett av temaene hvor denne splittelsen var sterkest, var den såkalte framing-teorien (Entman, 1993). I journalistikken kalles ofte dette for vinkling, mens det i nyere medievitenskaplig forskning har fått navnet tolkningsrammer (Waldahl, 2007, s. 136). Innenfor nyhetsjournalistikk heter det også medierammer (Allern, 2001a).

Rammebegrepet kommer til nytte i denne oppgaven når Forsvarets ønskede budskaper skal defineres. Gjennom en rammeanalyse av utvalgte saker fra Forsvarets nettsider, får vi en idé av hva Forsvaret ønsker å kommunisere ut.

Entman definerer tolkningsrammer som å velge ut noen aspekter av en oppfattet virkelighet og å framheve disse i en kommunikativ tekst for å understreke en tydelig problemdefinisjon, en kausal tolkning, en moralsk evaluering og/eller anbefalinger til behandling eller løsning av det aktuelle problemet (Entman, 1993, s. 52). Stephen D. Reese definerer tolkningsrammer

som organisasjonsprinsipper som er sosialt delte og bestandige, og som fungerer symbolsk for å gi en meningsfull struktur til den sosiale verden (Reese, 2001, sitert i Ihlen, 2007, s. 27). Erving Goffman skriver at tolkningsrammer er organisasjonsprinsipper som styrer hendelser, først og fremst sosiale hendelser, og vår deltakelse i disse (Goffman, 1974, s. 10-11). Øyvind Ihlen sammenfatter de tre definisjonene når han skriver at tolkningsrammer ”er vårt reservoar for å tenke og kommunisere om ulike tema” (Ihlen, 2007, s. 27).

Rammer kan brukes til å beskrive en kommunikativ teksts makt. Det virkelighetsbildet en tekst forsøker å etablere kan tydes i hvilke elementer i teksten som velges ut og framheves. Det er også viktig å studere hvilke elementer som utelates. Rammens utvikling kan følges gjennom fire stadier av kommunikasjonsprosessen: kommunikatøren velger bevisst eller ubevisst ut hvordan noe skal kommuniseres. Den kommunikative teksten inneholder eller mangler nøkkelord, gjentatte fraser, stereotypier, informasjonskilder og meningsbærende faktasetninger. Det tredje stadiet innebærer om mottakeren reflekterer de kommuniserte rammene eller ikke. Til slutt ses de mest utbredte rammene igjen i kulturen som de mest framtrepende diskursene (Entman, 1993, s. 52-53).

Denne oppgaven skal ikke ta for seg hvordan Forsvarets tolkningsrammer blir mottatt og behandlet av opinionen. Dette krever større resepsjonsstudier, noe det ikke er plass til her. Allikevel er det interessant å nevne noe om hvordan mennesker blir påvirket av rammer. Hver og en av oss innehar såkalte mentale skjemaer. Disse organiserer og styrer tankene våre, og bestemmer i stor grad hva vi skal mene og tenke om ulike saker. Vårt langtidsminne kan deles inn i to: det episodiske minnet, som inneholder nylige hendelser og erfaringer organisert kronologisk, samt vårt semantiske minne, som gir mening til ulike ord og hendelser. Her er begrepsapparatet og ulike styringsmekanismer for kunnskap lagret (Waldahl, 2007, s. 117). Folks ulike mentale skjemaer er årsaken til at kommunikatører eller forskere ikke kan si med sikkerhet hvilken effekt en kommunikativ tekst vil ha eller har på publikum. At det har en effekt, er det liten tvil om. Både Robert Entman (1993) og Shanto Iyengar (1991) siterer et forsøk gjort av Kahneman og Tversky, der et scenario blir presentert for et utvalg. En uvanlig versjon av Asiasyken vil drepe 600 mennesker, med mindre myndighetene griper inn. Et program A vil redde 200 personer. Program B vil gi 1/3 sjanse for at 600 vil bli reddet og 2/3 sjanse for at ingen vil bli reddet. Her valgte 72 prosent program A og 28 prosent program B. Så ble et utvalg presentert for den eksakt samme problemstillingen, men formulert på en litt annen måte: Program A vil drepe 400. Program B vil gi 1/3 sjanse for at ingen vil dø og 2/3

sjanse for at 600 vil dø. Her valgte 22 prosent program A og 78 prosent program B. Bare ved å endre ordlyden til å drepe framfor å redde, klarte de å endre mottakerens tenkemåte totalt. Dette er et godt bilde på hvilken makt en ramme kan ha.

Hva er det som gjør alt utover våre personlige erfaringer forståelig? Medierammer, er Todd Gitlins (1980, s. 6-7) svar. Denne masteroppgaven har ikke som formål å gjøre en rammeanalyse av pressedekningen, men det er allikevel interessant å se på hvilke rammer mediene foretrekker. Dette kan si noe om hva en kilde bør ta hensyn til når et budskap utformes, for eksempel. Medierammene blir stort sett ikke nevnt eller erkjent av noen. De organiserer verden i første rekke for journalister som skal dekke den, og også for publikum som lener seg på denne dekningen. Gitlin definerer dem som gjentakende mønstre av kognisjon, tolkning og presentasjon av seleksjon, uthevelse og eksklusjon. Medierammer tillater journalister å hurtig gjenkjenne informasjon, sette den i en bestemt kategori og å pakke den inn for publikum. Altså er rammene en nødvendighet i medienes hverdag. Når nyheter skal prioriteres i en redaksjon, brukes som regel et sett med nyhetskriterier som nevnt tidligere. Når sakene er valgt ut, er det tid for å ramme dem inn og presentere dem. Denne innrammingen skal gjøre saken lett gjenkjennelig som en nyhet for publikum. Samtidig er det ofte slik at det er elitekildene, eller som nevnt de autoriserte viterne, som får gjennomslag for sine tolkningsrammer når mediene skal pakke inn nyhetene i en lett gjenkjennelig form. ”Verden ses gjennom deres øyne” (Allern, 2001a, s. 54). Som sagt er medierammene nødvendige for at mediene skal kunne lage nyhetssaker som publikum forstår. Problemet med dem er at de ikke blir, som Todd Gitlin påpekte, snakket om eller erkjent. Når rammene framstår som objektive og helt naturlige etter å ha blitt eltet inn i den journalistiske arbeidsmetoden, blir det vanskeligere å oppdage dem. Dette er farlig med tanke på hvor stor makt rammene kan gi (ibid, s. 58).

Gudmund Hernes og Martin Eide (1987, s. 61) tegner et bilde av journalisten som linedanser og sjonglør. Medierammene er et sikkerhetsnett for journalisten, altså grunnregler for presentasjon av stoff. I tillegg til hva som er nevnt over om organisering av hendelser, innebærer også medierammene mediedramaturgi og medievridding. Det vil si at medierammer inkluderer tilspissing og forenkling (Hernes, 1978), samt en konfliktorientering mellom flere aktører som skaper drama. Det er når disse medierammene blir til hinder eller mulige fortrinn for andre aktørers strategi at det hele blir relevant for denne oppgaven. (Hernes og Eide, 1987).

Når en forsker skal lete etter og stadfeste hvilke rammer som eksisterer i en eller flere tekster, utgjør subjektivitet alltid en viss fare. For å bøte på dette, er det viktig å gjennomføre en rammeanalyse med allerede etablerte rammeverktøy. Disse rammeverktøyene vil bli gjennomgått og rammeanalysen vil bli operasjonalisert i metodekapittelet.

3. Metode

3.1 En oversikt

Dette kapittelet har til hensikt å vise hvilke metoder jeg har tatt i bruk og hvorfor jeg har valgt å gå fram slik jeg har gjort. Det finnes ingen fasitløsninger innenfor medievitenskap, og jeg vil derfor begrunne og forsvare mine metodiske tilnærminger. Metodedelen min er tredelt: En rammeanalyse av Forsvarets nyhetssaker på nett, en kvalitativ innholdsanalyse av mediesaker og kvalitative intervjuer av journalister og forsvarsansatte. For å i det hele tatt å kunne begynne å svare på om Forsvaret blir framstilt i et positivt eller negativt lys i mediene, må jeg først avdekke hvordan Forsvaret ønsker å bli framstilt i mediene. Uten dette har jeg ingenting å måle mediesakene opp mot, og begrunnelsen for hvorfor en sak er negativ eller positiv ville blitt svært subjektivt farget. Derfor har jeg valgt å gjennomføre en rammeanalyse av et utvalg nettsaker på Forsvarets nettside www.mil.no (Forsvarsnett). Denne analysen vil gi meg rammer som viser hvordan Forsvaret ønsker å bli framstilt. Jeg vil så analysere åtte mediesaker, to saker fra hver av de utvalgte journalistene, og se på hvordan deres budskap samsvarer med Forsvarets ønskede rammer. Slik finner jeg svaret på delproblemstillingen om hvordan Forsvaret ønsker å bli framstilt i mediene. For å svare på den andre delproblemstillingen om hva som karakteriserer forholdet mellom journalister og Forsvarets ledelse, vil jeg gjennomføre kvalitative intervjuer med representanter fra de to profesjonsgruppene. Ved å bruke resultatene fra disse to siste forskningsmetodene, vil jeg kunne finne svar på min hovedproblemstilling.

Denne gjennomgangen samt det foregående teorikapittelet demonstrerer at jeg lener meg på flere ulike teoritilnærminger og metoder. Dette er en måte å styrke et prosjekts validitet på, og kalles triangulering. Ved å bruke triangulering, kompenserer jeg for svakheter i én teori eller metode ved også å bruke andre (Østbye et. al., 2007, s. 120). Det er også viktig å påpeke tidlig at jeg ikke på noen måte prøver å si noe om alle journalisters forhold til alle informasjonsmedarbeidere. Med mine metodiske valg, er alle forsøk på generalisering utelukket. Funn i denne oppgaven kan derfor ikke sies å gjelde for andre, lignende forhold mellom medier og kilder.

Dette kapittelet tar først for seg utvalget av analysematerialet. Så følger en gjennomgang av de tre metodetilnærmingene, før det avsluttes med noen synspunkter på mine personlige begrensninger som objektiv og nøytral forsker.

3.2 Empiri

Her vil jeg gjøre rede for hvorfor jeg valgte analysemateriell som jeg gjorde.

Utvalg av saker fra Forsvarsnett

Hele masteroppgaven under ett tar for seg perioden da general Sverre Diesen satt i stillingen som forsvarssjef. Han tiltrådte 1. april 2005 og gikk av 1. oktober 2009. For å kunne gjøre rammeanalysen av saker fra Forsvarsnett, måtte jeg gjøre et utvalg av saker fra dette tidsrommet. Her brukte jeg et systematisk utvalg, som vil si å bestemme hvor stor brøkdel av sakene jeg ønsker å ha med, for så å regne ut hvor mange dager det skal gå mellom hver utvalgte sak (ibid, s. 243). Jeg listet opp alle sakene fra det aktuelle tidsrommet, og valgte ut en sak fra hver 20. dag i hver andre måned. Jeg hadde ikke noe tall på hvor mange saker jeg ønsket. Dette systemet ble valgt helt tilfeldig uten å ta hensyn til hvilke saker som falt på hvilke dager. En svakhet ved å bruke et slikt utvalg kan være hensynet til periodisitet i innholdet. I aviser hender det ofte at bestemte temaer tas opp på bestemte dager, og da ville et slikt systematisk utvalg bli farget av det (ibid, s. 244). Dette gjelder ikke på Forsvarsnett, som ikke er en typisk redaksjon på samme måte som en avis. En annen svakhet, som ødelegger litt for validiteten av det systematiske utvalget er at det alltid blir produsert flere enn én sak på samme dag. Noen uker falt den 20. også i en helg, og Forsvarsnett publiserer som regel ikke i helgene. Begge disse fenomenene gjorde at jeg måtte velge saker selv: på dager da det ble publisert flere saker valgte jeg den jeg tenkte var mest relevant for oppgaven min, og der den 20. falt på en helg valgte jeg en sak fra enten fredagen før helgen eller mandagen etter. Nettopp på grunn av denne svakheten, vil jeg påstå at et utvalg som i utgangspunktet ser systematisk ut, egentlig er strategisk i stor grad. Dette resulterte i alle fall i 27 saker som ble publisert fra og med 20. april 2005 til og med 21. august 2009. En liste over disse sakene finnes i vedlegg 1 på slutten av oppgaven.

Utvalg av medier

Om utvalget fra Forsvarsnett kanskje kan kalles strategisk, er det helt sikkert at utvalget av medier og journalister kan det. Det var ønskelig med store og riksdekkende medier i denne oppgaven. Den største grunnen til det er at det er større sannsynlighet for å finne flere forsvarssaker og journalister som jobber intensivt med Forsvaret der enn i mindre lokalaviser eller lokal-tv-stasjoner. Jeg ønsket fire medier, og jeg ønsket både presse og fjernsyn. Pressen, altså aviser, var en selvskreven ingrediens i analysen min. De tilbyr materiale som er forholdsvis lett å finne fram til og å analysere. Med fjernsynsmedier kan det være verre å finne fram i arkivene, men jeg ønsket allikevel å ta dem med. En årsak er at fjernsynsmediet har en så stor innvirkning på folks holdninger, ifølge kultivasjonsteorien til George Gerbner (Shanahan og Morgan, 1999). Utvalget ble gjort helt og holdent på bakgrunn av mine preferanser. NRK og TV 2 ble valgt som fjernsynsmedier fordi de er de to største rikskringkasterne i Norge. VG og Aftenposten ble valgt fordi de er to av de største avisene i Norge. Noen bedre begrunnelser er det ikke behov for, da dette er et strategisk utvalg. Dette betyr at jeg på forhånd vurderer hvilke medier og journalister som jeg tror vil gi meg den mest verdifulle informasjonen (Østbye et. al., 2007).

Utvalg av informanter

Da utvalget av medier var klart, gjaldt det å finne en journalist fra hvert medium som jobbet mye med Forsvaret. I og med at jeg har jobbet innenfor denne bransjen selv i fire år, hvilket jeg vil komme tilbake til mot slutten av dette kapittelet, var det ikke vanskelig å vite med sikkerhet hvem jeg skulle kontakte. Igjen kan vi si at jeg brukte et strategisk utvalg: jeg valgte de journalistene som jeg trodde kom til å gi meg mest og best mulig informasjon. De fire journalistene er Eirik Veum fra NRK, Lene Østby Sævrøy fra TV 2, Tom Bakkeli fra VG og Sveinung Berg Bentzrød fra Aftenposten. En nærmere introduksjon til disse fire finnes i analysedelen.

Jeg var også ute etter noen stemmer fra Forsvaret som kunne virke som en motvekt i den debatten jeg ønsket i oppgaven. Igjen brukte jeg strategisk utvalg, og tidligere forsvarssjef Sverre Diesen og hans daværende informasjonssjef Birgitte Frisch ble intervjuet.

Utvalg av mediesaker

Jeg ønsket to nyhetssaker fra hver journalist som skulle være gjenstand for innholdsanalyse. Jeg ønsket også at journalistene skulle ha en historie å fortelle fra omstendighetene rundt

sakene, og dermed var det ingen tvil om dette også ble et strategisk utvalg. I stedet for å gå den tunge veien hvor jeg fant fram til saker og foreslo dem for journalisten, spurte jeg journalistene om de kunne finne fram til to saker hver. De har lettere tilgang til sine arkiver, og de har spesielt minneverdige saker lett tilgjengelig i hukommelsen. Alle gikk med på dette opplegget, og jeg fikk til sammen åtte ulike saker fra de fire journalistene. Det var ikke et krav om at sakene skulle være produsert innenfor Sverre Diesens sjefsperiode.

Jeg ønsker her å legge til en bemerkning rundt den ene saken fra TV 2. Min informant fra TV 2, Lene Østby Sævrøy, var sykemeldt våren 2011, og hun var vanskelig å få tak i. Dette gjorde at jeg oppdaget litt for sent at den ene saken fra TV 2, nemlig den om Norges exit-strategi i Afghanistan, var umulig å hente ut fra arkivene deres. Det betyr at jeg har måttet lene meg på nettsaken Lene Østby Sævrøy har skrevet på tv2.no og andre relevante dokumenter i mangel på et videoklipp.

3.3 Rammeanalyse

På bakgrunn av delen om tolkningsrammer i teorikapittelet, samt et bidrag fra en medieforsker, ønsker jeg her å operasjonalisere rammebegrepet og utvikle rammeverktøy som jeg vil bruke i min rammeanalyse av saker fra Forsvarsnett. Uten forhåndsdefinerte rammeverktøy vil en slik analyse virke useriøs. Riktignok er det uansett slik at det alltid er jeg som forsker som konstruerer rammene, men det er viktig å vise til visse parametere som kan styrke begrunnelsen for hvorfor den og den rammen eksisterer.

Ihlens metode

Øyvind Ihlen har i sin analyse av den norske oljeindustrien utviklet en metode for å oppdage gjeldende rammer som industrien ønsker å kommunisere ut (Ihlen, 2007). Denne vil jeg lene meg på, med visse modifiseringer.

Ihlen baserer sin framgangsmåte på en metode laget av William Gamson med flere. De har valgt å bruke amerikanske myndigheters rammer fra Vietnam-krigen for å illustrere de ulike elementene i metoden deres. Det første er *metaforer*, og under Vietnam-krigen ble det ofte henvist til dominoteorien: landene i Sørøst-Asia var som dominobrikker, og hvis én falt til kommunistene så ville alle falle. Det andre elementet er *eksempler*, og er referanser til hendelser i fortid eller nåtid. Korea-krigen var et eksempel som ble brukt under Vietnam-

krigen. Det tredje elementet, *slagord*, er setninger eller ord som er gjenkjennbare og som blir repetert ofte, som ”If we don’t stop them now, we’ll be fighting them on the beaches of Malibu.” *Skildringer* er det fjerde elementet, og innebærer en karakterisering av hovedaktører på en utpreget måte, som da Lyndon Johnson merket sine kritikere som ”nervous nellies”. Det femte elementet, det *visuelle image*, er bilder, tegninger eller ikoner som kan sies å representere rammens hovedbudskap. Det amerikanske flagget var et slikt image under Vietnam-krigen. I tillegg til disse fem rammeverktøyene, skrev Gamson og hans kolleger om tre såkalte posisjoneringsverktøy som også finnes i rammene og som kan vise hvordan avsenderen ønsker å rettferdiggjøre rammen. Det ene er en *årsaksanalyse*, hvilket i dette tilfellet kan være at et kommunistisk land gikk til militært angrep på en alliert av USA. Det andre er *konsekvensanalyse*, som her inkluderte at en kommunistisk seier i Vietnam ville utgjøre en trussel for amerikanske interesser. Det tredje og siste posisjoneringsverktøyet er en *appell til prinsipper*, som i denne saken handler om at amerikanerne måtte opptre moralsk og å komme de svake til unnsetning (ibid, s. 34-35).

Denne metoden kaller Øyvind Ihlen for en mediepakkemodell, noe han anser som en svakhet. Han skal analysere tolkningsrammene til petroleumsindustrien, og ikke mediedekningen av den. Derfor ser han grunn til å modifisere mediepakkemodellen. Som en utvidelse, skifter han ut metaforer med troper. Da inkluderes ikke bare metaforene, men også andre språklige bilder som similer og synekdoke. Ihlen utelater også det visuelle image. Grunnen er at det ikke forekommer bilder eller særlig mange illustrasjoner i det materialet han analyserer. Ihlen ender da opp med en tolkningsramme som kan beskrives ved hjelp av fire rammeverktøy (troper, eksempler, slagord og skildringer) samt tre posisjonsverktøy (årsaker, konsekvenser og prinsipper). Andre generelle betraktninger av Ihlen vedrørende tolkningsrammer er at de er bestandige, hvilket vil si at de bør være så vide at de kan benyttes om mange ulike temaer, samt at ikke alle rammeverktøyene må kunne påvises i enhver tekst for at en ramme skal eksistere (ibid).

Min metode

Jeg skal analysere saker på Forsvarsnett. Disse sakene har mange likhetstrekk med en mediesak, med tittel, ingress, mellomtitler, bilder og bildetekst. Ihlen ønsket å belyse tolkningsrammer hos oljeindustrien framfor medierammer. Dette gjelder for meg også, da jeg ønsker å analysere tolkningsrammene hos Forsvaret. Forskjellen mellom mitt og Ihlen

prosjekt er analysematerialet. Der Ihlen har gjort brorparten av sine funn i intervjuer og pressemeldinger, vil jeg gjøre mine funn i saker på Forsvarsnett. Ihlen modifiserte rammeverktøyene i mediepakke modellen til Gamson og hans kolleger, og jeg vil modifisere Ihlens rammeverktøy igjen: der Ihlen fjernet bilder og illustrasjoner, ønsker jeg å sette dette inn igjen. Bilder er en viktig del av sakene Forsvaret publiserer på Forsvarsnett.

Som nevnt i teorikapittelet definerer Robert Entman rammer som å velge ut noen aspekter av en oppfattet virkelighet og å framheve disse i en kommunikativ tekst for å understreke en tydelig problemdefinisjon, en kausal tolkning, en moralsk evaluering og/eller anbefalinger til behandling eller løsning av det aktuelle problemet (Entman, 1993, s. 52). Dette samsvarer med mediepakke modellens tre posisjoneringsverktøy, og jeg velger å ta med meg disse videre i min modell.

Etter modifikasjonen av Ihlens modell blir altså min pakke med verktøy for å identifisere en ramme seende slik ut:

Tolkningsramme	
<u>Kjerneramme</u>	<u>Kjerneposisjon</u>
1) Troper	a) Årsaker
2) Eksempler	b) Konsekvenser
3) Slagord	c) Prinsipper
4) Skildringer	
5) Bilder	

Diagram 2: Tolkningsramme

I analysen vil hver ramme jeg finner bli analysert på bakgrunn av disse verktøyene og med henvisninger til mitt utvalg av saker fra Forsvarsnett. Det vil også her være naturlig å ta med noen ord om hvordan jeg fant de ulike rammene, og hvordan jeg laget en liste over de mest forekommende rammene. Jeg leste gjennom hver sak i mitt utvalg av saker fra forsvarsnett, og noterte ned hvilke temaer de tok opp. Jeg endte opp med en liste over temaer, som jeg sammenfattet til fem ulike rammer. Da jeg skulle avgjøre hvilke av rammene som forekom oftest og færrest, talte jeg ganske enkelt hver sak hvor rammen var til stede, uansett grad av tilstedeværelse.

3.4 Kvalitativ innholdsanalyse

Jeg har åtte nyhetssaker fra fire journalister. Fire av sakene er produsert for avis, og fire er produsert for fjernsyn. Det finnes ikke én måte å gjøre kvalitativ tekstanalyse på i medievitenskap. Allikevel er det noen trekk som bør være til stede ved en slik analyse (Østbye et. al., 2007). Det bør være en interesse fra forskerens side for teksten. Den interessen er definitivt til stede i dette prosjektet, da dette er noe jeg har jobbet med lenge og tekstanalysen vil bidra til svaret på problemstillingen i denne masteroppgaven. Derne st bør det være et mål for tekstanalysen. Målet er å kaste lys på hva som karakteriserer forholdet mellom journalister og ledelsen i Forsvaret, og hvordan dette forholdet påvirker og blir påvirket av mediedekningen av Forsvaret.

Siden utvalget av medietekster inneholder både fjernsynsinnslag og nyhetssaker for avis, er det umulig å sette opp en felles liste over hvilke elementer som skal analyseres i hver tekst. Derfor vil jeg dele det opp i to.

Hovedformålet med denne analysen er å avdekke de elementene ved teksten som sier noe om forholdet mellom Forsvaret og journalistene, samt å peke på hvordan en nyhetssak samsvarer med Forsvarets foretrukne tolkningsrammer. Derfor vil det variere hva jeg trekker fram fra hver enkelt sak. Allikevel går det å sette opp en generell liste over elementer jeg bør være på utkikk etter i en avis: Overskrift, ingress, mellomtitler, sitater, illustrasjoner som bilder, diagrammer eller uthevede sitater, layout, kildevalg og argumentasjon/retorikk er alle elementer jeg vil se etter i min analyse av avistekstene. Det vil ikke dermed si at hver og en av disse elementene vil bli inkludert for hver sak. Kontekst vil bli mindre viktig, da jeg ser på sakene isolert og ikke i forhold til andre nyhetssaker på avissiden og så videre.

For fjernsynsinnslagene gjelder mye av det samme: jeg vil trekke fram de elementene jeg ser som interessante for min problemstilling, og dette kan hende varierer fra sak til sak. Til tross for dette er det visse ankerpunkter som jeg alltid vil kunne se etter i et fjernsynsinnslag: introduksjon, kildevalg, argumentasjon/retorikk, bildebruk, sitater og lengde på innslaget. Som med avisartiklene vil kontekstuelle hensyn, slik som rekkefølge i sendeskjemaet og så videre, ikke bli tatt med da jeg analyserer saken for seg selv.

3.5 Kvalitative intervjuer

”I medievitenskap blir kvalitative intervju vanligvis brukt for å analysere produksjon og mottaking av medietekster, medieaktørers virksomhet og strategier og hendelser, og episoder i massemediene eller offentligheten,” skriver Østbye et. al. (2007, s. 97). Nettopp dette er formålet med intervjuene i denne oppgaven. Jeg skal som sagt ikke analysere hvordan publikum mottar medietekster, men intervjuene vil i stor grad bidra til å gi et bredere og mer innholdsrikt bilde av hvordan journalister går fram for å produsere en mediesak. Jeg har valgt å kalle intervjuobjektene mine for informanter, da dette understreker at jeg skal bli informert av de jeg intervjuer. Det finnes tre ulike typer kvalitative intervjuer: ustrukturerte, semistrukturerte og strukturerte. Jeg vil ta i bruk semistrukturerte intervjuer. Her har jeg definert tema og utarbeidet en intervjuguide før jeg gjør intervjuet. Under intervjuet har jeg fleksibilitet til å komme med oppfølgingsspørsmål etter behov, mens intervjuguiden holder intervjuet innenfor det ønskede temaet (ibid, s. 99-100).

Alle informantene i denne oppgaven bor og jobber i eller nær Oslo. Denne masteroppgaven ble skrevet mens jeg bodde i Stavanger, og dette kompliserte gjennomføringen av intervjuene. I slutten av oktober 2010 dro jeg til Oslo og ble der noen dager. På denne turen fikk jeg intervjuet de fire journalistene.

På torsdag 28. oktober møtte jeg først Eirik Veum i NRKs fjernsynsbygg på Marienlyst. Vi satt oss ved et lite bord i utkanten av et stort redaksjonslokale. Her var det en del støy og mange mennesker som fartet fram og tilbake, men vi satt allikevel avskjermet nok til at vi kunne høre hverandre godt og vi fikk konsentrert oss om samtalen begge to. Eirik hadde en trang timeplan, og hadde på forhånd sagt at han ikke hadde så god tid. Dette gjorde at jeg prøvde å skynde meg, og resulterte mest sannsynlig i færre oppfølgingsspørsmål og mindre informasjon enn om vi hadde hatt god tid. Etter litt under en halvtime hadde vi kommet oss gjennom intervjuguiden, og jeg var fornøyd med de svarene jeg hadde fått.

På ettermiddagen den torsdagen møtte jeg TV2s Lene Østby Sævrøy på et bakeri på Majorstua. Her var det også en del støy, da alle bordene var opptatt og bordene stod tett i lokalet. Allikevel gikk det fint å gjennomføre intervjuet. Lene hadde tatt seg fri denne dagen, og ga aldri uttrykk for at hun hadde dårlig tid.

Neste morgen, på fredag 29. oktober, møtte jeg Sveinung Berg Bentzrød i Aftenpostens lokaler i postgirobygget ved Oslo sentralbanestasjon. Vi satte oss i et lite møterom som var totalt skjermet fra støy, og kun et par innkommende telefonsamtale til Sveinung forstyrret intervjuet.

Til slutt, på fredags ettermiddag, møtte jeg Tom Bakkeli fra VG hjemme hos ham. Han hadde også på forhånd gitt uttrykk for at han hadde dårlig tid, men da tiden for intervjuet kom fikk jeg bruke den tiden jeg ville. Det var også her helt stille og rolig, og ingen elementer forstyrret intervjuet.

Det er to ting jeg ønsker å trekke fram som er felles for disse fire intervjuene. Det første er at jeg tok alle opp på bånd. Alle informantene sa at dette var greit, og jeg brukte et videokamera for å ta opp lyden. Senere transkriberte jeg alle intervjuene. Det andre er at det var alltid journalisten som fikk velge tid og sted for intervjuet. De er alle travle i jobben, og for å gjøre det lettest mulig for dem, lot jeg dem velge hvor vi skulle møtes. Som nevnt over, var noen av disse stedene støyete, og dette er en pris jeg betaler for det valget. Til tross for lyden på noen av disse stedene, er jeg svært fornøyd med utbyttet av disse fire intervjuene. Og alle informantene sa at jeg kunne ringe senere om det var noe mer jeg trengte.

De to personene jeg ville intervju fra Forsvaret, nemlig tidligere forsvarssjef Sverre Diesen og hans daværende informasjonssjef Birgitte Frisch, framla ønske om telefonintervju grunnet travelt tidsprogram i de dagene da jeg var i Oslo. Jeg fikk mobiltelefonnummeret til begge to, og ringte og avtalte et tidspunkt for intervjuet. Sverre Diesen intervjuet jeg på onsdag 1. desember 2010, og Birgitte Frisch på torsdag 17. februar 2011. Jeg brukte håndsfriheten da jeg ringte fra mobiltelefonen min, og jeg tok opp hele samtalen ved hjelp av opptaksfunksjonen i telefonen. Begge informantene sa det var greit at jeg tok opp samtalen. Jeg overførte så lydklippene til datamaskin, og transkriberte hele intervjuene.

Alle informantene som ba om sitatsjekk, fikk det.

3.6 Personlige begrensninger som nøytral forsker

Idealet for en forsker er å forholde seg så nøytral som mulig og ikke la noen personlige motiver påvirke forskningen. Dette gjelder også for journalister når de produserer

nyhetssaker. Her ønsker jeg å gjøre rede for de forholdene som kan vanskeliggjøre fullbyrdelsen av dette idealet i mitt tilfelle.

I de fire årene før jeg begynte på masteroppgaven, jobbet jeg som informasjonskonsulent ved Forsvarets mediesenter i Oslo. Her hadde jeg svært lite direkte kontakt med mediene. Jeg skrev saker for Forsvarsnett, pressemeldinger, reiste ut for å dekke øvelser og andre saker og drev med annet kommunikasjonsarbeid. På bakgrunn av dette kan en si at jeg vil ta Forsvarets side i denne debatten. Jeg har også en fullverdig utdanning som journalist, og bildet blir da atskillig mer balansert. I tillegg er det klart at med min bakgrunn som journalist og informasjonskonsulent i Forsvaret, har jeg gode forutsetninger for å kunne sette meg inn i de ulike argumentene som journalister og Forsvaret kommer med i denne oppgaven. Jeg vet hvordan journalister tenker, og jeg vet hva slags arbeidsrutiner som eksisterer i store deler av Forsvarets presse- og informasjonsavdelinger. Jeg har også et bredt kontaktnett innen den relevante delen av Forsvaret.

3.7 Generalisering, reliabilitet og validitet

Jeg ønsker ikke at det skal være noen tvil om at funnene i denne oppgaven ikke gir rom for generalisering i det hele tatt. Jeg har kun intervjuet og analysert saker laget av fire journalister, og selv om disse kanskje står for det aller meste av det som blir lest om Forsvaret i mediene i dag, så er det ikke nok til å kunne generalisere. Altså kan jeg ikke si at fordi mine fire journalistinformanter mener at Forsvaret burde være mer åpne, så mener alle Norges journalister det samme. Og for mine representanter fra Forsvaret er det ikke bedre, da de bare teller to. Det samme gjelder for de åtte mediesakene jeg har analysert. Som nevnt i introduksjonen, dukker det hver dag opp mange saker om Forsvaret i mediene, og de åtte jeg har analysert kan ikke sies å være et representativt utvalg. Derfor har heller ikke mine funn noen sterk reliabilitet, eller målesikkerhet. Mediesaker om Forsvaret varierer svært mye i innhold, og med mitt strategiske utvalg er det langt fra sikkert at en ville ha funnet de samme elementene i åtte andre mediesaker.

Til tross for dette er mine funn valide når det kommer til å svare på problemstillingen. Som sagt er dette fire journalister som skriver mest om Forsvaret innenfor sine respektive medier. Når vi snakker om medier så store i opplag og seertall som Aftenposten, VG, TV 2 og NRK, så har disse journalistenes meninger og mediesaker mye å si for Forsvarets kontakt med

mediene. Når det gjelder mine forsvarsinformanter er de som sagt bare to, men dog svært relevante for denne oppgaven. Forsvarssjefen er etter Hans Majestet Kongen den høyest rangerte offiseren i Forsvaret, og hans eller hennes pressesjef vil ha det overordnede ansvaret for all pressekontakt i etaten. På bakgrunn av viktigheten og relevansen av mine informanter innenfor deres respektive profesjoner, anser jeg mine funn i denne oppgaven som valide.

4. Rammeanalyse

4.1 En oversikt

For å kunne slå fast hvordan Forsvaret ønsker å framstå, velger jeg å se på hvordan de selv kommuniserer på sine egne eksterne kanaler. Dette kommer tydelig fram på Forsvarets nettsted, Forsvarsnett, der soldater og andre ansatte i informasjonsapparatet skriver tekster og tar bilder som publiseres i form av nyhetssaker (i skrivende stund endrer Forsvaret sine nettsider slik at det blir mindre av disse sakene, men i den tiden denne oppgaven tar for seg, var det stor produksjon av slike saker på Forsvarsnett).

Jeg har definert fem tolkningsrammer i mitt utvalg av saker fra Forsvarsnett. Hver av disse rammene vil i det følgende bli presentert med kjerneposisjon og kjerneramme, som beskrevet i metodekapittelet. De vil også bli understøttet av eksempler fra de 27 sakene i utvalget mitt. Det vil stå et tall bak hver artikkelreferanse, og dette tallet henviser til en artikkelliste i vedlegg 1. Jeg vil oppsummere hver ramme i en tabell etter hvert som jeg går gjennom dem. Jeg vil igjen minne om at disse rammene ikke er absolutte eller uttømmende, og at det er jeg som har identifisert rammene på egenhånd.

4.2 Medarbeiderrammen

Jeg har valgt å kalle den mest framtrædende rammen for medarbeiderrammen. Denne finnes i 12 av de 27 analyserte sakene, og handler om at Forsvaret tar seg av medarbeiderne. Først vil jeg beskrive medarbeiderrammens kjerneposisjon. **Årsaken** til denne rammen er at medarbeiderne og personellet er Forsvarets viktigste ressurs. Dette er en ganske åpenlys grunnverdi for enhver samfunnsaktør, for å miste en person i kamp er atskillig mye verre enn å miste en stridsvogn, både for Forsvaret internt og for etatens omdømme. Til tross for at den er åpenlys, er det interessant å se i hvor stor grad Forsvaret vektlegger akkurat denne rammen i det de kommuniserer ut. **Konsekvenser** av å ikke ta seg av sine medarbeidere kan være at Forsvaret mister personell, og uten personell har ikke Forsvaret noe nytteverdi. Riktignok er mye drevet av automatikk, men Forsvarets drift er helt avhengig av menneskelige ressurser. Og slutter Forsvaret å fungere, er Norge ubeskyttet. **Prinsipper** i denne rammen spiller på generell menneskeverd, og at det er viktig å ta vare på medarbeiderne og å verdsette dem. Helse, miljø og sikkerhet må alltid være i forsetet.

Jeg vil nå ta for meg medarbeiderrammens kjerneramme, og det finnes flere **troper**, eller språklige bilder, i sakene fra Forsvarsnett. En offiser ”roser” kjøkkenpersonalet for at de alltid serverer frokost og middag (6). Et annet sted sier en jagerflypilot at han trives svært godt i jobben, men at det er ”andre aspekter ved livet som veier tyngst”, og at ”familien kommer alltid i første rekke” (10). En lærling i Luftforsvaret sier han har fått i ”både pose og sekk”, og at det er en ”gullkantet avtale” (16). En av grensejegerne i Sør-Varanger ”gleder seg til tjeneste i grenseland” (20). Ved en minnemarkering for den allierte invasjonen av Normandie, blir de frammøtte krigsveteranene ”hyllet som superstjerner” (26). Et **eksempel** er at det er en tradisjon at forsvarssjefen feirer jul i Afghanistan for å verdsette personellet som er der (5). En offiser i Luftforsvaret bruker også et eksempel når han forklarer viktigheten av personellet som jobber med nettverksteknologi: ”Hvis nettverket vårt ramler sammen, stopper flyoperasjonene opp” (16). Det blir også referert til invasjonen i Normandie når Forsvaret hedrer veteranene (26). Medarbeiderrammens mest framtrædende **slagord** er ”kontinuerlig fremgang blant besetningen”, ”imponert over elevenes utvikling” (7), ”god fleksibilitet” (10), ”kjemperessurs”, ”viktig jobb” (16), ”trives i Forsvaret” (21) og ”takknemlighet ovenfor veteranene” (26). **Skildringer** skal som sagt karakterisere hovedaktørene i rammen, altså personellet. Medarbeiderne blir i sakene på Forsvarsnett beskrevet som ”entusiastiske”, ”effektive”, ”flinke”, ”dedikerte” (1), ”kjemperessurs” (16), ”godt tilfredse” (21), ”trofaste” (23) og ”helter” (26). Når det kommer til **bilder** i medarbeiderrammen, er det ikke uventet mennesker som figurerer på og er i fokus på nesten alle bildene. En sak handler om at Sverre Diesen blir vist rundt på avdelingene i hans første tid som forsvarssjef, og det første bildet viser forsvarssjefen som lener seg framover og lytter svært oppmerksomt på det den andre offiseren har å si, for å forsterke inntrykket av at lederskapet bryr seg om de lavere i systemet (1). En annen sak om generalinspektør Jan Eirik Finseths inspeksjon av besetningen på Christian Radich har også bilder som beskriver hovedbudskapet til medarbeiderrammen svært godt. På alle bildene står det smilende og stolte ungdom på rekke og rad, mens ledelsen, her representert ved nevnte Finseth og forsvarsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen, også smiler stolt over det de ser (7). En tredje sak som handler om grensejegere i Sør-Varanger, illustreres med et portrett av et av intervjuobjektene i saken. Måten han poserer på, smilende og med blikket rettet opp og fram, viser at han er stolt og tilfreds med situasjonen han er i (20). En siste sak, om minnemarkeringen i Normandie, inneholder et bilde hvor rakryggede personer i dress eller gallauniform er i ferd med å legge ned overdådige og staselig pyntede

blomsterkranser ved et minnemonument. Dette illustrerer at Forsvaret bruker ressurser på å hedre de som har gjort en innsats for dem (26).

Medarbeiderrammens kjerneposisjon og kjerneamme

Årsaker: Forsvarets personell er etatens viktigste ressurs

Konsekvenser: Uten personellet har ikke Forsvaret noen nytteverdi

Prinsipper: Medarbeidere må verdsettes og tas vare på, og helse, miljø og sikkerhet skal prioriteres

Troper: ”familien kommer i første rekke” (10), ”har fått i pose og sekk” (16), ”hyllet som superstjerner” (26)

Eksempler: ”Hvis nettverket vårt ramler sammen, stopper flyoperasjonene opp” (16)

Slagord: ”kontinuerlig fremgang blant besetningen” (7), ”god fleksibilitet” (10), ”kjemperessurs”, ”viktig jobb” (16), ”trives i Forsvaret” (21), ”takknemlighet ovenfor veteranene” (26)

Skildringer: ”entusiastiske”, ”effektive” (1), ”godt tilfredse” (21), ”trofaste” (23), ”helter” (26)

Bilder: Ofte bilder av smilende og stolte offiserer og soldater som er opptatte av hverandre

Diagram 3: Medarbeiderrammen

4.3 Slagkraftighetsrammen

Dette er den nest mest framtreddende rammen i utvalget mitt av saker fra Forsvarsnett, og den figurerer i 10 av 27 saker. Hovedbudskapet i denne rammen er at Forsvaret er slagkraftig. Jeg vil først ta for meg slagkraftighetsrammens kjerneposisjon. **Årsaken** til denne holdningen er at Forsvaret er slagkraftig og klar når det trengs til mange ulike typer oppdrag. Forsvarets viktigste oppgave er å beskytte landet, og uten en slagkraftighet som ikke fungerer som den skal, så klarer de ikke å fullføre denne oppgaven. Dermed blir **konsekvensen** av dårlig slagkraftighet at Forsvaret ikke bare mister nytteverdi men også troverdighet blant befolkningen. **Prinsippene** her er at Forsvaret skal inneha de riktige og nødvendige kapasiteter, og de trenger pengene til dette.

I slagkraftighetsrammens kjerneamme leter vi først etter **troper**, og det finnes i saken som omhandler suksessen til omstillingen i Forsvaret. Her refereres det til at ressurser skulle omfordes fra støttefunksjoner til ”den spisse ende” (8). Under en skyteøvelse for fregatt og missiltorpedobåter, deltok et helikopter og et jagerfly. Saken fra denne øvelsen omtaler

deltakerne fra Luftforsvaret som ”venner i lufta”, og samarbeidet mellom forsvarsgrenene blir framhevet som et eksempel på at Norges totalforsvar er slagkraftig (19). En øvelse blir kalt ”eksplosiv”, og den har en ”høy stjerne i minedykkermiljøet” (24). Forsvaret har altså gode øvelser som er populære internasjonalt for å bedre slagkraftigheten sin. Som et **eksempel** på hvor god den norske kystvakten er, sier en offiser at ”Norge snart vil ha Europas beste kystvakt” (1). Et annet eksempel som nevnes i en sak om tilstedeværelse i nordområdene, er Elektron-saken i 2005 da to kystvaktinspektører ikke ble sluppet av et russisk fiskefartøy som tok dem med over grensen til Russland (4). I en annen sak forklarer en offiser hvordan Sjøforsvaret effektivt kan utvide sine kapasiteter i et stridsområde, og viser til den da pågående FN-operasjonen i Libanon der støttefartøyet KNM Valkyrien var på plass (11). I saken som omhandler utdanning av grensejegere, blir dagens trening i helikopterløft trukket fram som eksempel: ”GSV [Garnisonen i Sør-Varanger] er de som flyr mest, så dette må de kunne” (20). Et eksempel fra Afghanistan blir brukt i saken om en annen av Forsvarets kapasiteter, nemlig enheten for psykologiske operasjoner: ”De norske styrkene var plaget med at unger kastet stein på bilene deres. Da kjørte vi en informasjonskampanje på skoler i området, og etter det ble det slutt på steinkastingen” (25). **Slagord** finner vi der de kapasiteter Forsvaret innehar beskrives i til tider store og svært positive ordelag. Et kystvaktfartøy beskrives blant annet som ”imponerende” og ”høyteknologisk” (1). Når det gjelder Sjøforsvarets oppgaver i nord, blir uttrykkene ”fysisk/kontinuerlig tilstedeværelse” brukt ofte (4). Andre slagord i slagkraftighetsrammen er ”den spisse ende” (8), ”uunnværlige” (11), ”verdifull vinterkunnskap/ekstreme vinterforhold” (18, 24), ”øver med dagens plattformer og våpen på framtidens våpensystem” (19) og at Forsvaret er ”klare” for å ta i et tak (20, 25). Slagordene ligner på mye av **skildringene** i denne rammen. Igjen er det ”imponerende” og ”høyteknologisk” i tillegg til ”interessant”, ”gode kapasiteter” (1), ”operativ evne” (4), ”uunnværlig” (5), ”utholdenhet” (5, 20), ”vellykket” og ”verdifull” (19). I saken om en skyteøvelse med fregatter og missiltorpedobåter finner vi de mest sentrale **bildene** for slagkraftighetsrammen. I begge bildene i denne saken ser vi fartøy som sender av gårde et missil. Bildene oser av styrke og kraft, og fotografen har i begge tilfeller fanget akkurat det øyeblikket da missilet forlater fartøyet i fyr og flamme (19). Ellers har Forsvaret en imponerende maskinpark etter enhver målestokk, og når en sak peiler seg inn på slagkraftighetsrammen er det ofte bilder av fartøyer eller stridsvogner som er mest framtrедende, som for eksempel av støttefartøyet KNM Valkyrien (11). Soldater i uniform og med våpen som er i bevegelse gir også ofte gode og effektive bilder, og dette er også en vanlig

ingrediens i saker i denne rammen. Et eksempel er bildet av grensejegere som er i ferd med å hoppe ut av et helikopter (20).

Slagkraftighetsrammens kjerneposisjon og kjerneramme

Årsaker: Forsvaret er slagkraftig og klar når det trengs til mange ulike oppdragstyper

Konsekvenser: Uten slagkraftighet mister Forsvaret troverdighet og nytteverdi

Prinsipper: Forsvaret skal inneha de riktige kapasiteter og trenger pengene til det

Troper: ”spisse ende” (8), ”venner i lufta” (19), ”eksplosiv øvelse”, ”høy stjerne” (24)

Eksempler: ”De norske styrkene var plaget med at unger kastet stein på bilene deres. Da kjørte vi en informasjonskampanje på skoler i området, og etter det ble det slutt på steinkastingen” (25)

Slagord: ”den spisse ende” (8), ”uunnværlige” (11), ”verdifull vinterkunnskap/ekstreme vinterforhold” (18, 24), ”øver med dagens plattformer og våpen på framtidens våpensystem” (19)

Skildringer: ”imponerende”, ”høyteknologisk”, ”interessant” (1), ”operativ evne” (4), ”uunnværlig” (5), ”utholdenhet” (5, 20), ”vellykket”, ”verdifull” (19)

Bilder: Bildene viser utstyr og materiell eller soldater i aksjon

Diagram 4: Slagkraftighetsrammen

4.4 Sikkerhetsrammen

Sikkerhetsrammen er den tredje mest forekommende rammen i mitt utvalg av saker fra Forsvarsnett, og den er representert i 7 av de 27 sakene. Denne handler i hovedsak om at Forsvaret tar sikkerhet på alvor. Her følger sikkerhetsrammens kjerneposisjon. **Årsaken** bak den er at Forsvarets personell ofte håndterer tungt og farlig utstyr, eller de utsetter seg for fare i krigsoperasjoner. Denne høye risikofaktoren gjør at Forsvaret må fokusere på sikkerhet. Om de ikke tar sikkerheten på alvor, kan **konsekvensene** være at materiell blir ødelagt, og enda verre at personell blir skadet eller drept. Sikkerhetsrammens **prinsipper** minner mye om medarbeiderrammens prinsipper, i at personellet er det viktigste Forsvaret har og at deres helse og sikkerhet må komme før noe annet.

Troper i sikkerhetsrammen finner vi blant annet i en sak om utdanning av redningsdykkere. Disse blir her kalt ”dryppende ferske livreddere” og en ”ettertraktet vare” (13). Det skrives også at Forsvarets nye fregatter er ”nesten som flaggskip å regne” når det kommer til sikkerhet.

Operasjonsrommet på fregattene ”er av ypperste klasse”, og det er ”lagt vekt på sikkerhet” (22). Under det afghanske valget i august 2009 var de internasjonale styrkene, inkludert de norske, ”støttespillere” i forbindelse med sikkerheten. Et **eksempel** er henvisningen til at Forsvaret har kartlagt radaranlegg med hensyn til strålefelt for å vise fokuset på sikkerhet (2). Som et eksempel på hvordan sikkerhetsrutinene har endret seg etter et angrep på en norsk leir i Afghanistan, sier en offiser at ”perioden da vi kunne gå rundt i byen to og to er nok forbi” (6). Redningsdykkernes kompetanse blir eksemplifisert ved at det refereres til en pågående øvelse: ”I løpet av få minutter var situasjonen under kontroll. Alle ble reddet og eksamen ble bestått” (13). I en annen sak blir et nytt GPS-system som skal forbedre norske styrkers sikkerhet ute i et operasjon presentert, og det poengteres at brukerne kan plote inn elementer de ser langs veien ”som for eksempel minefelt, tegn på fiendtlig personell, folkemasser eller politi” til informasjon for andre styrker (14). Igjen er eksempelet om grensejegere som trener på sikkerhet og helikopterløft relevant: ”I dag lærer vi soldatene grunnleggende sikkerhet rundt det å fly helikopter” (20). I saken om fregattenes sikkerhetssystem, blir det henvist til tidligere tenkeres læresetninger som fungerer som eksempler. ”Alt som vil gå galt, kan gå galt, sa Murphy. Det gjelder derimot ikke om bord på KNM Otto Sverdrup.” En annen er som følger: ”Det eneste vi vet med sikkerhet, er at alt er usikkert, sa Voltaire. Han hadde tydeligvis ikke vært på KNM Otto Sverdrup” (22). **Slagord** i sikkerhetsrammen er, foruten det åpenlyse ”sikkerhet” som både ”økes”, ”bedres” og settes krav til (2, 6, 14, 20, 22, 27), ”gjøre det som står i vår makt” (2), ”beredskap”, ”realistiske øvelser” (13), ”større trygghet” (14) og ”verdens sikreste” (22).

Skildringene sier noe om sikkerheten og hensynet til sikkerhet i Forsvaret. Målinger som er gjort er ”innenfor sikkerhetskrav” (2), etter angrepet på den norske leiren i Afghanistan er det blitt gjort ”forsterkninger” av bygninger og ”sikringsmateriell er også reparert” (6). For å beskrive hvor nyutdannede redningsdykkerne er, skildres de som ”dryppende ferske”. Sikkerhetsøvelsene er ”realistiske” (13), og sikkerhetssystemet for biler som skal til Afghanistan er ”nytt” (14). Sikkerheten som trenes rundt helikopterløft er ”grunnleggende” (20), og sykestuen og operasjonsrommet på de nye fregattene er ”topp moderne”, og ”personellens kompetanse er blitt betraktelig bedre” med tanke på sikkerhet (22). **Bilder** i sikkerhetsrammen preges av portretter av personer som har en alvorlig mine. Når det skrives om at sikkerheten forbedres, er det nesten alltid fordi det har skjedd noe som fordrer denne forbedringen. Da passer det ikke at personene på bildene smiler. Et eksempel er i saken om helseskader hos de som jobbet på radaranlegg. Både forsvarssjef Sverre Diesen og sjefen for Forsvarets sanitet, Leif Sverre Rosén, er avbildet med et alvorlig og tankefullt uttrykk i ansiktet (2). Et annet vanlig motiv innen denne rammen er utstyr eller installasjoner som bidrar til økt

sikkerhet. I saken om gjenoppbyggingen etter angrepet på leiren i Afghanistan ser vi bilder av sandsekker og forsterkede bygninger (6), mens i saken om sikkerhet på fregattene ser vi bilde av en ordning hvor alle som går under dekk må henge navnelappen sin i trappen. På denne måten vet man hvem som til enhver tid er under dekk (22). Sist, men ikke minst, kan sikkerhetsrammens bilder inneholde soldater som er i aksjon med tanke på sikkerhet. Vi ser de nyutdannede redningsdykkerne som berger en markør opp fra vannet (13), og vi ser personell fra det norske feltsykehuset ta imot sårede etter et angrep i forbindelse med det afghanske valget (27).

Sikkerhetsrammens kjerneposisjon og kjerneramme

Årsaker: Forsvarets personell er ekstra utsatt for ulykker på grunn av tungt og farlig materiellbruk

Konsekvenser: Om ikke sikkerheten blir ivaretatt, kan personell komme til skade

Prinsipper: Personellet er det viktigste Forsvaret har, og deres helse og sikkerhet må komme før noe annet

Troper: ”dryppende ferske livreddere” (13), ”som flaggskip å regne”, ”lagt vekt på sikkerhet” (22)

Eksempler: ”Alt som vil gå galt, kan gå galt, sa Murphy. Det gjelder derimot ikke om bord på KNM Otto Sverdrup” (22)

Slagord: ”sikkerhet” (2, 6, 14, 20, 22, 27), ”beredskap”, ”realistiske øvelser” (13), ”større trygghet” (14) og ”verdens sikreste” (22)

Skildringer: ”innenfor sikkerhetskrav” (2), ”forsterkninger”, ”sikringsmateriell er også reparert” (6), ”nytt” (14)

Bilder: Bildene viser personer med en alvorlig mine, utstyr som skal bedre sikkerhet eller personer i aksjon for å redde noen eller noe

Diagram 5: Sikkerhetsrammen

4.5 Helte- og vokterrammen

Den fjerde mest forekommende rammen i mitt utvalg av saker fra Forsvarsnett er helte- og vokterrammen. Denne ser vi i 6 av de 27 sakene i utvalget. Hovedbudskapet her er at Forsvaret er ute i farlige operasjoner i utlandet for å beskytte andre som trenger det. De er også Norges voktere, og skal være Norges innbyggers trygghet om noen skulle angripe landet. Nettopp dette er hovedessensen i **årsaken** bak denne rammen: nemlig at Forsvaret beskytter de som trenger det, både i inn- og utland. **Konsekvensene** av å ikke vokte og beskytte kan være at

regimer som Taliban i Afghanistan får styre fritt. Helte- og vokterrammens **prinsipp** er at folk bør av moralske grunner verdsette den innsatsen Forsvaret gjør i inn- og utland.

Troper i denne rammen finner vi for eksempel i en sak om nordmenn som har tjenestegjort i Kosovo. Da de dro, ”etterlot de seg et vakuum”. De var også en ”svært fleksibel ressurs” med en ”can do holdning” (3). I sin vokterrolle i nordområdene, skal Norge og Kystvakten opptre med ”fasthet, tydelighet og gjenkjennelighet” (4). Som et **eksempel** på at det norske bidraget gjorde en verdifull innsats i Kosovo, sier en offiser at ”det var en enorm utvikling i Kosovo mens vi var der, spesielt med tanke på lokalbefolkningen” (3). Elektron-saken blir brukt som eksempel på hvor viktig det er å være til stede for å vokte nordområdene (4). Etter angrepet på den norske leiren i Afghanistan blir et eksempel om at ”på personellsiden er alle blitt grundig debriefet av fagpersonell” brukt for å beskrive påkjenningen norske soldater utsetter seg for (6). En offiser i Luftforsvaret bruker overvåkning av en russisk flyøvelse som eksempel på hva Forsvaret kan: ”Vi har en jobb å gjøre, og den kan vi, noe denne situasjonen er et godt eksempel på” (15). Helte- og vokterrammens **slagord** er for eksempel ”vokter” (20), ”heltemodig tjeneste for fred og rettferdighet” (3), ”synlig nærvær”, ”fysisk/kontinuerlig tilstedeværelse” (4), ”beredskap” og ”forsvar som kan reagere kjapt” (15). **Skildringene** som blir brukt for å beskrive Forsvarets helte- og vokterrolle inkluderer ”heltemodig”, ”can do holdning” (3), ”fleksible”, ”mobilitet” (15) og ”alltid klare” (20). Altså et forsvar som til enhver tid er parat til å beskytte de som trenger det, enten oss i Norge eller et utland som Nato eller FN har bedt om støtte til. **Bildene** i denne rammen er av varierende innhold, og det er ikke ett spesielt motiv som kan stå for budskapet i hele rammen. I saken om soldatene som har kommet hjem fra Kosovo, handler bildene om soldater som stolt står oppstilt og får medaljer for den innsatsen de har lagt ned. Her er det tydelig at soldatene skal verdsettes (3). I saken som omhandler angrepet på den norske leiren i Afghanistan, gjør bildene av kulehull i bygninger andre ødeleggelser inntrykk av at angrepet var dramatisk, og at det må ha vært en ekkel opplevelse for soldatene. Av dette er naturlig å tenke at soldatene bør verdsettes for at de setter sine liv på spill for å hjelpe og beskytte andre (6). Bildet av en potensiell trussel er hovedillustrasjonen i saken om de norske kampflyenes overvåking av en russisk flyøvelse. Bildene viser russiske jagerfly og tankfly, og skal vise oss en av grunnene til at norske kampfly er i konstant beredskap og at de alltid er klare til å vokte Norge (15). Hovedbildet i saken om de norske grensejegerne spiller på det samme: soldatene er på full fart ut av et helikopter, som et eksempel på at norske soldater reagerer hurtig om noen skulle true Norges grenser i nord (20).

Helte- og vokterrammens kjerneposisjon og kjerneramme

Årsaker: Forsvaret er ute i farlige operasjoner for å beskytte de som trenger det

Konsekvenser: Uten Forsvarets hjelp, kan regimer som Taliban styre fritt i Afghanistan

Prinsipper: Det norske folk bør av moralske grunner verdsette den innsatsen norske soldater gjør i inn- og utland

Troper: ”etterlot seg et vakuum”, ”var en svært fleksibel ressurs”, ”can do holdning” (3)

Eksempler: ”Vi har en jobb å gjøre, og den kan vi, noe denne situasjonen er et godt eksempel på” (15), ”en enorm utvikling i Kosovo mens vi var der, spesielt med tanke på lokalbefolkningen” (3)

Slagord: ”vokter” (20), ”heltemodig tjeneste for fred og rettferdighet” (3), ”beredskap” (15)

Skildringer: ”heltemodig” (3), ”fleksible” (15), ”alltid klare” (20)

Bilder: Bildene viser personer med en alvorlig mine, utstyr som skal bedre sikkerhet eller personer i aksjon for å redde noen eller noe

Diagram 6: Helte- og vokterrammen

4.6 Økonomikontrollrammen

Den femte og minst forekommende rammen i mitt utvalg handler om at Forsvaret ønsker å vise at de har kontroll i regnskapet. Den dukker opp i 3 av de 27 sakene. **Årsaken** bak denne rammen er rett og slett at Forsvaret, som mottar en stor del av nasjonalbudsjettet hvert år, må ha orden i økonomien. **Konsekvensen** av å ikke ha kontroll på dette feltet vil være at Forsvaret mister troverdighet og også nytteverdi. **Prinsipper** for økonomikontrollrammen handler om at det finnes moralske sperrer mot korrupsjon og at økonomisk ryddighet skal være en selvfølge.

Forsvarssjefen betegner det å mase mye og høylytt på politikere om mer penger som et ”desibelprinsipp”, og det er den første **tropen** for denne rammen. Han mener også at dagens forsvarsstruktur er en ”uønsket arv” de har dratt med seg, og at de må gjøre grep for ikke å ”kveles av driften av en for stor struktur” (5). I en rapport fra 2006 ble det slått fast at Forsvaret hadde nådd de økonomiske målsetningene i sin omstilling ”med god margin” (8). I et forsøk på å spare penger ved å kutte ned på konsulentbruken, skal en prøve å ”unngå uheldige bindinger” (9). Som et **eksempel** på hvordan Forsvaret bør prøve å løse en feilbalanse i økonomien, sier forsvarssjef Diesen i en sak at ”Forsvaret over tid er bedre tjent med et budsjett på 28 milliarder og en struktur som koster det samme, enn et budsjett på 30 milliarder og en struktur som koster

33” (5). Av **slagordene** er ”kontroll” (5, 9) og ”styring” (5) de mest beskrivende for rammen. Andre ord og uttrykk er ”balanse mellom budsjett og struktur”, ”stabilitet”, ”forutsigbarhet” (5), ”målsetningene er nådd” (8), og ”godkjenning” (9). Den viktigste **skildringen** er at økonomien og konsulentbruken er ”under kontroll” (9). De økonomiske målsetningene i omstillingen er ”nådd med god margin” (8), og forsvarssjefen beskriver situasjonen ved å si at ”vi drifter en større organisasjon enn vi har ressurser til” (5). Et tema som økonomi er det vanskelig å beskrive med **bilder**, så i de tre sakene som inneholder denne rammen i mitt utvalg, viser bildene personene som blir intervjuet, og ikke noe annet av nevneverdig interesse. Det er tydelig at denne rammen skiller seg fra de andre, ved at Forsvaret ikke kan vise fram sine mer spennende bildemotiver i saker som omhandler økonomi.

Økonomikontrollrammens kjerneposisjon og kjerneramme

Årsaker: Forsvaret må ha kontroll på økonomien

Konsekvenser: Uten økonomikontroll, vil Forsvaret miste troverdighet og nytteverdi

Prinsipper: Det eksisterer moralske sperrer mot korrupsjon, og økonomisk ryddighet er en selvfølge

Troper: ”desibelprinsipp”, ”uønsket arv” (5), ”unngå uheldige bindinger” (9)

Eksempler: ”Forsvaret over tid er bedre tjent med et budsjett på 28 milliarder og en struktur som koster det samme, enn et budsjett på 30 milliarder og en struktur som koster 33” (5)

Skildringer: ”under kontroll” (9), ”nådd med god margin (8), ”drifter en større organisasjon enn vi har ressurser til” (5)

Bilder: En vanskelig ramme å bildelegge, og bildene viser kun de personene som er intervjuet i sakene

Diagram 7: Økonomikontrollrammen

4.7 Sammenfatning

I denne delen av oppgaven har jeg, ved å gå nøye gjennom et utvalg på 27 saker fra Forsvarsnett, Forsvarets offisielle nettsted, identifisert og gjort rede for fem tolkningsrammer som jeg mener kommer tydelig fram: medarbeider-, slagkraftighets-, sikkerhets-, helte- og vokter- og økonomikontrollrammen.

Disse rammene er ulike nok til å skille dem fra hverandre. Bildene fra slagkraftighetsrammen er i mye større grad preget av våpen og kampf materiell enn bildene fra økonomikontrollrammen, for eksempel. Det samme gjelder de språklige elementene i rammene. Ser vi for eksempel på

troper, inneholder sikkerhetsrammen begreper som å legge ”vekt på sikkerhet”, mens medarbeiderrammen har troper som ”familien kommer i første rekke.” Alle rammene har altså språklige elementer og bilder som på en eller annen måte understøtter grunnprinsippet i tolkningsrammen. Da kan det være interessant å se etter likheter i nettopp prinsippene. Her er det tydelig at medarbeiderrammen og sikkerhetsrammen er ganske like. Medarbeiderrammen har som prinsipp at medarbeiderne må tas vare på og at deres helse, miljø og sikkerhet må prioriteres. Sikkerhetsrammens prinsipp er at personellet sikkerhet må ivaretas, da de er det viktigste Forsvaret har. Altså handler sikkerhetsrammen om en liten del av det medarbeiderrammen handler om. I så måte kan en si at sikkerhetsrammen er et underkapittel i medarbeiderrammen. En annen likhet mellom de ulike rammene er at både medarbeiderrammen og helte- og vokterrammen spiller på begrepet ”helt” i sine skildringer.

Som nevnt i teorikapittelet, skriver Øyvind Ihlen (2007) at alle elementene av en ramme ikke må være til stede i for eksempel en nettsak for at rammen skal eksistere. Gjennom min rammeanalyse har jeg også funnet at en og samme nettsak kan inneholde opptil flere tolkningsrammer på en gang. Sak nummer 20 i mitt utvalg inneholder for eksempel hele fire av de fem rammene. Saken handler om utdanning av grensejegere i Nord-Norge, og *sikkerhetsrammen* er representert ved at de øver på sikkerhet under helikopterflyging. *Helte- og vokterrammen* kommer inn ved at soldatene passer på den norske grensen mot Russland, Forsvaret viser at de er *slagkraftige* ved å utdanne gode soldater og *medarbeiderne* i støttekompaniet blir verdsatt når sjefen for grensekompaniet sier at grensevakten ikke fungerer uten støtte. På samme måte inneholder sak nummer seks om gjenoppbyggingen etter angrepet på en norsk leir i Afghanistan hele tre av rammene (sikkerhets-, helte- og vokter- og medarbeiderrammen), og det samme gjør sak nummer fem om at forsvarssjefen feirer jul i Afghanistan (slagkraftighets-, økonomikontroll- og medarbeiderrammen). To av rammene inngår i sak nummer fire om den politiske viljen til tilstedeværelse i nordområdene (helte- og vokter- og slagkraftighetsrammen).

Med disse rammene etablert kan jeg legge mer vekt bak mine påstander om mediesakene jeg skal analysere i neste kapittel er positive eller negative for Forsvarets del.

5. Innholdsanalyse

5.1 En oversikt

Jeg vil i dette kapittelet av masteroppgaven vise hvordan de åtte sakene i mitt utvalg av mediasaker framstiller Forsvaret. For å gjøre det så oversiktlig som mulig, vil jeg ta for meg en journalist av gangen. Jeg vil gjøre en tekstanalyse av de to sakene den aktuelle journalisten har produsert, diskutere forholdene rundt hver sak med innsideinformasjon fra journalisten og andre kilder, samt se på hvordan de to sakene samsvarer med Forsvarets foretrukne tolkningsrammer som jeg fant i rammeanalysen.

5.2 Aftenposten

Jeg vil først ta for meg Aftenposten og de to sakene journalist Sveinung Berg Bentzrød har skrevet.

5.2.1 Tabbe med for tette bånd til politisk ledelse

Den ene saken heter ”Tabbe med for tette bånd til politisk ledelse”, og ble publisert på side 11 i Aftenpostens morgenutgave den 25. september 2009 (Aftenposten, 25.9.2009). Den åpner med en klar melding i tittelen: nemlig at det var en tabbe med for tette bånd til den politiske ledelsen. Undertittelen, ”Forsvarssjef Sverre Diesens siste salver”, gjør det klart for leseren at det er Sverre Diesen som står for denne uttalelsen. ”Tabbe” er et ord med klare konnotasjoner: at det har blitt begått en feil eller at noen har vært uforsiktige. Og denne feilen er at etaten Forsvaret, med forsvarssjef Sverre Diesen i spissen, har i de senere år måttet dele kontorlokaler med Forsvarsdepartementet og minister Anne-Grete Strøm-Erichsen.

Allerede i starten har journalisten tegnet et bilde av forsvarssjef Sverre Diesen som løs på avtrekkeren og som eksplosiv og frampå. Metaforene videre i saken opprettholder dette bildet: ”På vei ut døren fyrer forsvarssjef Sverre Diesen løs”; ”Fyrte av”; ”Salve for salve”. Sverre Diesens ethos blir styrket gjennom denne saken. Ethos betyr i retorikken troverdigheten til

den som taler¹. Når det hersker usikkerhet og mangel på klare ja/nei-svar i en sak, blir ethos en viktig faktor: en har da en tendens til å stole mer på den som har størst ethos (Kjeldsen, 2006, s. 116). I denne saken er det vanskelig for mannen eller kvinnen på gata å vite hva som er fordeler og ulemper med felles integrert ledelse av Forsvaret, og derfor blir ethos viktig i denne saken. Nærbildet av Sverre Diesen med uniform og fire stjerner på skulderen og med et tankefullt uttrykk i ansiktet gir inntrykk av at han er en offiser som har vært lenge i spillet og som vet hva han snakker om. Diesen får støtte fra hans forgjenger, tidligere forsvarssjef Sigurd Frisvold, som blir sitert i saken på at "Forsvarssjefen er redusert til en rådgiver for forsvarsministeren. Til i praksis en saksbehandler." Og i tillegg til å fyre av "salve for salve", får vi inntrykk av at Diesen har bestemte meninger som han ikke nøler med å dele med offentligheten: "Etter at Diesen i går holdt sin siste pressekonferanse, spurte Aftenposten om pendelen med overgang til større makt for den politiske ledelsen har gått for langt. En kontant Diesen svarte: - Etter min mening har den det." Journalisten gir også rom nok for flere av Diesens argumenter angående hva politikerne ikke skjønner, som for eksempel at Forsvaret er for stort, at vi ikke har nok luftvernkapasiteter, at Hæren i Nord-Norge er kampklare i kun tre til seks måneder i året og at Heimevernet like gjerne kunne blitt lagt ned.

Journalistens metaforer hjelper publikum å forstå Diesens argumentasjon: "Tar vi ikke kuttmedisin i dag må vi ta dobbel dose om fem år." Disse totalt åtte punktene, som utgjør brorparten av Diesens logos, er trykket med uthevet skrift og skal representere salvene han fyrer av. Punktene utgjør nesten førti prosent av hele sakens brødtekst målt i størrelse på avissiden. Logos er retorikkens argumentasjon², og ethos og logos henger nøye sammen. Ethos dannes av logos og omvendt. Diesens sterke argumentasjonsevne styrker hans troverdighet, og hans innledende troverdighet som en høyt rangert og erfaren offiser styrker hans argumentasjon. Ifølge Kjeldsen (ibid, s. 137), har den siste tidens teknologisering og spesialisering av samfunnet i stadig større grad begrenset individets innsikt og forståelse. Derfor er vi prisgitt spesialistene og ekspertene, og vi må godta deres ethos som den er. Sverre Diesen er ekspert og en sterk kunnskapskilde innen militærteori og –ledelse, og hans ethos vil av den grunn være styrket i saker om omhandler det militæret.

¹ Aristoteles delte våre bevismidler inn i tekniske og ikke-tekniske bevismidler. Ikke-tekniske er for eksempel vitner eller kontrakter. De tekniske bevismidlene delte han inn i tre: ethos, pathos og logos. Ethos er talerens karakter og troverdighet, og den styrkes eller svekkes gjennom selve talen (Andersen, 1995)

² Logos er den siste av Aristoteles tre tekniske bevismidler, og handler om talens argumentasjon.

Av annen logos Diesen presenterer i artikkelen for å underbygge sin påstand om at felles ledelse er en tabbe, kan følgende nevnes: ”et departement er et regjeringskontor, hvis viktigste oppgave er å støtte og beskytte statsråden. Da kan den ikke samtidig være en uavhengig generalstab for forsvarssjefen”; og ”Jeg tror ikke løsningen er bra hverken for forsvarssjefen eller forsvarsministeren. Statsråden kommer svært nær Forsvarets operative virksomhet, ikke i betydningen at hun styrer soldater ute i felten, men at hun likevel blir direkte ansvarlig for det som skjer i min etat, den militære delen av Forsvaret, og ikke bare konstitusjonelt ansvarlig”.

Politikerne, her representert ved statssekretær Espen Barth Eide i Forsvarsdepartementet, blir henvist til en liten undersak på åtte linjer helt nederst på siden. Her kommer han med noen vage argumenter om at den nye løsningen med felles integrert ledelse av Forsvaret både har fordeler og ulemper, noe både kritikere og tilhengere er enige i, men at det er den alt i alt beste løsningen. Det siste argumentet om at ”praktisk talt alle våre allierte har gjort det samme. Norge var blant de siste som gjorde dette,” bidrar til at Barth Eides logos framstår som atskillig svakere enn Sverre Diesens.

Andre elementer ved denne artikkelen som styrker Sverre Diesens side av debatten er ulike metaforer. Journalisten skriver at tidligere forsvarssjef Frisvold ”kliste til” og at han ”gikk til felt mot såkalt integrert ledelse”. Det står også at Diesens ”informasjonsapparat ble slukt av departementet”. Alle disse tropene er ladet med kraft, og gir uttrykk for at dette er sterke meninger. Det er også trykket en faksimile fra en av Aftenpostens artikkel fra fredag 9. mai 2008. Overskriften her følger i den aktuelle artikkelens spor med stor skrift og sterke uttrykk: ”Hun knebler generalene”. ”Hun” er i dette tilfellet forsvarsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen. Som ”tabbe”, så er også ”knebler” et ord som gir umiddelbare assosiasjoner. Bildet tegnes av en minister som binder Forsvarets generalers hender bak på ryggen og lukker munnen deres med makt. Dette bildet blir ytterligere forsterket av metaforene i ingressen: ”Sverre Diesens nærmeste offiserer sendes på dør (...) Nå slår generaler alarm”. Språkbruken levner liten tvil om at dette er dramatisk, og når generaler vanligvis slår alarm, er det som regel i krig. Kort oppsummert har journalist Sveinung Berg Bentzrød med denne artikkelen lagt grunnlaget for krig mellom etaten Forsvaret og politikerne som bevilger dem penger. Og analyserer en teksten, er det tydelig at det er Sverre Diesens og hans medarbeidere i Forsvaret som kommer seirende ut av denne runden.

Denne saken fikk følger som det er interessant å se nærmere på. En artikkel med tittelen ”Feil fra Aftenposten” ble publisert på Forsvarets nettsider www.mil.no den samme dagen som saken til Bentzrød kom ut. I saken, som er skrevet av den anonymiserte ”kommunikasjonsenheten i Forsvaret”, står det i ingressen at ”i dagens utgave presterer avisen et foreløpig høydepunkt av upresis og slurvete journalistikk i gjengivelsen av intervjuet med avtroppende forsvarssjef Sverre Diesen.” Første avsnittet i brødteksten er også interessant lesning:

”Dette på tross av at journalisten i forbindelse med sitatsjekk skriftlig ble gjort oppmerksom på at presisjonsnivået i hans fremstilling var under enhver kritikk, og også ble tilsendt korrekt informasjon. Etter som han valgte å ignorere dette, presiseres derfor innholdet i forsvarssjefens uttalelser her, basert på det journalisten ble forelagt. Ved en sammenligning med Aftenpostens oppslag gjør dessverre refleksjonene seg selv.”

Deretter listes det opp flere punkter som Bentzrød har inkludert i sin sak, men som ifølge kommunikasjonsenheten i Forsvaret inneholder flere feil. Blant annet skal Sverre Diesen aldri ha sagt ordet ”tabbe” om integrert ledelse og at slike ”tabloide spissformuleringer er helt og holdent journalistens.” I tillegg kunne vi lese at ”utfordringen er IKKE at Norge ikke har nok luftvern” og ”at vi trenger et forsvar som både skal bekjempe en konvensjonell konflikt her hjemme og bekjempe opprørstyrker i Afghanistan er IKKE ”svært problematisk”” (Forsvarsnett, 25.9.2009).

Denne saken ble raskt fjernet fra Forsvarets nettsider, av uvisse grunner. Som en reaksjon på dette, skrev Sveinung Bentzrød et brev til sin redaktør hvor han beskrev alt som hadde skjedd. Han skriver blant annet at han ”oppfatter at teksten på mil.no forteller om det budskap oppdragsgiverne for Kommunikasjonsenheten i Forsvarsdepartementet kanskje helst så at ble brakt videre, av Diesen (...) Det er kanskje helst slik man ville ønsket at Diesen hadde ordlagt seg, blottet for brodd og spissformuleringer.” Han skriver også at ”jeg fikk i dag, mandag, bekreftet at det lå en bevisst handling bak. (...) Jeg overlater herved til andre å vurdere hvordan dette kan håndteres.” I dokumentet listet Bentzrød opp de ulike punktene han berørte i sin artikkel, og sammenligner punkt for punkt hva departementet skrev til han på torsdags ettermiddag, hva han trykket i Aftenposten torsdag kveld og korrigeringene Forsvarsdepartementet sendte ham fredag (Bentzrød, 2009). Det er en tydelig forskjell i det departementet sa på torsdag mot det de sa på fredag. Fem dager senere, onsdag 30. mai 2009, kom tilsvaret fra Aftenposten i form av en kommentar på lederplass. Med tittelen ”Propagandaministeriet”, refser avisen Forsvarets håndtering av denne episoden. Aftenposten

mener at publiseringen av artikkelen på mil.no er en ”manøver som heldigvis er en forholdsvis sjelden foreteelse.” De viser også til at Aftenpostens journalist har sitt på det rene når det gjelder sitatsjekk og faktasjekk, og at de har tatt vare på den elektroniske kommunikasjonen. De anklager også Forsvaret for å ha endret på hva Sverre Diesen faktisk sa under pressekonferansen, og sier at innlegget på mil.no forteller dem ”at enheten trenger et kurs i journalistikk og alminnelig skikk og bruk”(Aftenposten, 30.9.2009).

Det er naturlig å tro at denne saken ikke gikk upåaktet hen innad i Forsvarets kommunikasjonsapparat. Et bevis på dette er kanskje overflødig, men jeg inkluderer det allikevel. Forsvarets medieops er en gruppe ved Forsvarets mediesenter som driver medieovervåking for Forsvaret. De gir hver uke ut en ukesanalyse av mediesakene som omhandler Forsvaret, og i analysen for uke 40 står det å lese at ”saken viser at tilsvar til journalister ikke alltid bidrar til å nyansere. En sak som i utgangspunktet var relativt nøytralt fremstilt i Aftenposten, genererer på grunn av den tidligere forsvarssjefens tilsvar negativ omtale både for Forsvaret og Forsvarsdepartementet.” (Forsvarets medieops, 2009).

5.2.2 Tviler på om Hæren kan fungere

Den andre saken fra Aftenpostens journalist Sveinung Berg Bentzrød heter ”Tviler på om Hæren kan fungere”, og ble publisert i Aftenpostens morgenutgave fredag 30. mai 2008 (Aftenposten, 30.5.2008). Denne saken, til forskjell fra den forrige, er et førstesideoppslag. Et stort bilde og tittel bidrar til at saken er hovedblikkfanget på Aftenpostens forside den dagen. Tittelen ”Sparekniv for Hæren” og nærbildet av soldater med kamuflasjemaling i ansiktet bidrar til et effektivt ordspill. Våpenmetaforen ”sparekniv” reflekterer soldatene som også blir assosiert med våpen. Saken på side fire og fem inne i avisen åpner med tittelen ”tviler på om Hæren kan fungere”. Tvil er et negativt ladet ord som forbindes med lite håp eller dårlige framtidsutsikter. Derfor virker denne tittelen dramatisk og alarmerende: det er lite håp for at Hæren, en av de viktigste delene av det norske forsvaret, skal fungere. Strengt tatt betyr det at det er trolig at Hæren vil bli lagt ned. Kombinert med hovedbildet som følger artikkelen, forsterkes dette alarmerende førsteinntrykket ytterligere. Bildet viser et tomt og nedfallent vakthus, kanskje fra en grensepost i Nord-Norge. Effekten av å se en vaktpost uten noen vakt blir stor. I ingressen, som er trykket i stor, fet skrift, fortsetter de pessimistiske framtidsutsiktene for Hæren: ” Den lille norske hæren skulle vokse, lovet Regjeringen. Det var i mars. 300 nye hoder ble garantert. Nå kan Aftenposten dokumentere at Hæren i stedet

svekkes til et historisk lavmål.” Hæren blir omtalt som ”den lille”, som gjør det klart at den er liten i utgangspunktet. Når journalisten da skriver at den skal svekkes, gjør han det klart at noe lite skal bli enda mindre. Han fullfører bildet med det kraftige uttrykket ”historisk lavmål”. Altså vil Hæren bli så liten som den historisk sett ikke har vært tidligere.

Artikkelen fortsetter i brødteksten med å forklare viktigheten av Hæren i det norske forsvaret. Sjøforsvaret har ikke ”et eneste kampklart overflatefartøy” og Luftforsvaret ”sliter med å holde aldrende F-16-fly på vingene”. Tatt i betraktning at Forsvaret kun har tre våpengrener, står da Hæren igjen alene som den grenen som skal kunne ”tilby den umiddelbare kampkraften”. Og selv Hærens tilbud ”står nå i fare for å bli marginalisert”.

Artikkelens hovedkilde og intervjuobjekt er generalmajor Jon Berge Lilland. Han har en innledende sterk ethos, som en offiser med høy rang og som sjef for Hærens styrker. Det vil si at publikum vil feste lit til hva han har å si om dette emnet, da den vanlige mannen eller kvinnen i gaten ikke har forutsetninger for å vite hvordan det står til med norske hæravdelinger. Ekstra troverdig blir det når en av Hærens egne innrømmer at de sliter. Lilland sier at Hæren står ”i fare for å bli så svekket at den slutter å fungere som hæravdeling”. Her gjentas og forsterkes den dystre profetien fra tittelen, nemlig at Hæren kan legges ned. Artikkelens logos kommer i hovedsak fra nettopp generalmajor Lilland. Han sier at en hær må ha ”styrke, kompetanse og utstyr”. Og at Norges hær nå er i ferd med å miste evnen til å bygge nettopp slik kompetanse som ”gjør at vi kan kalle oss en hær”. Det legges mer krutt bak Lillands argumenter når journalisten referer til en annen offiser som sitter høyt plassert i Forsvaret, nemlig Robert Mood, generalinspektør for Hæren. Mood beskrev i en uttalelse litt over to måneder før denne artikkelen ble produsert ”dagens hær som kapabel til å forsvare én bydel i Oslo.” Akkurat som tidligere forsvarssjef Sigurd Frisvolds kommentarer styrket Sverre Diesens ethos og logos i den forrige artikkelen analysert ovenfor, så styrker uttalelsen fra Robert Mood Jon Berge Lillands troverdighet. Det blir også enklere for leseren å forstå og dermed mer effektiv kommunikasjon når Mood beskriver det som at Hæren kan forsvare én bydel i Oslo i stedet for å liste opp antall soldater og mengden øvingsdøgn.

Faktaopplysningene fra journalisten i den neste delen av brødteksten fortsetter de negative utsiktene for Hærens framtid. Han skriver at ”det ikke blir noen vekst, ikke på flere år.” Forsvaret må nemlig spare inn 1,5 milliarder kroner på ett og et halvt år. Og brorparten av disse kuttene må tas i opptrening og øvelser. Resonnementet for dette er at hoveddelen av

budsjettet er uløselig knyttet til lønn og avtalte innkjøp av utstyr, og da har Forsvaret ingen andre steder å kutte i utgiftene. Temaet i artikkelen fortsetter med andre eksempler som at det foreligger et forslag om å kutte høstens rekruttinntak. Journalisten påpeker også mot slutten av artikkelen at disse kuttene nok også vil ramme de avelingene som er organisert utenfor Hærens styrker, og at det vil gå utover ”Hærens evne til å rykke ut på konflikter i inn- og utland”. Andre elementer som hjelper leseren til å forstå budskapet i denne artikkelen er blant annet metaforen ”sped knyttneve” som er en av mellomtitlene. Hæren ønsker å være sterk og slagkraftig, og bildet av en sped og svak knyttet neve gjør litt narr av Hæren i så måte. I tillegg er det trykket en faktaboks hvor Hærens ressurser på papiret er målt opp mot realitetene i 2008 og 2009. Denne grafiske framstillingen er effektiv, da forskjellen mellom den reaksjonssterke og velutrustede Hæren på papiret og den svekkede og mangelfullt bemannede Hæren i realiteten er betydelig. Kort oppsummert lar journalist Sveinung Bentzrød i denne artikkelen generalmajor Jon Lilland si at Hæren er i ferd med å bli lagt ned om det ikke tilføres mer penger og ressurser.

- Flere forhold kommer inn her, skriver Sveinung Bentzrød i en e-post til meg:
- Den politiske ledelsen har et behov for å berolige befolkningen, forsikre at militærmakten kan håndtere de utfordringer som til enhver tid omtales i trusselbilder utarbeidet av E-tjenesten, PST etc.

Den militære ledelsen har det samme behovet, og ønsker ikke å fremstå som uten muskler. Samtidig har begge ledelser et behov for å sørge for at Forsvaret fornyes, og styrkes, og at pengene kommer til dette, skriver han, og fortsetter:

Når vi blir konkrete på kapasiteter, som å fortelle hvor mange F-16 som på en hverdag er utrykningsklare, er det kilent. (...)

Jeg hører med ujevne mellomrom fra enkeltpersoner i systemet som har tanker om hvordan det står til, og konsekvensene av den reelle situasjonen. Jeg er likevel avhengig av kommentarer fra forsvarsledelse på ulike nivåer som et evt. korrektiv, og uansett for den journalistiske balansens skyld. Her møtes jeg gjerne av rosenrøde beskrivelser og forsikringer om at alt står bra til, uten at det kommer konkret, utfyllende informasjon.

Derfor kommer det svært overraskende for lesere, seere og lyttere, når en mann med Robert Moods posisjon og autoritet, forteller at den norske hæren i dag bare kan forsvare en bydel i Oslo, i et begrenset tidsrom (E-post fra Bentzrød sendt 11.6.2010)

5.2.3 Diskusjon

Her ser vi tydelig viktigheten av de autoriserte viterne, som Ericson, Baranek og Chan skrev om (1989, s. 3). Forsvaret består av mange elementer som er både for tekniske og avanserte til at den generelle befolkning kan forventes å ha mye kunnskap om dem. Derfor er journalister avhengige av å få informasjonen fra såkalte autoriserte vitere. I disse tilfellene vil det si i hovedsak Sverre Diesen og Jon Berge Lilland. Deres versjon er den autoriserte versjonen av virkeligheten, og sett i lys av dette kan en si at generalene har makt. Allikevel er det journalisten som har bestemt hvilke temaer som generalene skal gi sine autoriserte syn på, og dermed har journalisten den viktigste makten, nemlig publiseringsmakten.

Det er også interessant å se på Aftenpostens rolle som dramaturg og iscenesetter her, særlig i den første saken om Sverre Diesen. Ved å fokusere på Diesens uttalelser om vanskeligheter rundt den nyetablerte integrerte ledelsen av Forsvaret, som journalisten spurte spesifikt om etter den oppsatte pressekonferansen, så bidrar Aftenposten her til å iscenesette et drama som inneholder flere akter. Første akt er Aftenpostens originale artikkel, andre akt inneholder et aggressivt tilsvare fra Forsvaret på deres nettsider, mens dramaet avsluttes med tredje og siste akt når Aftenposten publiserer en leder som er svært krass mot Forsvarets metoder.

Nå skal vi se på hvordan de to sakene fra Aftenposten samsvarer med Forsvarets foretrukne tolkningsrammer. Den første saken faller ikke inn under noen av de fem tolkningsrammene jeg identifiserte tidligere i oppgaven. Den nærmeste rammen er medarbeiderrammen, som handler om at Forsvaret tar vare på sine medarbeidere, men den passer ikke helt inn. I alle fall kommer Forsvaret som helhet negativt ut etter denne saken. Vi får inntrykk av at det er et lunkent samarbeidsklima i Forsvarets toppledelse, og angrepet på Aftenposten straffet seg ved at avisen publiserte en leder med et kraftig motangrep. Ettersom Aftenposten har betydelig flere lesere enn Forsvarsnett, kan vi si at det var Aftenpostens angrep som var det mest effektive. Den andre saken havner for det meste innenfor slagkraftighetsrammen, og litt innenfor økonomikontrollrammen, men i negativ forstand. Det vil si at der Forsvaret ønsker å framstå som slagkraftige og med økonomisk kontroll, framstiller artikkelen i Aftenposten Forsvaret her som svake og med økonomiske problemer. Dermed kan vi si at saken omhandler de samme temaene som to av Forsvarets foretrukne tolkningsrammer, men fortegnene er negative i stedet for positive. Altså bidro ingen av disse sakene fra Aftenposten til å styrke Forsvarets ønskede tolkningsrammer. De bidro heller til å svekke dem.

Her må vi ta med i betraktningen at det er flere spillere involvert, og at det kanskje ikke er så enkelt som at Forsvaret som helhet ikke fikk det slik de ønsket. Tidligere forsvarssjef Sverre

Diesen er en mann med egne meninger, og han sa fra om noe han ikke likte. Selv om Forsvarets omdømme led under denne saken, så fikk Diesen allikevel belyst noe han mente var galt. Og kanskje var det verdt trøbbelet. I den andre saken kan en si at Hæren, med Jon Berge Lilland i spissen, har et ønske om å få mer penger fra Regjeringen. Og ved å la Aftenposten tegne et bilde av en hær som nesten ikke fungerer, styrkes Hærens søknad om mer økonomiske midler. Til tross for disse ulike fasettene ved sakene, velger jeg å se på Forsvaret som helhet. Derfor kan vi konkludere med at Forsvaret kom negativt ut i disse sakene.

5.3 Verdens Gang

Nå vil jeg se nærmere på de to sakene Tom Bakkeli i VG har skrevet.

5.3.1 USA-krigshelt døde

Den første saken av Tom Bakkeli er den saken som ble produsert sist av alle mediesakene i mitt utvalg, nemlig torsdag 17. mars 2011 på side 24 og 25 (VG, 17.3.2011). Grunnen til at jeg har valgt å ta den med er fordi den tar opp nettopp noe av det som er hovedessensen i denne oppgaven, nemlig tilbakeholding av informasjon fra Forsvarets side.

Vi får i tittel og ingress vite at det var den amerikanske krigshelten Kevin Douglas Tilghman som døde under en ulykke i Oslofjorden 26. mai 2010. Når en leser dette, tenker en umiddelbart hvorfor denne nyheten publiseres nå, når den er nesten ti måneder gammel.

Svaret får vi i første avsnitt av brødteksten:

”Fortsatt er ikke granskningsrapporten offentlig. Ni måneder har Forsvaret brukt på å behandle dødsulykken. VG kjenner til at rapporten har vært sendt fram og tilbake mellom militære avdelinger og Forsvarsdepartementet. Ingen vil svare på hvorfor det har gått så lang tid.”

Det eksisterer en tydelig negativ undertone ved Tom Bakkelis første avsnitt i denne saken, og han nøler ikke med å la hans misnøye med Forsvarets lukkethet skinne igjennom. Han fortsetter ved å illustrere denne ballkastingen fram og tilbake:

”Forsvarssjefens talsmann Bent-Ivan Myhre sier at departementet mottok rapporten fra Forsvaret for noen uker siden. – FD vil ta stilling til offentliggjøring i løpet av kort tid, sier Myhre.”

Etter tittelen, hvor ordet ”døde” er ettertrykkelig lagt vekt på i skriftstørrelse, så er et forstørret sitat det tekstelementet som tar mest plass på avissidene. Dette sier at ”Gransking av RHIB-ulykke ikke klar etter ni måneder”, og understreker hovedbudskapet i artikkelen.

En ikke navngitt representant fra Forsvarets logistikkorganisasjon sier senere i saken at de ikke vil kommentere rapporten før den er offentliggjort. Men både denne uttalelsen og kommentaren fra Myhre faller i fisk når Tom Bakkeli bretter ut hovedinnholdet i rapporten på to sider i VG. Om ikke rapporten er offisielt offentliggjort fra Forsvarets side, så er nå store deler av rapporten gjort offentlig av Tom Bakkeli.

For i de neste avsnittene av saken beskriver Bakkeli hendelsesforløpet den 26. mai som om han skulle ha vært til stede selv. Dermed demonstrerer han tydelig at han har sett rapporten, eller i hvert fall de viktigste delene av den. Amerikanske spesialstyrkeoperatører var invitert til en demonstrasjon av Forsvarets nye hurtiggående lettbåter, og det var på en tur med en av disse at oberstløytnant Tilghman var passasjer. Det var i begynnelsen en ”fantastisk dag”, men så ble ”idyllen brutt” utenfor Holmestrand. Båten holdt høy fart, kantret, og Tilghman døde av skadene han pådro seg da hodet hans kom i kontakt med propellen. Så får vi vite at ”VG får opplyst fra flere kilder at farten i kombinasjon med en brå sving var årsak til ulykken”.

Den andre navngitte kilden, ved siden av Bent-Ivan Myhre i Forsvaret, er politiadvokat Eskil Bredesen ved politiet i Vestfold. Han sier at de har avhørt båtføreren som mistenkt i saken, men at dette er vanlig prosedyre. Resten av saken går med på å fortelle litt om karrieren til Kevin Douglas Tilghman og hvordan han ble bisatt i Florida.

Det er to bilder i saken. Det første og minste viser nærportrettet av Kevin Tilghman som smiler. Det andre bildet fyller nesten en hel avisside, og viser den ødelagte båten liggende til kai ved Horten. Det er vanskelig å se noen tydelige skader på båten, utenom at det meste av luften er tappet ut av skroget. Allikevel er bildet et sterkt virkemiddel, for i kombinasjon med bildet av Tilghman og informasjonen vi får om nøyaktig hva som skjedde med amerikaneren idet båten gikk rundt, så ser plutselig de to propellene som stikker opp av vannet mer fryktinngytende enn de i utgangspunktet ville vært. Bildet, som er tatt av en fotograf fra Scanpix, er også et bevis på hvor raske mediene kan være på plass. Selv om Forsvaret til nå har klart å dysse ned hva som faktisk skjedde i ulykken, så snappet mediene opp at noe hadde skjedd den samme dagen som båten kantret, lokaliserte båten og tok bilde av den.

- Det som stod i denne rapporten er uvanlig sterk systemkritikk av Forsvaret, og det var dette de prøvde å dysse ned og å legge lokk på. Jeg har forsøkt på mange mulige måter å få ut denne rapporten. Gått fram og tilbake i månedsvis, sier Tom Bakkeli til meg i et intervju.

Først i andre halvdel av mars, altså ni måneder etter ulykken, kommer saken med navnet på den omkomne ut i VG. Og det var ikke fordi Forsvaret bestemte seg for å offentliggjøre det.

- De bestemte seg til slutt for å gå ut og si at de ikke ville slippe informasjonen. Det var rett og slett bekvemmelighetshensyn. De ville ikke gå ut med noe som var negativt for dem. Det er rett og slett et veldig trist eksempel på en lukket kultur, på en bekvemmelighetskultur hvor man gjemmer bort det som er negativt. De gjør det bare verre for seg selv, forteller Bakkeli.

VG-journalisten fikk skrevet denne saken på bakgrunn av det han fikk fra kilder i Forsvaret. Han hadde visst om deler av rapporten lenge, men ikke nok til å gå ut med informasjonen.

- Jeg gjennomførte mange intervjuer, og brukte mye tid på det. Uforholdsmessig mye tid. Men jeg tror det er viktig å komme i mål med slike saker, sier han.

5.3.2 Vil etterforske Devolds klesgave

Den andre saken skrevet av Tom Bakkeli i mitt utvalg ble publisert på side 8 i VG onsdag 16. november 2005 (VG, 16.11.2005). I tillegg til Bakkeli, så står også Aslak M. Eriksrud og Marianne Johansen oppført i byline. Saken tar opp forhold som skjedde før Sverre Diesen var forsvarssjef, men i og med at den publiseres i Diesens sjefsperiode så legger hans innflytelse som sjef føringer på hvordan informasjonsstrategien og mediekontakten kjøres. Selv om jeg vil analysere denne saken isolert sett, så er det interessant å merke seg at denne saken inngår i en rekke mediesaker som handler om kontreadmiral Atle Torbjørn Karlsvik. Høsten og vinteren 2005 kunne allmennheten lese om stadig nye avsløringer av hvordan Karlsvik hadde reist på luksusturer og levd et godt liv på statens regning. Juksing med reiseregninger var trikset. Boksen på toppen av VG-siden som sier ”Admiral-granskingen” indikerer at dette er en del av en større artikkelserie.

Denne saken dreier seg om at daværende forsvarsminister Kristin Krohn Devold fikk en dyr seildress i gave fra Karlsvik uten å melde den inn til stortingsregisteret. Nyheten er at Økokrim skal granske disse forholdene. Noe av det første vi blir presentert for er et stort bilde

av Devold i skibakken med seildressen på seg. Hun smiler bredt, og er på tidspunktet da bildet ble tatt uvitende om hvilke problemer denne dressen kommer til å gi henne. Gliset til Devold bidrar til å befeste lesernes bilde av Karlsvik og Devold som lever det gode liv på skattebetalernes regning.

Det er innlysende at Bakkeli og de to andre VG-journalistene her ønsker å gjøre det tydelig at Atle Torbjørn Karlsvik og Kristin Krohn Devold har mer enn bare et profesjonelt forhold. I ingressen leser vi at Devold fikk den dyre dressen av ”kontreadmiral og venn” Karlsvik. Senere i saken skriver journalistene at Devold har et ”vennskap til Karlsvik”, at de to gikk på Forsvarets høyskole sammen og at de er hyttenaboer i Hemsedal. Vil får også vite at det er flere som mener at Karlsvik ble forfremmet to ganger som et direkte resultat av hans nære vennskap med Devold.

Et annet aspekt ved denne saken som er vanskelig å gå glipp av er bruken av anonyme kilder. Gjennom hele to tredeler av hele brødteksten hører vi ikke fra en eneste navngitt kilde. Saken består av totalt 19 avsnitt, og ikke før i det 12 avsnittet blir vi introdusert til en kilde med fullt navn. I den første halvdel av saken hører vi at VG får bekreftet informasjon fra kilder i Forsvaret, at en ”sentral kilde” gir informasjon til avisen, at ”en rekke kilder i Forsvaret og i det politiske miljøet” har hevdet noe til avisen og noe så enkelt som at VG får opplyst noe, uten at vi får vite av hvem. Ved siden av disse tydelige henvisningene til anonyme kilder i brødteksten, er det også andre faktorer som indikerer at VG har fått informasjonen sin fra personer som ikke ønsker å stå fram med navn. Svært mye informasjon kommer fram uten at det framgår at noen kilder har gitt den. Dette er informasjon som journalistene mest sannsynlig har fått av anonyme kilder tidligere i prosessen, og som de nå kan bruke uten å måtte henge den på en navngitt eller ikke navngitt kilde. En måte journalistene skriver på for å komme seg unna med dette, er at ”Karlsvik skal ha gitt dressen til Krohn Devold da hun besøkte Sjøkrigsskolen i forbindelse med et kadettstevne i årsskiftet 2001/2002.” Ordene ”skal ha” indikerer at journalistene ikke er helt sikre på opplysningene, og at de stammer fra en kilde som ikke er nevnt.

En annen ting som er interessant å merke seg i forbindelse med kildebruken, er at alle beskyldninger og negativt ladede argumenter mot Karlsvik og Devold kommer fra anonyme kilder. På den andre siden kommer alle forsvarende og positivt ladede argumenter for de to fra navngitte kilder. Vi ser altså at det er verre å stå fram med fullt navn i mediene når en skal

sladre på noen enn når en skal beskytte noen. Vi kommer til å høre mer om dette i intervjukapittelet i denne masteroppgaven, men jeg kan nevne raskt her at den mest vanlige grunnen til å ville skjule din identitet som kilde er frykt for negative konsekvenser. Dine overordnede eller kolleger kan ta skade av den informasjonen du gir til mediene, og for å unngå ubehagelige konfrontasjoner unngår du derfor å oppgi navn.

De kildene som oppgir fullt navn i denne saken er altså de som forsvarer Karlsvik og Krohn Devold. Den ene er KrF-politiker Åse Wisløff-Nilssen, som i 2001/2002 var medlem av Stortingets forsvarskomite. Hun sier til journalistene at hun selv snakket med Krohn Devold om dette forholdet til Karlsvik, og at forsvarsministeren sa at ”det dreide seg om et vanlig vennskap”. Wisløff-Nilssen avfeier argumentet om at Karlsvik skal ha blitt forfremmet fordi han var venn av Devold, og sier at ”hun så jo at han kunne gjøre en jobb. Hun var dessuten ikke alene om å mene at han var dyktig.” Ordet ”jo” forsterker følelsen av at Wisløff-Nilssen ikke synes det er noe hold i journalistenes påstand, og får det til å høres ut som om hun ikke ser noe problem i dette i det hele tatt. En jusprofessor som står helt utenfor hele hendelsesforløpet, Eivind Smith, blir også bedt om å komme med sine syn på gaveoverrekkelsen. Sitatene hans har fått plass i en liten tekstboks nede i høyre hjørne på siden, og bidrar ikke til svært mye annet enn å få fram hva hans personlige mening er. Vi får ingen kommentarer fra de to hovedpersonene i saken, og alt Kristin Krohn Devold gjør er å henvise til forsvarssjef Sverre Diesen eller Forsvarsdepartementet med Anne-Grete Strøm-Erichsen i spissen i en tekstmelding til VG.

Det er lenge siden Tom Bakkeli skrev denne saken, men han husker fortsatt at den vakte oppsikt da den ble publisert.

- Jeg hadde holdt på med denne saken lenge før Forsvaret gikk ut med den. De ble jo oppmerksomme på den da jeg begynte å søke innsyn og oppsøke kilder og så videre, sier Bakkeli til meg i et telefonintervju.

Totalt sett var Forsvaret veldig åpne i saksrekken om Karlsvik, men i og med at denne saken kom så tidlig, så hadde ikke Forsvaret fått tid til å summe seg. Derfor er det så mange anonyme kilder i denne saken.

- Vi ba om så mye innsyn at de etter hvert valgte å legge alt på bordet. Dette var undersøkende journalistikk. Vi hadde mange kilder, og kildene var anonyme i begynnelsen. Så stod flere kilder fram etter hvert som vi fant dokumenter som kunne underbygge dette, forteller han.

- Vi har aldri fått noen klager på den der, tror jeg, merkelig nok. Den var jo ganske heftig. Men vi følte oss trygge, for vi hadde enormt mye materiale, legger Bakkeli til.

Seildressen ble som sagt gitt til Devold i årsskiftet 2001/2002, og først tre år senere dukker saken opp i VG. Tom Bakkeli husker ikke nøyaktig hvor han først fikk nyss om Karlsvik-saken, men han husker at det ble til en rullende snøball som raskt vokste i omfang. Han forteller om første gangen han intervjuet Kristin Krohn Devold. Han hadde hørt noen rykter om et nært forhold til Karlsvik, men ikke noe mer enn det:

- Da jeg nevnte Karlsvik, så skiftet hun helt ansiktsuttrykk og ble potte sur og tett. Det var helt påfallende. Og bare det jeg som journalist kunne lese ut av kroppsspråket og ansiktsuttrykket hennes, det ga jo næring til å jobbe videre med det.

5.3.3 Diskusjon

I den første saken ser vi et tydelig eksempel på et informasjonshinder. Som beskrevet i teorikapittelet, møter journalister ulik grad av åpenhet når de skal dekke organisasjoner. En modell fra Ericson et. al. (1989) beskriver en frontregion som er organisasjonens bilde utad, og en bakregion som er det organisasjonen velger å holde innenfor dørene. I rapporten om båtulykken som ikke ble sluppet fra Forsvaret, ser vi at Tom Bakkeli møter på den lukkede delen av bakregionen. Ved å ikke slippe noe som helst informasjon om ulykken, forsøker de å holde hendelsen og detaljene rundt den hemmelig. Her ser vi altså at Forsvaret legger denne informasjonen i den lukkede delen av bakregionen, som skal være det vanskeligste området å komme til for utenforstående, inkludert journalister. Allikevel klarer Tom Bakkeli å avdekke hovedessensen i rapporten. Om dette betyr at Forsvaret ikke har gode nok rutiner på informasjonsbeskyttelse eller om Tom Bakkeli har opparbeidet seg smarte og nyttige omveier for å komme til informasjonen, ønsker jeg ikke å begynne å spekulere i her. Mest sannsynlig er svaret en blanding av de to.

Det mest interessante medieteorietiske aspektet ved sak nummer to fra Tom Bakkeli er bruken av kilder. Som sagt må vi lese to tredeler av saken før vi møter en kilde som står fram med navn. Som Bakkeli sa i telefonintervjuet over, så var dette tidlig i hele sakskomplekset som handlet om Atle Torbjørn Karlsvik. Mange enkeltpersoner i Forsvaret ante kanskje hva som foregikk, men saken hadde ikke begynt å bli etterforsket, og Forsvarets ledelse visste lite eller ingenting om saken. Som teorien til Sigurd Allern (2001b) sier, så er frykten for represalier

fra overordnede en hyppig forekommende grunn for hvorfor kilder velger anonymitet. I dette tilfellet er det snakk om å gi utleverende informasjon om sjefen for Sjøkrigsskolen, altså en mann som sitter høyt plassert i forsvarssystemet, og ikke minst forsvarsministeren. For en person lavere i systemet kan det virke risikabelt å dele informasjon som kan skade disse to forholdsvis mektige personene. Men nettopp på grunn av muligheten for anonymitet, så har Tom Bakkeli og VG fått tilgang til en mengde kilder som alle har informasjon som styrker saken.

Nå skal vi se nærmere på hvordan de to sakene fra VG passer inn under Forsvarets foretrukne tolkningsrammer. Den første saken handler om sikkerhet, men den er svært negativ. Det var svikt i sikkerhetsrutinene under denne maritime øvelsen og føreren av båten kjørte for fort og svingte for brått. Saken kunne ha vært mer positiv om Forsvaret hadde vært tydelige like i etterkant av ulykken på at dette skjedde, det var en trist ulykke, og nå skal vi gjøre viktige forbedringer i sikkerhetsrutinene våre. Da hadde deler av budskapet samsvart med sikkerhetsrammen, nemlig at Forsvaret tar sikkerhet på alvor og tar lærdom av sine feil. Når informasjonen om ulykken holdes skjult i over ni måneder, og det er en avis som går ut med detaljene rundt hendelsen, blir det ikke mye positivt igjen å spore i budskapet. En ulykke skjedde på grunn av menneskelig svikt, en høyt respektert amerikaner på besøk i Norge døde og ingen fikk vite noe om det.

Den andre saken tar opp et økonomirelatert tema. Torbjørn Atle Karlsvik har gitt en gave verdt 8000 kroner til forsvarsminister Kristin Krohn Devold, uten å skatte for det. Karlsvik har også invitert på seiltur i en havseiler som er kjøpt inn for Forsvarets penger, og seildressen Devold fikk ble levert av et selskap som kona til Karlsvik jobber i. Riktignok havner en liten del av budskapet inn under økonomikontrollrammen, i og med at dette skal etterforskes av Økokrim og følges alvorlig opp. Allikevel er hovedinntrykket fra denne saken at høytstående offiserer jukser med budsjetter og med økonomiske regler, og derfor kommer saken ut med et negativt fortegn for Forsvarets del. Den peker på at Forsvaret ikke har full økonomisk kontroll. Igjen kommer begge sakene, denne gang fra VG, ut dårlig for Forsvarets del.

5.4 Norsk Rikskringkasting

Her vil jeg ta for meg de to sakene journalist Eirik Veum i NRK har produsert. Titlene jeg bruker for sakene er de titlene som blir brukt i NRKs versjoner av sakene til nettavisen.

5.4.1 Norske soldater drepte sivile

Den første saken ble sendt i NRK Dagsrevyen den 25. februar 2007 klokken 19.00 (NRK Dagsrevyen, 25.2.2007). Vi blir først presentert for oberst Arild Brandvik, som har vært i Forsvaret i mer enn 25 år og har tjenestegjort i flere militære operasjoner i utlandet. Det som kanskje er aller mest interessant med Brandvik i dette tilfellet, er at han ikke er en pressetalsmann eller informasjonsoffiser. Det øker med en gang troverdigheten hans og ikke minst hans ethos. Veldig tidlig i reportasjen blir Brandvik intervjuet, der han forteller at det alltid vil skje ”tøffe episoder” når Norge deltar i en internasjonal operasjon, og at det har skjedd i alle de operasjonsområdene han vet om. Journalist Eirik Veum spør ham om dette er episoder ”som ikke allmennheten blir informert om?” Svaret fra Brandvik er ikke helt bestemt, og kan tyde på at dette er et vanskelig tema å diskutere: ”Ja, eller ihvertfall som ikke kommer ut til allmennheten. For det er jo ikke sånn at på en måte Forsvaret føler seg pliktig til å informere om alt som skjer.”

Deretter hopper reportasjen over til et videoklipp av dårligere kvalitet fra en massedemonstrasjon i landsbyen Caglavica i Kosovo i mars 2004. Det er videobilder fra de norske soldatene som var til stede, og viser en sint gruppe mennesker med store hjemmelagede plastskjold som kaster stein mot de norske styrkene. Vi hører kommentarer fra nordmennene som ”åh herregud, nå slo hjertet litt fortere, gitt” og banning. Smellene og ropene skaper en dramatisk stemning i klippet. En offiser som deltok i Caglavica blir intervjuet, og bruk av nøkkelord som ”livsfare”, ”stein”, ”jernstenger” og eksempelet som omhandler en norsk lagfører som ble skutt i kneet bidrar ytterligere til denne dramatikken. Saken bygger seg opp når offiseren sier at:

Mange gjør hva som helst for å prøve å stanse oss og få oss ut av kjøretøyene våre. Det gjør at vi også presser oss fram med vold og dytter på folk og til dels antakelig skader noen ved å presse oss gjennom Oblic.

Eirik Veum: At dere kjører over dem, mener du?

Offiser: Ja. Jeg vet ikke om vi kjørte over noen sånn at det kunne være direkte dødelig, men at vi kjørte over bein og sånn, det vet jeg at vi gjorde.

Så baller det på seg. Veum avslører at det ikke bare ble drept én Kosovo-albaner, som Forsvaret sa, men minst to. Seks ble truffet av norsk geværild. Vi returnerer igjen til oberst Arild Brandvik, som bekrefter at offentligheten den gangen fikk beskjed om at det bare var skutt og drept én sivil. Realitetene var altså at det var minst to som ble skutt og drept.

Den neste operasjonen vi få se bilder fra, er Mogadishu i Somalia 2. juledag 1992. Internt i Forsvaret ble denne operasjonen kalt ”tragisk” og ”grisete”, sterke ord som tydelig forteller oss at dette var alvorlige hendelser. En av offiserene som ledet den norske styrken i Mogadishu, Ove Naustdal, forteller at offentligheten i Norge fikk vite det med en gang om en nordmann ble skadet. Hvis derimot en nordmann drepte en somalier, hørte ikke allmennheten noe om det. ”Og jeg kan ikke gi deg noen skikkelig grunn for hvorfor det ikke ble gjort,” sier Naustdal i intervjuet.

En annen offiser, som vil være anonym i reportasjen, var med på eskorteoppdrag i Somalia. Han forteller om nordmenn som skjøt somaliere, og om nordmenns overgrep mot sivile. Og selv om han sa fra til ledelsen, ble det ikke gjort noe med det. ”Det har jeg tenkt på både da, etter og nå. Det er veldig uheldig,” sier mannen.

Veum intervjuer Ove Naustdal igjen, som legger mye av skylden for at ikke offentligheten ble informert på Forsvarets øverste ledelse. Og han sier at ”man har ikke hatt noen kultur for det”.

Eirik Veum avslutter innslaget med å si at mangelen på åpenhet fikk konsekvenser. ”De fleste hjemme visste lite om hva norske soldater ble brukt til under sine oppdrag i utlandet.”

Denne saken er ekstra interessant for denne oppgaven, da den ikke bare er en sak om Forsvaret laget av Eirik Veum, men at den også handler om åpenhet og tilbakeholding av informasjon. I intervjuet mitt med Eirik Veum, fortalte han meg blant annet det som ikke Ove Naustdal i reportasjen klarte å forklare, nemlig hvorfor offentligheten ikke ble informert da:

Jeg skal frikjenne Forsvaret litt i denne saken her. Jeg anklaget dem heller aldri for å holde ting skjult. Det som skjedde var at offentligheten ble ikke informert, og så er spørsmålet hvem sin jobb er det. På den tiden da dette skjedde, sånn seint åtti-tall, tidlig nitti-tall, så var fokuset på norske operasjoner i utlandet nesten lik null. Det var ikke sånn at journalister, som nå, reiste ut og bodde med soldatene. Det skjedde jo, men det var ikke det fokuset. Det med Somalia, der var det svært lite som kom ut annet enn det Forsvaret selv fortalte om. Og jeg spurte dem om hvorfor dette ikke ble kjent, og så sa de: jammen dere spurte jo aldri. Og det er egentlig et greit svar, og jeg skjønner det også. I dag ville det vært annerledes, for i dag ville man gått ut med det. Det er en annen policy i Forsvaret. En kan godt si at den policyen burde vært der før, men den ble heller aldri etterlyst. Her i Norge ga folk jevnt faen. Hvis ikke

nordmenn ble såret eller drept, så var det ikke relevant. Man trodde jo ikke på den tiden heller at folk var i stand til noe sånt. Fortsatt bruker man jo begreper som Ola soldat og syns det er litt koselig og søtt. At kjekke gutter fra indre Telemark drar ut i krigen. Men nå vet vi jo at det var ikke alltid at det de gjorde var så greit (Intervju med Eirik Veum, 28.10.10)

5.4.2 Satte fyr på kroppsdeler

Den andre saken av Eirik Veum jeg ønsker å se nærmere på ble sendt i NRK Dagsrevyen den 19. mars 2007 klokken 19.00. Åpningsklippene viser en redd mor som løper med barnet sitt under armen mens bomber smeller i bakgrunnen. Vi ser også stridsvogner som skyter granater, og et barn som gråter på en sykeseng med sår over hele overkroppen. En foreløpig ukjent mann, med en litt trist mine, sier ”jeg tror ikke folk har noe inntrykk av det, jeg, for jeg tror ikke folk vet hva vi har gjort.” Bildene forut for denne kommentaren gjør at vi vet hva ”det” er. En kvinne, også med et trist og alvorlig ansiktsuttrykk, sier ”det blir litt skamfullt, på en måte, å ikke skulle kunne takle det.”

Kvinnen er Bente Finnestad, og mannen som snakket først er Gunnar Roger Johansen. Begge har vært soldater for Norge i internasjonale operasjoner. Finnestad reiste til Libanon som 26-årig krigsskoleutdannet offiser. Hun forteller om da de kjørte forbi en som var i ferd med å bli henrettet, uten at de hadde myndighet til å gripe inn. Og at det ikke går an for de hjemme å tenke seg til hvor høyt spenningsnivå en krig innebærer. De ble beskyttet ofte. En virkningsfull metafor beskriver hva Finnestad sliter med: ”Det er ikke synlige skader det handler om. Sårene finnes inne i kroppen.” Finnestad sier at de på slutten av dagen i Libanon diskuterte redselen over noen pils, og kaller det ”kortvarig medisin.”

Gunnar Roger Johansen har tjenestegjort i 2475 dager for Norge i internasjonale operasjoner, og måten Eirik Veum beskriver ham på får publikum til å skjønne at han har det vondt: ”noe er galt. Fortsatt er han i krigssonen. Alltid på vakt, alltid redd. De verste bildene i hodet er fra Irak. Opplevelsene kommer tilbake hver eneste dag.” Historiene Johansen forteller bygger opp under dette bildet. Blant annet gikk de tom for sagene de brukte til amputering, og måtte ty til baufil som de hentet fra verkstedet. Og de brant amputerte armer og bein. Deretter får vi se denne reportasjens sterkeste klipp. Under et israelsk bombeangrep, tar en livredd Gunnar Roger Johansen opp lyden av bomberegnet på kassettbånd. Vi får se Johansens reaksjon når han spiller av båndet hjemme i sin egen stue: han står en stund ved kassettpilleren, før han gir opp og går inn i naborommet med armene slapt hengende ned. Han virker resignert. Og

når han etterpå forteller at han vet om tre av sine nærmeste medsoldater som i senere tid tok selvmord, så økes publikums forståelse av denne alvorlige situasjonen ytterligere.

Reportasjen fortsetter med å fortelle om historiene til Bente Finnestad og Gunnar Roger Johansen. Blant annet forteller Finnestad om tiden etter hjemkomsten til Norge, da hun ofte måtte ta med seg geværet sitt ut om natten fordi hun syntes hun hørte lyder. Og Johansen forteller om frykten som alltid er der: ”Du mister kontrollen. Og det er forferdelig. Det å ikke ha kontroll.” Eirik Veum går videre med en knusende kritikk av Forsvaret, nemlig at det ikke finnes noen oversikt over hvor mange som er psykisk syke som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner. Og ifølge Veum, får veteranene beskjed fra Forsvaret at de ikke er prioritert. Forsvaret får på tampen av reportasjen sjansen til å pynte på bildet ved at en av Forsvarets representanter, Jon Gerhard Reichelt, psykiater ved Nasjonal militærmedisinsk poliklinikk, slipper til. Men det han sier, er egentlig bare en gjentakelse av det veteranene selv mener, og kaster absolutt ingenting positivt lys over denne saken:

Vi mener at vi på en fornuftig måte kan betjene det forsvaret som er i dag, men veteraner vil i en stor grad måtte basere seg på et sivilt helsevesen. Det veteranene ofte sier, er at de føler at de blir nedprioritert i køen, at de ikke når frem med sine plager. De sier også at de ikke føler seg tilstrekkelig forstått, at man ikke har nok innsikt i hva de har vært med på.

De synes også at det hadde vært mest riktig om Forsvaret tilbød dem noe. Det er vi ressursmessig i begrenset stand til å gjøre.

Reportasjen trekker Forsvarets omdømme ytterligere nedover helt på slutten, når Gunnar Roger Johansen får lov til å fyre av noen siste salver: ”Jeg er bitter og forbannet. Jeg syns det er så veldig dårlig at vi som dro ut, de ringte til oss flere ganger for å få oss ut, folk sier ja, det er veldig bra. Så blir du syk, så er det ingen som bryr seg om deg i det hele tatt.” Bente Finnestad får også kritisere dagens ordning i Forsvaret, når hun sier at det er galskap å sende ut 19 år gamle barn i krigen etter bare fem måneders trening. Eirik Veums kommentar oppsummerer reportasjen: ”Veteranene er stolte av jobben de gjorde for Norge, FN og Nato. Det er bare ett problem; ingen tok vare på dem som kom hjem.”

- Dette var gjennom et veterannettverk utenfor Forsvaret. Her var det veldig utenfor Forsvaret, det er det viktig å påpeke, for dette var noe de likte veldig dårlig. Og det er klart, de kom jo drassende med sine veteraner etterpå. Kan dere ikke intervju disse her også, for de har ikke noen problemer. Da svarte jeg at det interessante er ikke de tusen som kommer uskadet igjennom, men han ene som ikke gjør det, fordi dere ikke gjør jobben deres, sier Eirik Veum i et intervju med meg (Intervju med Eirik Veum, 28.10.10).

Veum sier at Forsvaret tidlig prøvde å blande seg inn i saken:

De ville ha det over i sitt spor. Da sa jeg bare at jeg ringer dere senere. Det var Diesen som etterpå lagde et helvete. Da hadde jeg knapt kontakt med ham på det neste året. (...) Det pussige var at etter møter vi hadde hatt og sånn, så fikk vi her vite mye om hvordan han hadde reagert, fordi han var jo også omstridt internt, selvfølgelig. Nei, han var helt ærlig på at dette svekker rekrutteringen, og mente også at vi hadde et ansvar for den. Det var akkurat på den tiden hvor Forsvaret begynte å erkjenne utad at de hadde et problem med veteraner. Politisk ledelse var litt på hælene, så det var litt sånn tomrom. Så kom vi da med en sånn sak som i og for seg slo beina under alt de hadde i gang av et hjelpeapparat, og Forsvaret erkjente det selv. Det var det de var så forbanna på. At han [Jon Gerard Reichelt] forsnakket seg litt.

Dønningene fra denne saken har ikke stilnet enda, mener Veum:

- Den veteransaken, det er den jeg husker det ble mest bråk av. Det virker selv i dag, og nå er regimet annerledes. Det har skjedd ganske mye mens Diesen var der, han skjønnte mer og mer etter hvert, og ikke minst med Sunde som har en helt annet tilnærming til det.

5.4.3 Diskusjon

I den første saken fra NRK, ser vi at Eirik Veum, som Bentzrød i Aftenposten, bruker kilder fra såkalte profesjonelle kildeorganisasjoner. De er representanter fra Forsvaret, og Forsvaret anser jeg som en profesjonell kildeorganisasjon. Vi får allikevel inntrykk av at Veums kilder står friere til å uttale seg om det de ønsker enn Bentzrøds kilder, men mye av grunnen til dette ligger i at offiserene i TV-reportasjen har lavere militær grad. I den andre saken fra NRK, derimot, tar Veum i bruk personlige kilder. Disse kildene har tidligere vært ansatt i Forsvaret, men står nå på egne ben og kan si hva de ønsker. Kildene i denne saken har både spesialkunnskap om temaet Veum ønsker omtalt, samtidig som de brenner for saken. De ønsker at veteraner skal bli behandlet riktig i framtiden. Saken inkluderer en representant fra Forsvaret, men han gjør ikke annet enn å underbygge argumentene til de personlige kildene.

Når det kommer til Forsvarets foretrukne tolkningsrammer, ser vi at de to sakene berører temaer både i helte- og vokterrammen og i medarbeiderammen. Som med sakene fra Aftenposten er det igjen negative fortegn som gjør at Forsvaret ikke kommer ut som de ønsker. I helte- og vokterrammen ønsker Forsvaret å framstå som beskyttere av de som trenger det. I Eirik Veums første sak kommer det fram at de skjøt sivile, og dette svekker denne tolkningsrammen. I medarbeiderammen handler det ønskede budskapet om at Forsvaret tar vare på sine medarbeidere. Den andre saken fra Eirik Veum formerlig knuser

dette budskapet når tidligere ansatte står fram og sier at Forsvarets manglende oppfølging har ødelagt dem. Derfor kan vi igjen si at mediasakene har vært negative for Forsvaret.

5.5 TV 2

De siste to sakene jeg ønsker å analysere er de som er laget av Lene Østby Sævrøy i TV 2. Som med reportasjene fra NRK, så har ikke disse sakene noen satt tittel. Så jeg bruker titlene som står oppført i nettsakene på tv2.no.

5.5.1 Norge vil ut av Afghanistan

Som sagt i metodekapittelet, så klarte ikke TV 2 å hente denne videoreportasjen ut fra arkivene deres, da filen var ødelagt. Det betyr at jeg har måttet bruke nyhetssaken skrevet for nett på tv2.no, samt andre relevante dokumenter og videoklipp. Til tross for at jeg ikke har hovedreportasjen i videoformat, så synes jeg saken er såpass interessant at jeg allikevel ønsker å ta den med.

Saken handler om at Norge jobber med å hente hjem de norske styrkene fra Afghanistan, som teksten i ingressen sier (tv2.no, 6.11.2008). Dette utsagnet kan høres drastisk ut for enhver som kjenner til situasjonen i Afghanistan. Taliban har riktignok ikke makten lenger, men de og andre opprørsstyrker er fortsatt sterkt tilstedeværende. Landet vil i en god stund til være avhengig av militært nærvær fra norske og andre lands styrker. Artikkelen fortsetter med å si at Norge skal trekke ut spesialstyrkene fra Afghanistan etter et 18 måneders langt oppdrag.

Fra den plutselige og dramatiske beskjeden i tittel, ingress og første avsnitt av brødtekst, så modereres dramatikken betraktelig når forsvarsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen uttaler seg. Hun sier at ”det er en målsetting å redusere antall soldater på sikt. Jeg vil understreke at vi skal støtte så lenge det er behov for det, men afghanerne skal settes i stand til å ivareta landets sikkerhet.”

Midtveis ut i artikkelen er det flere ord og vendinger både fra forsvarsminister Strøm-Erichsen selv og fra journalisten som kan tyde på nedtrapping av norske soldater i Afghanistan. ”Vi ønsker jo ikke å være der med militær tilstedeværelse i all evighet” og at opplæringen av de afghanske styrkene ”intensiveres” er utsagn som viser tydelige tegn på at Norge planlegger å

trekke soldatene sine ut av Afghanistan. Men igjen dukker det opp modererende informasjon lenger ned i artikkelen. Forsvarsministeren vil ikke oppgi noen endelig dato for hverken avslutningen av oppdraget i Afghanistan eller bare for starten av nedtrappingen. Det sier noe om hvor fjernt dette egentlig er. Riktignok vedgår forsvarsministeren at tallene vil se ”annerledes ut” etter 2009, men det er fordi at spesialstyrkene da er hentet hjem.

Mot slutten av artikkelen får vi høre at Norge vil vurdere andre bidrag til Afghanistan, som for eksempel nye transportfly. Kilden til denne informasjonen er ukjent, da vi kun får vite at det er noe ”TV 2 kjenner til.” I tillegg skriver Østby Sævrøy at Fremskrittspartiets formann Siv Jensen ”reagerer kraftig på nyheten.” Siv Jensens reaksjon er ikke gjengitt som tekst i artikkelen, men som et eget videoinnslag. Dette klippet, i motsetning til hovedreportasjen, fungerer, og viser Siv Jensen som ser på TV 2s reportasje der Anne-Grete Strøm-Erichsen snakker. Jensen sier at det er oppsiktsvekkende nyheter, og at Regjeringen ikke har informert Stortinget om noe av dette. Hun anklager også Sosialistisk venstreparti for å stå bak kursendringen i Norges Afghanistan-politikk, og mener nyheten kommer på et svært ubeleilig tidspunkt da Obama nettopp har vunnet valget i USA med klare ambisjoner om å trappe opp i Afghanistan.

Dette er det vi kan lese og forstå ut fra artikkelen som ligger ute på tv2.no. TV 2-journalist Lene Østby Sævrøy har en egen blogg på nettstedet tv2.no, der hun legger ut sine meninger og betraktninger rundt sakene hun jobber med. Et av blogginnleggene refererer til akkurat denne saken, og det er interessant å ta med hva Sævrøy skriver her (Lene Østby Sævrøys blogg, 7.11.2008). Asgeir Spange Brekke fra kommunikasjonsenheten i Forsvarsdepartementet ringte Østby Sævrøy en liten stund etter at hennes sak hadde vært toppsak i TV 2-nyhetene klokken 21:00. Han sa at det hadde kommet mange negative telefoner til ham som en reaksjon på nyheten. Sævrøy spurte om hun hadde gitt feil opplysninger i saken, eller om forsvarsministeren mente hun hadde blitt trukket for langt. Nei, var svaret på begge disse spørsmålene. ”Det var uttalelsene til Siv Jensen som var problemet,” skriver Sævrøy i bloggen.

I tillegg gikk forsvarsminister Strøm-Erichsen til Aftenposten, som siterte henne på at Norge ikke skal ut av Afghanistan og at innslaget på TV 2 er ”utrolig beklagelig” (Aftenposten.no, 6.11.2008).

Bloggen til Lene Østby Sævrøy fortsetter med å gi oss et referat av saksgangen i arbeidet med denne reportasjen. Sævrøy hadde fått informasjon allerede 23. juni fra ”svært troverdige kilder” om at departementet jobbet med en exit-strategi i Afghanistan. Strøm-Erichsen kunne bekrefte dette overfor Sævrøy, men kunne ikke si hvor langt de hadde kommet i arbeidet. Det gikk en lang stund, og ikke før 28. oktober snakket Sævrøy igjen med statsråden. Et intervju ble avtalt, og departementet valgte den samme datoen som da valget i USA skulle avholdes, 5. november. 6. november, syv timer før innslaget skulle sendes, ringer departementet til Sævrøy. Den amerikanske ambassaden mener det er grunn til å tro at TV 2-reportasjen vil annonsere at forsvarssjefen og –ministeren vil avholde en pressekonferanse om Norges nedtrapping i Afghanistan. Sævrøy avkrefter dette, og leser opp alle av Strøm-Erichsens sitater i reportasjen. Brekke i departementet sier at sitatene er ok, og reportasjen blir sendt. Lene Østby Sævrøy synes da det er merkelig at Strøm-Erichsen går ut i Aftenposten i etterkant og sier at saken er ”feil fremstilt”, når ministeren og hennes kommunikasjonsapparat har verifisert informasjonen i saken både under og etter intervjuet (Lene Østby Sævrøys blogg, 7.11.2008).

5.5.2 Gransker hemmelig tjeneste

Denne saken, også kalt ”Fost-saken”, pågikk over lengre tid, og inneholder fem ulike videoklipp som jeg ønsker å ta med i analysen.

I TV 2-nyhetene begynte saken den første april 2009 i 21-nyhetene. Det har kommet fram at Forsvarets sikkerhetstjeneste (Fost) kan ha drevet ulovlig overvåking av norske statsborgere, og at dette nå skal granskes av EOS-utvalget. Den første reportasjen begynner med en del innledende opplysninger fra journalist Sævrøy, samtidig som bildene viser lyd- og datakabler og inngjerdede bygninger. Disse bildene er ikke veldig spennende, og det er tydelig at TV 2 ikke har klart å finne noen gode motiver å billedlegge saken med, og må derfor filme relativt kjedelige og illustrative objekter. Intervjuet med Forsvarets representant er en av flere interessante situasjoner i denne reportasjeserien. Major Christian Øverli blir intervjuet om instruksene til Fost, og han sier svært lite nyttig: ”Jeg kan ikke gå inn i detaljer på instruksene til Forsvarets sikkerhetstjeneste, for den er såpass detaljert at den er gradert begrenset.” Journalisten ber om svar på et ja eller nei-spørsmål, hvorpå Øverli svarer at ”jeg ønsker ikke å gå i detalj eller kommentere det eksakt.” Sævrøy opplyser om at sjefen for Fost, Geir Gade, nekter å stille til intervju med TV 2. Hun konfronterer Øverli med nettopp dette, og spør

hvorfor han stiller opp i stedet for Gade. ”Det er et valg vi i Forsvaret har gjort,” sier han nølende. Sævrøy presser på, og spør rett ut om Gade nekter å stille til intervju. Øverli repeterer seg selv, og sier igjen at ”det er et valg vi i Forsvaret har gjort.” Det er tydelig her at majoren ikke føler seg komfortabel (TV 2-Nyhetene, 1.4.2009).

Den andre reportasjen fra denne saken kommer allerede neste dag, nemlig 2. april 2009. Her brukes igjen de samme litt kjedelige motivene for å billedlegge saken. I intervjuet er ikke forsvarsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen noe mer komfortabel enn det major Øverli var. Allikevel bekrefter hun at overvåking av norske statsborgere ikke er i henhold til Fost sin instruks. Men på neste spørsmål, nemlig om alle i Fost er inneforstått med dette, begynner hun å vakle. Hun svarer ikke på spørsmålet i det hele tatt. Når Sævrøy spør hvorfor hun ikke får se instruksene til Fost, så nøler hun svært mye i svaret og gjentar mye av setningen i spørsmålet til journalisten. Hun sier at instruksene er gradert, og når Sævrøy spør hvorfor den er det, svarer statsråden med å si ”jo, den er gradert per i dag.” Det er svært tydelig her at forsvarsministeren er usikker og at hun ikke helt vet hvordan hun skal ordlegge seg. I stedet ender hun opp med svar som ikke gir særlig mye mening. Vi får under innslaget vite at instruksene ble degradert fem timer etter intervjuet med statsråden, og journalisten bekrefter at Fost ikke har noen hjemler for å drive overvåking (TV2-Nyhetene, 2.4.2009).

Den tredje reportasjen i dette sakskomplekset ble sendt den 5. april 2009. Saken åpner med at journalist Lene Østby Sævrøy gir en kort oppsummering av saken så langt, mens bildene viser sjefen for Fost, Geir Gade. Han er i diskusjon med en presseoffiser fra kommunikasjonsenheten, Bent-Ivan Myhre. Dette kan tyde på at han får kommunikasjonsfaglige råd like før intervjuet med TV 2. Som major Christian Øverli og forsvarsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen, er også Geir Gade veldig nølende og usikker i svarene han gir under intervjuet. Å si at ”vi er i aktivitet i det militære aktivitetsrommet” er tungvint og unødig bruk av ord, og når Gade i tillegg snakker i tregt tempo og er nølende, så framstår han ikke som veldig troverdig. Journalisten dreier temaet inn på Gades intervjunekt. Når han nå endelig vil svare på spørsmål, har han fire personer med seg. Igjen er dette et tegn på at det er noen som ønsker å ha en påvirkning på hva Gade kommuniserer ut. Når Gade blir konfrontert med at han nekter å stille til intervju, svarer han at det ikke var aktuelt å svare på spørsmål om Fost har drevet ulovlig virksomhet. Når journalisten repliserer med at dette fortsatt er et åpent spørsmål, svarer Gade ved å ta en lang tenkepause mens han ser opp i luften, for så å si at ”det er under vurdering om det er deler av lovverket som er uklart i

forhold til det vi har holdt på med.” Med denne setningen slipper han lett unna, og han får det til å høres ut som at det er lovverket som er uklart heller enn at Fost har gjort noe galt (TV 2-Nyhetene, 5.4.2009).

Reportasje nummer fire fra 29. april 2009 er egentlig mest en oppsummering av saken så langt, i tillegg til en viktig nyhet: det viser seg nå at hverken Fost eller forsvarsministeren kan dokumentere sine påstander om hemmelighold av instruksen. Instruksen var aldri gradert, slik både major Christian Øverli og forsvarsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen sa. I tillegg til denne nye informasjonen, som svekker forsvarsrepresentantenes troverdighet ytterligere, bidrar denne reportasjen bare til å opprettholde bildet av Forsvaret som vaklende og usikre i sin sak (TV 2-Nyhetene, 29.4.2009). Den 13. mai sendte for øvrig Stortingets kontrollorgan, EOS-utvalget, en rapport til Forsvarsdepartementet om nettopp dette med gradering av instruksen. De skriver at ”etter utvalgets syn kan det vanskelig sies at Fost står i en særstilling her når det gjelder behovet for å begrense informasjon til allmennheten om tjenestens oppgaver. Utvalget har derfor funnet grunn til å peke på at det ut i fra de opplysningene som fremkom av instruksene neppe var grunnlag for å gradere den” (Brev fra EOS-utvalget til FD, 28.9.2009).

Den siste reportasjen jeg ønsker å ta med fra TV 2 i denne Fost-saken er fra 10. juni 2009, altså en stund senere enn de fire første innslagene. Reportasjen åpner med informasjon om at Fost skal ha overvåket datalinjene inn og ut av statsministerens kontor. Det hele har resultert i at Kripos har blitt sendt ut for å undersøke. Jan Eirik Finseth, daværende sjef i Forsvarsstaben, blir bedt om å kommentere dette. Svarene fra Finseth er enda verre enn fra Øverli, sett med journalistiske øyne. Finseth bekrefter at Kripos har vært på Jørstadmoen for å gjøre undersøkelser, men så mye mer enn det får ikke journalist Sævrøy vite. Hele seks ganger i løpet av det korte intervjuet sier Finseth at han kan ikke gå inn i detalj rundt dette, med nesten eksakt samme ord hver gang. En får litt følelsen av at det har blitt et hakk i platen, og gjentatt så mange ganger etter hverandre blir det veldig tydelig for den som ser på reportasjen. Her er det igjen tydelig at Finseth, som er en selvsikker og sterk personlighet, ikke helt vet hva han skal svare og velger heller å kjøre seg inn på et enveisspor (TV 2-Nyhetene, 10.6.2009).

I bloggen sin den 5. april 2009 skrev Lene Østby Sævrøy om intervjuet med Geir Gade, sjefen for Fost. ”Vi må gjøre det foran kanonen”, har hun kalt blogginnlegget (Lene Østby Sævrøys blogg, 5.4.2009). Geir Gade insisterte på at intervjuet skulle gjøres foran en stridsvogn utenfor

Forsvarsmuseet på Akershus festning. Sævrøy svarte ham at de ikke kunne ha en kanon hengende over intervjuobjektet. Gade ga seg ikke, men journalisten fikk det som hun ville til slutt. Hun uttrykker ”bekymring over at en mann på Gades nivå (han er kommandør og rapporterer direkte til forsvarssjefen) mangler forståelse for journalisters rolle. Vi skal behandle alle vi intervjuer med respekt, men vi kan ikke ta ordre fra Forsvaret.” Og Sævrøy undrer seg over at Gade fikk lov til å gjemme seg på kontoret sitt så lenge, mens pressetalsmann Øverli og forsvarsminister Strøm-Erichsen måtte ta ”støyten”. Hun tar det så langt som å spekulere i om Sverre Diesen og Jan Eirik Finseth støtter hemmeligholdet.

Hun følger opp med et nytt blogginnlegg et par måneder senere, rettere sagt den 17. juni 2009. Her forteller hun om et møte hun hadde med forsvarssjef Sverre Diesen, der Diesen kritiserte TV 2 og andre medier for å ha bidratt til å skape et feilaktig bilde av Fost. Hun spurte ham hvorfor det tok så lang tid å få informasjon fra Forsvaret, og at tidligere informasjon hadde bidratt til mindre spekuleringer. Da svarte Diesen at Sævrøy måtte høre med kommunikasjonsenheten, og at det var de som bestemte hva som ble sagt når (Lene Østby Sævrøys blogg, 17. 6. 2009).

TV 2-journalisten skriver så at

Forsvarssjefen har ingen vilje til å reflektere over de prinsipielle sidene av saken, eller ta innover seg at mange mener situasjonen er såpass alvorlig at det må ryddes opp. Det at han nå demonstrativt nekter å hilse på undertegnede er egentlig bare en bagatell. Men det sier litt om humøret og stemningen i korridorene hos generalen og admiralen. Og det gir ikke trygghet for at vi i fremtiden vil bli møtt med åpenhet og ærlighet i vanskelige saker. Det er mulig forsvarsledelsen synes det er helt greit. Men jeg kan ikke forstå at den politiske ledelsen kan leve med det.

Forsvarets medieops sin rapport om Fost-saken gir støtte til Lene Østby Sævrøys argumenter: ”Den såkalte Fost-saken kjennetegnes av at media styrer retningene saken tar, anonyme kilder blir mye brukt og spekulasjoner skaper store overskrifter. Ut fra dette kan man forvente at bedre informasjon kan ”slukke mange branner”, samtidig som det kan gi publikum et mer forståelig og mindre negativt bilde på saken” (Forsvarets medieops, 2009).

5.5.3 Diskusjon

I både den første og den andre saken fra TV 2s Lene Østby Sævrøy ser vi tydelige eksempler på medienes rolle som dramaturg og iscenesetter. I den første saken øker journalisten

dramatikken betraktelig ved i tittelen og ingressen å nesten få det til å høres ut som om Norge skal trekke seg ut av Afghanistan. Vi innser at det allikevel ikke er så dramatisk når forsvarsministeren sier at de skal være i Afghanistan så lenge det trengs. Allikevel prøver journalisten å skape drama i saken, ved å skrive at antallet soldater vil bli redusert etter et visst tidspunkt. Leser vi videre, ser vi at spesialsoldatene reiser hjem igjen etter dette tidspunktet. Det er svært få som vet hvor mange soldater spesialstyrkene har i Afghanistan, og det totale antallet styrker i Afghanistan kan derfor variere stort før og etter at spesialstyrkene har reist. I Sævrøys første sak kan vi også se et eksempel på medienes triangelhypotese, utviklet av Eide og Hernes (1987). Denne sier at mediene har makt til å påvirke hvordan en aktør A forholder seg til aktør B. Og ved å fortelle Siv Jensen, som vi i dette tilfellet kan kalle aktør A, om planene til den norske regjeringen, oppfordrer TV 2 til at aktør A skal kritisere aktør B, nemlig forsvarsministeren og de som sitter i regjering.

Selve iscenesettingen er enda tydeligere i Fost-saken. Som Forsvarets medieops skrev i sin rapport, var denne saken i stor grad styrt av mediene. Det betyr at mediene bestemte når teppet skulle opp for neste akt i dramaet, og Forsvaret og Forsvarsdepartementet havnet bakpå hver gang de ble kastet ut på scenen. Som Eide og Hernes (ibid) sa, så egner spesielt en saksrekke om det samme temaet seg til slik iscenesetting, og Fost-saken er i så måte ideell med alle sine vendinger og episoder. Fost-saken illustrerer også viktigheten av gode bilder når det skal lages nyheter for fjernsyn. Som vaktlederen i NRK Dagsrevyen sa til Knut Helland og Gunnar Sand (1998), så er fjernsynet ”et visuelt medium. Det blir håpløst uten bilder”. Allikevel er de sånn at om saken er stor og viktig nok, så kommer den på til tross for dårlige eller manglende bilder. Og dette har skjedd i Fost-saken. De alvorlige beskyldningene mot Forsvarets sikkerhetstjeneste gjør at saken blir for viktig til å ikke ha på i nyhetssendingen. Da godtar heller kanalen at det brukes kjedelige bilder som ikke forteller oss stort. Fost-saken viser oss også at det er langt fra alle som ønsker å innrette seg etter den raskt voksende medielogikken. Som Martin Eide skrev (1998), er det stadig flere som kurser sine medarbeidere i å tenke journalistisk og å opptre medievennlig. De skal lære seg til å gripe ordet ved enhver anledning, og dermed sette agendaen selv. Her ser vi flere eksempler på det stikk motsatte. Pressetalsmann Christian Øverli, forsvarsminister Strøm-Erichsen, Fost-sjef Gade og stabssjef Finseth sitter alle og venter på journalist Østbys spørsmål, og når de får anledning til å svare unngår de essensen i spørsmålet og vikler seg ut av situasjonen på en keitete måte. Til slutt er Fost-saken et godt eksempel på informasjonshindre. I starten er det tydelig at Forsvaret holder det meste av informasjon om Fost i den åpne delen av sin

bakregion. Alle vet at Fost eksisterer, men få vet hva de egentlig gjør. Informasjonshindrene i saken er åpenbare: både graderingen av Fost-instruksen og det at Geir Gade nektet å stille til intervju hindrer journalistene i å skaffe seg informasjon. Det interessante i dette tilfellet er at Fost-instruksen beveger seg mellom regionene i løpet av de to første dagene i april 2009. Den første april er instruksen i den åpne delen av bakregionen. Neste dag blir den nedgradert, og beveger seg opp i den åpne delen av frontregionen. Interessant også å merke seg er at Forsvaret holdt først instruksen i bakregionen på urettmessig grunnlag. EOS-utvalget konkluderte med at Forsvaret ikke hadde noen god grunn for å skjerme dette dokumentet, og det blir enda tydeligere at Forsvaret graderte instruksene ene og alene for å hindre negativ omtale i mediene.

Når det kommer til om sakene samsvarer med Forsvarets foretrukne tolkningsrammer eller ikke, så er den første saken ikke helt svart-hvitt. Mye av budskapet i saken handler om Forsvarets tilstedeværelse i Afghanistan. De beskytter folket der, de gjenoppbygger landet og de lærer opp afghanske styrker til å ta vare på sitt eget land. Dette havner inn under helte- og vokterrammen. Slagkraftighetsrammen gjør seg også gjeldende, ved at forsvarsministeren gjør det klart at det er imponerende hva de norske spesialstyrkene har kunnet levere fordi det har gått over så lang tid. 18 måneder i Afghanistan har gitt forutsigbarhet, ifølge statsråden. Hun hinter også til at spesialstyrkene er dyktige når hun sier at det ikke er sånn at Norge kan utdanne spesialsoldater over natten. Så langt kan vi si at Forsvaret har kommet positivt ut fra denne saken, og at hele to tolkningsrammer har blitt brukt. Totalinntrykket fra saken blir trukket litt ned igjen, når journalisten sår tvil om hvor lenge det norske bidraget skal bli i Afghanistan. Det er mange som bare leser tittel og ingress når de skummer gjennom en avis, og for dem kan det se ut som om Norge har tenkt å trekke seg ut fra Afghanistan innen kort tid. Basert på dette, vil jeg si at Forsvaret kommer nøytralt ut av den første saken til TV 2-journalist Lene Østby Sævrøy.

I Fost-saken er det annerledes. Her kan vi også si, hvis vi strekker det litt langt, at helte- og vokterrammen og slagkraftighetsrammen dukker opp. Problemet for Forsvaret her er at de vokter litt for grundig og at de er litt for slagkraftige for det norske folks smak. Invasjon og overvåking av norske borgeres privatliv vil i de fleste tilfeller skape uro og misnøye hos befolkningen. Graderingen og nedgraderingen av instruksene, samt den nølende opptreden fra forsvarsrepresentantene under intervjuer bidro til å svekke Forsvarets troverdighet i denne saken, og vi kan trygt si at Forsvaret kom negativt ut av det.

5.6 Sammenfatning

Jeg har her analysert åtte mediasaker, to fra hvert medium. I Aftenposten var det en sak om at Diesen kritiserte ledelsessammenslåingen av Forsvarsstaben og Forsvarsdepartementet og en om at Hæren har for lite penger; i VG var det en sak om den amerikanske krigshelten som døde etter en båulykke i Oslo-fjorden og en om det tette forholdet mellom Torbjørn Atle Karlsvik og Kristin Krohn Devold; I NRK var det en sak om at norske soldater har gjort mye som offentligheten ikke vet om og en annen om den dårlige oppfølgingen norske veteraner får; mens i TV 2 var det en sak om at Norge har begynt å planlegge uttrekking av norske styrker fra Afghanistan og en om at Forsvarets sikkerhetstjeneste angivelig skal ha overvåket norske statsborgere ulovlig.

Hver journalist har produsert minst en sak hvor informasjonshindre er brukt fra Forsvarets side. Sveinung Berg Bentzrød fortalte meg at han vet at Sverre Diesen ble irettesatt av departementet etter at artikkelen om Disens pressekonferanse hadde vært på trykk i Aftenposten. Dette kan tyde på at Forsvarsdepartementet helst skulle sett at Diesen ikke hadde sagt det han sa, og at de gjerne kunne ha tenkt seg å hindre denne informasjonen fra å komme ut, selv om det ikke ble sånn i virkeligheten. Enda tydeligere er informasjonshindrene i Tom Bakkelis sak der rapporten om båulykken ble tilbakeholdt i mange måneder og i Fost-saken der Geir Gade nektet å stille til intervju og Fost-instruksen ble urettmessig tilbakeholdt. Den første saken til NRKs Eirik Veum, "Norske soldater drepte sivile", inneholder også informasjonshindre, om enn ubevisste, fra Forsvarets side. Da Veum spurte tidligere offiser Ove Naustdal om hvorfor ingen fikk vite hva norske soldater gjorde i Mogadishu, så svarte han at det var ingen som spurte. På denne måten har Forsvaret hindret denne informasjonen fra å komme ut, men ikke på en negativ måte. Når ingen spør, er det ingen informasjonstørst eller –behov.

Andre medievitenskaplige teorier disse analysene har pekt på er viktigheten av autoriserte vitere. Forsvaret er et snevert fagfelt, og om du ikke har vært inne til førstegangstjeneste eller er særskilt interessert i Forsvarets struktur og oppgaver, så har du ikke mange forutsetninger for å vite hva Forsvaret egentlig er. Og når stadig færre og færre blir kalt inn til førstegangstjeneste, så kan vi si at de autoriserte viterne i Forsvaret blir stadig viktigere. Og med tittelen autorisert viter følger også en viss grad av troverdighet. Vi stoler ofte mer på de som har spesialkunnskap innen et tema. Bruken av anonyme kilder er også høyst til stede i

dette utvalget av mediesaker. Med vendinger og begreper som ”TV 2 kjenner til”, ”sentral kilde” og ”får VG opplyst” skjuler mediene identiteten til kildene samtidig som de får brakt informasjonen ut til publikum.

Skal vi se etter Forsvarets foretrukne tolkningsrammer i de åtte sakene, ser vi at alle de fem rammene dukker opp i varierende grad. Medarbeiderrammen ser vi i Eirik Veums sak om ivaretagelse av veteraner. Slagkraftighetsrammen ser vi når Sveinung Berg Bentzrød omtaler Hærens kapasiteter i sin andre sak. Sikkerhetsrammen kommer til syne i Tom Bakkelis sak om båtulykken. Helte- og vokterrammen finner vi igjen i Lene Østby Sævrøys sak om at Norge vil ut av Afghanistan, mens økonomikontrollrammen finner vi igjen i Tom Bakkelis sak om Karlsvik og Devold. Problemet for Forsvaret er at de aller fleste sakene framstiller disse rammene med et negativt fortegn. Det vil si at Forsvaret framstilles som om at de ikke har økonomikontroll, at de ikke er slagkraftige, at de ikke følger sikkerhetsrutiner og at de ikke tar vare på medarbeiderne sine. Dette er altså stikk motsatt fra rammene slik vi finner dem på Forsvarets nettside, Forsvarsnett. Alt i alt får Forsvaret negativ omtale i disse åtte mediesakene.

6. Intervjuer

6.1 En oversikt

Jeg vil her gi et samlet referat av mine intervjuer med alle mine informanter, både fra Forsvaret og fra mediene. Først ønsker jeg å presentere informantene mine. Sverre Diesen var general og forsvarssjef fra 1. april 2005 til 1. oktober 2009. Nå leder han Senter for strategiske studier, en think tank som arbeider med strategiske analyser og vurderinger for organisasjoner i arbeidslivet og en del selskaper i næringslivet. Birgitte Frisch var mellom 2005 og 2009 informasjonssjef i Forsvaret. Nå er hun spesialrådgiver i kommunikasjonsenheten i Forsvarsdepartementet. Sveinung Berg Bentzrød fra Aftenposten har vært journalist i over 23 år, og han har dekket Forsvaret siden 2005. Tom Bakkeli fra Verdens Gang begynte å dekke Forsvaret etter at han jobbet i VGs utenriksavdeling og fungerte som krigsreporter. Det hjalp også at han avtjente verneplikten sin som journalist ved Forsvarets overkommando. Eirik Veum fra Norsk Rikskringkasting begynte gradvis å dekke Forsvaret i NRK Brennpunkt i 2002, og har siden da fokusert mer og mer på Forsvaret. Lene Østby Sævrøy fra TV 2 begynte som utenriksreporter i 1996, og Forsvarets sikkerhetspolitikk var en naturlig del av dette. Alle de fire journalistene er de som produserer flest saker om Forsvaret innenfor sine respektive redaksjoner.

Jeg vil først gi et referat fra intervjuene jeg har hatt med mine informanter. Dette referatet vil ikke bli delt inn etter hvem som snakker, men etter tema. Deretter vil jeg drøfte informantenes utsagn i lys av medievitenskapelig teori.

6.2 Vanskelig å få informasjon?

Mitt første spørsmål til journalistene var om de syntes det er vanskelig å få informasjon fra Forsvaret. Lene Østby Sævrøy mener det er det, og i større grad nå enn før:

Også har jeg tenkt mye på hvorfor opplever jeg det sånn nå i mye sterkere grad enn før, fordi nå har vi jo situasjonen hvor både statsråd og generalinspektører har stått i kø i Oslo Militære Samfund og snakket om åpenhet, hvor mantraet er at alt vi driver med i Forsvaret tåler dagens lys og at åpenhet er viktig. De har til og med begrunnet hvorfor åpenhet er viktig. Og så tenker jeg da: hvorfor er det likevel fortsatt nesten en slåsskamp for å få ut informasjon noen ganger? Det kan jo være at vi graver litt dypere, at vi nå litt oftere tar tak i de tingene som er vanskelige for Forsvaret å snakke om enn vi gjorde

før. Men jeg tror også at det som er den nye integrerte strategiske ledelsen vanskeliggjør en del ting i hverdagen. Fordi det er vanskelig å se at fagmilitære ting er noe annet nå enn politiske ting. Noen ganger opplever jeg det som grunnleggende galt her.

Sveinung Berg Bentzrød er enig, og mener det er en ukultur som ligger bak, både på politisk side og i Forsvaret. - De er veldig forsiktige med hver de går ut med. Og det hadde de ikke trengt å være, sier Aftenposten-journalisten.

Tom Bakkeli har erfaringer som er helt i ytterkant i begge retninger. Han sier han har opplevd veldig mye positivt, men også nedturer av dimensjoner. Den største nedturen Bakkeli referer til skal jeg komme tilbake til. Eirik Veum, derimot, mener at det ikke er vanskelig å få informasjon fra Forsvaret:

Jeg synes det er greit å få informasjon, og nå snakker jeg off the record. Det skal ta meg noen få minutter å finne ut av det aller meste som dukker opp av en eller annen problemstilling. Hvis du nå sier til meg at du har hørt at i går natt ble det skutt og drept en nordmann i Afghanistan, og det ikke er kjent, så skal det ta meg noen få minutter å finne ut av det. Jeg har veldig god tilgang til kilder i mange ulike deler i Forsvaret.

Sverre Diesen synes at Forsvaret opererte åpent nok overfor journalister i hans sjefsperiode:

- Ja, stort sett så synes jeg det. Det er kanskje enkelte ting hvor jeg mente at vi kunne vært mer imøtekommende, og da prøvde jeg å være det selv. Men i det store og det hele synes jeg Forsvaret begrenser hemmeligholdet til de tingene hvor hemmelighold er velbegrunnet.

6.3 Gode nok grunner for å skjerme informasjon?

Sverre Diesens kommentar om ”velbegrunnet hemmelighold” fører oss videre til et nytt diskusjonstema. Forsvaret oppgir ofte skjerming av rikets sikkerhet og personers sikkerhet som grunn for å holde tilbake informasjon. Jeg spurte journalistene om dette er en god nok grunn.

Eirik Veum skjønner at den brukes av og til, men at Forsvaret bør være forsiktige:

Så fort vi merker at den er noe de bruker for å unngå ubehageligheter eller unngå et ubehagelig søkelys på seg, så begynner vi å gå rundt den, og det er det verste Forsvaret kan oppleve. At vi ikke har tillit til ledelsen lenger, og begynner å oppsøke kilder, kanskje som har et sterkt ønske om å være vernet mot oss, uten at de har noen kontroll eller innflytelse over det. Og klart det å banke på døra hjemme hos en småbarnsfamilie oppe på Elverum hvor pappa er offiser i FSK med kamera, begynne å filme og å spørre om hva det egentlig var som skjedde i Sør-Afghanistan i 2004. Sånn er for dem litt ugreit.

Lene Østby Særvrøy mener ikke denne grunnen holder mål i dag, og referer til en episode der hun måtte vente i femten måneder for å få tilgang til forsvarssjefens årsrapport:

Når det gjelder årsrapporten så ble jo det argumentet brukt. Og det jeg til slutt fikk, var jo alt bortsett fra det kapittelet hvor det står hvordan det egentlig står til i Forsvaret. Som jo ble ganske latterlig til slutt. Og så tenker jeg at det er jo ikke sånn at russerne ikke vet at Norge har en brigade. Det er et misforhold mellom det man mener er sensitiv informasjon som kan skade rikets sikkerhet og det som i virkeligheten er det. Man stempler det litt for raskt.

Tom Bakkelis svar ligner på Sævrøys, i at de mener at informasjon hemmeligstempleres for raskt:

Jeg tror det bare er ren refleks. De tar seg ikke tid til å vurdere hver sak ordentlig. De kunne for eksempel strøket et navn som ikke er av interesse en gang, men de gjør det altså ikke. Det amerikanske forsvaret gir deg tilgang til nesten alt, for der går de faktisk inn og stryker det som er verdt å skjule.

Norge er veldig lukket. Sverige og Danmark er mye mer åpne enn Norge.

Hva tror Bakkeli er årsaken til dette? Jeg spør ham om det er en kultur i Forsvaret som gjør det. - Ukultur. Det er departementets ukultur. Jeg vet ikke hvorfor det har skjedd, men det har skjedd, svarer han.

Sverre Diesen er ikke enig i at det hersker en ukultur i Forsvaret:

Nei, men jeg skjønner jo hva de sikter til. Og den enes kultur er en annens ukultur. Jeg syns ikke at hva de mener er en overdreven tilbakeholdenhet eller lukkethet fritar dem for ansvaret for å skrive etterrettelig om det de får vite. Det er ikke i seg selv en begrunnelse for å skrive noe de må forstå er usant eller upresist (...) Det er jo ikke alltid slik at det er journalister som har best forutsetning for å avgjøre hva som er en rimelig grad av hemmelighold og hva som ikke er det, nettopp fordi det er så få av dem som har noen innsikt i forsvarsspørsmål, og derfor har noen faglig begrunnet oppfatning av de spørsmålene.

Birgitte Frisch følger opp med å si at journalistene spiller et spill:

- Jeg syns det er en forståelse for at Forsvaret har områder som man ikke kan snakke om. Og jeg har også forståelse for at det er en del av journalistenes måte å presse mer informasjon ut av oss på. Måten de stiller spørsmål på, måten de later som de blir utilpass på, men det er en del av spillet.

6.4 Kildenettverk og forhold til kilder

Jeg spurte journalistene hvordan de ville karakterisere sine kilde- og kontaktnettverk i Forsvaret, og forholdene deres til dem.

Sveinung Berg Bentzrød synes han har et godt nettverk, men mener det kunne vært ”rikere og mer uforbeholdent.” Han sier han har kontakter i det militære og politiske

kommunikasjonsapparatet, men også utover det. - Jeg føler at jeg har folk på ulike nivåer i Forsvaret, og det er kjempeviktig, men det burde vært enklere å bygge opp en sånt nettverk, forteller Bentzrød.

Han mener at en av grunnene til at det er vanskelig, er en lydighetskultur i Forsvaret:

- Man får ordre, og så utfører man ordren, den refleksen er jo i Forsvaret fortsatt. Og at man skal ikke gå ut med ting. Det er ganske sterke ting det der. Selv om man fra topphold i det militære sier at det er høyt under taket og at folk må si hva de vil, så er ikke det lett. Og folk kvier seg helt åpenbart for det.

Eirik Veum har en annet forslag til hvorfor det kan være problematisk å opprettholde et rikt kontaktnett i lengre perioder av gangen:

- Det som er spesielt med Forsvaret er at folk forsvinner ut kanskje for et par år for videreutdannelse, og så kommer de tilbake kanskje i andre roller. Når de er ute har du ikke så mye kontakt med dem.

Ellers er Veum svært fornøyd med sine kilder:

De er veldig flinke til å ikke la meg vite noe om, og jeg vil heller aldri vite noe om hva andre medier jobber med. For eksempel kan jeg se at en kilde jeg har i Forsvaret som jeg kjenner ekstremt godt kan ha vært med på å jobbe fram en kjempesak for en av våre konkurrenter. Jeg blir like happy hver gang på at jeg aldri får noen hint om hva som er i gjære, for da vet jeg at jeg kan stole på ham ett hundre prosent. At han og jeg kan diskutere sensitive saker over lang tid uten at han plaprer videre.

Lene Østby Sævrøy er enig i at folk i Forsvaret flytter mye på seg, uten at det nødvendigvis er et så stort problem:

Og så handler det ikke nødvendigvis bare om en sak man vil finne ut av, men det handler ofte om hva det egentlig er som foregår i Forsvaret. Hvordan tenker man, hva føler man, hvordan fungerer systemet, hvem sitter på hvilken type informasjon? Det vil mange vite selv om de flytter rundt på ulike jobber. Og så er det sånn at jeg tror veldig mange i Forsvaret etter hvert opplever at det er en ganske stor avstand mellom det politisk side beskriver som virkeligheten og hverdagen i Forsvaret, og hvordan de selv faktisk opplever den. Det gjør jo at mange etter hvert er ganske provosert over en del ting, og det er mange i Forsvaret som opplever at sannheten ikke helt kommer fram. Og sånn sett er det lettere som journalist å ringe rundt til folk, å høre hva de tenker og mener. Jeg skulle jo ønske at flere ville stå fram og snakke, men selv om det er uttalt at man skal ha åpenhet og at det er lov til å si sin mening i Forsvaret, så føler jeg at den i liten grad ligger der fremdeles. Så det er veldig få som snakker fra hjertet.

Journalistinformantene har delte meninger om hva slags forhold man bør ha til sine kilder.

Eirik Veum ser ikke noe problem i å ha et vennskapelig forhold til dem:

Altså, det er ikke noen jeg naturlig hadde, vi er jo ulike, det som fører oss sammen er jo først jobben. Vi må jobbe sammen. Men det utvikler seg jo et vennskap hvis kjemien stemmer, og har man det hyggelig sammen på jobb, så kan man jo også ha det hyggelig på fritiden. Også er alle opptatte av å være tydelige på grenser og sånn, men jeg har aldri følt et vennskapelig forhold til kildene mine som et problem.

Lene Østby Særvrøy, på den andre siden, mener at journalister bør være forsiktige med å ha for nær kontakt med sine kilder:

Noen har man jo snakket med i veldig mange år, men vi har ikke noen privat omgang med kildene. Fordi selv om du kjenner folk godt, så er det en grense der idet du blir omgangsvenner. Da kan det oppstå noen andre problemer også. Jeg har venner som jobber med interessante ting i helt andre bransjer, som over et glass rødvin kan si sin hjertens mening om ting. Jeg kan ikke da ta på meg journalisthatten. Er du venn så er du venn, og er du journalist så er du journalist.

En av de med det rikeste kildenettverket i Forsvaret, og spesielt innenfor spesialstyrkene, Tom Bakkeli, påpeker viktigheten av å skille mellom kilder og kontakter:

Det er viktig å ha for seg forskjellen på de begrepene der. Mange journalister kan jo kalle noen de har kontaktet i et departement eller noe for en kilde, og det er helt feil, helt totalt misforstått. En kilde er en du kan snakke om nesten hva som helst med og gi deg et svar eller en veiledning. Du kan ha en åpen dialog, også om temaer som graderte. Kilden kan si at dette kan jeg ikke snakke om, men du kan lete der. Eller så kan kilden ringe deg hvis det er noe. Det gjør en god kilde. De beste kildene blir aldri sitert med navn i en reportasje.

Denne kommentaren bringer oss videre til neste punkt under dette med kilder og kontakter, nemlig å ikke navngi kildene. Ofte blir personene i nyhetssakene presentert som en ”sentral kilde” eller en ”høyt plassert kilde”. Jeg spurte journalistene om hvordan de forholdt seg til dette.

Sveinung Berg Bentzrød fra Aftenposten bruker dette bare når det er strengt nødvendig:

Vi bruker det, fordi vi vet at det er det. Det er ikke noen sånn floskel som man gjemmer noe bak. Hvis man bruker det, så skal det være realiteter. Men da er det i de tilfeller hvor det er fra personer som vet at hvis de går ut offisielt, så får de kjempetrøbbel. Og vi vet at det er relevant, samtidig som vi kan stole på det. Så jeg forsvarer det, og vi gjør det fra tid til annen, men det er et veldig sterkt krav om å ikke gjøre det, altså. Uten å trekke sammenligningen for langt, så hadde vi nettopp en sak om lederskifte i Kristelig folkeparti som utelukkende hadde anonyme kilder. Det skal det ikke være, men det var åpenbart korrekte ting, og det førte umiddelbart til at Krf-lederen gikk av.

Tom Bakkeli forteller hendelsesforløpet fra en situasjon som illustrerer nytten av å skjule kilders identitet, nettopp den at kilden får problemer som følge av informasjonen han eller hun deler:

Jeg bruker ikke det veldig ofte, men noen ganger må jeg gjøre det. Det kan bli en heksejakt... Jeg hadde et eksempel nå, en sak hvor vi testet ut grensene litt. De var ikke hovedkildene mine, men de var sekundærkilder. For enkelhetens skyld kan vi si at det var en IED-sak jeg jobbet med, om kjøretøyer. Så snakket jeg med to eksperter, den ene har sluttet i FD, og den andre er i Forsvaret ennå. De snakket veldig ærlig på blokken, og jeg spurte om jeg kunne sitere de på det og det, så måtte de sjekke det med en annen. Så sa de ja, og så gjorde jeg det. De fikk helvetes kjeft. De var tøffe nok, heldigvis. Jeg visste de var det, men jeg regnet ikke med at den reaksjonen skulle bli så sterk som den var. Jeg vil jo nødig sette folk i den situasjonen. De fleste kilder er til gjenbruk, du kan ikke risikere å miste kilder på grunn av sånt. Det er viktig at budskapet kommer ut, hvis du er sikker på at det er riktig, hvis du har sett dokumentasjon og sånt. Det stiller jo strengere krav til dokumentasjon internt, hvis du skal bruke slike kilder. Ledelsen er ikke spesielt begeistret for anonyme kilder. Det er en kamp internt hver gang en skal bruke det.

6.5 Hvor kommer initiativet fra?

Jeg var interessert i å vite om det var journalisten eller Forsvaret som tok initiativet til saker, og svarene fra alle journalistene levnet ikke tvil om hvem som var den soleklart største initiativtakeren:

- Det kommer aldri fra Forsvaret. Det gjorde det kanskje for ti år siden, sier Lene Østby Sævrøy kontant.
- Fra offisielt hold så kommer det veldig lite forslag til saker. Det er mulig at det er bare meg, at de gjør det med andre, men det er årevis siden jeg opplevde det i hvert fall, legger hun til.
- Jeg vil si at i 19 av 20 tilfeller så kommer det herfra. Og det tror jeg gjelder for alle de andre også, sier NRKs Eirik Veum. Han fortsetter:

Det er veldig sjelden at tipsene fra Forsvaret tas alvorlig. Jeg opplevde én gang, da de tipset oss om at de hadde tatt ut tiltale for korrupsjon. Da ringte de oss og tipset oss om det, og vi hadde det på. Og da var det i og for seg informasjon som kom direkte fra dem. I form av en pressemelding. Da var saken så stor, at det var greit å gjøre det sånn. Ellers når de tipser så er det mer om ting som ofte vi ser at vi må jobbe litt med, bygge ut litt. Det å tipse om at man har kjøpt nye pansrede kjøretøyer i Afghanistan, det er ikke nok hos oss. Men hvis de kan si noe om at sikkerheten har blitt dårligere, og derfor må de ha disse kjøretøyene, så er det en sak hos oss.

Sveinung Berg Bentzrød underbygger dette når jeg spør ham om initiativet kommer fra Aftenposten.

- Ja, ja. Definitivt. Det du får høre fra dem er hvis de skal ha en øvelse eller de skal ha et seminar eller noe sånt, og det var ting som ikke bare vi i Aftenposten men også andre medier

var mye mer ute på før. Det er vi ikke nå, det er ikke plass til det lenger. At man viser fram nye kanoner og sånt, sier han.

Tom Bakkeli mener det er litt synd at Forsvaret er så dårlige til å ta initiativ:

Det skjer jo masse spennende i Forsvaret, de ligger i front på mange områder i tenkning, informasjonsteknologi (...) Fabelaktig mye spennende. De nye jagerflyene. Det er så mye sexy stoff egentlig, men de klarer altså ikke å selge det ut. Det meste er journalistdrevet, tror jeg, de gode sakene du ser i media, de kommer fra journalistene. Det er nesten ikke én sak som kommer fra Forsvaret som er spennende.

Sverre Diesen er enig med Tom Bakkeli, men mener at det likevel finnes begrensninger som vanskeliggjør mange av disse ”spennende” sakene:

Tom Bakkeli har et veldig godt utgangspunkt, og han har helt rett i at det er vanskelig å få tak i de gode historiene i Forsvaret. Ulempen er jo bare at Tom Bakkeli har konsekvent konsentrert seg om nettopp de delene av Forsvaret som er mest hemmelighetsbelagt. Han har vært veldig interessert i spesialstyrkene, blant annet, og han har helt rett i at det på mange måter hadde vært en veldig god historie og god reklame for Forsvaret. Men spesialstyrkenes operasjonsmønster og konkrete operasjoner er vi av hensyn til både dem selv og deres operasjoner nødt til å hemmeligholde nokså strengt. Men Bakkeli har et poeng der, at Forsvaret av og til har vært mer opptatt av å skjeme enn å utnytte det som er historiens positive verdi.

- Det er ingen som er mer interessert i å få ut gode saker enn oss i kommunikasjonsenheten. Så da er det i så fall snakk om at vi har dårlig tid og ikke klarer å se det, sier Birgitte Frisch.

En av sakene Lene Østby Sævrøy referer til i intervjuet mitt med henne, handler om hvor mye det har kostet å flytte rundt på personell og avdelinger under omstillingen av Forsvaret. Jeg spør henne når Forsvaret er flinke til å gi informasjon, og når er de åpne:

Ja, når er de det? Da jeg holdt på med den saken om tallene, fikk jeg tydelig beskjed om at de ønsket å bidra så godt de kunne. Jeg fikk møte tallknuserne til et to timers off the record-møte, jeg fikk stille alle spørsmålene mine, og de begynner møtet med å si at her er vi for å hjelpe meg, og da tenker jeg: kjempebra. De åpner døra og sier ”kom, så tar vi en prat”. Og det gjør de noen ganger. Men så er ofte konsekvensen at jeg har ikke fått så mange svar allikevel da. Der den fagmilitære side er enige med den politiske side, så får man veldig ofte svar, og tilgang til folk for intervjuer. Hvis jeg ringer til en av våpengrenene og spør om jeg kan lage en reportasje om Luftforsvaret, Sjøforsvaret eller Hæren, så ordner det seg med en gang. Ofte går ting i orden. Men det er når vi kommer til de virkelig vanskelige tingene, så blir det veldig langt fra intensjonen.

Under en planlagt hendelse, som for eksempel en oppstilling, en øvelse eller klargjøring til avreise for personell som skal ut i internasjonale operasjoner, har Forsvaret mulighet til å skreddersy et presseopplegg. En viktig ingrediens i dette er ofte å presentere intervjuobjekter som mediene kan bruke. Sveinung Berg Bentzrød har delte erfaringer med dette:

Jeg syns det der greiene der, hvor du har en fyr oppå en tanks som ser flott ut og de har plukket ut noen som sier det og det. Nei, det er ikke den type journalistikk som jeg synes er veldig verdifull å drive med. Men det man da kan gjøre, som vi gjorde i fjor høst under øvelse Faryab. Da var vi ute et par dager i forkant, for vi hadde et eget opplegg. Vi ville snakke med noen som skulle ut, det var det ene, og så snakket vi med noen offiserer som hadde vært i Afghanistan, for å gi ulike perspektiver. Da har Forsvaret valgt ut dem, det ser jeg jo. Men likevel, det er jo vi som har initiativet, det er vi som har stilt spørsmålene, også vet man jo at det er ikke alle soldater som har lyst til å stille opp, og man er avhengige av at man faktisk får det også. Men da var det ikke noen begrensninger på hva de kunne si. Så det var et gjensidig tillitsfullt møte med de offiserene, hvor de også ga til kjenne at ting er ikke bare rosenrøde som Forsvaret vil ha det til ellers.

Eirik Veum forklarer en annen måte for å gå utenom de forhåndsplukkede intervjuobjektene fra Forsvaret:

Vi var i Bergen da de skulle sende MTB-er til Libanon, og de kom da med to prakt eksempeler. Veltalende, nøkterne, koselige, kjekke, vakre, veltrente. Mens vi tuslet ned på bryggen og fant de to litt mer uflidde som også hadde meldt seg og som de prøvde å holde litt unna. Som snakket litt mer rett fra leveren og sa at krig var litt kjipt men at det var artig med en tur. Vi brukte det i stedet, for det er jo også en holdning.

6.6 Diesens angrep mot journalister

I fagtidsskriftet *Journalisten* 15. januar 2010 ble Sverre Diesen sitert på at journalister mangler kompetanse, skriver upresist, feilaktig og uten informasjonsverdi (Journalisten.no, 15.1.2010 (1)). Diesen utdyper dette i intervjuet med meg:

- Vi opplevde en viss irritasjon over det vi oppfattet som for det første manglende kunnskap i mediene om forsvarsspørsmål, og derfor en svært liten evne til å referere og omtale forsvarsspørsmål og forsvarsrelaterte saker presist. Kombinert med medienes generelle hang til negativ omtale for å lage oppslag, førte det til en både lite balansert og lite innsiktsfull omtale av forsvarsspørsmål.

Eirik Veum synes disse utspillene var litt pussige:

Det var ingen som tok seg nær av det, for han har jo sin rolle å spille, så det var jo ikke noe problematisk. Men det som var så dumt for oss som jobber mye med dem, så var det litt rart at han, at

de, vi må jo tro at Forsvaret står bak ham når sjefen går ut, at de snakket om reportere og journalister som en sånn ensartet gruppe. Og ikke gjør sånn de alltid ellers gjør, å skille ut mellom de som har fulgt oss og som kan oss, og de som ikke gjør det. Det er åpenbart at når det ringer en ung vikar fra en lokalavis, nettavis eller hva det måtte være, radiostasjon, tv-stasjon, og spør hva er en AG, hva er en ops, hva er en MG, er fregatt det samme som en MTB, så skjønner jeg jo at de føler at journalister er idioter. Men så er det jo andre som har jobbet med dem i årevis og som har god innsikt i miljøet og begrepsapparatet deres, og i kulturen.

Veum har rett i at Diesen ikke skiller mellom journalistene i veldig stor grad. Diesen forklarer det slik:

Jeg har vel sagt noe sånt i en annen sammenheng som at det hender jo at det dukker opp samme journalist to ganger på rad når det skjer noe i Forsvaret som er av interesse. Men Norge er milevis bak andre land når det gjelder å ha korrespondenter og medarbeidere som er skolert, og som derfor kan vurdere ting på selvstendig grunnlag. Norske journalister kan jo bare fly fram og tilbake for å hente institusjonelle synspunkter fra forsvarssjef eller forsvarsminister eller hvem det er. Hvis du derimot hører på BBC eller leser utenlandske kvalitetsaviser, når nyhetsankeret på BBC snur seg og sier henvendt til den personen som sitter der: ”vi spør vår defence and security correspondent” så er jo det på et helt annet nivå enn det noen norske medier klarer å prestere. Det er det jeg har sagt at jeg syns er dårlig i norsk medieverden.

Birgitte Frisch gjør det klart ovenfor meg at ikke alle i Forsvaret hadde denne oppfatningen av journalister.

- Jeg tror at jeg har en større forståelse for at ikke alle detaljer nødvendigvis kommer fram i pressen. Det vil si at presisjonsnivået nødvendigvis lider på detaljenes alter. Det er hans kritikk hele tiden at presisjonsnivået er lavt og han tolker det til at kunnskapsnivået er lavt, men man kan ikke forvente at folk som ikke sitter og jobber med dette til daglig har den samme kunnskapen som de i forsvarsledelsen, sier hun.

Jeg snakket med Lene Østby Sævrøy om dette kravet om militærfaglig kompetanse som Diesen stiller til norske journalister, og hun gir støtte til Frisch sitt argument:

Ja, og jeg er ikke sikker på om det er riktig heller. Må man være utdannet lege for å kunne diskutere helsespørsmål også da? Ja, kravet om kunnskap er viktig og bra, men jeg er ikke sikker på om det er viktig å ha vært i Forsvaret for å være forsvarsreporter. Den kan man også snu på til det motsatte, og si at man har for sterke følelser og for sterke bånd til Forsvaret til at man klarer å utvise distanse til det. Så jeg er ikke enig med Diesen i det at det er et krav.

Veum og Bakkeli er enige i at Diesens forventninger til journalister ikke er realistiske:

- Og vi må også huske på at NRKs folk, VGs folk, Aftenposten eller hva du vil, de er jo folkets representanter. De skal presentere fagekspertisens informasjon ut til folk flest. Og da er det også bra at de er fra folket, og jobber for folket. Hvis jeg satt og hadde majorsgrad og skulle presentere den nye Afghanistan-strategien eller analysen ut til folk flest, så er det klart at det sannsynligvis ikke ville blitt forståelig for alle, sier Veum.

Diesen etterlyser også større fokus på Nato-perspektivet og på sikkerhetspolitikk i mediesakene.

- Jeg ser for meg at hver reportasje har en sånn vinkling, det går ikke. Dette er jo en løpende dekning av en konflikt, så du får ikke alt ved å lese en sak, du må lese hele. De samlede verker av reportasjer fra et helt år, da, eller mer. Da får du se tyngdepunktene og hva som er vektlagt. Det kommer jo fram, vi prøver å legge inn mye betenknninger rundt sikkerhetspolitikk fra forskjellige synsvinkler, og det kommer til uttrykk hvis en ser etter, selv om det ikke er sånn Diesen er vant til, mener Bakkeli.

Et eksempel Diesen bringer fram i saken i Journalisten.no er at journalister ikke har snappet opp at vernepliktsmodellen må byttes ut. Lene Østby Sævrøy svarer på dette slik:

Han hadde noen konkrete eksempler hvor journalistene ikke hadde forstått noen ting. En av de sakene var debatten om verneplikten i Norge. Da ble det litt pussig for meg å lese etterpå at han var så rasende på alle journalister fordi vi ikke hadde skjønnet det, fordi jeg ba flere ganger Diesen om et intervju om det, men da ville han ikke intervjues. Da tenker jeg at det er fint at en forsvarssjef stiller krav, men fytti rakkeren, en må jammen stille opp tilbake og gi noen svar, når vi ber om intervjuer, for det kan jo ikke komme fra oss. Det må jo komme fra en forsvarssjef. Så det forplikter jo at forsvarssjefen stiller til intervju og svarer ærlig på spørsmål.

Dårlig presisjon og feilaktig informasjon er en følge av for lite interesse for Forsvaret blant journalister, ifølge Sverre Diesen:

Hadde de vist noen interesse for det så hadde de kunnet noe om det. Det jeg da ikke skjønner, gitt denne mangelen på interesse, er hvorfor de skriver noe særlig om det i det hele tatt, når det de skriver om dette konsekvent blir i beste fall upresist og i verste fall direkte galt. Det klassiske eksempelet er jo TV 2s insinuasjon, da det ble drept en spesialjeger i Lowgar-provinsen i Afghanistan, av at han ikke ble drept der men et helt annet sted, og at dette var et forsøk fra Forsvaret på å tilsløre eller dekke over at spesialstyrkene egentlig var i et helt annet område i Afghanistan enn der regjeringen hadde godtatt at de skulle være. Det er jo en ganske frisk påstand, men hvis TV 2 hadde hatt den minste greie på hva de snakket om, så hadde de skjønnet at selv om Forsvaret hadde vært i stand til å prøve seg på noe sånt, ut fra en mangel på både integritet og disiplin, så hadde det vært umulig å få til rent praktisk i en koalisjonsoperasjon. Hvis man vet at dette er spørsmål man ikke har greie på, så må man være tilsvarende forsiktig med hva man insinuerer.

Frisch mener mye av grunnen til dette ligger i journalistenes arbeidsmåter og prioriteringer:

- De har liten plass, de har dårlig tid, de har litt kunnskap om alt, ikke masse kunnskap om noe, kanskje, og sånn er verden, sier den tidligere informasjonssjefen under Diesen.

Diesen forklarte til Sveinung Berg Bentzød en gang hvordan innbyggere i Storbritannia er inneforstått med at landet sender soldater for å ordne opp i et problem i utlandet.

- Der husker jeg at jeg spurte ham om han ikke kunne utdype, forteller Bentzød.

- Nei, det kan jeg ikke, sa han, for folk forstår det ikke uansett. Det blir bare galt. Og da sier jeg at det er dumt av han å ta den holdningen. Men samtidig så tror jeg nok at det var noe i det. Også valgte han jo et språk som var elitistisk og veldig terminologisk. Han hadde noen vendinger hvor du kunne ane hvor han ville når han sa noe. Men hvis du tok det bokstavelig og oversatte det så kunne han si nei nei, det var ikke det jeg mente.

Eirik Veum følger opp akkurat dette poenget:

Altså, de gangene jeg har fått kjeft for noe, så er det fordi ting har vært litt uklare eller noen har følt at det har vært uklart. Og Diesen var jo litt sånn. Hvis ikke det ble sånn som han ville at det skulle være, så var det feil. Og jeg husker jeg spurte ham: hva faen er feil da, Sverre, hva er det jeg har sagt som er galt? Nei, det er etterlatt inntrykk. Ja, etterlatt inntrykk hos deg eller hos seerne våre? Det er vel uvesentlig. Nei det er ikke det, for du må huske på at du er ekstrem på å skulle ønske ting herfra.

Alle de fire journalistene jeg har snakket med har vært i konflikt med Forsvaret over ulike saker, og en av dem er Bentzød i saken ”Tabbe med for tette bånd til politisk ledelse”, der vi så at Bentzød ble hengt ut på Forsvarsnett som et høydepunkt av slurvete journalistikk.

- Jeg tror at om jeg hadde vært en fersk journalist, da hadde du tenkt at nei, jeg vil heller skrive om noe annet. For du har ikke lyst til å bli hengt ut sånn. Men jeg har holdt ut i rundt 23 år, og så blir du litt hardhudet, og så har du såpass innsikt at du kan sette ting i sammenheng, forteller Aftenposten-journalisten.

Sverre Diesen har en interessant, tredelt teori om hvorfor det oppstår slike konflikter mellom forsvarsledelsen og enkelte journalister:

Det ene er hemmeligholdsaspektet hvor journalistene synes det er urimelig at Forsvaret hemmeligholder informasjon. Det andre er kompetanseaspektet, og da er det Forsvaret som er irritert over det de oppfatter som upresis, uetterrettelig og til dels feilaktig omtale i mediene. Så er det jo altså det siste poenget som jeg synes er interessant, nemlig at norske journalisters politiske tyngdepunkt ligger på venstresiden. Det er vel statistisk påvist. Altså at venstresiden er overrepresentert blant journalisters

politiske oppfatninger, som igjen slår ut i en kritisk holdning til Forsvaret tilsvarende den vi finner på venstresiden for øvrig. Jeg tror altså at fordi så mange journalister har et ideologisk kritisk utgangspunkt, at de er holdningsmessig kritisk innstilt til Forsvaret som et maktapparat, som en autoritær organisasjon, både ideologisk og følelsesmessig, så har de i utgangspunktet en skeptisk holdning. Det har i noen grad slått ut i konflikter og i forholdet mellom Forsvaret og mediene.

Dette siste poenget er også mye av årsaken til at Diesen tror noen journalister var ute etter å ta Forsvaret. – Ja, noen ganger følte jeg det. At det var et ønske om å ta en etat som var autoritær, preget av hemmelighold, preget av maktfullkommenhet – det synes jeg nok at jeg merket i en del sammenhenger. Det er jo en av disse klisjéaktige forestillingene om Forsvaret som ikke minst er utbredt på den politiske venstresiden, sier han.

Flere av journalistene snakket om Diesen som person, og hvordan personligheten hans påvirket forholdet mellom dem og ham.

- Det er dumt om Diesen skulle bli husket for at alle var dumme og at dette argumentet fester seg til slutt, fordi Diesen var en forsvarssjef som fikk til mye og som var uvanlig tydelig. Han var ganske tøff i noen situasjoner, han stilte til mange intervjuer, han skal ha det. Så det blir dumt om det blir stående. Men samtidig så tenker jeg at med det formatet TV-nyheter er, to til tre minutter, det er ikke nødvendigvis enkelt for Diesen som forsvarssjef heller for han snakker jo ikke i korte resonnementer. Han er lynskarp, retorisk kjempesterk, men for den jevne seer er det vanskelig å henge med, sier Lene Østby Sævrøy.

- Han er en elitist. Som ikke nølte med å bruke hersketeknikker og som ikke følte at det var viktig å holde seg inne med hverken det ene eller det andre. Han kunne gi inntrykk av å trives veldig godt med å være i konflikt med selv hans nærmeste rådgivere og den politiske ledelsen. Der var det jo isfront, slik jeg oppfattet det, forteller Sveinung Bentzrød.

Bakkeli er inne på samme spor:

Diesen er litt elitistisk. Intellektuell. Veldig belest og veldig skarp. Jeg har veldig sans for han, på mange måter. Men samtidig så blir han ikke folkelig, altså. Og han blir ikke en folkeopplyser. Han blir en militær teoretiker, han blir en professor for det militære. Det han sier der tar jeg ikke så veldig tungt. Men det han har rett i er at man skulle hatt mer informasjon om Forsvaret. Jeg har snakket mye med Diesen jeg, også etter at han har sluttet. Jeg synes han er veldig flink. Men han må på mange måter oversettes han og til noe folkelig. Så jeg tror Forsvaret har utrolig mye å gå på. Hvis man nå ikke støter fra seg alle de journalistene som er interessert i Forsvaret, som de gjør alt de kan for, så vil de ha en stor mulighet til proaktivt å gå ut å initiere saker.

6.7 Hvilke resultater gir et betent forhold mellom journalister og Forsvaret?

Tom Bakkelis siste kommentar om at Forsvaret gjør alt de kan for å støte fra seg journalister kan høres dramatisk ut, men vi forstår mer når vi hører om den historien jeg refererte til i starten av intervjusammendraget:

Vi har bygd opp kontakter i spesialstyrkene over årene og har vært med i en gruppe som Forsvaret har invitert. Det er journalister som skal lære seg mer om dette, og vi har blitt invitert til samlinger og så videre. I ettertid har vi bedt om svar på reportasjeforslag og intervjuforslag, som vi ikke har fått noe svar på. Jeg har møtt folk fra spesialstyrkene og fra Forsvarets ledelse og fremmet disse forslagene, senest for et halvt år siden. Da møtte jeg nestkommanderende FSK, og han var helt enig i at det var min ide og at det skulle vi få til noe på. Jeg hørte ikke noe, jeg purret på det, og ikke noe svar. Plutselig nå i helgen så jeg en svær reportasje i Adresseavisen om FSK. Den var ganske fin, en tre-dagers reportasje, hvor noe av det gikk igjen i Aftenposten og Fædrelandsvennen. Det jeg reagerte spesielt på var at mye av det var det samme som jeg hadde foreslått. Det jeg reagerte aller mest på, var at det var en reporter som aldri hadde vært med i noen sammenheng, aldri vist noen interesse, aldri skrevet noen ting om spesialstyrkene, aldri vært med på noen av de møtene.

Bakkeli undersøkte litt nærmere hva det var som egentlig hadde skjedd her, og kaster ut en brannfakkell:

Jeg fikk bekreftet mine verste antagelser om at flere i Forsvaret hadde jobbet med dette i lang tid, i tre-kvart år. Denne reporteren hadde fått det servert på sølvfat. Brede Hertenberg i Hæren hadde gått til han og servert den på sølvfat: vær så god, vil du gjøre dette? Hæren hadde skreddersydd opplegget for han. Det kan jo kanskje være greit å tenke at det var en mann som var helt blank. Han stilte sikkert kritiske spørsmål ved noe, men han kan veldig lite om det, det vil jeg påstå. Det bærer den reportasjen litt preg av også. Reportasjen var ganske bra den altså, det er ikke det som er problemet. Problemet er at den er jævla uttømmende. Han kommer inn på noen temaer der som jeg har foreslått å lage større saker på og ikke har fått svar på. (...) Det jeg har fått vite er at det er Hæren selv, Hærens informasjonsavdeling, som har gjort dette på eget initiativ. Den sentrale kommunikasjonsenheten har bare blitt informert om dette, de har ikke blitt trukket inn eller blitt spurt om råd. Jeg lurte på om det er noe vits i å fortsette etter dette her. Jeg gidder ikke å bruke tid på det hvis jeg ikke får noen svar eller hvis man blir lurt.

Jeg ber ham bekrefte om han virkelig vurderer å slutte å skrive om spesialstyrkene:

- Ja. Eller å slutte å skrive om Forsvaret i det hele tatt. Jeg er dritt lei av hele mediepolicyen til Forsvaret.

Dette er altså en av de mer drastiske konsekvensene av Forsvarets behandling av journalister, nemlig at journalister som har et rikt kontaktnett og som har mye kunnskap og interesse for etaten slutter å skrive om Forsvaret i sin helhet. Jeg spør journalistene om de tror mangelen på

åpenhet i Forsvaret påvirker hva de skriver om Forsvaret. Lene Østby Sævrøy i TV 2 er bevisst på at det kan påvirke hennes sinnsstemning, men at det ikke skal gå ut over sakene hun produserer:

Sånn spontant så tenker man jo hva er det de vil skjule nå, ikke sant? Den ligger litt i pannebrasken, hvorfor er dette så vanskelig å snakke om? Er det en hund begravd her? Men hvis man jobber med en sak hvor man møter en barrikade av forsvarsverk før du kommer gjennom til det du skal ha, så må en jo tenke før en setter seg ned i redigeringsrommet at faen heller, nå er jeg så lei av å slåss meg inn. Men da må en gå tilbake til redaktøren og diskutere fakta i saken og hvordan en skal lage den, sånn at man ikke går inn i redigeringsrommet og er forbanna. Seerne aner jo ingenting om dette her, seerne skal bare ha de opplysningene som gjør at de skjønner hva jeg prøver å si. Så skal dette presenteres på en så balansert og skikkelig måte som overhodet mulig. Det er viktig. Man skal ikke lage reportasjer i forbannelse selv om man kunne ha hatt lyst til å gjøre det noen ganger.

Sveinung Berg Bentzrød tror heller ikke en journalist kan starte med totalt blanke ark etter en tøff konflikt med en kilde:

Jeg tror ikke man kan si at man bare legger det helt bort, det tror jeg ikke. Men det som er, og det kommer litt fra det huset jeg er i, her i Aftenposten i min avdeling, i innenriks, der kan ikke vi kommentere eller mene noe i det vi skriver overhodet. Hvis vi fastslår noe, eller oppsummerer noe som vi vet at er korrekt, så kommer noen til å spørre, ja hvor er den kilden, du skal vise til noe. Det er en knallhard kultur på det. Så det lille jeg har av revansje eller noe sånt noe, det er knøttlite.

Journalistisk integritet og redaksjonell praksis gjør altså at negative undertoner som resultat av en personlig vendetta mot Forsvaret er nærmest umulig å gjennomføre for en journalist i riksmidlene. Men en tydelig effekt av mangel på åpenhet hos Forsvaret er at journalister skriver mindre om Forsvaret. Blir nyhetsterskelen høyere?

- Den kan nok være det, vi kan ikke utelukke at det kan skje. Det er i så fall litt ubevisst, eller at du har andre ting som venter og du har mye du skal styre med, så kan det komme inn, ja. Jeg er nødt til å stille meg spørsmålet som journalist: er dette en bevisst taktikk? Er det det at man venter helt til slutten av dagen, og så kommer det en e-post som ikke sier noe særlig, det er bare sånn litt wishy-woshy greie? Ja, man må stille det spørsmålet, det tror jeg er viktig, forteller Bentzrød.

Tom Bakkeli mener at mangelen på åpenhet ikke akkurat oppmuntrer ham til å skrive saker om Forsvaret.

- Det er veldig synd. Det er en trist utvikling, og det er også med på å si at dette her er det ikke særlig rom til å jobbe med når du ser det på den måten. Når du stanger og stanger, og så blir du kritisert for at du ikke når inn. Vi når faktisk ikke fram, altså, sier han.

Vi har altså slått fast at nyhetsterskelen blir høyere, altså at journalistene skriver mindre om Forsvaret på grunn av at de vet at det kan bli vanskelig å få tak den nødvendige informasjonen. Hvilke effekter har så denne reduksjonen i forsvarssaker i riksmidlene?

Sveinung Berg Bentzrød mener svaret er ganske enkelt:

Det som er avgjørende for Forsvaret nå, i en tid der de nesten ikke er synlige i samfunnet, og de driver med krigføring i en annen del av verden, så er behovet deres for støtte i befolkningen helt avgjørende, ikke bare fordi de ikke skal bli behandlet som kriminelle, men for å legitimere et krav om å fortsatt ha noen og tretti milliarder på budsjettet hvert år, og dette at de skal ta det slik at norsk ungdom må være innstilt på å kunne bli kalt inn til verneplikt og førstegangstjeneste.

- Og hvis de tror at folkets støtte kommer best som følge av at de har den strategien de har nå på informasjon, ja, legger han til med en mine som demonstrerer tydelig hva han mener er svaret på det.

Tom Bakkeli er av samme oppfatning:

- For det er jo sånn at folk flest vet lite om Forsvaret egentlig. De ser et jagerfly som flyr over og wow, det var kult, men de kan lite om sammenhengene (...)

Ja, jeg tror det går feil vei jeg nå. Jeg tror ikke de har tatt innover seg at så store ungdomskull ikke er i Forsvaret, og hva det betyr. (...) Det er så lett for en ungdom som bare har vokst opp på Grunerløkka og på Frogner og aldri har tatt i et gevær, begynner på Blindern og leser i bøkene sine om kriger og leser avisen. Du får en enorm avstand til krig og hva Forsvaret driver med. Det er ikke alltid journalistene sitter med fasiten, men akkurat når det gjelder informasjon, så tror jeg vi er mer proffe enn Forsvaret. Jeg tror det vil tjene Forsvaret når vi journalister kan si ”gratulerer, dere åpner opp, også for det som ikke er så positivt.” Det hadde vært fabelaktig. Det i seg selv hadde blitt en positiv greie. Når de skjønner det, at det som i utgangspunktet er litt touchy saker kan snus til en positiv greie, det går nemlig an. Den Telemark bataljon-saken, den kunne jeg snudd til en positiv greie på en uke, hadde jeg fått lov. Da skulle jeg vist dem hvordan de kunne gjort det. Men det får jeg sikkert ikke anledning til. Men det er det som er verkebyllen. Helt til det kommer en neste sak, helt til det kommer nye saker av den typen. Det er litt forstemmende. Det er litt slitsomt akkurat nå. Hadde ikke jeg hatt boken min å jobbe med nå, så hadde jeg gått til grunne. Det er litt fælt. Jeg har jo andre ting å jobbe med. Men se på Afghanistan, der er det mye negativ omtale. Selv ikke der klarer de å få ut den positive tingene. Det som må være hemmelig skal være hemmelig, selvfølgelig, men mye av det kan fint åpnes opp og med letthet gjøres

tilgjengelig. Det må bare gjøres på en proff måte. Det sier jeg av erfaring. Jeg kjenner folk i spesialstyrkene i utlandet og folk i Nato som lurte på hvorfor de norske ikke gjør slik og slik. Det er ikke mulig det. Det er helt håpløst. Men jeg tror det kan skje litt nå.

6.8 Hvem har mest makt?

Så til det spørsmålet som kanskje er vanskeligst å svare sikkert på: hvem har mest makt? Er det journalistene eller de som jobber med informasjon i Forsvaret? Da jeg spurte mine informanter dette spørsmålet, gjorde jeg det klart at det gjaldt makt til å påvirke publikum, og ikke noen annen type makt.

Alle journalistene var enige i at det er pressen som i teorien har mest makt ovenfor publikum. Men de gjorde også noen interessante refleksjoner over hvilken makt Forsvarets

kommunikasjonsapparat har. Eirik Veum er svært tydelig på hvem som har mest makt:

- Det er jo vi som har det, for det er vi som bestemmer hva som skal på. Hvis Forsvaret ringer og sier at du får ikke lov til å snakke med noen i den avdelingen, og jeg vil få tak i den avdelingen, så får jeg jo tak i dem.

Han anerkjenner også Forsvarets maktmidler.

- De kan jo gjøre jobben veldig vanskelig, og de kan jo påvirke informasjonen og innslag. Det er det klart at de kan, og det forsøker de. Også er det opp til oss å være såpass informert og opplyst og disiplinert på det vi gjør at vi klarer å gjennomskue dem når det skjer.

Sveinung Bentzrød ser også at Forsvaret har en ganske betydelig makt:

Det har ikke vært gjort noen undersøkelser på hva folk stoler mest på, om de stoler mest på den versjonen som er den offisielle eller på pressen. Undersøkelser viser at folk ikke stoler på journalister i noen særlig grad. Men så viser det seg at de gjør nok det allikevel, holdningene deres avspeiler jo, eller de mener det som nettopp har blitt avdekket. Om det er i forbrukersammenheng eller hva, så sier dem: jammen, det står jo der. Og da viser det at de stoler på det allikevel. Nei, det er kanskje riktig å si at pressen i teorien i et moderne samfunnsperspektiv har en umiddelbar større makt der og da, men den er ikke ubetydelig den makten å styre informasjonen som Forsvaret kan gjøre heller, altså. Og det er klart, en forsvarsminister som går ut på talerstolen og sier at her har journalister bomma, så tror jeg nok at folk vil lytte til det også. Så det er en slags jevnbyrdighet i dette.

Lene Østby Sævrøy mener journalistene har mest makt, og mener mye av skylden for dette ligger i Forsvarets kommunikasjonsmåter:

- Og med en så voksen kommunikasjonsavdeling så kunne man jo forvente at det lå en synlig kommunikasjonsstrategi, en synlig vilje på bordet. Den klarer ikke jeg å se i hvert fall, hvis den er der, bortsett fra den som handler om å drive skadebegrensning, som jeg opplever at de driver med ofte. Litt defensive kommunikasjonstiltak. Hvis det er sann at makten tipper i journalistenes favør, så tror jeg ikke det bare er fordi journalister har kilder og interesse.

Tom Bakkeli tror Forsvaret har mer makt enn vi er klar over:

Ja. Makten arter seg litt annerledes. De misbruker jo sin makt i den forstand at de lukker, og i noen tilfeller vil det være vellykket det. I mange tilfeller kommer vi bare ikke gjennom. Mediene har færre ressurser enn de hadde tidligere. Så du har ikke den tiden heller, og det er jeg redd for at etater og departementer spiller på. Vi venter dem ut. Det blir store firmaer mot en forbruker, vi venter han ut, kjører advokatene på han i to år så gir han seg sikkert. Du kan ikke følge hver sak like tungt, du jobber med så mange saker, og til slutt må du bare gi deg. (...) Jeg tror makten misbrukes oftere i Forsvaret enn den gjør i pressen. I form av at de kan villed og holde tilbake.

Jeg spør Sverre Diesen om han mener Forsvaret hadde noe makt ovenfor publikum som kilde.

- Nei, jeg vil ikke kalle det makt. Det er ikke noe du kan bruke til å skaffe motytelser eller andre fordeler, så jeg vil ikke si det.

Jeg fortsetter med å si at Forsvaret jo kan velge å holde tilbake informasjon, og på den måten utøve makt.

- Ja, det kan du si, men det er i beste fall en passiv makt, eller en makt som så å si består av noe du ikke gjør, og ikke noe du kan bruke til å oppnå noe, sier den tidligere forsvarssjefen.

Hans tidligere informasjonssjef, Birgitte Frisch, mener at det er ingen tvil om at journalistene har mest makt. Forsvaret har ikke mye de kan skilte med:

- Det er et eller annet med det som Hegnar sa, at hvis du skal greie å tilbakevise noe, så må du ha en egen avis. Så jeg tror nok at hvis det samlede journalistkorpset skulle på en eller annen måte ha konspirert seg til å ta noen eller bestemmer seg for en eller annen vinkling, så er det klart at de har en enorm makt. Men det der er markedsstyrt, det vil de ikke klare hele tiden.

Som jeg gjorde med Diesen, spør jeg Frisch om hennes synspunkter på at Forsvaret har makt til å holde igjen informasjon:

- Ja, men det er noe med det at alt kommer fram til slutt, og det vet vi også. Med en gang det er mer enn en person.. altså, alle har en bestevenn som holder kjeft. Ting sprer seg, og det vet vi. Og fallhøyden vår er ekstrem, svarer hun.

6.9 Drøfting

Nå ønsker jeg å forklare noen av poengene som dukket opp i disse intervjuene ved hjelp av medievitenskapelig teori som skissert i teorikapittelet. Og vi kan starte med den første delen, nemlig spørsmålet om journalistene synes det er vanskelig å få informasjon fra Forsvaret. Her ser vi at informasjonshindre blir brukt, og vi kan trekke fram igjen Ericson et al. (1989) sin modell. Den åpne delen av frontregionen er her representert av Forsvarets åpne og ærlige kommunikasjon, noe som i følge journalistene for det meste består av øvelser, nye materiellinnkjøp og seminarer, blant annet. Dette er ikke journalistene veldig interesserte i. Den lukkede delen av frontregionen er for eksempel når Forsvaret sensurerer deler av Forsvarssjefens årsrapport for TV 2s Lene Østby Sævrøy. Dette er et dokument som i utgangspunktet skal være åpent, men som allikevel blir sensurert for journalisten. Den åpne delen av bakregionen består av fortrolighet, og her kan vi trekke fram Eirik Veum og Tom Bakkelis kontakt med anonyme, personlige kilder. Disse kan gi informasjon til journalistene i fortrolighet og uten risiko for uheldige følger for dem selv. På denne måten klarer også journalistene å gå rundt Forsvarets informasjonshindre. Den lukkede delen av bakregionen er hemmeligholdelse. Journalistene vet som regel ikke at denne informasjonen en gang eksisterer, og det er umulig for meg som forsker eller journalistene å vite hvor mye som finnes av denne typen informasjon.

Dreier vi over på diskusjonen om kilder, så kan vi se at de fire journalistene forholder seg til både kilder fra profesjonelle kildeorganisasjoner og personlige kilder. Vi ser ingen som representerer de mindre kildeorganisasjonene, som er en av de tre kildegruppene Sigurd Allern (1997) presenterer. De profesjonelle kildeorganisasjonene det er snakk om, er Forsvaret og Forsvarsdepartementet. Her er det et stort kommunikasjonsapparat med ansatte som har det som sin jobb å ha kontakt med mediene. Den andre gruppen kilder som er mest brukt av journalister som dekker Forsvaret er de personlige kildene. Dette kan være mennesker som tidligere har vært ansatt i Forsvaret og som har interessante erfaringer å dele, eller det kan være mennesker som jobber i Forsvaret og som ønsker at offentligheten skal vite om visse forhold innenfor etaten. Ifølge mine journalistinformanter går kommunikasjonen

mellom dem og disse personlige kildene begge veier, og kildene kan gjerne kontakte journalistene når det er noe de ønsker å fortelle.

Journalistenes relasjoner til disse kildene kan også skilles fra hverandre. Relasjoner med de profesjonelle kildeorganisasjonene kan betegnes som forhandlingsrelasjoner, der begge parter tjener på forholdet. Journalist Lene Østby Sævrøy er for eksempel avhengig av å få informasjon om vernepliktsdebatten fra forsvarssjefen for å kunne fylle sendetiden sin, mens forsvarssjefen er tjent med publisiteten som dannes rundt temaet ved at saken blir vist på TV 2-nyhetene. Relasjonene med de personlige kildene er oftere preget av uegenytthet. Her er det ikke personlig gevinst det handler om, i og med at de ofte framstår som anonyme kilder, men heller et ønske om at informasjon skal komme fram til allmennhetens beste. Et eksempel er Bente Finnestad fra Eirik Veums TV-reportasje om de glemte veteranene. Hennes ønske med å stå fram i det innslaget er å forhindre at flere veteraner lider den samme skjebnen som henne. Interessant å merke seg her er at en tredje relasjon også spiller inn i forholdet mellom journalister og Forsvaret, nemlig rettighetsrelasjoner. Som nevnt i teorikapittelet legger Vær Varsom-plakaten føringer for hvordan journalister kan oppføre seg overfor kilder, mens eksempelvis offentlighetsloven stiller krav til kildenes oppførsel overfor journalister. Offentlighetsloven ser vi dukker opp i intervjuene mine med journalistene, og det er tydelig at de synes Forsvaret burde overholde denne loven bedre.

Vi kan prøve å kategorisere Forsvarets kildestrategi ut fra de opplysningene vi har fått fra informantene. Ved å gjennomgå Grunig og Hunts fire modeller for kilders informasjonsarbeid (Ihlen og Robstad, 2004), kan vi se hvilken som passer best til Forsvaret. Publisitetsmodellen, eller propagandamodellen, kan passe, men vi vet for lite til å bekrefte det. Det er riktig å si at Forsvaret ønsker positiv oppmerksomhet i mediene, men at de bruker tvilsomme metoder for å manipulere mediene og for å få mest mulig positiv oppmerksomhet har vi her et for tynt faktagrunnlag til å si noe om. Informasjonsmodellen beskriver enveiskommunikasjon fra kilden og til motparten. Siden vi vet at nesten alle initiativ til saker kommer fra journalisten, og ikke fra Forsvaret, så kan vi utelukke informasjonsmodellen her. Den toveis symmetriske modellen er også utelukket, da det er tydelig at ulike mål og ulike syn på hva som er viktig gjør at Forsvaret og journalister ikke vil jobbe sammen for en løsning som er til fordel for alle parter. Da gjenstår den toveis asymmetriske modellen. Denne passer godt til Forsvarets informasjonsstrategi, og grunnen er at den handler om å påvirke. Forsvaret er avhengig av støtte i befolkningen og hos myndighetene for å få nok økonomiske midler til å drive

forsvarlig, og for å opprettholde den nødvendige graden av rekruttering hos norsk ungdom. Derfor er det Forsvarets ønske å påvirke Regjering til å øke forsvarsbudsjettet og ungdommen til å søke seg til Forsvaret. Og når vi også kan bekrefte at kommunikasjonen med mediene er toveis, så framstår den toveis asymmetriske modellen som den mest passende for Forsvarets informasjonsarbeid.

Det siste teoretiske perspektivet om forholdet mellom kilder og journalister finner vi i Ericson, Baranek og Chans (1989) tre arenaer for forhandling om kontroll. Mye av denne oppgaven handler om å ha makt og kontroll, og da er det interessant å se hvordan disse forhandlingene foregår. Den første arenaen, den fysiske, har som nevnt i teorikapittelet blitt mindre fysisk i de senere år. Telefon og internett har tatt over for møtene ansikt til ansikt. Dermed har også Forsvaret mistet litt av kontrollen. Som Eirik Veum sier, så kan han når som helst ta en telefon til en av sine personlige kilder for å få bekreftet eller avkreftet noe. Det betyr at ledelsen og de offisielle talspersonene i Forsvaret har veldig liten kontroll over hva som blir sagt og gjort. På den andre arenaen, den sosiale, er det forholdet mellom journalist og kilde som er i fokus. For det meste var mine journalistinformanter klare på at de hadde et mer eller mindre profesjonelt forhold til sine kilder. Både Sævrøy fra TV 2 og Bentzrød fra Aftenposten fortalte at de ikke hadde noen kontakt med kilder utenfor jobbsammenhenger. Eirik Veum sa på den andre siden at han gjerne kunne ha det hyggelig med kilder også på fritiden, så lenge kjemien stemte. Dette sier oss ikke mye om hvem som vinner mest kontroll i disse forhandlingene, bortsett fra i de tilfellene der journalisten og kildene pleier vennskapelig kontakt. Her kan kanskje vennskapet påvirke drivkraften og kravstorheten til journalisten, og det kan kanskje gjøre at kilden ser litt lettere gjennom kortene på en del ting. Den siste arenaen, den kulturelle, handler om felles verdier. Etter hva vi har hørt fra informantene i intervjuene, virker det ikke som om forhandlingene mellom journalistene og Forsvaret går veldig bra på denne arenaen. Der Sverre Diesen ønsket mer fokus på sikkerhetspolitikk og Nato i deknningen av Afghanistan-konflikten, framholdt for eksempel Tom Bakkeli at en slik vinkling ikke ville passe for mediets lesere. Her er det viktig at Forsvaret er klar over hva slags nyhetskriterier mediene opererer etter. Klarer de ikke å tilpasse sine innsalgssaker etter disse kriteriene, vil de få problemer med å få ut deres ønskede budskap i mediene.

I intervjuene kommer vi også inn på dette med informasjonssubsidier. Som forklart i teorikapittelet, er informasjonssubsidier det motsatte av informasjonshindre. Formålet er at mediene lettere skal ta til seg informasjonen og bruke den. Dette ser vi at Forsvaret forsøker

når de tilbyr intervjuobjekter til journalistene ute på øvelser eller lignende. Og blant mine journalistinformanter blir generelt sett ikke disse velvillige intervjuobjektene godt mottatt. Eirik Veum, for eksempel, gikk og fant noen andre som han kunne intervju. Sveinung Berg Bentzrød synes det av og til er vanskelig å finne noen å snakke med i Forsvaret, og da kan det være greit å få anbefalt noen av presseoffiserene, såfremt det er Bentzrød selv som tar initiativet i samtalen og stiller spørsmålene. I episoden Tom Bakkeli fortalte om, der Hæren lurte ham og ga en storsak om spesialstyrkene til en uerfaren journalist i stedet for ham, kan vi også ane konturene av informasjonssubsidier. Denne uerfarne journalisten får saken servert på sølvfat, ifølge Bakkeli, og det kan tyde på at Forsvaret har skreddersydd saken for at den skal kunne passe inn i en avis. Og som Sigurd Allern (1997) skriver, så er en nyhet skrevet av en journalist mye mer verdifull for kilden enn en reklameannonse.

Dreier vi søkelyset over til Sverre Diesens kritikk av journalisters manglende kunnskapsnivå om og interesse for Forsvaret, så finner vi til dels solid støtte for Diesens argumenter hos Pierre Bourdieu (1998). Diesen mener blant annet at mediene har en ”hang til negativ omtale for å lage oppslag”. Nettopp dette er også en av Bourdieus hovedanklager mot pressen til dels og fjernsynet spesielt. Konkurransen om markedsandeler og seertall har ført til at medienes viktigste oppgave har blitt å underholde og ikke å informere. Og han mener at fjernsynets sendeflate har blitt fylt av såkalte ”fast-thinkers” som kan servere raske og allerede brukte argumenter på løpende bånd. Retorisk dyktige tenkere, som flere av journalistene karakteriserer Diesen som, har ikke plass i dagens mediebilde, skriver Bourdieu. Journalistene, som Tom Bakkeli, mener at Diesen må gjøre seg mer folkelig. Bourdieu er ikke enig, og mener at det er publikum som må endre sitt kunnskapsnivå når han skriver at mennesker som Diesen må ”komme seg ut av den lille borgen de sitter i, og de må kjempe kollektivt for gode formidlingsbetingelser og for eiendomsrett over midlene til formidling, og de må alliere seg med lærere, fagforeninger og andre foreninger i kampen for at mottakerne skal få en utdanning innrettet på å heve nivået for hva de kan motta” (ibid, s. 94).

Diesens anklager mot journalister inneholder også et annet teoretisk poeng det er verdt å ta med. Han etterlyser større fokus på Nato-strategier og på sikkerhetspolitikk i det mediene skriver og produserer. Altså ønsker han mer overordnede innslag og artikler, og ikke punktvis informasjon om enkelthendelser. Dette peker tilbake på Shanto Iyengars forskning som viser at fjernsynsmediene i USA har en tendens til å vektlegge sterkere en episodisk nyhetsframstilling framfor en tematisk.

7. Avslutning

7.1 Innledende drøfting

Våren 2011 lanserte Forsvaret en storstilt omdømmekampanje. Store dobbeltsideannonser i norske aviser viste et vakkert bilde av norsk fjellnatur med teksten ”et forsvar er ikke bare et vern av alt vi har” og på den andre siden et bilde av en ung mann med teksten ”men også av alt vi er”. I februar i år gjennomførte Norstat en befolkningsundersøkelse på oppdrag fra Forsvaret. Funnene fra denne viser blant annet at det er mediene som bestemmer hva 60 prosent av de spurte mener om Forsvaret.

Som nevnt i teorikapittelet er mediene vårt vindu ut til verden. Ingen er i stand til å holde tritt med alle hendelser og situasjoner i verdenssamfunnet på egen hånd, og vi er avhengige av å få informasjonen servert gjennom mediene. Nyhetsjournalistikken har blitt en egen institusjon i samfunnet, og den er nærmest umulig å ignorere (Tuchman, 1987). Dette gjelder også for Forsvaret. Som Norstat-undersøkelsen viser, har over halvparten av det norske folk sin kunnskap om Forsvaret fra mediene. Dette stemmer overens med de tre oppgavene som Ragnar Waldahl tillegger mediene (2007). For det første skal de være et debattforum. Forsvaret blir betalt av skattepenger, og flere har sterke meninger om hvordan Forsvaret skal drives og hvor mye penger som skal brukes på våpen og personell. For at den gjengse borger skal kunne følge med i debatten, har mediene en oppgave nummer to, nemlig å heve borgernes kunnskapsnivå. Gjennom fakta, nyheter og kommentarer skal lesere av aviser og seere av fjernsynskanaler lære mer om Forsvaret. Og for det tredje skal mediene være vaktbikkje. Som sagt er det skattebetalerne som må punge ut for at Forsvaret skal ha fregatter på sjøen og jagerfly i luften, og det er medienes oppgave å avdekke økonomisk mislighold, korrupsjon eller andre ufine metoder som blir brukt i Forsvaret eller i de politiske styringsorganer.

Funnene som viser at mediene former over halvparten av nordmenns bilde av Forsvaret støtter også teorien om agendasetting. Som beskrevet i teorikapittelet, viser amerikanske undersøkelser at det mediene legger vekt på i sine publikasjoner og sendinger er det publikummet danner seg meninger om. Mediene bestemmer altså ikke hva befolkningen skal

mene om Forsvaret, men de kan bestemme at befolkningen skal mene noe om Forsvaret. Og publikums informasjonsbehov determinerer i hvor stor grad agendasettingen virker. Er en usikker på hva saken egentlig dreier seg om, og saken allikevel er kjent og relevant, har en et større behov for å ta til seg det mediene skriver om saken.

Ifølge journalistinformantene i denne oppgaven har ikke det norske folk nok kunnskap om Forsvaret. Både Sveinung Berg Bentzrød og Tom Bakkeli påpeker det faktum at færre og færre norske ungdommer blir kalt inn til førstegangstjeneste. Det betyr at de må få kunnskapen sin om etaten fra et annet sted. Heimevernet spesielt og Forsvaret generelt blir mindre og mindre synlig i samfunnet. Informasjonsbehovet hos befolkningen blir større, og mer og mer av informasjonen de får om Forsvaret kommer fra mediene. Dette er agendasetting i praksis.

Et annet funn i Norstats undersøkelse for Forsvaret viser at befolkningen bryr seg i liten grad om Forsvaret. Over 70 prosent tenker sjelden på Forsvaret, heter det fra resultatet av undersøkelsen, og forsvarssjef Harald Sunde har følgende kommentar til dette:

- Forsvaret er noe som angår oss alle. Mangel på kunnskap og helhetlig forståelse for hvilken rolle Forsvaret spiller i samfunnet kan fort ende i likegyldighet, og dermed blir Forsvaret noe som ikke angår det brede lag av folket. Denne likegyldigheten er vår største fiende og må ikke få grobunn.

7.2 Svar på problemstillinger

For å svare på hovedproblemstillingen, er det viktig å først finne svar på et par delproblemstillinger. Den første er:

Hvordan ønsker Forsvaret å framstå i mediene?

Gjennom rammeanalysen fant jeg at det eksisterer til dels tydelige rammer i hvordan Forsvaret framstiller seg gjennom sin egen kanal på Forsvarsnett. Sikkerhet, slagkraftighet, helte- og vokterrolle, ivaretagelse av medarbeidere og økonomisk kontroll er alle nøkkelbegreper som Forsvaret ønsker å bli forbundet med. Med disse rammene på plass er det enklere å se om Forsvaret blir framstilt positivt eller negativt i mediesaker.

Den andre og mer omfattende problemstillingen er:

Hva karakteriserer forholdet mellom journalister og ledelsen i Forsvaret?

Dette svaret inneholder mange punkter, men jeg skal her prøve å trekke det sammen til en overkommelig oversikt. Journalistene kom med flere anklager mot Forsvarets informasjonsapparat: de var ikke åpne nok, de holdt tilbake de gode sakene, de utviste ikke nok respekt for offentlighetsloven, de tok ikke nok initiativ til saker, de led av en ukultur hvor dokumenter ble holdt tilbake av ren refleks og de puttet alle journalister i en bås i deres kritikk av norske medier. Det Forsvaret holder i den åpne delen av sin frontregion er lite interessant for journalistinformantene mine: medaljeparader, innkjøp av materiell og øvelser. Det journalistene er interesserte i, som spesialoperasjoner, utenlandsoppdrag og faktiske forhold innad i etaten, holder Forsvaret tettere inntil brystet og gjerne i den lukkede delen av bakregionen. Forsvarets ledelse, her representert ved Sverre Diesen og Birgitte Frisch, hadde sine anklager mot journalistene: de hadde ikke nok kunnskap om Forsvaret, de hadde ikke nok interesse for Forsvaret, de hadde en dragning mot konflikt- og skandalepregede førstesideoppslag, de spilte et spill for å få støtte, de var ute etter å ta autoritære organisasjoner som Forsvaret og de hadde hovedvekten av sine politiske sympatier på venstresiden. Her skal det sies at dette er et forhold satt på spissen, med uttalelser fra et lite antall informanter. Den vanlige dag-til-dag-kommunikasjonen mellom medie-Norge og Forsvaret går etter all sannsynligvis helt greit. Til tross for dette er informantene mine de fire journalistene som sannsynligvis lager det meste av nyheter som danner grunnlaget for hva den norske befolkning mener om Forsvaret. Deres kommentarer er i så måte svært verdifulle.

Altså ser vi et forhold preget av kamper, uenighet og til dels krancling. Mest av alt ser vi to profesjoner som er så ulike at de ikke går overens. Det er klart at Forsvaret har ansatte som jobber spesifikt med mediene og som skjønner den journalistiske arbeidsmåten mye bedre, men Forsvarets ledelse, her personifisert ved Sverre Diesen, er utdannet og trent som militær strateg og tenker. Hans prioriteringer og valg vil være ulike en journalists, nettopp på grunn av at de har ulik bakgrunn og ulik profesjon. Og konfliktene mellom dem oppstår idet de vil at den andre skal være mer som dem. Forsvarssjef Sverre Diesen ønsker at journalistene skal få spesialutdanning fra Forsvaret, og at de utelukkende skal spesialisere seg på forsvarsrelaterte temaer. Journalistene ønsker at forsvarsledelsen skal bli flinkere til å fore mediene med gode saker og viktige dokumenter. Så lenge ingen av dem ønsker å gi seg, vil det oppstå konflikter og gnisninger slik vi har sett eksempler av i denne oppgaven. Og da er det den som har mest makt overfor opinionen som vinner dragkampen til slutt.

Og hvem har mest makt av journalistene og Forsvarets ledelse? Ved starten av denne masteroppgaven tenkte jeg at svaret på dette er nok journalister, men jeg håpet på at jeg skulle finne argumenter for Forsvaret som kunne gi journalistene konkurranse. Dette er ikke fordi jeg er på Forsvarets side i denne saken, for jeg prøver så godt jeg kan å holde meg nøytral som forsker. Men jeg ønsket å se saken fra begge sider. Ved enden av masteroppgaven har jeg allikevel ikke funnet nok argumenter som kan gi Forsvaret overtaket. Riktignok er Forsvaret en mektig kilde med et stort informasjonsapparat, og det ligger mye makt i å holde informasjon i den lukkede delen av bakregionen, altså hemmelighold. Allikevel er faktum det at Forsvaret som PR-strateger bruker journalistiske metoder for å overvinne mediene. Dagens samfunn er medievridd, og mediene setter betingelser for andre maktfelt (Eide og Hernes, 1978). Ved å bruke journalistiske metoder, styrker Forsvaret journalistikken. Og det er ved denne spredningen av medielogikken, som Martin Eide (1998) kaller den, at det kan oppstå problemer i den offentlige sektor. Informasjon i Forsvaret er i stor grad et ledelsesverktøy som skal bidra til effektivitet og styring. Samtidig skal statlig informasjon underbygge idealene om åpenhet, demokrati og deltakelse. For de som jobber med informasjon i Forsvaret, blir dette et dilemma. Ved siden av å bidra til å spre medielogikken, gir også Forsvarets til dels lukkede PR-strategier makt til journalistene på en annen måte, som blir klart i svaret på hovedproblemstillingen:

Hvordan farger forholdet mellom journalister og ledelsen i Forsvaret medieframstillingen av Forsvaret?

Intervjuene har gitt denne oppgaven mange interessante poenger og betraktninger som jeg aldri ville ha fått gjennom å bare gjennomføre en analyse av medietekster. En kan si at intervjuene bidrar med betraktninger rundt de temaene og funnene som dukker opp i tekstanalysen. På samme måte kan vi snu det rundt å si at tekstanalysen gir oss relevante og praktiske eksempler på de temaene som dukker opp i intervjuene.

Noen av journalistene forteller meg at de synes det er vanskelig å få informasjon fra Forsvaret. Dette ser vi igjen i sakene til blant annet Tom Bakkeli og Lene Østby Sævrøy. Tom Bakkeli brukte rundt ni måneder på å få tak i en rapport om en båulykke i Oslo-fjorden der en amerikaner døde. Lene Østby Sævrøy måtte spørre flere ganger og måtte sende saken øverst på TV 2-Nyhetene før Forsvaret gjorde helomvending og la kortene på bordet i Fost-saken. Instruksen til sikkerhetstjenesten, som Forsvaret nedgraderte og gjorde utilgjengelig idet mediefokuset ble rettet mot denne saken, ble nedgradert og gjort tilgjengelig et par dager

senere etter press fra i hovedsak TV 2. Et annet tema som dukker opp i intervjusammendraget er spørsmålet om hvorvidt journalistene synes at Forsvarets tilbakeholdelse av informasjon er velbegrunnet. Om vi igjen bruker sakene til Bakkeli og Sævrøy som eksempel, så er det ganske åpenbart at de ikke synes Forsvaret har noen grunn til å holde igjen informasjon, selv ikke når det gjaldt spesialstyrkene som i Tom Bakkelis tilfelle. Det faktum at Bakkeli maste og prøvde på alle måter han visste om for å få ut denne rapporten, viser at han ikke slo seg til ro med at rapporten var hemmelig. Det samme gjelder Fost-saken og Lene Østby Sævrøy. Forsvarsrepresentanter fortalte henne at instruksjonen var gradert, og da hun spurte om hvorfor, så fikk hun aldri noe skikkelig svar. Derfor presset hun på til instruksjonen ble offentliggjort.

Jeg har kommet fram til tre hovedfunn som peker på hvordan forholdet mellom Forsvarets ledelse og journalister påvirker medieframstillingen av Forsvaret. For det første, så viser sakene i medieanalysen at det til tider vanskelige forholdet mellom journalister og ledelsen i Forsvaret presser fram og *øker bruken av anonyme kilder*. Får ikke journalistene svar fra Forsvarets ledelse, så går de omveier til kunnskapsrike kilder som kan gi informasjon uten risiko for represalier. Dette kom til syne i flere av mediasakene, og særlig i Tom Bakkelis sak om forholdet mellom Torbjørn Atle Karlsvik og Kristin Krohn Devold. Her kommer brorparten av informasjonen i saken fra kilder med ukjent identitet. For det andre, så gir et vanskelig forhold med til dels liten åpenhet fra Forsvarets side *grobunn for spekulasjoner i mediene*. Dette ser vi tydelig i saken til Lene Østby Sævrøy om Fost. I starten får Fost alvorlige anklager mot seg gjennom reportasjer på TV 2. Disse anklagene ble laget på grunnlag av tips fra kilder og en såkalt “bekymringsmelding” som ble sendt til EOS-utvalget. Det finnes ingen bevis så tidlig i saken, og det er i bunn og grunn bare spekulasjoner. Hadde Forsvaret vært mer åpne i startfasen og gitt ut mer og oppklarende informasjon, hadde kanskje ikke disse spekulasjonene vært så omfattende og anklagene så alvorlige.

Jeg visste at jeg ikke kom til å finne mange tydelige tegn på et dårlig forhold mellom journalist og kilde i de ulike medietekstene. Som Tom Bakkeli sa til meg i intervjuet:

- Vi som journalister kan jo ikke tillate oss å la reportasjene bli farget av hva vår dagsorden er. Det kan vi bare ikke gjøre. Hadde vi gjort det, hadde vi ligget veldig tynt an. Og da hadde Forsvaret sett ut som en søppelhaug.

Derfor var det viktig å lese mellom linjene og å tenke utenfor boksen. Og det tredje hovedfunnet i denne oppgaven handler nettopp om en mer usynlig effekt av et betent forhold mellom journalister og Forsvaret, nemlig at Forsvaret får mindre medieomtale.

Når journalister, som i utgangspunktet har dårlig tid, må stange og kjempe for å få ut den informasjonen de trenger for å lage en sak om Forsvaret, så resulterer det etter hvert i at journalistene ikke orker eller prioriterer å bruke tid på det. Nyhetsterskelen blir høyere, og journalister stiller større og større krav til hvor viktig og interessant en sak må være før de vil bruke tid på den. Dette er gjerne en ubevist handling, men jeg mener uttalelsene fra journalistinformantene mine bekrefter at det faktisk skjer. I verste fall kan resultatet bli at journalister, som har et rikt kontaktnett og som er svært kunnskapsrike, velger å slutte å skrive om Forsvaret i sin helhet. Riktignok har ikke Tom Bakkeli endelig bestemt seg, men det at han vurderer det er ganske alvorlig for Forsvarets del. Og med agendasettingteorien og viktigheten av hvor mye publisitet en sak får fra mediene i bakhodet, så er det klart at Forsvaret ligger på en nedadgående kurve hva angår omdømme og rykte blant befolkningen. Norstats undersøkelse viste at 70 prosent tenker sjelden på Forsvaret. Godt over halvparten av de spurte får all sin informasjon om Forsvaret fra mediene. Denne oppgavens funn peker på en trend der journalister skriver og produserer færre saker og i verste fall slutter helt å lage saker om Forsvaret. Fortsetter denne trenden, vil antallet som tenker sjelden på Forsvaret øke til langt over 70 prosent. Ifølge denne oppgavens funn, bør Forsvaret ta med en revurdering av mediestrategi i sin nye omdømmekampanje. Uten mediene på laget blir kampen for de gode holdningene atskillig verre. Som forsvarsministeren i teaterstykket *Frykten* sa, så fordrer innsyn blant annet kunnskap. Snur en på dette, så fordrer også kunnskap innsyn. Forsvaret trenger journalister med kunnskap. Journalister trenger innsyn for å få denne kunnskapen.

Referanseliste

Bøker

Allern, Sigurd (2001a): *Flokkdyr på Løvebakken. Søkelys på Stortingets presselosje og politikken medierammer*. Oslo: Pax Forlag AS

Allern, Sigurd (2001b): *Nyhetsverdier. Om markedsorientering og journalistikk i ti norske aviser*. Kristiansand: IJ-forlaget

Allern, Sigurd (1997): *Når kildene byr opp til dans*. Oslo: Pax Forlag AS

Andersen, Øyvind (1995): *I retorikkens hage*. Oslo: Universitetsforlaget

Bang, Tor (2006): *Makt og spinn i mediene*. Oslo: Abstrakt forlag AS

Baumberger, Berit Elisabeth (2008): "Når Statoil drar utenlands – følger norsk presse etter?" Masteroppgave i journalistikk, Oslo, Universitetet i Oslo

Bourdieu, Pierre (1998): *Om fjernsynet*. Oslo: Gyldendal

Eide, Martin (1998): *Det journalistiske mistaket. Mediale dilemma i det sivile samfunn*. Sociologisk Forskning 35(3–4): 123–142

Eide, Martin og Gudmund Hernes (1987): *Død og pine! Om massemedia og helsepolitikk*. Oslo: FAFO

Entman, Robert (1993): "Framing: Toward clarification of a fractured paradigm". I *Journal of Communication* 43 (4) Autumn. Mark Levy (red.)

Ericson, Richard V., Patricia M. Baranek og Janet B.L. Chan (1989): *Negotiating control. A Study of News Sources*. Milton Keynes: Open University Press

Gitlin, Todd (1980): *The Whole World Is Watching. Mass media in the making and unmaking of the new left*. Los Angeles: University of California Press

Goffman, Erving (1974): *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. New York: Harper Colophon Books

Hernes, Gudmund (1978): "Det mediavridde samfunn". I *Forhandlingsøkonomi og blandingsadministrasjon*. Gudmund Hernes (red.) Oslo: Universitetsforlaget

Ihlen, Øyvind (2007): *Petroleumsparadiset – Norsk oljeindustri strategiske kommunikasjon og omdømmebygging*. Oslo: Unipub forlag

Ihlen, Øyvind og Per Robstad (2004): *Informasjon & samfunnskontakt – Perspektiver og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget

Iyengar, Shanto (1991): *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*. Chicago: University of Chicago Press

Kjeldsen, Jens. E (2006): *Retorikk i vår tid. En innføring i moderne retorisk teori*. Oslo: Spartacus forlag

McCombs, Maxwell (2004): *Setting the agenda. The mass media and public opinion*. Cambridge: Polity Press

Sand, Gunnar og Knut Helland (1998): *Bak TV-nyhetene. Produksjon og presentasjon i NRK og TV2*. Bergen: Fagbokforlaget

Slaatta, Tore (2003): *Den norske medieorden. Posisjoner og privilegier*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Shanahan, James og Michael Morgan (1999): *Television and its viewers. Cultivation theory and research*. Cambridge: Cambridge University Press

Tuchman, Gaye (1987): *Making News. A Study in the Constitution of Reality*. New York: The Free Press

Waldahl, Ragnar (2007): *Opinion og demokrati*. Oslo: Universitetsforlaget

Østbye, Helge m. fl. (2007): *Metodebok for mediefag* (3. utg) Bergen: Fagbokforlaget

Nettsteder, avisartikler, dokumenter og videoklipp

Aftenposten, morgen, 30.9.2009, Del 2 s. 2: "Propagandaministeriet"

Aftenposten, morgen, 25.9.2009, s. 11: "Tabbe med for tette bånd til politisk ledelse"

Aftenposten, morgen, 30.5.2008, s. 4-5: "Tviler på om Hæren kan fungere"

Aftenposten.no, 6.11.2008: "Strøm-Erichsen: - Norge skal ikke ut av Afghanistan". URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article2756912.ece>. Lesedato: 28.4.2011

Aftenposten.no, 25.9.2007: "Forsvarssjef Diesen til angrep på NRK". URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2014478.ece>

Bentzrød, Sveinung Berg (2009): "Redegjørelse med kommentarer etter anklager fra Forsvaret om grove feil i dekningen av avtroppende forsvarssjef Sverre Diesens siste pressekonferanse i fredagsavis 25.9."

EOS-utvalget, 28.9.2009: "Henvendelse vedrørende Forsvarets sikkerhetstjeneste" til Forsvarsdepartementet (brev)

Finansdepartementet (2010): Statsbudsjettet. URL: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/regpubl/prop/2010-2011/stprp-nr-1-2010-2011--2010-2011/14.html?id=618286>. Lesedato: 12. november 2010

Forsvarets medieops (2010): Forsvaret i media uke 40

Forsvarets medieops (2009): Medieanalyse Fost-saken, 22.6.2009

Forsvarsnett (2010): "Norske soldater i internasjonale operasjoner". URL: <http://www.mil.no/intops/start/>. Lesedato: 6. september 2010 (siden finnes ikke lenger)

Forsvarsnett, 28.4.2008: "Innlegg fra forsvarssjefen". Fra personlig arkiv. URL ukjent, da siden ikke finnes lenger.

Forsvarsnett, 25.9.2009: "Feil fra Aftenposten". Fra personlig arkiv. URL ukjent, da siden ikke finnes lenger.

Journalisten.no, 15.1.2010 (1): "Forsømmer Forsvaret". URL: www.journalisten.no/story/60132. Lesedato 6. september 2010

Journalisten.no, 15.1.2010 (2): "Ekspertene nok" URL: <http://www.journalisten.no/story/60133>. Lesedato 6. september 2010

Lene Østby Sævrøys blogg, 5.4.2009: "Vi må gjøre det foran kanonen!" URL: <http://lene.tv2blogg.no/article691387.ece>. Lesedato: 7. april 2011

Lene Østby Sævrøys blogg, 7.11.2008: "- Jeg vil bare si at vi har fått svært mange telefoner, så den alvorlige stemmen fra Forsvarsdepartementet" URL: <http://lene.tv2blogg.no/article397503.ece>. Lesedato: 7. april 2011

NRK Dagsrevyen, 19.3. 2007 kl. 19:00: "Satte fyr på kroppsdeler

NRK Dagsrevyen, 25.2.2007 kl. 19:00: "Norske soldater drepte sivile"

Offentlighetsloven, 2006-05-19-16

TV 2-Nyhetene, 1.4.2009 kl. 21:00: Gransking av hemmelig sikkerhetstjeneste

TV 2-Nyhetene, 2.4.2009 kl. 21:00: Intervju med Anne-Grete Strøm-Erichsen om Fost

TV 2-Nyhetene, 5.4.2009 kl. 21:00: Intervju med Geir Gade om Fost

TV 2-Nyhetene, 29.4.2009 kl. 21:00: Fost-instruksen var aldri gradert

TV 2-Nyhetene, 10.6.2009 kl. 21:00: Kripas har begynt etterforskning av Fost

tv2.no, 6.11.2008: "Norge vil ut av Afghanistan" URL: <http://www.tv2nyhetene.no/utenriks/norge-vil-ut-av-afghanistan-2372865.html>. Lesedato: 7. april 2011

VG, 17.3.2011, s. 24-25: "USA-krigshelt døde"

VG, 16.11.2005, s. 8: "Vil etterforske Devolds klesgave"

Personlige kilder

Tom Bakkeli. Journalist i VG.

Sveinung Berg Bentzrød. Journalist i Aftenposten.

Birgitte Frisch. Tidligere kommunikasjonssjef i Forsvaret.

Sverre Diesen. Tidligere forsvarssjef.

Lene Østby Sævrøy, reporter i TV 2.

Eirik Veum, reporter i NRK.

E-post fra Hedda Holth i Forsvarets medieops, datert 7. oktober 2010

Vedlegg 1

Liste over saker fra Forsvarsnett:

- 1) <http://www.mil.no/start/article.jhtml?articleID=99149>
Interessant og imponerende – 20. april 2005
- 2) <http://www.mil.no/start/article.jhtml?articleID=102669>
Vi vil gjøre det som står i vår makt – 20. juni 2005
- 3) <http://www.mil.no/start/article.jhtml?articleID=105310>
Medaljer til den norske helikopterstyrken – 19. august 2005
- 4) <http://www.mil.no/start/article.jhtml?articleID=109323>
Skal styrke nordområdene – 20. oktober 2005
- 5) <http://www.mil.no/fst/forsvarssjefen/start/artikler/article.jhtml?articleID=113536>
Feirer jul i Afghanistan – 20. desember 2005
- 6) <http://www.mil.no/start/article.jhtml?articleID=117259>
Tilbake til hverdagen – 20. februar 2006
- 7) <http://www.mil.no/start/article.jhtml?articleID=120378>
Et stolt øyeblikk – 20. april 2006
- 8) <http://www.mil.no/start/article.jhtml?articleID=123007>
- Forsvarets omstilling enestående – 20. juni 2006
- 9) <http://www.mil.no/start/article.jhtml?articleID=125377>
Konsulentbruk under kontroll – 18. august 2006
- 10) <http://www.mil.no/start/article.jhtml?articleID=127790>
Mennesket bak visiret – 20. oktober 2006
- 11) <http://www.mil.no/start/article.jhtml?articleID=132417>
Uunnværlig i sjøoperasjoner – 21. desember 2006
- 12) <http://www.mil.no/fol/afg/start/article.jhtml?articleID=135884>
Hit skal han sende soldater – 20. februar 2007
- 13) <http://www.mil.no/start/article.jhtml?articleID=139692>
Drypande ferske livreddarar – 20. april 2007
- 14) <http://www.mil.no/start/article.jhtml?articleID=142226>
Øker sikkerheten i felt – 20. juni 2007
- 15) <http://www.mil.no/fol/start/aktuelt/article.jhtml?articleID=143627>
Hektisk for kampflya – 21. august 2007
- 16) <http://www.mil.no/start/aktuelt/nyheter/article.jhtml?articleID=146031>
Ja takk, begge deler – 20. oktober 2007
- 17) <http://www.mil.no/fol/start/article.jhtml?articleID=149275>
Ny sjef på plass – 20. desember 2007
- 18) <http://www.mil.no/hv/start/article.jhtml?articleID=152766>
Går for 35 nye år – 20. februar 2008
- 19) <http://www.mil.no/sjo/start/article.jhtml?articleID=160559>
Vellukka skyteøving – 18. april 2008
- 20) <http://www.mil.no/start/article.jhtml?articleID=163869>
Har stor handlefrihet – 20. juni 2008
- 21) <http://www.mil.no/start/aktuelt/article.jhtml?articleID=165502>
Trives i Forsvaret – 20. august 2008
- 22) <http://www.mil.no/start/article.jhtml?articleID=167394>
Her gjelder ikke Murphys lov – 21. oktober 2008
- 23) <http://www.mil.no/start/article.jhtml?articleID=170721>
Dimmet i går, tilbake i dag – 19. desember 2008
- 24) <http://www.mil.no/start/aktuelt/nyheter/article.jhtml?articleID=173902>
Ekspløсив øvelse – 20. februar 2009
- 25) <http://www.mil.no/start/aktuelt/nyheter/article.jhtml?articleID=186681>
Påvirkning som virker – 20. april 2009
- 26) <http://www.mil.no/start/article.jhtml?articleID=184416>
Superstjerner i Normandie – 18. juni 2009
- 27) <http://www.mil.no/start/article.jhtml?articleID=188504>
Hektisk tid i Afghanistan – 21. august 2009

Vedlegg 2

Intervjuguide for journalistinformanter:

Er det problematisk å få informasjon fra Forsvaret?

Er det problematisk å få den informasjonen du trenger fra Forsvaret?

Hvordan er Forsvaret i forhold til andre offentlige kilder med tanke på informasjonsfrihet?

Hvordan er kontaktnettet ditt i Forsvaret? Kjenner du folk på lavere nivåer enn ledelsen som kan gi deg nøkkelinfo? Hvordan karakteriserer du dette vennskapet?

Hvor avhengig er du av å få bekreftende eller offisiell informasjon fra forsvarsledelsen etter et tips fra en lavere i systemet eller en ”sentral kilde”?

Grunnen for forsvarsledelsens sparsommelighet med informasjon er ofte at når ”sensitiv” informasjon blir gjort offentlig så kan det utgjøre en trussel mot rikets sikkerhet. Er det hold i denne frykten etter din mening? Hvilke andre grunner kan det være for at de ikke vil gi ut informasjon?

Opplever du noen ganger at forsvarsledelsen er villig til å gi ut journalistisk verdifull informasjon?

Hvilken effekt har det for Forsvaret når ledelsen ikke svarer på det journalistene spør om?

Blir sakene dere lager farget i en positiv eller negativ tone av hvordan informasjonsutveksling og kontakt med kilde skjer? Om ikke bevisst, så kanskje ubevisst?

Har du noen gang blitt forhindret i å legge ut en sak som du visste at det var hold i fordi du manglet bekreftende informasjon fra forsvarsledelsen?

Hva tenker du om Diesens sleivspark mot norske journalister før han gikk av som forsvarssjef? Er ønskene hans realistiske/gjennomførbare?

Ønsker du selv at du hadde mer militærfaglig kompetanse når du skal samle informasjon?

Om norske journalister trenger kurs i militærteori og –kunnskap, tror du forsvarsledelsen kunne trengt kurs innenfor journalistiske arbeidsmetoder også?

Hvem har mest makt av journalister og forsvarsledelse? I teori og i praksis?

Intervjuguide for forsvarsinformanter:

Hvordan vil du karakterisere forholdet mellom Forsvarets ledelse og norske journalister i din periode som forsvarssjef/mens Diesen var forsvarssjef?

Synes du Forsvaret opererte åpent nok overfor journalister?

Hersker det en ukultur i Forsvaret med tanke på åpenhet?

Forventer journalister for mye av dere?

Forsvaret er en av de statlige etatene i Norge med størst presse- og informasjonsapparat. Hvorfor?

Hva er årsaken til at det har vært konflikter mellom forsvarsledelsen og noen journalister?

Følte du at dere hadde nok kontroll over hva som lakk ut i mediene? Hvis ikke, hva manglet?

Kritikken din/til Diesen mot journalister: Flere av de jeg har snakket med, mener at det alltid er rom for forbedring hos norske journalister, men at kravene dine /til Diesen er litt for elitistiske. De mener også at du/Diesen ikke skiller godt nok mellom kunnskapsrike journalister i riksmidlene og for eksempel vikarer i lokalavisene. Kan du utdype hva du mener mangler hos norske journalister?

Hvilken verdi har journalister for Forsvaret?

Et velkjent fenomen at mediene forkorter og forenkler. Var dette et problem for deg og Forsvarets budskapsoverføring?

Ble medieforhold forverret etter at ISL ble et faktum?

Opererte forsvarsledelsen med en enhetlig mediehåndsteringsstrategi under din/Diesens tid som forsvarssjef?

Flere journalister har klagd på at saker alltid ble holdt innenfor kommunikasjonsenheten. Hva var årsaken til at journalister ikke ble henvist ut til avdelingene der folk kanskje hadde mer spennende historier å fortelle?

Hadde du en følelse av at journalister var ute etter å ta Forsvaret?

Følte du at dere hadde noen makt overfor journalister?

Vedlegg 3

Utskrift av intervjuer:

Tom Bakkeli:

Synes du det er problematisk å få informasjon fra Forsvaret?

Jeg har nok erfaringer som er helt i ytterkant begge sider. Veldig mye positivt, og det skyldes at jeg har opparbeidet meg et kildenettverk gjennom mange år. Og så opplever jeg sånn som nå, sist helg, en nedtur av dimensjoner. Og det illustrerer litt av problemet for Forsvaret. Jeg kan fortelle litt om hvordan det artet seg. Vi har bygd opp kontakter i spesialstyrkene over årene og har vært med i en gruppe som Forsvaret har invitert. Det er journalister som skal lære seg mer om dette, og vi har blitt invitert til samlinger og så videre. I ettertid har vi bedt om svar på reportasjeforslag og intervjuforslag, som vi ikke har fått noe svar på. Jeg har møtt folk fra spesialstyrkene og fra Forsvarets ledelse og fremmet disse forslagene, senest for et halvt år siden. Da møtte jeg nestkommanderende FSK, og han var helt enig i at det var min ide og at det skulle vi få til noe på. Jeg hørte ikke noe, jeg purret på det, og ikke noe svar. Plutselig nå i helgen så jeg en svær reportasje i Adresseavisen om FSK. Den var ganske fin, en tre-dagers reportasje, hvor noe av det gikk igjen i Aftenposten og Fædrelandsvennen. Det jeg reagerte spesielt på var at mye av det var det samme som jeg hadde foreslått. Det jeg reagerte aller mest på, var at det var en reporter som aldri hadde vært med i noen sammenheng, aldri vist noen interesse, aldri skrevet noen ting om spesialstyrkene, aldri vært med på noen av de møtene.

Så det var helt ut av det blå? Plutselig kom den saken på?

Ja. Jeg visste det en uke før. Men jeg visste ikke når det kom. Da begynte jeg å undersøke litt, og fikk bekreftet mine verste antagelser om at flere i Forsvaret hadde jobbet med dette i lang tid, i tre-kvart år. Denne reporteren hadde fått det servert på sølvfat. Brede Hertenberg i Hæren hadde gått til han og servert den på sølvfat: vær så god, vil du gjøre dette? Hæren hadde skreddersydd opplegget for han. Det kan jo kanskje være greit å tenke at det var en mann som var helt blank. Han stilte sikkert kritiske spørsmål ved noe, men han kan veldig lite om det, det vil jeg påstå. Det bærer den reportasjen litt preg av også. Reportasjen var ganske bra den altså, det er ikke det som er problemet. Problemet er at den er jævla uttømmende. Han kommer inn på noen temaer der som jeg har foreslått å lage større saker på og ikke har fått svar på. Så ringte jeg Eirik Veum, og vi har skrevet en felles henvendelse til Sunde. Vi skrev en felles mail på søndags kveld, og sendte den til Sunde hvor vi spør om de har endret policy. Det jeg har fått vite er at det er Hæren selv, Hærens informasjonsavdeling, som har gjort dette på eget initiativ. Den sentrale kommunikasjonsenheten har bare blitt informert om dette, de har ikke blitt trukket inn eller blitt spurt om råd. Jeg lurer på om det er noe vits i å fortsette etter dette her. Jeg gidder ikke å bruke tid på det hvis jeg ikke får noen svar eller hvis man blir lurt.

Hvorfor tok du kontakt med Eirik Veum?

Han var med i denne gruppen, og han var med på å fremme reportasjeforslag. Hadde han fått saken, så hadde det vært helt greit, for han viser interesse. Da hadde jeg selvfølgelig sagt gratulerer, det var dritbra. Men når det kommer en som ikke har jobbet med det seilende inn fra sidelinjen på den måten der, er det et brudd på all den policyen som vi har blitt tutet ørene fulle av.

Så du vurderer å ikke skrive om dette lengre? Og å ikke være med på disse møtene?

Ja. Eller å slutte å skrive om Forsvaret i det hele tatt. Jeg er dritt lei av hele mediepolicyen til Forsvaret.

Det var dette som var utløsende? Har det vært andre episoder som har vært ille også?

Ja. Dette har gått over tid. Jeg har bedt om ting og får ikke svar. Jeg føler at de bare gir halvkveda viser. Mye knyttet til Afghanistan får jeg ikke svar på. Nå blir jeg litt irritert. Det tar meg utrolig mye tid, og de oppnår bare at man får en reporter som er ganske forbanna. Jeg kjenner at nå er jeg ganske forbanna. Jeg er ikke den som pleier å gi meg, men...

Det er et av de spørsmålene jeg søker svar på i denne oppgaven. Om forholdet til kilden farger framstillingen av kilden. Saken i seg selv blir jo ikke farget, for det går jo gjennom desk og lignende. Men framstillingen blir jo

allikevel farget ved at du nå vurderer å kutte ut å skrive om Forsvaret. Eller at terskelen for å skrive om dem i hvert fall blir høyere?

Ja, det er riktig. Det går ut over Forsvaret. Og man begynner jo å lure på når de kan oppføre seg sånn på et felt, hvordan oppfører de seg på andre. Jeg stiller meg veldig kritisk til hva Forsvaret driver med av mediepolicy og praktisk gjennomføring. Når jeg ber om svar på ganske enkle ting, så får jeg noen litt flåsete svar. Noen er velmenende og sier at de skal komme tilbake til deg, og plutselig tar svaret mye lengre tid. Og det er saker som er ubehagelige for dem. Det kan være fangesaker fra Afghanistan, litt mer kritiske spørsmål på ubehagelige områder. Vi som journalister kan jo ikke tillate oss å la reportasjene bli farget av hva vår dagsorden er. Det kan vi bare ikke gjøre. Hadde vi gjort det, hadde vi ligget veldig tynt an. Og da hadde Forsvaret sett ut som en søppelhaug. Jeg skjønner ikke hvordan de har råd til å drive med den politikken de driver med nå. I den situasjonen som Forsvaret er nå, så er det litt merkelig. De klarer ikke å se de gode sakene en gang. Jeg sitter og maser om å få gjøre gladsaker som de egentlig burde ha servert på sølvfat til meg. Men det er muligens slik at vi som er interesserte i Forsvaret, at vi tas for gitt? At de ikke trenger å legge noe arbeid i oss? Jeg vet ikke hvordan de tenker egentlig. Vi har blitt innkalt til møte nå, i løpet av november, Eirik Veum og jeg. Av kommunikasjonsenheten. Så får vi se.

Har du inntrykk av at det eksisterer noen felles medie- og kommunikasjonsstrategi i Forsvaret?

Nei. Kommunikasjonsenheten i ISL har jo ikke noe ordremyndighet ovenfor Hæren som sitter oppe i nord og styrer sin egen greie. Du så jo i Telemark bataljon-saken også, der kjørte jo Hæren sin egen sak også. Der hadde de fått beskjed om at Wenneberg ikke skulle på Skavlan og de skulle ikke engasjere seg i den saken. Hva gjorde de så? De briefet han opp i tre dager, så han kunne fremstå slik han gjorde på Skavlan. Alle synes det så bra ut. Forsvarets ledelse tenker som så at han legitimerer en ukultur, og Hæren gjør det. Det er noen kamper, altså. Samtidig, som jeg har sagt før, så har jeg mange kilder i Forsvaret og mange gode opplevelser.

Ja, jeg tenkte å komme mer inn på det nå. Først må jeg spørre, når og hvordan ble du forsvarsmann i VG?

Det har vel vært en sånn glidende overgang fra utenriks da jeg reiste mye i krigsområder og dekket kriger selv. Etter Kosovo har jeg gjort det i mindre grad. Så var jeg i Forsvarets overkommando som vernepliktig journalist i sin tid, så det falt seg sånn. Når spesialstyrkene var ute i operasjoner, så fant jeg det interessant. Når jeg da også interesserte meg for Afghanistan, så var det helt naturlig for meg å begynne å se nærmere på det. Det var ikke Forsvaret som var innfallsvinkelen min, det var mer andre veien hvor de var og hva de gjorde. Jeg reiste ned til Tampa i 2002 og var på Central Command. Da hadde jeg allerede skrevet mine første artikler om FSK i 1990, det var første gang FSK ble kjent. I Tampa møtte jeg nordmenn som var de første utsendingene til Central Command under krigen i Afghanistan. De styrte krigen derfra. Jeg kjente flere av de som var der. Da var det et drive, synes jeg, da fikk jeg en del hjelp. Bare å komme inn var vanskelig, men vi var der nede i tre dager og til slutt så var vi inne. Amerikanerne er veldig åpne. Og det jeg opplevde der borte, og det er interessant sånn informasjonsmessig, var at amerikanerne var veldig happy for at journalister kom og ville skrive noe. De pratet om spesialstyrker også. Der ligger spesialstyrkehovedkvarteret også, i samme leiren. Så jeg fikk jo vite mer om de norske spesialstyrkene.. det gikk jo en jævel i meg, selvfølgelig, for dette skulle man ikke snakke om hjemme. Så jeg benyttet anledningen og knyttet kontakter og fikk etter hvert mye mer informasjon fra de norske også. De amerikanske kontaktene jeg knyttet ga meg mye mer informasjon om de norske spesialstyrkene enn hva norske myndigheter ville gjort. Jeg brukte også dette som en brekkstand ovenfor norske myndigheter, de hadde ikke noen strategi da heller. Da hadde jeg muligheten til å brette ut mye. Vi hadde ikke Wikileaks, men vi hadde mange gode kontakter der borte. Det var sikkert ikke så veldig artig for dem vi fikk informasjon om heller. Noe av problemet når det gjelder spesialstyrkene, og det er et ganske godt eksempel. Der er det noen ting som skal være hemmelig, men som ikke alltid er så lett å se for en journalist hva som bør være skjermet. Hvis man kommer over det, hvem skal man da spille ball med? Hvis man blir isolert, og Forsvaret nekter å svare på spørsmål. Det opplevde jeg i den første boken min, jeg holdt på å gå i en kjempeselle. Jeg hadde fått tak i opplysninger som hver for seg var greit nok å skrive, men da de ble koblet sammen så ble det dynamitt. Og det hadde jeg gjort i det første utkastet. Da fikk jeg noen kilder til å bryte ordre og lese det, heldigvis, og det var veldig bra. Da fikk vi fjernet den biten. Det hadde ødelagt veldig både for meg og Forsvaret. Det var operative hemmeligheter som ikke andre trengte å vite om. Det er et av flere eksempler hvor det lønner seg å ha den kontakten, eller en dialog. Når de da hisser på seg journalister, og nekter å prate med deg og gir falsk informasjon så risikerer man noen sånne feilkilder også.

Hvordan vil du karakterisere forholdet ditt til kildene dine?

Jeg skiller mellom kilder og kontakter. Det er viktig å ha for seg forskjellen på de begrepene der. Mange journalister kan jo kalle noen de har kontaktet i et departement eller noe for en kilde, og det er helt feil, helt totalt misforstått. En kilde er en du kan snakke om nesten hva som helst med og gi deg et svar eller en veiledning. Du kan ha en åpen dialog, også om temaer som graderte. Kilden kan si at dette kan jeg ikke snakke om, men du kan lete der. Eller så kan kilden ringe deg hvis det er noe. Det gjør en god kilde. De beste kildene blir aldri sitert med navn i en reportasje.

Mens kontaktene er typisk talpersoner i departementene og pressekontakter generelt?

Ja, det er kontaktene.

Så vil du da si at du har et utelukkende profesjonelt forhold til kontaktene, mens kildene dine kjenner du på et mer personlig plan?

Ja, du kan si det. Ikke nødvendigvis, jeg har kilder jeg ikke kjenner noe særlig godt også, men som har felles interesse av saker. Ta for eksempel fregattsaken, at de ikke var utstyrt godt nok for Aden-bukta. Det likte ikke Forsvaret. De benektet det egentlig aldri, og de løy da, rett og slett. Det passet ikke å fortelle sannheten. Da blir jeg uglesett internt i avisen når det kommer sånne kommentarer som det.

Hvordan forholder du deg til å bruke uidentifiserte kilder som du kaller sentrale eller høyt plasserte i reportasjen?

Jeg bruker ikke det veldig ofte, men noen ganger må jeg gjøre det. Det kan bli en heksejakt... Jeg hadde et eksempel nå, en sak hvor vi testet ut grensene litt. De var ikke hovedkildene mine, men de var sekundærkilder. For enkelhetens skyld kan vi si at det var en IED-sak jeg jobbet med, om kjøretøyer. Så snakket jeg med to eksperter, den ene har sluttet i FD, og den andre er i Forsvaret ennå. De snakket veldig ærlig på blokken, og jeg spurte om jeg kunne sitere de på det og det, så måtte de sjekke det med en annen. Så sa de ja, og så gjorde jeg det. De fikk helvetes kjeft. De var tøffe nok, heldigvis. Jeg visste de var det, men jeg regnet ikke med at den reaksjonen skulle bli så sterk som den var. Jeg vil jo nødig sette folk i den situasjonen. De fleste kilder er til gjenbruk, du kan ikke risikere å miste kilder på grunn av sånt. Det er viktig at budskapet kommer ut, hvis du er sikker på at det er riktig, hvis du har sett dokumentasjon og sånt. Det stiller jo strengere krav til dokumentasjon internt, hvis du skal bruke slike kilder. Ledelsen er ikke spesielt begeistret for anonyme kilder. Det er en kamp internt hver gang en skal bruke det. Hvis du ikke skal vise hvem kilden er, så må du vise fram mye mer dokumentasjon.

Når du bruker en anonym og sentral kilde i sakene dine, så er det ofte en offisiell kilde fra Forsvarets ledelse litt lengre nede i reportasjen som bekrefter eller kommer med kommentarer. Er det viktig å få uttalelser fra en slik navngitt kilde i tillegg?

Ja, det er det. Du skal helst ha så mange navngitte kilder som mulig.

Når du har fått informasjon fra en kilde og ringer kommunikasjonsenheten for å få kommentarer til dette, hvordan forløper det seg?

Det blir som regel "vent. Jeg kommer tilbake til deg". De må sjekke det, særlig hvis det er litt vanskelige ting. For det er jo gjerne det når vi ringer sånn.

Skjer det at du vet at det er hold i saken men du kan ikke gå ut med den fordi du ikke har nok kilder som bekrefter det?

Ja, det skjer, absolutt. De skjuler seg ofte bak graderinger. Når jeg søker på dokumenter får jeg ofte avslag på falskt grunnlag. De fleste dokumenter er skjermet på falske grunnlag, for de orker ikke å ha dem slengende rundt. Offentlighetsloven har ikke fått veldig godt gjennomslag i Forsvaret syns jeg, det er mye å hente. Der hadde informasjonsenheten kunnet gjort en jobb, men der gjør de veldig lite. Det er veldig skuffende, det skjer ikke en dritt. Gang på gang har jeg bedt om dokumenter. Jeg har fått tips om knallsaker hvor jeg må få tak i det og det dokumentet. Jeg spør om vi kanskje kan stryke et navn eller noe, men de løfter ikke en finger. De bare kommer med "unntatt offentlighet" og viser til sikkerhetsloven. Jeg venter på en rapport nå fra en båtulykke hos

FSK der en døde. Det har gått flere måneder nå, og jeg får den ikke ut. Den er sikkert negativ. Jeg vet jo deler av innholdet, men jeg er nødt til å ha den før jeg går ut med noe. Så den er sikkert høyt gradert.

Er grunnen om å skjerme rikets sikkerhet reell når det kommer til å skjerme informasjon?

Jeg tror det bare er ren refleks. De tar seg ikke tid til å vurdere hver sak ordentlig. De kunne for eksempel strøket et navn som ikke er av interesse en gang, men de gjør det altså ikke. Det amerikanske forsvaret gir deg tilgang til nesten alt, for der går de faktisk inn og stryker det som er verdt å skjule. Norge er veldig lukket. Sverige og Danmark er mye mer åpne enn Norge.

Hva tror du grunnen til det er? Er det en kultur?

Ukultur. Det er departementets ukultur. Jeg vet ikke hvorfor det har skjedd, men det har skjedd.

Så det er kun på politisk side, og gjelder ikke for Forsvaret?

Det gjelder nok på begge sider. Det er ingen som liker å bli sett i kortene. Det er veldig synd. Det er en trist utvikling, og det er også med på å si at dette her er det ikke særlig rom til å jobbe med når du ser det på den måten. Når du stanger og stanger, og så blir du kritisert for at du ikke når inn. Vi når faktisk ikke fram, altså. Så kommer sånne som han Sømme Hammer: prøv å nå fram da. Vi har prøvd, altså. Vi stanger imot, alle sammen.

Vi må ta opp Diesens kritikk mot journalister om at de ikke kan nok om Forsvaret.

Jeg var unntaket! Han mente jeg tok soldatenes synsvinkel. Jeg mener det er helt bevisst, det er der det spennende skjer, det kjedelige generalpratet blir ofte for klinisk for en leser. Det er soldaten som tegner det bildet leseren er interessert i.

Diesen etterlyste mer fokus på forsvarspolitik og de store linjene, Nato og så videre.

Ja, men skal det komme til uttrykk i saken til en hver tid, da? Jeg ser for meg at hver reportasje har en sånn vinkling, det går ikke. Dette er jo en løpende dekning av en konflikt, så du får ikke alt ved å lese en sak, du må lese hele. De samlede verker av reportasjer fra et helt år, da, eller mer. Da får du se tyngdepunktene og hva som er vektlagt. Det kommer jo fram, vi prøver å legge inn mye betenknninger rundt sikkerhetspolitikk fra forskjellige synsvinkler, og det kommer til uttrykk hvis en ser etter, selv om det ikke er sånn Diesen er vant til. Men det er ikke dermed sagt at journalister er godt nok skolert i faget, for det er vi ikke noen av oss. Men da kan jo også Forsvaret ta sin del av æren og skylden for det, at man ikke vil, de prøver ikke å trekke journalister nok heller, syns jeg da. De har hatt noen positive unntak, blant annet var Steine veldig flink til å ta oss med til Kystjegerne og Ramsund, det er en av de positive erfaringene. Det er mye annet som kunne blitt gjort, men som av en eller annen grunn ikke blir gjort. Jeg vet ikke hva det er. Fortsatt sitter det igjen en frykt for media i deler av Forsvaret, og når skal dette ende, når skal vi få bort den frykten, og få fram det positive ved Forsvaret? Det er veldig mye positivt som skjer i Forsvaret, men de klarer ikke å selge ut... De klarer ikke å selge de beste sakene sine en gang. Jeg hadde for eksempel en sak om en spesialsoldat som reddet ungen til en Taliban-dame i Afghanistan en gang. Vi så bilder av da han tok imot ungen, damen hadde blitt avvist på sykehuset og ble sendt hjem fra føden. Hun hadde dødd, og ungen hadde også, om ikke hun hadde blitt tatt hånd om av den norske legen i spesialstyrkene. Den saken brukte jeg flere måneder på å få lov til å skrive. Hvorfor det? Jeg hadde jo gitt opp egentlig. Antakeligvis fordi de hadde en misforstått oppfatning av at det var feil å gi seg i en fødselssituasjon, jeg vet ikke jeg. Det sier litt om hvordan Forsvaret og spesialstyrkene tenker. De norske.

Ja, jeg husker Torgeir Gråtrud (tidligere sjef for FSK) snakke om at soldatene hadde bistått i fødsler under et intervju. Og da tenkte jeg at det ville vært en fantastisk sak om en journalist hadde kunnet dekket det.

Ja, jeg hadde jo gode bilder også. Torgeir Gråtrud er en bra mann, syns jeg. Han ønsker å fortsette den linjen. Så kom jo han Dag Garshol inn, og han hadde sagt på forhånd at han var ikke noe glad i media. Han kunne til nød tenke seg en sak i Teknisk ukeblad. Sånn ble det, da, dessverre. Nå slutter jo han.

Men det jeg tenker da, er jo at Forsvaret er vel avhengig av folkets støtte?

Ja, det er det jeg mener og.

Og da må de jo være i mediene for å få denne støtten?

Ja, en skulle tro det. Amerikanerne er veldig bevisste på det. Det har ikke gått opp for Forsvaret at de kjemper med alle andre om oppmerksomheten, og at de kjemper om penger med helse og kultur, for det har vært en så stor selvfølge at de skal ha de pengene. Det er ikke det lenger nå, altså. Se i Danmark, de har lagt ned ubåtåpnet, lagt ned det meste av utenlandsengasjementet, dramatisk.

For det er jo sånn at folk flest vet lite om Forsvaret egentlig. De ser et jagerfly som flyr over og wow, det var kult, men de kan lite om sammenhengene. Når da Diesen skal begynne på et så høyt nivå når han skal utdanne folket. Det kommer ikke til å gå.

Diesen er litt elitistisk. Intellektuell. Veldig belest og veldig skarp. Jeg har veldig sans for han, på mange måter. Men samtidig så blir han ikke folkelig, altså. Og han blir ikke en folkeopplyser. Han blir en militær teoretiker, han blir en professor for det militære. Det han sier der tar jeg ikke så veldig tungt. Men det han har rett i er at man skulle hatt mer informasjon om Forsvaret. Jeg har snakket mye med Diesen jeg, også etter at han har sluttet. Jeg syns han er veldig flink. Men han må på mange måter oversettes han og til noe folkelig. Så jeg tror Forsvaret har utrolig mye å gå på. Hvis man nå ikke støter fra seg alle de journalistene som er interessert i Forsvaret, som de gjør alt de kan for, så vil de ha en stor mulighet til proaktivt å gå ut å initiere saker... Det skjer jo masse spennende i Forsvaret, de ligger i front på mange områder i tenkning, informasjonsteknologi, de har jo Ini som starter nå, for eksempel. Fabelaktig mye spennende. De nye jagerflyene. Det er så mye sexy stoff egentlig, men de klarer altså ikke å selge det ut. Det meste er journalistdrevet, tror jeg, de gode sakene du ser i media, de kommer fra journalistene. Det er nesten ikke én sak som kommer fra Forsvaret som er spennende.

Ja, det har vært kommentaren fra de andre tre journalistene jeg har pratet med også, at initiativet alltid kommer fra dem. En pressemelding om en korrupsjonsanklage mot en offiser gjorde at de reagerte på noe som Forsvaret startet, men ellers går alt andre veien.

Ja. Akkurat når det gjelder den Karlsvik-saken, så jobbet jeg lenge med den lenge før den nådde overflaten. Den gjorde de en bra jobb på, da følte jeg meg godt ivaretatt. Der fikk vi også innsyn i en del dokumenter, og det var et skoleeksempel på slik det burde være. Hadde det vært sånn oftere, hadde det vært en fryd å jobbe med.

Du følte ikke at de var ute etter en sydebukk for å få saken ut av verden så fort som mulig?

Ja, det er langt på vei riktig. Men jeg opplevde også at det var genuin vilje til å være åpne rundt det sakskomplekset. Så jeg er ikke helt enig der, jeg opplevde det litt annerledes. Der skal de ha all honnør. Hvis Forsvaret har motiver for å oppnå noe... de skal ikke ha motiver. De har bare å være pragmatiske og følge spillreglene. Og litt av problemet er at de har for mye motiver med det de skal gjøre. Når de mener dette liker vi ikke. Det har de ikke noe med å ikke like, for de kan bare drite i det. Dette er en sak som er ubehagelig, men den må vi dessverre kjøre. En kan ikke legge journalister for hat eller å la være å utlevere ting. Det er en fryktelig dårlig holdning. Det er et holdningsproblem.

Hvem har mest makt av journalister og Forsvaret?

Jeg tror makt er veldig overdrevet. Det har blitt fragmentert med internett og alt.

Men Forsvaret har mulighet for å blokkere informasjon...

Maktmisbruk...

...ja, men er det et maktmiddel egentlig, for dere journalister finner vel fram til det dere trenger allikevel, selv om det tar litt lengre tid?

Ja. Makten arter seg litt annerledes. De misbruker jo sin makt i den forstand at de lukker, og i noen tilfeller vil det være vellykket det. I mange tilfeller kommer vi bare ikke gjennom. Mediene har færre ressurser enn de hadde tidligere. Så du har ikke den tiden heller, og det er jeg redd for at etater og departementer spiller på. Vi venter dem ut. Det blir store firmaer mot en forbruker, vi venter han ut, kjører advokatene på han i to år så gir han seg sikkert. Du kan ikke følge hver sak like tungt, du jobber med så mange saker, og til slutt må du bare gi deg. Hvis du ser på den Telemark bataljon-saken. Der har vi jo vist Forsvaret fra en litt svak side. De fremstår delvis som splittet og delvis som innfallende. Der viser media sin makt, på en måte. Men en ting er å ha de maktmidlene, men viljen til å bruke makten er ikke ofte til stede i mediene. Av og til i kommentarform, eller hvis man har en

god avsløring, men man er veldig forsiktig med å bruke den makten. Jeg tror makten misbrukes oftere i Forsvaret enn den gjør i pressen. I form av at de kan villedes og holde tilbake.

Men når du bruker makten sin til å holde tilbake informasjon, så spiller vel det tilbake på dem i at de får mindre støtte fra folket?

Ja, jeg tror det går feil vei jeg nå. Jeg tror ikke de har tatt innover seg at så store ungdomskull ikke er i Forsvaret, og hva det betyr. Jeg tror det betyr innmari mye at de får en avstand til hva Forsvaret driver med. Det å ha vært innom Forsvaret og sett det fra innsiden og det å ikke ha vært innom i det hele tatt, det er stor forskjell. Det handler om forståelse for hva de driver med. Det er så lett for en ungdom som bare har vokst opp på Grunerløkka og på Frogner og aldri har tatt i et gevær, begynner på Blindern og leser i bøkene sine om kriger og leser avisen. Du får en enorm avstand til krig og hva Forsvaret driver med. Det er ikke alltid journalistene sitter med fasiten, men akkurat når det gjelder informasjon, så tror jeg vi er mer proffe enn Forsvaret. Jeg tror det vil tjene Forsvaret når vi journalister kan si ”gratulerer, dere åpner opp, også for det som ikke er så positivt.” Det hadde vært fabelaktig. Det i seg selv hadde blitt en positiv greie. Når de skjønner det, at det som i utgangspunktet er litt touchy saker kan snus til en positiv greie, det går nemlig an. Den Telemark bataljon-saken, den kunne jeg snudd til en positiv greie på en uke, hadde jeg fått lov. Da skulle jeg vist dem hvordan de kunne gjort det. Men det får jeg sikkert ikke anledning til. Men det er det som er verkebyllen. Helt til det kommer en neste sak, helt til det kommer nye saker av den typen. Det er litt forstemmende. Det er litt slitsomt akkurat nå. Hadde ikke jeg hatt boken min å jobbe med nå, så hadde jeg gått til grunne. Det er litt fælt. Jeg har jo andre ting å jobbe med. Men se på Afghanistan, der er det mye negativ omtale. Selv ikke der klarer de å få ut de positive tingene. Det som må være hemmelig skal være hemmelig, selvfølgelig, men mye av det kan fint åpnes opp og med letthet gjøres tilgjengelig. Det må bare gjøres på en proff måte. Det sier jeg av erfaring. Jeg kjenner folk i spesialstyrkene i utlandet og folk i Nato som lurte på hvorfor de norske ikke gjør slik og slik. Det er ikke mulig det. Det er helt håpløst. Men jeg tror det kan skje litt nå.

Sveinung Berg Bentzrød

Hvordan begynte du som forsvarsjournalist i Aftenposten?

Jeg ble satt til å dekke en pressekonferanse om at Forsvaret hadde hatt et stort overforbruk i 2005 var det vel. Etter det har jeg jobbet mye med forsvarsstoff, og det er vel litt tilfeldig. Jeg har ingen spesiell interesse for Forsvaret.

Synes du det er vanskelig å få informasjon fra Forsvaret?

Ja, jeg synes det er vanskelig. Det er en kultur som ligger bak, både politisk og i Forsvaret. De er veldig forsiktige med hver de går ut med. Og det hadde de ikke trengt å være.

Denne grunnen om å skjerme rikets sikkerhet. Er den fortsatt gjeldende?

Det har ikke jeg gjort meg opp noen mening om. Det er nok deler av det som fortsatt er det, men samtidig så.. Da dette skjedde, med det økonomiske, at de brukte mer penger og det viste seg at de hadde hatt overforbruk. Det kan være mange forklaringer på det, det er mange som deler ansvaret for det. Da ble plutselig Forsvaret satt i en situasjon hvor de lå på ryggen og sprellet med armer og bein. Da var det en periode hvor de følte at de måtte gå ut og være åpne om alt, eller så ville de tape veldig mye på den situasjonen de var kommet i. Siden har det blitt knepet godt igjen, i forhold til det. Man er kanskje mer tilbake til der man var før dette skjedde, og da dekket ikke jeg dette feltet så tett. Hvis jeg vinkler det spørsmålet over på Hæren, vil jeg si at den åpenheten som Forsvaret selv signaliserer at de skal gjøre mer av og hvordan Forsvaret burde være gjenstand for offentlig interesse, så vil jeg si at grunnen om hensyn til rikets sikkerhet er svekket. Fordi det som er avgjørende for Forsvaret nå, i en tid der de nesten ikke er synlige i samfunnet, og de driver med krigføring i en annen del av verden, så er behovet deres for støtte i befolkningen helt avgjørende, ikke bare fordi de ikke skal bli behandlet som kriminelle, men for å legitimere et krav om å fortsatt ha noen og tretti milliarder på budsjettet hvert år, og dette at de skal ta det slik at norsk ungdom må være innstilt på å kunne bli kalt inn til verneplikt og førstegangstjeneste. Det er et kjempebehov for å ha støtte i befolkningen til dette, samtidig som de ikke lenger er synlige, ikke en gang Heimevernet er synlige noen steder i særlig grad, og da trenger de den støtten, og da har de et behov for å være åpne om det de driver med. Og sånn sett mener jeg at det styrker kravet om at man må vite hva som skjer der, definitivt.

Litt om kontaktnettet ditt i Forsvaret. Har du bygget deg opp et solid kildenettverk?

Ja, det vil jeg si, men jeg skulle jo ønske at det var mye rikere og mye mer uforbeholdent. Kontaktene består delvis av offiserer og representanter for kommunikasjonsapparatet i den politiske og militære delen, men det går også utover det. Men jeg skulle gjerne sett at det var mye mer utbygd enn det. Jeg føler at jeg har folk på ulike nivåer i Forsvaret, og det er kjempeviktig, men det burde vært enklere å bygge opp en sånt nettverk.

Hva tror du er grunnene til at dette er vanskelig?

Det er delvis en veldig lydighetskultur i Forsvaret, som jo er at man får ordre, og så utfører man ordren, den refleksjonen er jo i Forsvaret fortsatt. Og at man skal ikke gå ut med ting. Det er ganske sterke ting der. Selv om man fra topphold i det militære sier at det er høyt under taket og at folk må si hva de vil, så er ikke det lett. Og folk kvier seg helt åpenbart for det, selv i de journalistiske fora i Forsvaret som man har veldig lite igjen av. Selv der kvier de seg for å være ute med meningene sine. Og når det gjelder den politiske delen og embetsverket så er det en veldig sterk justis på å ikke skulle komme med informasjon. Det er, jeg opplever det som knallhardt, og den lydighetskulturen er kanskje vel så sterk som i den militære delen. Dette har jeg sagt i møter med Forsvarsdepartementet også, så det er ikke en hemmelighet for noen. Jeg har signalisert det for dem, så det jeg sier her har jeg også sagt der.

I Forsvaret har en jo mye utskiftninger og folk som bytter stillinger, går til utdanning, forsvinner i to år for så og komme tilbake igjen. Vanskeliggjør dette oppbyggingen av et nettverk?

Ja, men samtidig er ikke Forsvaret veldig stort. Jeg syns at det er oversiktlig, det syns jeg, men du klarer ikke å holde tritt alltid med kontingentsjefer som er et halvt år i Afghanistan, for ofte så kommer de tilbake i roller som ikke er relevante lenger for det de har gjort der, og da er de ikke så interessante lenger. Og så forandrer situasjonen seg så mye at det de hadde spesialkunnskaper om i Afghanistan for halvannet år siden, det er ikke lenger så relevant nå.

Hvordan karakteriserer du forholdet ditt til disse kildene? Er det kun profesjonelt, eller kjenner du dem på et litt mer personlig plan?

Noen få kjenner jeg litt bedre på det personlige plan, men jeg har ingen omgang med dem privat eller treffer dem i sosiale sammenhenger, annet i enn uhyre sjeldne tilfeller. Det er kanskje konferanser der journalister og fagfolk har møttes. Men jeg kjenner ikke noen noe særlig, men jeg har en mer avslappet dialog hvor man kan være litt opptatt av hva som skjer i hverdagen rundt en akkurat der og da med noen enn andre, men det er ikke mange. Når det gjelder de som hører til kommunikasjonsavdelingen og embetsverket så er det så godt som zero.

Hvis du får god informasjon fra en, kanskje to tre, kilder lavere i systemet, hvor viktig er det for deg å få bekreftet dette fra høyere hold i Forsvaret?

Det går mer på våre krav internt her i avisen. Men hvis dette er personer som jeg vet jeg kan stole på, så stoler jeg på det. Men vi her i Aftenposten har et krav om at vi skal alltid ha argumenter fra flere sider, helt uavhengig av hvilket nivå de er på. Men er det folk jeg har fått informasjon fra tidligere som har vist seg å holde stikk, ja så stoler jeg på de folkene og jeg opplever at det er rakryggethet i forsvarsrekkene som er imponerende. Jeg kan ikke sette fingeren på noen som har forsøkt å gi meg informasjon som gir et annet bilde enn det som er realitetene, men det er snarere fra topphold i det militære og embetsverket, der man ikke nødvendigvis gir en gal framstilling, men likevel, framstillingen gir et bilde av Forsvaret som totalhet som er annet enn det jeg opplever er realitetene. Det syns jeg er interessant, men så kan du si at det er enhver regjering, enhver politisk myndighet vil ha et ønske om å gi en framstilling av noe som ikke alltid gir et objektivt bilde, men jeg syns at i de trefningene vi har hatt med den militære ledelsen så opplever jeg at man har kunnet gå nokså langt i å være bastante på forhold som de må sitte med informasjon om at ikke er objektivt riktige, det mener jeg. Og når attpåtil da det vi har omtalt tar utgangspunkt i det de selv har sagt i egne fora skriftlig, da blir det litt underlig for meg, at de gjør det. Da tenker jeg på en sak om en i Heimevernsstaben, som gikk ut på mil.no, noe som uhyre sjelden skjer og kanskje ikke har skjedd siden, og påpekte at de var ofre for økonomiske forhold som ville få store konsekvenser for virksomheten, og også et forslag om å kutte ut et inntak for vernepliktstjeneste. Det var ganske drastiske ting. Og dette ble avvist helt, men unnskyld meg, det kom derfra. Det er ren avskrift av det som stod der. Da må man gå ut fra at det er riktig. Men vedkommende fikk jo pes, kraftig pes. Så noen sånne situasjoner har det vært, men ikke mer enn man må kunne tåle og leve med i en jobb som dette.

Hvordan forholder du deg til å bruke anonyme kilder som dere kaller "sentrale" eller "sentralt plassert", for eksempel?

Vi bruker det, fordi vi vet at det er det. Det er ikke noen sånn floskel som man gjemmer noe bak. Hvis man bruker det, så skal det være realiteter. Men da er det i de tilfeller hvor det er fra personer som vet at hvis de går ut offisielt, så får de kjempetrøbbel. Og vi vet at det er relevant, samtidig som vi kan stole på det. Så jeg forsvaret det, og vi gjør det fra tid til annen, men det er et veldig sterkt krav om å ikke gjøre det, altså. Uten å trekke sammenligningen for langt, så hadde vi nettopp en sak om lederskifte i Kristelig folkeparti som utelukkende hadde anonyme kilder. Det skal det ikke være, men det var åpenbart korrekte ting, og det førte umiddelbart til at Krf-lederen gikk av.

Hvilken effekt har denne mangelen på åpenhet på framstillingen du produserer av Forsvaret?

Det er veldig fristende å si at det har veldig liten effekt, i den forstand at en skal ta igjen eller bli ekstra konspirativ eller noe sånt. Nei, det har nok den effekten at det mer begrenser omfanget av omtale enn det fører til at man går lenger i å bringe anklager fra annet hold som er i motstrid til det som kommer. Men på sikt har det nok den effekten at man må gå lenger i de delene av miljøene hvor det er mulig å få kommentarer, og det har også den effekten at de risikerer at bildet kan bli skjevt, uten at vi ønsker at det skal bli sånn. Vi ønsker å ha et balansert bilde, og i de tilfellene Forsvaret, eller politisk ledelse, er anklaget for noe. I de tilfellene hvor vi faktisk har klart å få ut noe informasjon fra de, så har de kommet bedre ut. Men der man ikke får det balanserte bildet, der vil jo anklagen bli stående. Jeg syns jo de sakene om disse offiserstoppene med Dalseide-utvalget og alt dette, der var det en skjevfordeling der anklagene og omfanget rundt dem fikk en voldsom oppmerksomhet, mens de som skulle justere det bildet med opplysninger som kunne ha justert bildet og som det viser seg i ettertid burde ha justert bildet kraftig, kom jo aldri fram. Og der bidro jo embetsverket og den politiske ledelsen til å helle bensin på, noe som det viste seg å være lite grunnlag for. Så jeg tror det har den effekten at det bidrar til et skjevt bilde, noe som vi har som målsetning å ikke ha i vår journalistikk.

En ting er mengden informasjon du får, og at det påvirker sakene. En annen ting er din sinnstemning etter en slik brudulje. Klarer du å starte med helt blanke ark og unngå alle over- og undertoner i en sak da?

Jeg tror ikke man kan si at man bare legger det helt bort, det tror jeg ikke. Men det som er, og det kommer litt fra det huset jeg er i, her i Aftenposten i min avdeling, i innenriks, der kan ikke vi kommentere eller mene noe i det vi skriver overhodet. Hvis vi fastslår noe, eller oppsummerer noe som vi vet at er korrekt, så kommer noen til å spørre, ja hvor er den kilden, du skal vise til noe. Det er en knallhard kultur på det. Så det lille jeg har av revansje eller noe sånt noe, det er knøttlite. Akkurat nå har jeg jobbet med en sak om Heimevernet, og i dag var det et innlegg fra Heimevernssjefen, Kristin Lund, som skriver at Aftenposten gir et bilde som er foreldet i forhold til hva Forsvaret skal være og greier. Da skjønner jeg hva hun mener, for vi er opptatt av hva er det Forsvaret kan stille opp med i dag. Vi syns fortsatt det er interessant, hva er det Forsvaret kan stille opp med? I Oslo og omegn. Vi skriver om det, også er hennes tanker at, jammen det er ikke Forsvarets oppgaver lenger, det. Politi skal ta terror og sårne ting, og så kommer jo Telemark bataljon og spesialstyrker og kan gjøre noe sånn. Også tenker vi, jammen de kan gjøre det der og da, men en konflikt kan vare over tid og man må ha ressurser. Sånt kan man si det, men sånn som uttalelsene blir stående så er det sånn generelt, vi aner ikke hva vi snakker om. Også skriver hun litt pent og pyntelig om Heimevernets innsatsstyrker som er fem tusen og øver kontinuerlig og er flinke og har flott utstyr. Noe som rett og slett ikke er riktig, for de er ikke mer enn 3200, og det er mange av disse distriktene som mister folk, de klarer ikke å fylle opp rekkene, de har kritisk mangel på utstyr, øvelsene deres har gått sånn [peker nedover] og de har ikke den type øvelser som disse innsatsstyrkene skal ha. Da er det en uttalelse som hun kommer med hvor jeg føler at det må vi faktisk få lov til å gå i rette med i løpet av et par dagers tid. Ellers så er slett ikke hun er person som er hardtslående, men det er litt, hun blir en del av den kulturen hvor en skal slå hardt tilbake og si at jeg aner ikke hva dere snakker om. Og den kan de ta fra forsvarsledelsen, den politiske, noen ganger. De vet jo ikke hva de snakker om, det virker helt håpløst. Et annet eksempel på sparket er Faremo som var ute med et stort innlegg i Aftenposten hvor hun fyrte løs mot Erna Solberg for ikke å ha snøring på hva hun sa om Forsvaret. Og de har jo vokst så mye siden 2005, sier Faremo. Ja, men hva var 2005? Jo, det var det ekstremåret etter at de ble tatt med alle disse pengeoverskridelsene. De kuttet jo helt vilt som fulle sjømenn. Hæren ble jo ikke, det var nesten ingenting igjen. Og når de sier at de har vokst siden det, til slutt sier Opdahl, han er jo en beskjeden mann, at nå er jeg lei av å høre om 2005, for da var situasjonen helt spesiell. Og at vi har vokst siden det, det skal ikke så mye til. Men fortsatt så er vi på et lavt nivå. Det brukes noen teknikker her som er... og vi i Aftenposten skrev, jeg skrev på et tidspunkt at man hadde begynt med tilbaketrekninger fra Afghanistan, at departementet la budsjettet til grunn for å kutte ned på infanteristyrkene i PRT Meymaneh. Også tar vi da, utfra det vi visste om at spesialsoldatene var ute, quick

reaction force var ute, de var færre enn de var før, og da fikk vi høre fra departementet at vi tok utgangspunkt i et veldig spesielt tidspunkt. Da var det veldig få der.

Hvis vi skal tenke litt mer positivt. Er det noen områder hvor de er flinke til å gå informasjon?

Noen ganger er de nok det. Den mediegruppen [ved Forsvarets stabsskole] er mye mindre synlige enn den som var før. Da var det en gruppe på fire-fem, og dette er helt tilbake til Gulf-krigen, så kom de med analyser og betraktninger som var veldig verdifulle for folk. Men jeg opplever at de er litt mindre synlige nå, at de er litt mindre aktive. Og det er egentlig vanskeligere å ta ting på sparket. Unntaket er han Ola Bø Hansen, heter han vel, han har vært dyktig og har hatt noe å fare med. De har blitt mer påholdne, det er liksom ikke en sånn gruppe som du ringer for å få vite noe, jeg gjør ikke det så ofte merker jeg på meg selv. Det burde jeg kanskje gjøre mer, men det er fordi jeg har opplevd at det er ikke så mye de kan komme med, altså. Hvis det dukker opp en sak i nyhetsbildet hvor jeg vil ha mer bakgrunnsstoff, så ringer jeg ikke til dem, nødvendigvis. Jeg ringer til andre som jeg vet kan gi meg det, og som har kompetansen. Også, det er ikke bare de som har den kompetansen. Nei, jeg føler ikke at Forsvaret heller selger inn denne gruppen på noen måte. "Se på disse, bruk disse". Jeg kan ikke huske jeg har hørt kommunikasjonsenheten i den felles integrerte ledelsen har sagt "jammen kan du ikke ringe dit?". Det kan jeg ikke huske at har skjedd.

Men er de flinke til å ta initiativ noen ganger? Noen av de andre journalistene jeg har snakket med sa at de har respondert på kun en pressemelding om en korrupsjonsanklaget offiser. Resten av sakene er det mediene som har regien og initiativet på.

Ja, og jeg kan tenke meg til hvilken pressemelding det var. Og da var det noen som mente å ha et betydelig behov for å, snilt sagt, peke på noen, at de tok fatt i noe virkelig ille. Eventuelt, vil noen si, de hadde et behov for å skandalisere noen.

For å skaffe en syndebygg?

Ja, en person de hadde behov for å ta ned. Men, det kan også sies at de hadde behov for å ta fatt i noe de mente var en ukultur. Den var den pressemeldingen hvor de også brukte navn, og det var på et veldig tidlig tidspunkt i den prosessen. Så de har vel ikke vært så heldig der sånn i ettertid.

Når vi er inne på hvem som tar initiativet. Hvordan er det i Aftenposten? Er det deg eller...?

Ja, ja. Definitivt. Det du får høre fra dem er hvis de skal ha en øvelse eller de skal ha et seminar eller noe sånt, og det var ting som ikke bare vi i Aftenposten men også andre medier var mye mer ute på før. Det er vi ikke nå, det er ikke plass til det lenger. At man viser fram nye kanoner og sånt... det er selvfølgelig spesielt med F-35, men selv det med tanks er et kjempeproblem. De har jo nesten ikke vært synlige, de har kjøpt noen gamle tanks og de klarer ikke å få orden på det. Det finnes nesten ikke en tanks som de bruker oppe i nord. Sagt litt grovt sett. Så det er mye man kan ta tak i der, men det er ikke noe stort tema. De eneste gangene utstyret er tema er når det blir tatt en ny bil nede i Afghanistan og det kommer krav om enda bedre beskyttelse.

Vi må snakke litt om sleivsparkene til Diesen. Ikke bare da han sluttet, men han var lenge tydelig på at journalister ikke hadde nok kunnskaper til å skrive godt om Forsvaret.

Umiddelbart kan man bli veldig provosert av det. Men jeg uttalte noe rundt dette i fagbladet vårt *Journalisten*, og jeg prøver å sette det i sammenheng med Diesen som person også, og den rollen han valgte å ta som forsvarssjef. Han er en elitist. Som ikke nølte med å bruke hersketeknikker og som ikke følte at det var viktig å holde seg inne med hverken det ene eller det andre. Han kunne gi inntrykk av å trives veldig godt med å være i konflikt med selv hans nærmeste rådgivere og den politiske ledelsen. Der var det jo isfront, slik jeg oppfattet det. Og oss i pressen. Jeg husker jeg tenkte for meg selv, jammen utøver han en slik holdning i praksis? Nei, han gjorde ikke det. Han stilte opp på intervjuer og var ryddig. Vi hadde alltid et vennlig forhold, jeg har aldri vært i noen krangel med ham, utenom hvis han har ment seg feiloppfattet eller han fikk beskjed fra Forsvarsdepartementet at han ble feiloppfattet, og så måtte ut å korrigere det. Og så opplever jeg, og om han gjorde det med stort eller lite hjerte, det kunne kanskje være litt opp og ned, men jeg opplever at det han tenkte på, hovedsakelig, tror jeg var at debatten rundt Forsvaret er på et altfor lavt nivå i Norge. Han ønsket det mer opp på det nivået som du har i disse store militære tidsskriftene, mer filosofiske rundt dette, det overordnede, Nato-perspektivet. Og det har han for så vidt rett i, til en viss grad. Jeg vil si at vi har høyst kvalifiserte folk, med Kjell Dragenes og de har det i NRK og andre steder også. Og da er mitt poeng at det har ikke norske medier ressurser til. Og for det andre så er det ikke interessant for leserne våre, de ser jo ingenting til Forsvaret. De hører bare et jagerfly fra tid til annen og

så ser de Garden under åpningen av Stortinget og på 17. mai eventuelt, og så hører de om Telemark bataljon og om Afghanistan. De har ikke noe forhold til det. Jeg tror det lå der, og så kunne han nok innimellom ha den holdningen at de skjønner jo ikke hva jeg sier, og skal vi ta et eksempel på det, så tror jeg han nevnte en gang at det er en annen kultur i Storbritannia på dette med ekspedisjonskorps. Altså, landet var inneforstått med at man sendte ut soldatene sine for å ordne opp i en konflikt et sted i utlandet. Som de måtte ordne opp i sitt imperium tidligere. Den kulturen er ikke i Norge, vi har ikke forståelse for den. I Norge så har Forsvaret vært noe som skal beskytte Norge. Å overtale folk til å forstå at vi må ut for å forsvare Norge, men i Afghanistan, den tankegangen sitter langt inne hos det norske folk. Men der husker jeg at jeg spurte ham om han ikke kunne utdype. Nei, det kan jeg ikke, sa han, for folk forstår det ikke uansett. Det blir bare galt. Og da sier jeg at det er dumt av han å ta den holdningen. Men samtidig så tror jeg nok at det var noe i det. Også valgte han jo et språk som var elitistisk og veldig terminologisk. Han hadde noen vendinger hvor du kunne ane hvor han ville når han sa noe. Men hvis du tok det bokstavelig og oversatte det så kunne han si nei, det var ikke det jeg mente.

Han var retorisk dyktig...

Veldig retorisk dyktig..

Men det kunne av og til virke som om han hadde problemer med å tilpasse seg medienes forenklete og forkortede uttryksmåter?

Ja, eller så var det ikke så viktig for ham at mediene forenklet, men at han fikk sagt det han mente, at han fikk signalisert det han ville, så håpet han at politikerne tok poengene hans. Og så var det kanskje ikke så viktig for ham der og da at journalisten tok det, jeg vet ikke. Samtidig var han veldig pompøs. Og når du setter de to tingene sammen, så blir en arroganse i det, eller det jeg vil kalle elitistisk. Jeg tror nesten ikke det var noen ganger hvor det ikke var mulig å få fatt i ham, jeg. Han gjorde seg tilgjengelig, han gjorde det. I hvert fall overfor de mediene han mente det var grunn til å gjøre det for, da. Så ville hans daværende talsmenn være veldig forsiktig med hva han sa. Så det er veldig tosidig de uttalelsene hans der, altså. Når en forsvarssjef sier at alle andre er tullinger og at de ikke skjønner noen ting. Det er spesielt. Da har du satt deg i en situasjon hvor du risikerer at noen ønsker å angripe, å ta deg ned, eller at de sier at driv med det du vil da, så kan vi drive med Forsvaret. Det er vi som bestemmer uansett, eller det er vi som skriver om Forsvaret uansett. Han risikerer jo det da. Sunde har valgt en helt annen linje, men du er kanskje ikke så interessert i det, for det er Disens periode du er opptatt av?

Ja, det er det.

Ja, men som et apropos til det, da, så har Sunde valgt en rolle hvor han ønsker å være i dialog og å være opptatt av ting, men hvor han er likevel mye mindre tydelig i innhold enn Diesen kunne være. Diesen kunne tross alt være veldig tydelig. Og det var spissformulert, mens Sunde ikke er spissformulert i det hele tatt, men ønsker å få fram budskapet sitt på en annen måte og har en helt annen framtoning. Også overfor sine egne og det politiske og etc. Så det er en kjempeforskjell i deres to måter å tilnærme seg media på.

Diesen var kanskje mer uenig med den politiske ledelsen enn Sunde er?

Foreløpig har han vært veldig lojal, det kan jeg si.

Hvis Diesen mener journalister trenger kurs i militærteori, tror du forsvarsledelsen kunne trengt kurs innen journalistiske arbeidsmetoder?

Ja, absolutt. Jeg har ikke behov for å si det som noen form for revansje. Jeg har egentlig ikke noe behov for å revansjere det. Jeg lagde en oppfølging på det og lot noen slippe til for å si at han tok litt feil og at det var litt mer nyansert enn som så. Det synes jeg var riktig, for det handler litt om din egen integritet også, du har ikke lyst å bli hengt ut som så. Men jeg har ikke det, altså. I dag kan jeg sende sms eller ringe til Diesen i løpet av noen få dager. Han er fortsatt synlig, og har tilsynelatende et fortsatt behov for å være synlig. Han har jo selv kommet på banen i flere saker, det er ingen som har bedt ham om å gjøre det. En helt annen linje enn Frisvold valgte, da, og forgjengeren hans igjen. Han lå jo lenge lavt, og når han nå sier fra så er det så lenge siden han var forsvarssjef at det er ikke så relevant lenger. Diesen er relevant. Ja, jeg har ikke noe behov for å stikke noen spyd i ham. Men det var spesielt da, til tider.

Får du lyst til å skrive mindre om Forsvaret når en artikkel på Forsvarsnett kaller Aftenposten et høydepunkt av slurvete journalistikk?

Nei, jeg gjør ikke det. Jeg tror at om jeg hadde vært en fersk journalist, da hadde du tenkt at nei, jeg vil heller skrive om noe annet. For du har ikke lyst til å bli hengt ut sånn. Men jeg har holdt ut i rundt 23 år, og så blir du litt hardhudet, og så har du såpass innsikt at du kan sette ting i sammenheng. Og så har du et kunnskapsteppe. Også var det faktisk noen fra Forsvaret i den tiden som ringte og sa at hallo, det er ikke alle som mener dette, eller at dette er behandlet på de og de premissene. Jeg hadde ikke behov for det, men det er greit likevel. Så nei, jeg får ikke lyst til å skrive mindre om Forsvaret, og det handler nok litt om at jeg har vært så lenge i gamet, og at jeg får uforbeholden støtte i Aftenposten når jeg sier at dette har skjedd, dette har vi skriftlig. De anklagene må ses i lys av det, for Aftenposten er ikke sånn at de støtter deg uansett, det er ikke sånn det skal være. Men fordi jeg har kunnet dokumentere i de situasjonene hvor det har vært tilspisset, full støtte.

Når du er ute og dekker en øvelse for eksempel, og Forsvaret tilbyr deg intervjuobjekter. Bruker du dem, eller prøver du å finne andre?

Jeg har ikke vært på øvelse. Jeg syns det der greiene der, hvor du har en fyr oppå en tanks som ser flott ut og de har plukket ut noen som sier det og det. Nei, det er ikke den type journalistikk som jeg synes er veldig verdifull å drive med. Men det man da kan gjøre, som vi gjorde i fjor høst under øvelse Faryab. Da var vi ute et par dager i forkant, for vi hadde et eget opplegg. Vi ville snakke med noen som skulle ut, det var det ene, og så snakket vi med noen offiserer som hadde vært i Afghanistan, for å gi ulike perspektiver. Da har Forsvaret valgt ut dem, det ser jeg jo. Men likevel, det er jo vi som initiativet, det er vi som har stilt spørsmålene, også vet man jo at det er ikke alle soldater som har lyst til å stille opp, og man er avhengige av at man faktisk får det også. Men da var det ikke noen begrensninger på hva de kunne si. Så det var et gjensidig tillitsfullt møte med de offiserene, hvor de også ga tilkjenne at ting er ikke bare rosenrøde som Forsvaret vil ha det til ellers. Jeg hørte her om dagen en interessant vinkling, som jeg ikke har tenkt så mye over selv men som jo er veldig riktig. At man kan stille seg spørsmål om de uttalelsene Forsvaret har kommet med fra Afghanistan, den beskrivelsen de har gitt, har vært nærmere det bildet som den politiske ledelsen ønsker å gi enn det de faktisk har sett selv. Hvis de setter hele bildet sammen. Jeg vet ikke.

Jeg tenker ikke bare på at du får pepper fra mil.no, men også at du må vente på ting ofte, at ting tar tid. Gjør det at du tenker, nei gidder jeg virkelig å begynne med den, er den saken viktig nok. Er terskelen høyere?

Den kan nok være det, vi kan ikke utelukke at det kan skje. Det er i så fall litt ubevisst, eller at du har andre ting som venter og du har mye du skal styre med, så kan det komme inn, ja. Jeg er nødt til å stille meg spørsmålet som journalist: er dette en bevisst taktikk? Er det det at man venter helt til slutten av dagen, og så kommer det en e-post som ikke sier noe særlig, det er bare sånn litt wishy-woshy greie. Ja, man må stille det spørsmålet, det tror jeg er viktig. Et eksempel der er da vi hadde verneplikten oppe som tema her. Da var det tillitsmannsordningen, var det det tro? De ga en beskrivelse av verneplikten som var de var kraftig bekymret for. Også hadde Hæren også selv påpekt, og dette husker jeg litt grovt nå, at øvelsene lå på et så lavt nivå at de kunne ikke forsvare det. [Sveinungs telefon ringer, Petter Lindqvist i kommunikasjonsenheten.] Hvor var det vi var? Jo. Da husker jeg at jeg stilte spørsmålet til Faremo var det vel, og også til Sunde: hva svarer du på dette her, da? Da endte det opp med en sånn e-post-melding om at vi har et veldig fokus på at verneplikten skal gi et meningsfylt innhold for norsk ungdom. Flagget til topps. Svarte ikke på spørsmålet. Bare sendte ut en sånn på slutten av dagen. Da kan det selvfølgelig føre til at man legger terskelen høyere. Jeg tror det er uheldig for dem, for folk er ikke dummere enn at de skjønner det, at det er bla-bla-uttalelser. Men Faremo er en politiker som ofte stiller opp til intervju hun, og hun svarer, men svarene kan være litt sånn, at hun svarer ikke helt på det du spør om, men..

Ja, nå er det mest Strøm-Erichsen som er fokuset her, i den perioden hennes. Hvordan var hun i forhold?

Nei, jeg opplevde at Strøm-Erichsen var tilgjengelig, og at hun var skvær på det hun sa. Jeg tror nesten at hennes kommunikasjonsapparat gikk lenger enn hun selv gjorde. De intervjuene jeg hadde med henne var ryddige, og at de var velvillige. Hun svarte ærlig, og hun svarte på spørsmålene. Selv de gangene hun var ute på reise i Afghanistan eller i Nato-sammenheng, så var hun alltid tilgjengelig.

Hvem har mest makt av journalister og Forsvaret?

[tenkepause]

En tenker vel umiddelbart at det er journalistene, for de bestemmer hvilken informasjon folket får. Men er det noe Forsvaret kan trekke med eller skilte med?

De kan jo velge å lukke seg, og ikke gi informasjon.

Men klarer dere som journalister da å likevel få den informasjonen?

Til dels gjør vi det. Ikke i den grad vi sikkert skulle ønske, men vi er jo hemningsløst grådige, da. Vi vil gjerne vite alt mellom himmel og jord. Det er jobben min også. Nei, hva skal jeg si til dette, da? Forsvaret har makten til å la være å kommentere, og vi har også makten til å finne talerstoler enten det er i Dagsrevyen eller Aftenposten eller på debattplass eller i egne fora, hvor de kan si at det pressen driver med nå er tull og tøys eller vi aner ikke hva de snakker om. Så det kan de gjøre, mens vi kan påpeke, ikke minst på kommentarplass, hevde at det som kommer fra Forsvaret, det bildet de gir av kapasiteter, kvalitet på det de driver med, at det holder ikke. Det kan vi mene på kommentarplass. Så da vet jeg jo egentlig ikke, det har ikke vært gjort noen undersøkelser på hva folk stoler mest på, om de stoler mest på den versjonen som er den offisielle eller på pressen. Undersøkelser viser at folk ikke stoler på journalister i noen særlig grad. Men så viser det seg at de gjør nok det allikevel, holdningene deres avspeiler jo, eller de mener det som nettopp har blitt avdekket. Om det er i forbrukersammenheng eller hva, så sier dem: jammen, det står jo der. Og da viser det at de stoler på det allikevel. Nei, det er kanskje riktig å si at pressen i teorien i et moderne samfunnsperspektiv har en umiddelbar større makt der og da, men den er ikke ubetydelig den makten å styre informasjonen som Forsvaret kan gjøre heller, altså. Og det er klart, en forsvarsminister som går ut på talerstolen og sier at her har journalister bomma, så tror jeg nok at folk vil lytte til det også. Så det er en slags jevnbyrdighet i dette. Men en kan jo spørre seg hva er grunnen til at Forsvaret, embetsverket og den militære ledelsen har valgt å begrense den interne debatten som er synlig i deres egne kommunikasjoner. Hvorfor har de gjort det? Har de gjort det fordi det koster penger? Det er jo argumentet. Men hvis man ser på de grenvise bladene, Hærfra og disse hvor det var en debatt, hvis man ser på Forsvarets Forum, som hadde objektiv journalistikk tidligere, det kan jeg nesten ikke se at de gjør lenger, på mil.no var det saker hvor man kunne komme med hjertesukk. Hva er det nå? Nå er det medaljeoverrekkelser eller at vi har fått til et møte med finske offiserer eller. Stort sett så er det det. Og nå er det nesten bare igjen disse bladene til fagorganisasjonene. Selv der sliter de med å få folk til å si noe skarpt. Har man da brukt makten sin til å kvele de ulike kanalene, arenaene. En må spørre om det. Det er gjort helt bevisst. Og det er helt i tråd med måten man uttaler seg på.

Men da går det vel litt tilbake på dem selv hvis vi gjentar det du sa før om at de er avhengig av folkets støtte?

Ja, nettopp. Og hvis de tror at folkets støtte kommer best som følge av at de har den strategien de har nå på informasjon, jaja, men jeg har i hvert fall vanskelig for å tro at det er det som er mest tillitsvekkende sett fra folkets sin side.

Har du inntrykk av at de har hatt et stort søkelys på åpenhet den siste tiden?

Har uttalt veldig klart at de skal være mer åpne. Men så må en spørre seg hva mener de med det? Hvilken åpenhet ønsker at det skal være, og hvilken ønsker de ikke at det skal endres på. Jeg tror de har et helt klart, bevisst og fornuftig ønske, som Faremo og også Sunde har uttrykt, om at de skal vise mer hva norske soldater er med på i Afghanistan. Men den måten de ønsker å vise det på er jo da at de skal ha med seg journalister ut på turer som de har full regi på. Det betyr ikke at man får lettere tilgang til dokumenter, interndokumenter, dokumenter som skal være meningsbrytninger mellom Forsvaret og den politiske ledelsen. Det er ikke noe større åpenhet i dokumentflyten der. Det er ikke så lett å ta det hovedspørsmålet ditt der, men ut i fra det jeg vet av teori om pressen, så er det ikke noen tvil om at vi har voldsom makt. Så jeg har det i bakhodet jeg også. Men det er ganske sterke virkemidler de kan ta i bruk også, altså. Og som de vitterlig har gjort.

Forsvaret har kanskje også noen mer skjulte maktmidler, som i hvilke personer som uttaler seg og hvordan de formulerer seg og oppfører seg?

Ja, absolutt. Det er ikke så mange ganger at du blir henvist til folk fra kommunikasjonsenheten. Helst vil de ta det selv. Og de vil knipe det ned så langt de kan og sitte så rolig i båten som de kan. Og bidra minst mulig til at ting kommer ut i noe særlig bredt format, dessverre. Så det er ikke sånn at en blir bedt om å snakke med en major der eller en oberst der, det er veldig sjelden, altså. Det samme er det med de som går i uniform i kommunikasjonsenheten. Eller så har de en tro på at jo mindre oppmerksomhet vi får rundt oss, jo bedre er det for oss. Det er en holdning som ikke bare er i Forsvarsdepartementet, men i flere departementer.

De vil kanskje holde det inne i gruppen og på den måten ha full kontroll på hva som kommer ut?

Ja, det tviler jeg ikke et sekund på at det er intensjonen.

For det hadde jo vært bedre for deg som journalist om du kunne blitt henvist til folk på bakken som hadde praktisk kjennskap til det aktuelle temaet?

Ja, og jeg må si at min personlige oppfatning og tro er at det ville gitt et bedre bilde av Forsvaret enn det som kanskje er i dag. Et mer helhetlig bilde, folk ville hatt bedre innsikt, og så kanskje den store folkemeningen ville gitt større støtte til Forsvaret. Da hadde ikke folk bare tenkt at de vet ikke. Jeg vet ikke hva jeg skal tro om Forsvaret. Jeg vet ikke hva Forsvaret er. Jeg tror ikke folk har filla peiling på hva dette er. Jeg tror de fleste går rundt og tenker at det er noen tusen soldater som kan rykke ut hvis noe skjer. Det finnes ikke. Også vet vi journalister at det skal være et innsatsforsvar som skal rykke ut og slukke branner. Og spørsmålet er om de duger.

Hvorfor er Forsvaret så interessant å skrive om og lage reportasjer om for journalister?

Jeg tror at fortsatt så er det en del norsk ungdom som er inne i Forsvaret. De er jo fortsatt vår forsikring mot omverdenen, også har de en betydelig andel av statsbudsjettet. Man kunne gjort mye for 33-34 milliarder kroner. Aftenposten er også sånn at vi skal ikke overdrive saker om Forsvaret, for det er ikke så mange som leser disse sakene sånn generelt. Andre saker om for eksempel Nav blir lest mye mer. Men vi føler at vi har en oppgave.

Jepp. Men jeg tror jeg sier meg ferdig.

Ja, bare ring hvis det er noe mer.

Lene Østby Sævrøy

Hvordan ble du forsvarsjournalist?

Det er et interessant spørsmål. Jeg begynte vel i TV 2s utenriksavdeling i begynnelsen av 1996, og Forsvarets sikkerhetspolitikk er en del av dette. Jeg tror det var litt tilfeldig at jeg havnet borti dette fagområdet, også syntes jeg det var veldig interessant. Så jeg tror det egentlig var tilfeldigheter som først trakk meg mot det, men når du først får grepet på noe og får det til, så kaster man seg inn i det. Så det begynner å bli noen år. I TV2 er det i hovedsak Fredrik Græsvig og jeg som dekker Forsvaret. Jeg jobber nå som nyhetsjournalist i Oslo, og jobber veldig mye med Forsvaret og det som har med PST og terror å gjøre. Så har jeg ansvaret for et helt annet tema: sykehus og helsepolitikk. To veldig forskjellige temaer, og det er bra for hodet egentlig.

Er det problematisk å få informasjon fra Forsvaret?

Det er et stort spørsmål. Det korte svaret er jo at det ofte er det, og kanskje oftere enn det jeg synes det var før. Også har jeg tenkt mye på hvorfor opplever jeg det sånn nå i mye sterkere grad enn før, fordi nå har vi jo situasjonen hvor både statsråd og generalinspektører har stått i kø i Oslo Militære Samfund og snakket om åpenhet, hvor mantraet er at alt vi driver med i Forsvaret tåler dagens lys og at åpenhet er viktig. De har til og med begrunnet hvorfor åpenhet er viktig. Og så tenker jeg da: hvorfor er det likevel fortsatt nesten en slåsskamp for å få ut informasjon noen ganger? Det kan jo være at vi graver litt dypere, at vi nå litt oftere tar tak i de tingene som er vanskelige for Forsvaret å snakke om enn vi gjorde før. Men jeg tror også at det som er den nye integrerte strategiske ledelsen vanskeliggjør en del ting i hverdagen. Fordi det er vanskelig å se at fagmilitære ting er noe annet nå enn politiske ting. Noen ganger opplever jeg det som grunnleggende galt her. Et eksempel er hvis jeg sender en innsynsbegjæring til Forsvarsstaben, så kan jeg plutselig få et avslag fra departementet, men jeg har jo aldri spurt departementet, jeg har spurt fagmilitær side. Og hvis departementet avslår på min første innsynsbegjæring, så jeg ikke en ankeinstans lenger. I følge offentlighetsloven er det departementet som har ankeinstans, hvis jeg ikke tar den til sivilombudsmannen. Og det får jeg ikke noe klart svar på hvordan de klarer å skille de to lenger, de har smeltet så godt sammen at mye handler om politikk nå. Politikere praktiserer ikke alltid den åpenheten de snakker om. Politikk er jo politikk. Så jeg tror det er en del av hovedproblemet her nå. Og så mener jeg at det da faller et mye større ansvar på forsvarssjefer og generalinspektører, at de må tørre å beskrive virkeligheten. Og jeg syns at de selvfølgelig er veldig lojale. Jeg forstår at de også må være det, men jeg synes at noen ganger burde de vært modigere i å beskrive virkeligheten selv om den er politisk ubehagelig. Det er vanskeligere å snakke om det som er politisk ubehagelig når de har smeltet helt sammen.

En annen journalist svarte nei på dette spørsmålet, for han hadde strategisk plasserte kilder som han fikk gode svar fra når som helst.

Det er noe annet, å bruke kilder. Det er det vi tyr til når vi ikke får de svarene vi vil ha. Og det ville vi uansett gjort, selvfølgelig, å bruke kilder. Men hvis man tenker på det spriket mellom den uttalte bruk av åpenhet og hva de faktisk praktiserer, så syns jeg det er ganske slående om dagen. Og den siste saken jeg gjorde handlet om hva det egentlig har kostet å flytte rundt i Forsvaret gjennom omstruktureringen. Jeg holdt på i syv uker for å få ut tall, og det viste seg å være stort sett umulig. Så kan man jo si, at man kan hente ut dette fra kilder og slike ting og noen av tallene kan jeg få fra kilder, men hva skjedde med den åpenheten? Det er jo der det må utfordres, det er jo det som er syretesten, ikke om en klarer å skaffe seg kilder på de rette stedene.

Dere har utarbeidet noen dokumenter innad i TV 2 om akkurat dette temaet?

Ja. Vi gjorde et par eksempler her. Vi kjørte instruksene til Fost og årsrapporten til forsvarssjefen ut som prøvesteiner. Instruksene til Fost, fordi den saken begynte med at Forsvaret kom helt galt ut over hoppkanten. Og så ba vi om noe så enkelt som en instruks, som jo er offentlig tilgjengelig for andre tjenester, og så benektet de det på feil grunnlag. Og det var en sak som gikk veldig lenge, hvor til slutt EOS-utvalget kom med ganske hard kritikk av Fost og forsvarsledelsen, fordi de ikke utleverer den. Vi fikk den til slutt, og jeg har skrevet om den prosessen, fordi for meg er dette et av mange bevis på at denne åpenheten er ikke der. Den andre saken er forsvarssjefens årsrapport. Den holdt på i femten måneder. Femten måneder! For å få tilgang til den. Den gikk via alle instanser og endte hos sivilombudsmannen, og de dokumentene kan jeg godt sende til deg. Sivilombudsmannen er krystallklar på at det ikke er hjemmel for å unnta den på den måten de har gjort. Det tok femten måneder. Og hva er forsvarssjefens rapport? Det er antakeligvis den mest korrekte beskrivelsen av tingenes tilstand i Forsvaret. Og som journalist er en av mine oppgaver å vurdere om man når de målsetningene man har gjort for de skattepengene man har og for det Forsvaret skal ha. Og hvordan kan man gjøre det hvis ingen forteller hvordan det egentlig står til?

Hvor stoppet det opp?

Den stoppet i forsvarsstaben tror jeg. Det var også veldig vanskelig å finne ut av sånne ting, for de svarte jo ikke på noe og sivilombudsmannen måtte bli irritert i brevskrivningen før han også fikk svar. Også tenker jeg at dette er helt grunnleggende for offentligheten. Dette er et bilde på at de snakker om det, og så stopper det, og så er det vår jobb som journalist å stå og hamre på den døra inntil noen svarer. Fordi, hvis de slipper unna med det, så blir det jo ikke noe annerledes, det blir ikke noe bedre. Og man kan ha en kilde som under hånden gir det informasjon, og det er fint det, men du har fortsatt ikke fått til en åpenhet. Du kan få til en jævlig god sak, men du får ikke til åpenheten. Så jeg har beskrevet tidsforløpene, prosessene, svarene eller mangelen på svar for å ta den diskusjonen internt om hvor viktig det er å stå og hamre på dører. Og så er det mye med at vi må gå en runde i forhold til offentlighetsutvalget i presseforbundet, fordi når systemene svikter, når du ikke lenger har en instans nummer to å klage til men det har blitt to sider av samme sak så er det også en prinsipiell greie som ingen egentlig har diskutert. Det er kanskje ikke så mange som har sett den enda, tenker jeg.

Men disse dokumentene er kun til internt bruk? De skal ikke sendes inn til noe utvalg?

Nei, med mindre offentlighetsutvalget vil vite mer om dette. Da får de hele min beskrivelse av prosessen og hvordan jeg ser på den. Så jeg håper at de til slutt vil interessere seg for den og ta den opp, og spørre Forsvaret om hvordan de har tenkt til å håndtere at det som nå er to instanser egentlig har smeltet sammen til en. For det har betydning for denne åpenheten alle snakker om.

Hvordan er kontaktnettet ditt i Forsvaret?

Folk bytter jo posisjoner og kunnskapsområder og jobber og sånt, men med alle kilder så er det jo sånn at det er folk man snakker med over mange år. Og så handler det ikke nødvendigvis bare om en sak man vil finne ut av, men det handler ofte om hva det egentlig er som foregår i Forsvaret. Hvordan tenker man, hva føler man, hvordan fungerer systemet, hvem sitter på hvilken type informasjon? Det vil mange vite selv om de flytter rundt på ulike jobber. Og så er det sånn at jeg tror veldig mange i Forsvaret etter hvert opplever at det er en ganske stor avstand mellom det politisk side beskriver som virkeligheten og hverdagen i Forsvaret, og hvordan de selv faktisk opplever den. Det gjør jo at mange etter hvert er ganske provosert over en del ting, og det er mange i Forsvaret som opplever at sannheten ikke helt kommer fram. Og sånn sett er det lettere som journalist å ringe rundt til folk, å høre hva de tenker og mener. Jeg skulle jo ønske at flere ville stå fram og snakke, men selv om

det er uttalt at man skal ha åpenhet og at det er lov til å si sin mening i Forsvaret, så føler jeg at den i liten grad ligger der fremdeles. Så det er veldig få som snakker fra hjertet.

Du kan få den informasjonen du vil, men får du alltid bekreftet den informasjonen fra offisielle kilder høyere opp i systemet?

Det er ikke alltid det er nødvendig. Det kommer litt an på hvor mange kilder man har. Men vi vil ikke for eksempel publisere en kontroversiell sak basert på en kilde og en kilde alene. Det gjør vi ikke. Men hvis man har uavhengige kilder, så går det fint. Da må man ikke ha den offisielle historien.

Hvordan karakteriserer du forholdet ditt til disse kildene?

Noen har man jo snakket med i veldig mange år, men vi har ikke noen privat omgang med kildene. Fordi selv om du kjenner folk godt, så er det en grense der idet du blir omgangsvenner. Da kan det oppstå noen andre problemer også. Jeg har venner som jobber med interessante ting i helt andre bransjer, som over et glass rødvin kan si sin hjertens mening om ting. Jeg kan ikke da ta på meg journalisthatten. Er du venn så er du venn, og er du journalist så er du journalist. Det er greit å ha det avklart, tenker jeg. Det er veldig mange kilder som jeg kjenner godt og som jeg setter pris på, men jeg er nå en gang journalist.

Er begrunnelsen om sensitiv informasjon som kan skade rikets sikkerhet fortsatt gjeldende?

Nei, det er det ikke. Jeg hører jo at de bruker det argumentet. Når det gjelder årsrapporten så ble jo det et argumentet brukt. Og det jeg til slutt fikk, var jo alt bortsett fra det kapittelet hvor det står hvordan det egentlig står til i Forsvaret. Som jo ble ganske latterlig til slutt. Og så tenker jeg at det er jo ikke sånn at russerne ikke vet at Norge har en brigade. Det er et misforhold mellom det man mener er sensitiv informasjon som kan skade rikets sikkerhet og det som i virkeligheten er det. Man stempler det litt for raskt. Instruksen til Fost var jo et eksempel, den var stemplet begrenset. All informasjon som stod i den var publisert alle andre steder. Wikileaks-avsløringene er jo et eksempel. Det har ikke stått noe der som har skadet rikets sikkerhet, men alt er jo hemmeligstemplett.

Ser du på publisering av navn og bilde av personer som noe annet?

Jeg kan nesten ikke forstå at det er et vanlig problem. Man kan jo utgi rapporter og sladde navn og adresser, for eksempel, eller personnummer, det angår jo ikke nødvendigvis saken. Og pressen vil jo også være veldig forsiktig med personopplysninger og sensitive opplysninger. Ofte må man forklare hvorfor noe er sensitivt også, og så vil man i stor grad forstå det. Men det å bare stemple begrenset eller hemmelig, det gjør man litt for lett. Og det svekker tilliten til at man har gjort noen reelle vurderinger før man stempler det og unndrar det offentligheten.

Bruker dere kilder med skjult identitet?

Hvis det er sånn at kilden ikke ønsker å bli identifisert, så kan vi jo ikke formulere oss på en måte som gjør at vedkommende kan bli identifisert heller. Da kan man nesten ikke angi om det er en kilde plassert strategisk eller høyt eller lavt eller nord eller sør eller øst eller vest heller, da må du formulere deg så rundt at det ikke er mulig å identifisere vedkommende. Noen ganger må du droppe en sak, fordi du skjønner at det er en håndfull mennesker som sitter på den informasjonen, og hvis du da forteller det du vet så vil noen skjønne hvem som er kilden, og da må du bare droppe saken.

Synes dere som fjernsynsmedie det er vanskeligere å lage saker enn avismediene basert på samtaler med kilder?

Det er litt vanskeligere i så måte å lage TV, for vi skal ha bilder. Noen ganger ender vi opp med ganske dølle TV-reportasjer med bilder av bygninger og arkivbilder av soldater. Det er ikke det minste stas, men er saken viktig nok så gjør man det. Ellers så må man prøve å finne noen omveier og finne noen reportasjeregj, er det noen steder vi kan filme som illustrerer problemet. Men det tar jo mye lengre tid enn å sette seg ned å skrive saken.

Når er Forsvaret åpne?

Ja, når er de det? Da jeg holdt på med den saken om tallene, fikk jeg tydelig beskjed om at de ønsket å bidra så godt de kunne. Jeg fikk møte tallknuserne til et to timers off the record-møte, jeg fikk stille alle spørsmålene

mine, og de begynner møtet med å si at her er vi for å hjelpe meg, og da tenker jeg: kjempebra. De åpner døra og sier ”kom, så tar vi en prat”. Og det gjør de noen ganger. Men så er ofte konsekvensen at jeg har ikke fått så mange svar allikevel da. Der den fagmilitære side er enige med den politiske side, så får man veldig ofte svar, og tilgang til folk for intervjuer. Hvis jeg ringer til en av våpengrenene og spør om jeg kan lage en reportasje om Luftforsvaret, Sjøforsvaret eller Hæren, så ordner det seg med en gang. Ofte går ting i orden. Men det er når vi kommer til de virkelig vanskelige tingene, så blir det veldig langt fra intensjonen.

Hvilken effekt har det på deg som journalist og på det du publiserer når Forsvaret er så nølende med å gi ut informasjon?

Sånn spontant så tenker man jo hva er det de vil skjule nå, ikke sant? Den ligger litt i pannebrasken, hvorfor er dette så vanskelig å snakke om? Er det en hund begravd her? Men hvis man jobber med en sak hvor man møter en barrikade av forsvarsverk før du kommer gjennom til det du skal ha, så må en jo tenke før en setter seg ned i redigeringsrommet at faen heller, nå er jeg så lei av å slåss meg inn. Men da må en gå tilbake til redaktøren og diskutere fakta i saken og hvordan en skal lage den, sånn at man ikke går inn i redigeringsrommet og er forbanna. Seerne aner jo ingenting om dette her, seerne skal bare ha de opplysningene som gjør at de skjønner hva jeg prøver å si. Så skal dette presenteres på en så balansert og skikkelig måte som overhodet mulig. Det er viktig. Man skal ikke lage reportasjer i forbannelse selv om man kunne ha hatt lyst til å gjøre det noen ganger.

Så denne frustrasjonen over mangelen på åpenhet i Forsvaret farger ikke på noen måter sakene du lager?

Jeg håper ikke det. Jeg har tenkt på det mange ganger, men det er jo flere ledd enn meg i en slik prosess. Jeg har en vaktstef jeg skal diskutere saken med, jeg har reportasjeleder, og hvis det er en virkelig kontroversiell sak så er det jo nyhetsredaktøren som blir involvert i den. De stiller jo hele tiden kontrollspørsmål til meg: har du sjekket, vet du det med sikkerhet, hvorfor vinkler du den sånn? Så jeg må jo hele tiden forklare hvordan jeg tenker og hvorfor jeg gjør de valgene jeg gjør. Så vi skal være så profesjonelle at vi skal lage reportasjer ordentlig, og det skal være etter Vær Varsom-plakaten. Men det er klart at noen ganger, så... For eksempel i intervjuet med Grete Faremo i forbindelse med økonomi-saken. Fra jeg sendte inn intervju spørsmål til jeg fikk intervjuet så gikk det seks dager. Jeg visste at hun hadde tid før, men så var svaret fra Forsvarsdepartementet at hun måtte be om ekstra tid for å sette seg grundig inn i saken. I min verden så er seks dager kjempelenge. Men så sier vi ok, vi har jobbet lenge med saken og hun skal få anledning til å sette seg inn i den. Så fikk jeg et kvarter en mandag ettermiddag. Så sier jeg at det er helt greit, men da trenger jeg at svarene er korte og tydelige. Og da vi satt der, så var svarene hennes mellom halvannet til to minutter lange, alle svarene, og jeg som kunne saken godt, jeg skjønnte ikke hva hun prøvde å si. Her har hun brukt seks dager på å forberede seg, men jeg forstår ikke hva hun sier. Hvorfor sitter vi her med det problemet? Jeg skal opptre etter Vær Varsom-plakaten og gi henne tilsvare, gi henne muligheten til å forklare, og det synes jeg at jeg hadde gjort til gangs. Så får du noe tilbake som får deg til å lure er dette en bevisst strategi, å si ting som jeg aldri kan bruke i en nyhetsreportasje for det er helt umulig å forstå det? Eller hvor svarene er på to minutter som heller ikke kan brukes i en nyhetsreportasje? Eller er det sånn at hun ikke hadde forberedt seg så godt som de sa? Eller var hun bare sliten, som en av rådgiverne hennes sa? Du begynner å lure som journalist. Fordi kommunikasjonsavdelingen begynner etter hvert å bli ganske stor. Det er veldig mange rådgivere på kommunikasjon. Da tenker jeg: kan man ikke da forvente at statsråder klarer å være så tydelige i svarene sine at man som journalist klarer å forstå poengene? Det synes jeg er en forventning vi kan ha til statsråden. Og jeg blir veldig forundret når jeg opplever sånne ting som det.

Sånn sett kan en si at den lukkede holdningen farger saken du publiserer, når det ønskede budskapet ikke når ut?

Ja. Men det ansvaret ligger hos statsråden som har en stor kommunikasjonsavdeling bak seg. Og hvis du da etter seks dager likevel ikke får det til, så er det sånn det der.

Kommer initiativet til en sak fra journalisten eller fra Forsvaret?

Den kommer aldri fra Forsvaret. Det gjorde det kanskje for ti år siden.

Det er aldri en pressemelding som gjør at dere reagerer?

Nei, da må det være noe helt spesielt. Hvis det får ut en pressemelding om at i morgen er det en medaljeutdeling, så vil vi kanskje dekke det som en dagsorden-sak. Men jeg tror det er årevis siden noen i Forsvaret ringte meg og sa ”nå skal du høre Lene, nå har vi noe spennende på gang.”

Ikke kildene dine heller?

Jo, det kan hende at de ringer hvis de er forbanna eller provosert eller entusiastiske. Det hender. Men sånn fra offisielt hold så kommer det veldig lite forslag til saker. Det er mulig at det er bare meg, at de gjør det med andre, men det er årevis siden jeg opplevde det i hvert fall.

Hvem har mest makt av Forsvaret og journalistene?

Jeg vet ikke. Det er i hvert fall journalistene som tar mest initiativ i saker som gjelder Forsvaret, tror jeg. Og antakeligvis så har vi betydelig makt der også. Men jeg vet ikke om det er fordi sakene kommer fra oss og fra vårt kildearbeid og vår interesse for Forsvaret, for man kan jo også snu det og si at det at det finnes journalister i Forsvaret som er veldig interesserte i Forsvaret er jo bra for Forsvaret. Hvis alle var likegyldige hadde det ikke blitt så mye presseoppslag og offentlighet rundt Forsvaret. Og med en så voksen kommunikasjonsavdeling så kunne man jo forvente at det lå en synlig kommunikasjonsstrategi, en synlig vilje på bordet. Den klarer ikke jeg å se i hvert fall, hvis den er der, bortsett fra den som handler om å drive skadebegrensning, som jeg opplever at de driver med ofte. Litt defensive kommunikasjonsiltak. Hvis det er sånn at makten tipper i journalistenes favør, så tror jeg ikke det bare er fordi journalister har kilder og interesse.

Men journalister har jo også retten til å bestemme hva som kommer ut til folket?

Ja, men slik er det heldigvis med fri presse.

Vi må snakke litt om Diesens kritikk av journalister før han sluttet.

Åh, det var ikke bare før han sluttet. Jeg synes det er bra at en forsvarssjef forventer noe av journalister. Jeg syns poenget om at journalister må ha kunnskap om ting, det er jo selvfølgelig, og det er alltid noe vi kan bli flinkere på. Men så bommer han på noe også. Han hadde noen konkrete eksempler hvor journalistene ikke hadde forstått noen ting. En av de sakene var debatten om verneplikten i Norge. Da ble det litt pussig for meg å lese etterpå at han var så rasende på alle journalister fordi vi ikke hadde skjont det, fordi jeg ba flere ganger Diesen om et intervju om det, men da ville han ikke intervjues. Da tenker jeg at det er fint at en forsvarssjef stiller krav, men fytti rakkeren, en må jammen stille opp tilbake og gi noen svar, nå vi ber om intervjuer, for det kan jo ikke komme fra oss. Det må jo komme fra en forsvarssjef. Så det forplikter jo at forsvarssjefen stiller til intervju og svarer ærlig på spørsmål. Det er liksom den andre siden av det. Der bomma han noen ganger, for han stilte ikke til de intervjuene jeg ba om i hvert fall. Det er et par andre saker også, hvor han reagerte med å bli rasende over noen spørsmål, og da var jeg blant de idiotforklarte journalistene. Og han kan godt være uenig, men han må i hvert fall stille og prøve å forklare. Det er et grunnleggende prinsipp.

En av sakene han trakk fram var spesialsoldaten som ble skutt utenfor Kabul. Mediene sa han ble skutt et sted, men Diesen svarte med å si at mediene burde ha hatt nok kunnskap til å vite at soldaten ikke kunne ha blitt skutt der.

Ja, og der hadde vi en kilde på det som vi ikke kunne avsløre. Vi kunne heller ikke avsløre hvordan han visste dette. En svært troverdig kilde, og Diesen ble rasende. Det var en vanskelig sak fordi vi hadde en hemmelig kilde.

Diesen viser jo til blant annet BBC der de har egne militærkorrespondenter som har utdanning og spesialkunnskaper innen feltet. Er dette for høye krav å stille til norske journalister?

Ja, og jeg er ikke sikker på om det er riktig heller. Må man være utdannet lege for å kunne diskutere helsespørsmål også da? Ja, kravet om kunnskap er viktig og bra, men jeg er ikke sikker på om det er viktig å ha vært i Forsvaret for å være forsvarsreporter. Den kan man også snu på til det motsatte, og si at man har for sterke følelser og for sterke bånd til Forsvaret til at man klarer å utvise distanse til det. Så jeg er ikke enig med Diesen i det at det er et krav.

Hvis Diesen mener journalister trenger mer kursing i forsvarspolitiske spørsmål, så mener kanskje dere at Diesen trenger kursing i journalistiske arbeidsmetoder?

Ja, i alle høyeste grad. Vi står nok langt fra hverandre, men vi forstår hverandres oppgaver. Det er dumt om Diesen skulle bli husket for at alle var dumme og at dette argumentet fester seg til slutt, fordi Diesen var en forsvarssjef som fikk til mye og som var uvanlig tydelig. Han var ganske tøff i noen situasjoner, han stilte til

mange intervjuer, han skal ha det. Så det blir dumt om det blir stående. Men samtidig så tenker jeg at med det formatet TV-nyheter er, to til tre minutter, det er ikke nødvendigvis enkelt for Diesen som forsvarssjef heller for han snakker jo ikke i korte resonnementer. Han er lynskarp, retorisk kjempesterk, men for den jevne seer er det vanskelig å henge med. Så der hvor han stiller krav om at vi i hvert fall må forstå en del ting, så må i hvert fall han kunne kommunisere det. Hvis jeg skal forstå det så må han kommunisere det. Jeg kan ikke si ting for han. Så kommunikasjon, og særlig i TV-mediet, tror jeg blir bare viktigere for Forsvarets ledere. Å kunne kommunisere hva man tenker og mener.

I slike situasjoner som du snakket om tidligere, der du for eksempel ventet og ventet på årsrapporten. Er det du alene som prøver og prøver, eller får du mer tyngde bak deg ved å henvende deg til redaktøren din eller lignende?

Jo, vi kunne ha gjort det. Når jeg skriver klager, det er jo et sånt juridisk stammespråk inni der her også, så bruker jeg TV2s jurister til å hjelpe meg med det. Jeg har de journalistiske argumentene og de har juristspråket, og så setter vi oss ned sammen og skriver det. Også er det jo alltid en diskusjon om skal redaktøren signere det? Men samtidig er det et viktig prinsipp for oss at det er jeg som er forsvarsreporter, det er jeg som står og hamrer på døren. Jeg har jo redaktørens støtte hvis det skulle være noe, men redaktøren mener det er viktig at det er jeg som signerer dette dokumentet, for det er jeg som ser de samme menneskene i øynene nesten hver uke, og som ringer bort og sier "hør her, jeg vil vite følgende". Hvis det drar seg til på noe, så er det jo redaktøren som trer inn, og redaktøren er jo også orientert underveis om hva jeg driver med.

Eirik Veum

Når og hvordan ble du forsvarsreporter i NRK?

Begynte i Brennpunkt i sommeren 2002. Da dukket det opp etter hvert en del saker knyttet til Forsvaret som jeg ble involvert i. Begynte her i Dagsrevyen i mai 2003, og gradvis begynte jeg å jobbe mye med Forsvaret. Siden 2004 har jeg vært den her på huset, og i NRK totalt, som har jobbet mest med dem. Jeg har fokusert egentlig mest på det operative, både hjemme og ute. Lisbeth Skei fokuserer mer på det politiske.

Begynte du å bygge opp et kildenettverk allerede i 2002?

Ja, det gjorde jeg, men nå er det vel få igjen. Noen havner i andre stillinger. Noen har vært med fra 2004 og 2005, og er fortsatt med. Det som er spesielt med Forsvaret er at folk forsvinner ut kanskje for et par år for videreutdanning, og så kommer de tilbake kanskje i andre roller. Når de er ute har du ikke så mye kontakt med dem. Det er jo litt spesielt der.

Er det problematisk å få informasjon fra Forsvaret?

Jeg må ærlig si at jeg syns ikke det. Jeg synes det er greit å få informasjon, og nå snakker jeg off the record. Det skal ta meg noen få minutter å finne ut av det aller meste som dukker opp av en eller annen problemstilling. Hvis du nå sier til meg at du har hørt at i går natt ble det skutt og drept en nordmann i Afghanistan, og det ikke er kjent, så skal det ta meg noen få minutter å finne ut av det. Jeg har veldig god tilgang til kilder i mange ulike deler i Forsvaret. Jeg syns ikke det er noe problem å få ut informasjon om det jeg spør om. Det som er et vanskeligere er selvfølgelig å få tilgang til miljøer og personer, og der er det nok mye mye vanskeligere enn i mange andre etater og organisasjoner en kan jobbe med. For eksempel kan Forsvaret bestemme seg for at de skal ikke la noen få tilgang til la oss si en spesialstyrke på en periode over la oss si tre år. Da er det ingen som får de heller, hvis de da ikke går litt utenom de offisielle kanalene og oppsøker dem. Men det er ikke dermed sagt at du får til noe da heller. Og der har de, i likhet med justissektoren, en del spesielle grep som de kan bestemme seg for. Og der kan det være vanskelig. Og for oss som TV-medium så er det nok enda vanskeligere enn for eksempel avisen. For det er mye som Tom og Sveinung kan klinke opp som svære saker på bakgrunn av samtaler de kan ha med hvem som helst men som for oss blir helt håpløse, fordi vi er avhengige av å kunne billedlegge noe. Selv om selvfølgelig vi også kan gjøre sånne ting hvis det er stort nok; å klinke på arkivstoff eller bilder, men vi prøver å lage reportasjer.

Off the record kan du få hva som helst. Men er du da avhengig av å få bekreftet dette fra kilder høyere i systemet?

Ja, men de kildene jeg tenker på nå, er i og for seg høye nok, de sitter tett på der hvor avgjørelsene tas.

Så hvis du får det bekreftet av dem, så kan du gå ut med saken? Er det nok?

Ja, det vil være nok. Men veldig ofte kan det være at jeg drar ut på en eller annen sak etter å ha hatt noen samtaler rundt omkring, og jeg vet jo mye mer enn de jeg er ute med, offiserer og soldater om saken jeg jobber med og som de er en del av.

Erfaringen min er også at du kan få vite ting på et mye lavere nivå i Forsvaret, for eksempel av en løytnant, og da trenger du å få det bekreftet fra høyere hold. Og som jeg sa tidligere, det er de opplysningene som kan komme til oss, som vi må sjekke, men som det tar kort tid å få undersøkt. Men ofte så går jeg rett på de der oppe, og går nedover etter hvert. Og det er jo ikke sånn lenger at det er Forsvarssjefen som må si at det er sant eller ikke, det er folkene rundt ham. De har ofte bedre oversikt enn han selv.

Grunnen om rikets sikkerhet?

Det kan være det. Jeg opplever i og for seg ikke at den brukes veldig ofte. Den brukes, men ikke daglig. Ofte sier folk at nå skal du få høre sånn og sånn, men vær litt forsiktig med å bruke det eller med måten det framstilles på. Også er det jo noen saker som åpenbart... rikets sikkerhet er jo en ting, soldaters sikkerhet er jo minst like relevant, for eksempel i Afghanistan. Så er det masse vi har fått vite, sett og tatt del i når vi bor i leir. Vi får se mye rundt sikkerhet og lignende, som du ikke bare kan dundre ut med. Da kan du på et vis ikke være der. For eksempel å filme hvor drivstofftanken ligger er liksom litt ugreit, også for deg selv. Jeg føler ikke at den brukes så ofte, men Forsvaret skal være veldig forsiktig med å bruke den begrunnelsen, for så fort vi merker at den er noe de bruker for å unngå ubehageligheter eller unngå et ubehagelig søkelys på seg, så begynne vi å gå rundt den, og det er det verste Forsvaret kan oppleve. At vi ikke har tillit til ledelsen lenger, og begynner å oppsøke kilder, kanskje som har et sterkt ønske om å være vernet mot oss, uten at de har noen kontroll eller innflytelse over det. Og klart det å banke på døra hjemme hos en småbarnsfamilie oppe på Elverum hvor pappa er offiser i FSK med kamera, begynne å filme og å spørre om hva det egentlig var som skjedde i Sør-Afghanistan i 2004. Sånn er for dem litt ugreit, og nå har vi en situasjon som pågår akkurat nå hvor Forsvarsstaben og en del sentrale medier, blant annet NRK, er i konflikt om en del sånne ting. Vi i mediene føler at de har brutt spillereglene en del ganger, hvor vi føler vi ikke har blitt behandlet ordentlig, blitt kødda med, for å bruke et folkelig uttrykk. Nå har vi sagt klart ifra at vi må bli enige om noen felles spilleregler, ellers så må vi begynne å gå rundt dere. Og den har jeg ikke opplevd før.

Hvem er vi?

Det er blant annet vi i NRK og en av de andre du skal snakke med har også opplevd det at deler av Forsvarets informasjonsapparat, i Hæren spesielt, nå begynner å operere på egenhånd, og mens vi kan komme med en forespørsel og si at vi ønsker å snakke med FSK og å snakke om sånn og sånn i løpet av det neste halvåret. Ja greit, dette begynner vi med. Sitt i ro, så kommer det tilbakemelding til deg etter hvert. Og så kan du oppleve at plutselig så står samme saken i en avis, og det er åpenbart at noen har fått tilbud om en story, eller tatt en snarvei og fått den akseptert. Og hvis vi da følger reglene og sitter og venter, så blir andre da forfordelt, og det er klart at det blir veldig urett. Vi har hatt et par episoder nå i det siste som har gjort samarbeidsklimaet dårlig. Jeg tror Forsvaret jobber med å rydde opp i det. Jeg vet de at de ikke ser seg spesielt tjent med å ha to-tre store riksmidier som ikke ønsker å samarbeide med dem.

Forsvaret må gjerne legge opp til at vi alle skal opptre korrekt og ordentlig og følge regler som jeg nevnte for deg, og hvis alle gjør det, så er jo det greit. Men problemet er når de begynner å rote det til selv. Jeg tror ikke de helt aner konsekvensen av det.

Kildene dine, hvordan karakteriserer du forholdet ditt til dem? Kjenner du dem godt?

Ja, noen av dem kjenner jeg godt. Også på det personlige planet.

Men du kjente dem ikke før du begynte å jobbe med Forsvaret som journalist?

Nei, og jeg hadde neppe kjent dem om jeg ikke har gjort det heller. Altså, det er ikke noen jeg naturlig hadde, vi er jo ulike, det som fører oss sammen er jo først jobben. Vi må jobbe sammen. Men det utvikler seg jo et vennskap hvis kjemien stemmer, og har man det hyggelig sammen på jobb, så kan man jo også ha det hyggelig på fritiden. Også er alle opptatte av å være tydelige på grenser og sånn, men jeg har aldri følt et vennskapelig forhold til kildene mine som et problem.

Er det sånn at de kontakter deg hvis de vet om noe du kan ha interesse av?

De er veldig flinke til å ikke la meg vite noe om, og jeg vil heller aldri vite noe om hva andre medier jobber med. For eksempel kan jeg se at en kilde jeg har i Forsvaret som jeg kjenner ekstremt godt kan ha vært med på å jobbe fram en kjempesak for en av våre konkurrenter. Jeg blir like happy hver gang på at jeg aldri får noen hint om hva som er i gjære, for da vet jeg at jeg kan stole på ham ett hundre prosent. At han og jeg kan diskutere sensitive saker over lang tid uten at han plaprer videre. Og noen saker jeg har jobbet med i Forsvaret har jeg jo holdt på med i et halvannet år. Jobbet med etterretningstjenesten, der vi hadde et titalls møter før vi hadde det første opptaket. Og da er det viktig at man kan stole på de man snakker med.

Hvor starter sakene, hvem tar initiativet?

De starter hos oss, det er mine ideer. Jeg kan ringe og si at nå må vi gjøre noe igjen. Skal vi planlegge et eller annet eller skal vi bli med på øvelse. Også spinner vi, vi får forslag. Og jeg vil si at i 19 av 20 tilfeller så kommer det herfra. Og det tror jeg gjelder for alle de andre også. Det er veldig sjelden at tipsene fra Forsvaret tas alvorlig. Jeg opplevde en gang, da de tipset oss om at de hadde tatt ut tiltale for korrupsjon. Da ringte de oss og tipset oss om det, og vi hadde det på. Og da var det i og for seg informasjon som kom direkte fra dem. I form av en pressemelding. Da var saken så stor, at det var greit å gjøre det sånn. Ellers når de tipser så er det mer om ting som ofte vi ser at vi må jobbe litt med, bygge ut litt. Det å tipse om at man har kjøpt nye pansrede kjøretøyer i Afghanistan, det er ikke nok hos oss. Men hvis de kan si noe om at sikkerheten har blitt dårligere, og derfor må de ha disse kjøretøyene, så er det en sak hos oss.

Men føler du at når dere tar initiativ til en sak, klarer de da å styre det inn dit de vil?

De er også flinke til det, skjønner du, å være tydelige på at.. Altså, de gangene jeg har fått kjeft for noe, så er det fordi ting har vært litt uklare eller noen har følt at det har vært uklart. Og Diesen var jo litt sånn. Hvis ikke det ble sånn som han ville at det skulle være, så var det feil. Og jeg husker jeg spurte ham: hva faen er feil da, Sverre, hva er det jeg har sagt som er galt? Nei, det er etterlatt inntrykk. Ja, etterlatt inntrykk hos deg eller hos seerne våre. Det er vel uvesentlig. Nei det er ikke det, for du må huske på at du er ekstrem på å skulle ønske ting herfra (telefon avbryter setningen)

Nei, de prøver jo av og til, vet du. Du fikk et par eksempler av meg, og det er jo saker som den hvor de skulle ha drept og skutt sivile. De var jo involvert i den også. Jeg har jo merket et par tilfeller, du har jo den ene saken om veteraner, hvor de prøvde veldig tidlig å blande seg inn. De ville ha det over i sitt spor. Da sa jeg bare at jeg ringer dere senere. Det var Diesen som etterpå lagde et helvete. Da hadde jeg knapt kontakt med ham på det neste året.

Det jeg fikk vite av folkene rundt ham. Det pussige var at etter møter vi hadde hatt og sånn, så fikk vi her vite mye om hvordan han hadde reagert, fordi han var jo også omstridt internt, selvfølgelig. Nei, han var helt ærlig på at dette svekker rekrutteringen, og mente også at vi hadde et ansvar for den. Det var akkurat på den tiden hvor Forsvaret begynte å erkjenne utad at de hadde et problem med veteraner. Politisk ledelse var litt på hælene, så det var litt sånn tomrom. Så kom vi da med en sånn sak som i og for seg slo beina under alt de hadde i gang av et hjelpeapparat, og Forsvaret erkjente det selv. Det var det de var så forbanna på. At han [militær psykolog] forsnakket seg litt. Så ble det der ugreit. Så var det et klima akkurat da for å skjelle ut en journalist for å være kunnskapsløs. Det var liksom en grei måte å takle det på. De ville sikkert ikke gjort det nå, for man får jo etter hvert oversikt, og Forsvaret vet jo veldig godt hvem som kan dem og ikke. Og de hadde vel neppe omtalt meg som kunnskapsløs nå, etter å ha jobbet med dem i så mange år. Men da var det en grei strategi fra Diesen å forsøke på. Så han skrev faktisk et innlegg som de la ut på sidene, hvor han var rasende.

Han hadde jo noen sleivspark da han sluttet også, mot journalister generelt?

Ja, og så pussig. Det var ingen som tok seg nær av det, for han har jo sin rolle og spille, så det var jo ikke noe problematisk. Men det som var så dumt for oss som jobber mye med dem, så var det litt rart at han, at de, vi må jo tro at Forsvaret står bak ham når sjefen går ut, at de snakket om reportere og journalister som en sånn ensartet

gruppe. Og ikke gjør sånn de alltid ellers gjør, å skille ut mellom de som har fulgt oss og som kan oss, og de som ikke gjør det. Det er åpenbart at når det ringer en ung vikar fra en lokalavis, nettavis eller hva det måtte være, radiostasjon, tv-stasjon, og spør hva er en AG, hva er en ops, hva er en MG, er fregatt det samme som en MTB, så skjønner jeg jo at de føler at journalister er idioter. Men så er det jo andre som har jobbet med dem i årevis og som har god innsikt i miljøet og begrepsapparatet deres, og i kulturen. Det er klart at når du har bodd ute med soldater i Afghanistan, når du har vært om bord på u-båter, når du har vært om bord på fartøy eller når du har reist land og strand rundt og fulgt dem, så får du også en innsikt i en del sånne interne ting som er nyttige. Derfor var det så merkelig at han var så klar og tydelig på at alle journalister er idioter. For det er åpenbart at det er noen av oss som kan dem veldig godt, og som har jobbet med dem i mange år. Til og med vært ansatt der.

Han etterspurte jo mer militærfaglig kompetanse?

Ja, og han vil ha militærkorrespondenter. Folk som nærmest har gått officersskole, og som vi sa her internt så vil han egentlig at Forsvarets folk skal lage saker om Forsvaret selv. Og sånn fungerer det ikke her. Og vi må også huske på at NRKs folk, VGs folk, Aftenposten eller hva du vil, de er jo folkets representanter. De skal presentere fagekspertisens informasjon ut til folk flest. Og da er det også bra at de er fra folket, og jobber for folket. Hvis jeg satt og hadde majorsgrad og skulle presentere den nye Afghanistan-strategien eller analysen ut til folk flest, så er det klart at det sannsynligvis ikke ville blitt forståelig for alle.

Hvis Diesen mener journalister burde få kurs i militærteori, burde også da forsvarsledelsen hatt kurs i journalistiske arbeidsmetoder?

Tja, kurs.. En felles forståelse hadde nok gjort seg, men vi har ulike roller å spille. Jeg har ikke noen problemer med å skjønne at han mener at en del journalister er tjukke i hodet. Det har lurt på selv av og til også, når jeg ser forsvarsstoff og forsvarssaker. Jeg lurte på hvor i all verden vedkommende har vært når man skriver om et eller annet.

Men samtidig er det faktisk deres oppgave å utdanne oss. De kan ikke forvente at vi skal gå inn og søke befalsskolen eller krigsskolen, men de kan faktisk ta seg tid til å ta initiativ. Det har de gjort også, tidligere. Informasjonsmøter hvor det kan legges fram informasjon og opplysninger for oss uten at det nødvendigvis blir noen sak av det der og da. Det jeg har hatt mye av, uten at han visste noe særlig om det, var graderte briefere hvor vi fikk gradert informasjon for å forsøke et helhetlig sakskompleks. Det er selvfølgelig mye å si rundt det å ta imot gradert informasjon, for en kan ikke bruke det sånn uten videre. Men for meg har det vært veldig nyttig fordi jeg da har en helhetsforståelse ved senere anledninger som har gitt oss kunnskap som har gjort at vi i NRK ikke har gått ut med feil opplysninger etter et tips, for eksempel. Vi har fått tips om at det er drept en spesialsoldat i et område i Afghanistan hvor de ikke kan ha vært, og vi vet de ikke har vært der. Derfor har vi ikke gått ut med opplysningene. Eller begynt å jobbe med det komplekset, fordi vi vet at det ikke har kunnet finne sted.

Hvem har mest makt ovenfor publikum? Journalistene eller pressen?

Det er jo vi som har det, for det er vi som bestemmer hva som skal på. Hvis Forsvaret ringer og sier at du får ikke lov til å snakke med noen i den avdelingen, og jeg vil få tak i den avdelingen, så får jeg jo tak i dem. Jeg gjør det ikke akkurat nå, men det tar meg ikke mange timene eller dagene å finne ut hvor folk bor eller hvem jeg kan ringe til, og det er jo alltid noen som kan snakke. Så det er ikke tvil om at det er oss som har mest makt. Men det er klart, de kan jo gjøre jobben veldig vanskelig, og de kan jo påvirke informasjonen og innslag. Det er det klart at de kan, og det forsøker de. Også er det opp til oss å være såpass informert og opplyst og disiplinert på det vi gjør at vi klarer å gjennomskue dem når det skjer.

Jeg bruker den første saken du sendte om at de drepte sivile, også bruker jeg den siste om veteranene. Det pågikk i lang tid at offentligheten ikke ble informert. Hva skjedde før som ikke går an nå?

Den store forskjellen, og jeg skal frikjenne Forsvaret litt i denne saken her. Jeg anklaget dem heller aldri for å holde ting skjult. Det som skjedde var at offentligheten ble ikke informert, og så er spørsmålet hvem sin jobb er det. På den tiden da dette skjedde, sånn seint åtti-tall, tidlig nitti-tall, så var fokuset på norske operasjoner i utlandet nesten lik null. Det var ikke sånn at journalister, som nå, reiste ut og bodde med soldatene. Det skjedde jo, men det var ikke det fokuset. Det med Somalia, der var det svært lite som kom ut annet enn det Forsvaret selv fortalte om. Og jeg spurte dem om hvorfor dette ikke ble kjent, og så sa de: jammen dere spurte jo aldri. Og det er egentlig et greit svar, og jeg skjønner det også. I dag ville det vært annerledes, for i dag ville man gått ut med det. Det er en annen policy i Forsvaret. En kan godt si at den policyen burde vært der før, men den ble heller aldri etterlyst. Her i Norge ga folk jevnt fæen. Hvis ikke nordmenn ble såret eller drept, så var det ikke relevant. Man trodde jo ikke på den tiden heller at folk var i stand til noe sånt. Fortsatt bruker man jo begreper som Ola

soldat og syns det er litt koselig og søtt. At kjekke gutter fra indre Telemark drar ut i krigen. Men nå vet vi jo at det var ikke alltid at det de gjorde var så greit.

Den veteransaken synes jeg er veldig bra, spesielt det klippet hvor han Gunnar-Roger hører på opptaket av bombingene.

Det er ganske sterkt. Det blir veldig nært.

Men hvordan finner du fram til personer som har så gode historier å fortelle?

Dette er gjennom et veterannettverk utenfor Forsvaret. Her var det veldig utenfor Forsvaret, det er det viktig å påpeke, for dette var noe de likte veldig dårlig. Og det er klart, de kom jo drassende med sine veteraner etterpå. Kan dere ikke intervju disse her også, for de har ikke noen problemer. Da svarte jeg at det interessante er ikke de tusen som kommer uskadet igjennom, men han ene som ikke gjør det, fordi dere ikke gjør jobben deres. Sånn har det alltid vært. Vi var i Bergen da de skulle sende MTB-er til Libanon, og de kom da med to praktksemlarer. Veltalende, nøkterne, koselige, kjekke, vakre, veltrente. Mens vi tuslet ned på bryggen og fant de to litt mer uflidde som også hadde meldt seg og som de prøvde å holde litt unna. Som snakket litt mer rett fra leveren og sa at krig var litt kjipt men at det var artig med en tur. Vi brukte det i stedet, for det er jo også en holdning. Og den veteransaken, det er den jeg husker det ble mest bråk av. Det virker selv i dag, og nå er regimet annerledes. Det har skjedd ganske mye mens Diesen var der, han skjønte mer og mer etter hvert, og ikke minst med Sunde som har en helt annet tilnærming til det.

Jeg har egentlig ikke så mye mer å spørre om akkurat nå.

Fint. Da bare ringer du meg hvis det er noe mer.

Sverre Diesen

Hvordan vil du karakterisere forholdet mellom norske journalister og Forsvarets ledelse i din periode som forsvarssjef?

Vi opplevde en viss irritasjon over det vi oppfattet som for det første manglende kunnskap i mediene om forsvarsspørsmål, og derfor en svært liten evne til å referere og omtale forsvarsspørsmål og forsvarsrelaterte saker presist, kombinert med medienes generelle hang til negativ omtale for å lage oppslag, så førte det til en både lite balansert og lite innsiktsfull omtale av forsvarsspørsmål.

Syns du Forsvaret opererte åpent nok overfor journalister?

Ja, stort sett så syns jeg det. Det er kanskje enkelte ting hvor jeg mente at vi kunne vært mer imøtekommende, og da prøvde jeg å være det selv. Men i det store og det hele syns jeg Forsvaret begrenser hemmeligholdet til de tingene hvor hemmelighet er velbegrunnet.

Flere journalister mener det hersker en ukultur mht åpenhet i Forsvaret. Kjenner du deg igjen i dette?

Nei, men jeg skjønner jo hva de sikter til. Og den enes kultur er en annens ukultur. Jeg syns ikke at hva de mener er en overdreven tilbakeholdenhet eller lukkethet fritar dem ansvaret for å skrive etterrettelig om det de får vite. Det er ikke i seg selv en begrunnelse for å skrive noe de åpenbart må forstå er usant eller upresist. (Referer til TV2s oppslag om den påståtte hackingen Fost skal ha gjennomført mot statsministerens kontor. Etterforskningen viste at det bare var tull.) Det er jo ikke alltid slik at det er journalister som har best forutsetning for å avgjøre hva som er en rimelig grad av hemmelighet og hva som ikke er det, nettopp fordi det er så få av dem som har noen innsikt i forsvarsspørsmål, og derfor har noen faglig begrunnet oppfatning av de spørsmålene.

I din kritikk av journalister, skiller du mellom dem? Er det noen som har bedre innsikt enn andre?

Ja, men ikke i veldig stor grad. Har vel sagt noe sånt i en annen sammenheng som at det hender jo at det dukker opp samme journalist to ganger på rad når det hender noe i Forsvaret som er av interesse. Men Norge er milevis bak andre land når det gjelder å ha korrespondenter og medarbeidere som er skolert, og som derfor kan vurdere ting på selvstendig grunnlag. Norske journalister kan jo bare fly fram og tilbake å hente institusjonelle synspunkter fra forsvarssjef eller forsvarsminister eller hvem det er, mens hvis du hører på BBC eller leser

utenlandske kvalitetsaviser, når nyhetsankeret på BBC snur seg og sier henvendt til den personen som sitter der: ”og vi spør vår defence and security correspondent” så er jo det på et helt annet nivå enn det noen norske medier klarer å prestere, og det er jo det jeg har sagt at jeg syns er dårlig i norsk medie verden.

Syns du journalister forventer for mye av Forsvaret?

Syns egentlig at de viser liten interesse for det. Hadde de vist noen interesse for det så hadde de kunnet noe om det. Og det jeg da ikke skjønner er at, gitt at de ikke er interessert i det, hvorfor da skrive noe særlig om det i det hele tatt, når det de skriver om dette konsekvent er i beste fall upresist og i verste fall direkte galt. Det klassiske eksempelet er jo TV2s insinuasjon av, da det ble drept en spesialjeger i Lowgar-provinsen i Afghanistan, at han ikke ble drept der men et helt annet sted, og at dette var et forsøk fra Forsvaret på å tilsløre eller dekke over at spesialstyrkene egentlig var i et helt annet område i Afghanistan enn der regjeringen hadde godtatt at de skulle være. Det er jo en ganske frisk påstand, men hvis TV2 hadde hatt den minste greie på hva de snakket om, så hadde det skjönt at selv om Forsvaret hadde vært i stand til å prøve seg på noe sånt, ut fra en mangel på integritet og disiplin, så hadde det vært umulig å få til rent praktisk i en koalisjonsoperasjon. Hvis man vet at dette er spørsmål man ikke har greie på, så må man være tilsvarende forsiktig med hva man insinuerer. Det er altså slett ikke alltid at mediene tar så nøye.

Mediene forkorter og forenkler. Problem for budskapsoverføring?

Det å forkorte og forenkle uten at det går utover presisjonsnivået, det forutsetter i seg selv innsikt. Og hvis man da er opptatt av at pressen skal gi et mest mulig sannferdig bilde, eller gjengi mest mulig presist det man da i mangel av egne meninger må gjengi av institusjonelle synspunkter, så må man jo også respektere kunnskapen til de menneskene man spør, og ikke på egenhånd prøve å avgjøre hva som er viktig og hva som ikke er viktig.

Vanskelig å få tilgang på de gode historiene, sier Tom Bakkeli. Saker blir holdt innenfor kommunikasjonsenheten. Si noe om det?

Tom Bakkeli har et veldig godt utgangspunkt, og han har helt rett i at det er vanskelig å få tak i de gode historiene i Forsvaret. Ulempen er jo bare at Tom Bakkeli har konsekvent konsentrert seg om nettopp de delene av Forsvaret som er mest hemmeligbelagt. Han har vært veldig interessert i spesialstyrkene, blant annet, og han har helt rett i at det på mange måter hadde vært en veldig god historie og god reklame for Forsvaret. Men spesialstyrkenes operasjonsmønster og konkrete operasjoner er vi av hensyn til både dem selv og deres operasjoner nødt til å hemmeligholde nokså strengt. Men Bakkeli har et poeng der, at Forsvaret av og til har vært mer opptatt av å skjeme enn å utnytte det som er historiens positive verdi.

Størst presse- og informasjonsapparat. Hvorfor?

Det er nærmest en konsekvens av pågang av pressen når det skjer noe. Det er jo først og fremst for å kunne kommentere løpende begivenheter mer enn å ha et slags informasjonsapparat som skal drive omdømmebygging. Igjen så er jo det dimensjonert ikke først og fremst for fredstidsforhold, men for krisehåndtering og alvorlige situasjoner hvor vi kan regne med at det vil bli en voldsom pågang for å få informasjon.

Hvorfor konflikt mellom forsvarer og enkelte journalister?

Det er tre årsaker til det. Det ene er hemmeligholdsaspektet hvor journalistene synes det er urimelig at Forsvaret hemmeligholder informasjon. Det andre er det som går på kompetanseaspektet, og da er det Forsvaret som er irritert over det de oppfatter som upresis, uetterrettelig og til dels feilaktig omtale i mediene. Så er det jo altså det siste poenget som jeg syns er interessant, og det er at norske journalister har et tyngdepunkt av sine politiske sympatier på venstresiden. Det er vel statistisk bevist. Altså at venstresiden er overrepresentert blant journalisters politiske oppfatninger, og det har jo igjen sammenheng med en tilsvarende kritisk holdning til Forsvaret som vi finner på venstresiden. Og jeg tror altså at det reflekterer noe av det, at fordi så mange journalister har et ideologisk kritisk utgangspunkt, at de er holdningsmessig kritisk innstilt til Forsvaret som et maktapparat, som en autoritær organisasjon, både ideologisk og følelsesmessig, så har de i utgangspunktet en skeptisk holdning. Det har i noen grad slått ut i konflikter og i forholdet mellom Forsvaret og mediene.

Nok kontroll over hva som lakk ut av mediene?

Nei. Det kommer av noe som finnes i hele samfunnet. Det er altfor mange mennesker, som enten ut fra rene økonomiske hensyn, altså tipsordninger og den slags, eller et ønske om å være den som vet noe interessant, tipser mediene om ting. Det er altså en ting i tiden som vi ikke kan gjøre så mye med, men som åpenbart i mange

sammenhenger er til stor irritasjon fordi sånne lekkasjer gjøres med en hensikt, og det er en del av en strategi for å endre en beslutning eller det er et ledd i en form for krisemaksimering for å ta en omkamp på budsjettet eller hva det måtte være. Så det er et meget dårlig utgangspunkt for en objektiv omtale av de forholdene det gjelder, men som da ofte brukes av mediene fordi det gir dem anledning til å ta det oppslaget for så å løpe til statsråd eller forsvarssjef eller hvem det måtte være og si ”pålitelige kilder sier at..., hva er din kommentar til det?” Og så kan man la snøballen fortsette å rulle i noen dager.

Problem at det finnes pålitelige kilder i Forsvaret som kommunikasjonsenheten ikke har kontroll på?

Jeg er ikke bekymret for at folk utenfor kommunikasjonsapparatet forteller pressen ting, men det er jo der den type ting gjøres med hensikt som ikke er til organisasjonens beste, men som skal tjene sektorinteresser, personlige interesser, det være seg økonomiske eller andre. Der er dette selvfølgelig en uting og et problem.

Mye negativt, men hvilken verdi har journalister?

Det er jo den muligheten vi har for å komme ut i samfunnet med noe annet enn rene innside informasjonskanaler, altså våre egne informasjonskanaler, det vil si våre egne nettsider, Forsvarets Forum og den type ting. Det er jo vel og bra, men vi er jo allikevel avhengig av pressen for å bringe ut, så langt som mulig informasjon om Forsvaret, om forsvarspolitiske forhold, om budsjetter, om operasjoner ute i verden og hva disse innebærer, hva våre soldater utsettes for også videre. Det er klart at pressen er like uunnværlig i vår sammenheng som i alle andre. Spørsmålet er bare hvordan kan vi sikre at det de skriver er så langt som mulig presist og til å stole på.

ISL forverret medieforhold?

Nei, medieforhold ble ikke påvirket. Jeg mente og mener at der er det en prinsipielt uheldig ordning. Så kan man si at ja men nå er det blitt to separate enheter med en felles ledelse. Men det er klart, jeg mener at det er grunn til å ha et prinsipielt skille mellom etatssjef og statsråd, nettopp fordi ellers så kan alt mistenkeliggjøres. Det er egentlig ikke så interessant om det faktisk skjer en politisk sensur av det etatssjefen ønsker å meddele eller ei, poenget er at det kan mistenkeliggjøres, og det er ingen tjent med, hverken statsråden eller forsvarssjefen. Man kan godt si at forsvarssjefens pressetalsmann og den delen av kommunikasjonsenheten er atskilt fra den politiske, men det er jo et faktum, som blant annet Bjarne Håkon Hanssen har pekt på, at departementenes kommunikasjonsenheter politiseres i stadig større grad, og det er etter hvert ikke mulig å se forskjell på informasjonen som kommer fra departementets kommunikasjonsavdeling og det som kommer fra vedkommende statsråds partikontor. Gitt at det er tilfelle, så er det enda større grunn til å skille mellom statsrådets og departementets kommunikasjonsenhet og etatens.

Enhetlig mediehåndteringsstrategi i din tid som forsvarssjef?

Ja, vi hadde nok en noenlunde enhetlig mediestrategi, med en kombinasjon av pressemøter, redaktørlunsjer, det vil si møter med noen få redaktører i sentrale riksmedier, de to store tv-kanalene og tre til fire av de største avisene. Det var folk som Olav Versto, Jon Olav Egeland og tilsvarende fra etermediene. I tillegg til pressemøter som var periodiske pressekonferanser hvor vi inviterte mediene og orienterte om aktuelle saker. Men det er klart, det er jo ingen strategi som ikke er upåvirket av at det i tillegg er en rekke andre aktører som operer på utsiden av og ikke er en del av strategien i utgangspunktet. Da fremstår det et bilde som ikke er spesielt strategisk.

Var journalistene noen ganger ute etter å ta Forsvaret?

Ja noen ganger følte jeg det. At det var et ønske om å ta en etat som var autoritær, preget av hemmelighold, preget av makttfullkommenhet, det synes jeg nok at jeg merket i en del sammenhenger. Det er en av disse klisjéaktige forestillingene av Forsvaret som ikke minst er utbredt på den politiske venstresiden.

Hvem har makt? Hadde Forsvaret noe makt som kilde?

Nei, jeg vil ikke kalle det makt. Det er ikke noe du kan bruke til å skaffe motytelser eller andre fordeler, så jeg vil ikke si det.

Dere har jo muligheten til å holde på informasjon?

Ja, det kan du si, men det er i beste fall en passiv makt, eller en makt som så å si består av noe du ikke gjør, og ikke noe du kan bruke til å oppnå noe.

Ferdig. Hva driver du med nå?

Jeg leder en ny think tank som arbeider med strategiske analyser for vurderinger for organisasjoner i arbeidslivet og en del selskaper i næringslivet, som heter Senter for strategiske studier.

Birgitte Frisch:

Hvordan vil du karakterisere forholdet mellom norske journalister og Forsvarets ledelse i Diesens periode som forsvarssjef?

Jeg synes det var profesjonelt og godt. Diesen var en forsvarssjef som var skarp og tabloid, og han var ikke redd for å si ting uten å pakke det inn.

Syns du Forsvaret opererte åpent nok overfor journalister?

Ja, det synes jeg.

Flere journalister mener det hersker en ukultur mht åpenhet i Forsvaret. Kjenner du deg igjen i dette?

Nei, det gjør jeg ikke.

Deler du og andre ansatte i Forsvaret Diesens kritiske holdning til kunnskaps- og kompetansenivået hos norske journalister?

Det er ikke så lett å svare på. Jeg tror at jeg har en større forståelse for at ikke alle detaljer nødvendigvis kommer fram i pressen. Det vil si at presisjonsnivået nødvendigvis lider på detaljenes alter. Det er hans kritikk hele tiden at presisjonsnivået er lavt og han tolker det til at kunnskapsnivået er lavt, men man kan ikke forvente at folk som ikke sitter og jobber med dette til daglig har den samme kunnskapen som de i forsvarsledelsen.

Syns du journalister forventer for mye av Forsvaret?

Jeg synes det er en forståelse for at Forsvaret har områder som man ikke kan snakke om. Og jeg har også forståelse for at det er en del av journalistenes måte å presse mer informasjon ut av oss på. Måten de stiller spørsmål på, måten de later som de blir utilpass på, men det er en del av spillet.

Mediene forkorter og forenkler. Problem for budskapsoverføring?

Det problemet tror jeg vi deler med resten av verden. Som jeg sa i stad, det presisjonsnivået som du har når du jobber med en sak, du kan ikke forvente at det kommer fram i pressen. Men så er det jo sånn at det er detaljer du virkelig skulle ønske kom fram, som blir borte. De har liten plass, de har dårlig tid, de har litt kunnskap om alt, ikke masse kunnskap om noe, kanskje, og sånn er verden.

Vanskelig å få tilgang på de gode historiene, sier Tom Bakkeli. Saker blir holdt innenfor kommunikasjonsenheten. Si noe om det?

Det er ingen som er mer interessert i å få ut gode saker enn oss i kommunikasjonsenheten. Så da er det i så fall snakk om at vi har dårlig tid og ikke klarer å se det.

Størst presse- og informasjonsapparat. Hvorfor?

Vi er store. Det er få virksomheter som er så store som oss. Og vi har en ekstrem høy interesse fra omverdenen.

Hvorfor konflikt mellom forsvaret og enkelte journalister?

Det oppstår konflikter mellom mennesker overalt ellers innimellom, men jeg føler ikke at det er noen alvorlige, at det er noe som tar lang tid å løse opp i. Jeg har ikke hatt noen sånne konflikter med noen.

Nok kontroll over hva som lakk ut av mediene?

Nei, det har vi ikke. Det er en stor virksomhet, og det er en virksomhet som har vært i omstilling. Og da vet vi jo at mange blir misfornøyde. Og når noen blir misfornøyde, så er det ofte at de ser andre metoder og måter å få ut sine synspunkter på, og da blir det lekkasjer. Men det er jo for så vidt noe ledere også kan gjøre med det, men de kan ikke gjøre alt. Tilfredse ansatte vil ha en mindre tendens til å lekke enn tilfredse ansatte, men alle ansatte kan ikke være tilfredse til enhver tid, spesielt ikke under så store omstillinger som Forsvaret har vært inne i.

Hvilken verdi har journalister for Forsvaret?

Jeg vil jo trekke fram en sak, Siemens-saken, den kan vi takke VG for. Et demokrati trenger en kritisk presse. Jeg skulle jo ønske at de også var interessert i saker som, altså, jeg vet jo hvordan det er, men likevel så kan jeg ikke la være å tenke at jagerfly, fregatter, store prosjekter som faktisk går bra, det må jo være hyggelig å kunne skrive om det. Å faktisk informere den norske befolkningen om at fregattene som vi har betalt ganske mange milliarder for har vært en fantastisk suksess.

ISL forverret medieforhold?

Det tror jeg ikke hadde noe å si. Det var en sak rundt akkurat integrasjonen og at det faktisk ble integrert, men sånn jevnt over så tror jeg ikke det hadde noe å si. Men i enhver endring så vil man jo si at nå ble det verre eller vi trodde det skulle bli så mye bedre men det har ikke blitt det, men jeg tror dette er bare parenteser i verdenshistorien og knapt nok det.

Enhetlig mediehåndteringsstrategi i Diesens tid som forsvarssjef?

Jeg synes han var veldig flink til å fortelle hvor han stod. Jeg tror ikke det var veldig mange som var i tvil om det. Nå er han jo midt i en sak der han er ute nå også, og det er jo ikke noen plutselige overraskelser i det.

Ja, men dere har flere presse- og informasjonsavdelinger over hele landet. Finnes det en felles strategi for dem, vet alle hvordan de skal forholde seg til media?

Ja, jeg trodde jo de visste det. De visste for eksempel at de skulle uttale seg om det som gjaldt dem, og hvis det gjaldt flere så skulle de gå opp ett nivå. Altså, det var nok kjent, men folk kommer og går, så det er ikke sikkert det var alle som hadde et like bevisst forhold til det.

Var journalistene noen ganger ute etter å ta Forsvaret?

Ja, tja, vi hadde vel et ønske om at vi skulle bli behandlet som alle andre, men sånn blir det jo når du er så opptatt av deg og ditt. Jeg tror nok at for eksempel Nav tenker akkurat det samme. Helsesektoren ellers føler seg nok også veldig gransket i perioder. Så det er ikke sikkert at det er riktig, men når du sitter midt oppi noe så føler du deg veldig i fokus.

Hvem har mest makt? Hadde Forsvaret noe makt som kilde?

Det er et eller annet med det som Hegnar sa, at hvis du skal greie å tilbakevise noe, så må du ha en egen avis. Så jeg tror nok at hvis det samlede journalistkorpset skulle på en eller annen måte ha konspirert seg til å ta noen eller bestemmer seg for en eller annen vinkling, så er det klart at de har en enorm makt. Men det der er markedsstyrt, det vil de ikke klare hele tiden.

Dere har jo muligheten til å holde på informasjon?

Ja, men det er noe med det at alt kommer fram til slutt, og det vet vi også. Med en gang det er mer enn en person.. altså, alle har en bestevenn som holder kjeft. Ting sprer seg, og det vet vi. Og fallhøyden vår er ekstrem.